

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Γ'

ΑΡ. 5-6

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ (τραγωδία)

Γ. ΠΙΕΡΙΔΗ: Φταίει ὁ καιρὸς (διήγημα).

Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗ: Ἐνας μεθυσμένος παραμιλοῦσε... (ποίημα)

ΡΩΜΟΥ ΦΙΛΥΡΑ: Ὀνειρο μπαλέττου.—Θάλασσα. (ποίηματα).

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Μῶαμθ Β' καὶ Ἰουστινιανὸς Α' στὶς σχέσεις του μὲ τὴν Ἐκκλησία. (μελέτη).

ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Ἄκου! (ποίημα)

ΣΠΥΡ. ΑΡΔΑΒΑΝΗ—ΛΥΜΠΕΡΑΤΟΥ: Ἡ ποίησις εἰς τὰ μαχαίρια τῶν ἐγκληματιῶν (μελέτη).

ΑΛΚΗ Μ. ΚΩΤΣΑΚΗ: Μεγαλεῖα καὶ ἀθλιότητες (διήγημα).

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Excerpta Cypria. (μελέτη).

(συνέχεια πῶς)

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ,

ΦΛΕΒΑΡΗΣ
ΜΑΡΤΗΣ 1937

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοκτήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο εσωτερικού 6 σελνια.

» » » » εξωτερικού 8 »

ΓΡΑΦΕΙΟ : 'Οδός Σοφοκλέους αρ. 11.

Τυπογραφείο : "ΝΕΟΣ Κόσμος," Θωμά Γ. Κυριάκιδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ. ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ στὴν Ἑλλάδα. Κ. Π. ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ: Τὰ ξένα γλωσσικὰ στοιχεῖα.—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Ἀπάντησις.—ΣΑΒΑ Θ. ΧΡΙΣΤΗ: Τὰ κυπριακὰ ἐρωτικὰ ποιήματα.—Κριτικὴ: Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: "Report of the Department of Antiquities, Cyprus,"—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Philip de Novare "The Wars of Frederick II against the Ibelins in Syria and Cyprus," "Memorandum of Books Printed and Lithographed in Cyprus, 1936," Π. Λεκατσᾶ "Τὰ Ἀπολλώνια," Π. Μαυρέα "Αὐλητρίς," Α. Σημηριώτη "Ὀνειρῶν Ἦσκιαι,"—ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: Γ. Σφακιανᾶκη "Νύχτες χωρὶς δημιουργία,"—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Γ. Σκαρίμπα "Ὀύλαλοῦμ," Λ. Γιαννίδη "Βήματα στὴν Ἄμμο," Κλ. Μιμίκου "Λάμπρος Πορφύρας.—ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Π. Βρισμιτζᾶκη "Επιφανόμενα.—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Οἱ μελέτες τοῦ κ. Γ. Βαλέτα.—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Τρεῖς μελέτες τοῦ κ. Μ. Κριαρᾶ.—ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ὁ "Κατὰ φαντασίαν ἀσθενής," στὸ Βασιλικὸ θέατρο, Ἡ "Ἐλισάβετ," στὸ θέατρο Κοτοπούλη.—Τύπος.—Γιὰ τὴν Προτομὴ τοῦ Παλαμᾶ.—Νέα Βιβλία.—Εἰδήσεις.—Ἀλληλογραφία.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Γ'
ΑΡ. 5-6

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ).

ΦΛΕΒΑΡΗΣ } 1937
ΜΑΡΤΗΣ }

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΒΑΒΕΛ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ Α' ΠΡΑΞΗΣ

ΓΙΑΡΕΔ 'Αρχηγός μιάς φυλής
ΣΙΛΛΑ 'Η γυναίκα του
ΟΒΑΔΙΑΣ πατέρας τής Σιλλά. Παλιός αρχηγός τής φυλής.
Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Ο ΤΡΕΛΛΟΣ
ΜΑΧΕΙΡ 'Αρχηγός τών εργατών
ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ
Πόλλοι στρατιώτες, εργάτες, γυναίκες καί παιδιά

Είναι δειλινό, τήν ώρα πού σκολλοῦν οί εργάτες. Φαίνονται λίγοι λίγοι, νά φτάνουν ἀργά καί κουρασμένοι. Μερικοί τραβοῦνε γιά τήν Πύλη, πού πέφτει πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεατῆ, χωρίς νά φαίνεται, καί μπαίνοντας στήν πολιτεία πᾶνε στὰ φτωχικά τους. Μερικοί κάθονται γιά νάναπαυτοῦνε στήν κολύβσ, τῆ στηριγμένη στὰ τεῖχη. Πρόχειρη, μέ κλαδιά στή σκεπή, πάλι δεξιὰ καί στήν ἀκρῆα τῆς σκηνῆς. Ὁ δρόμος περνᾶ μπροστά, καί στρίβει στό βάθος, ἀριστερά, δπου φαίνεται κένα γιοφύρι. Στόν ὀρίζοντα ὁ Πύργος. Ἀπέχει ὡς μιάμιση ὥρα. Μέ τάνοιγμα τῆς αὐλαίας, πολλοί εργάτες περνοῦν. Ἄλλοι φεύγουν καί ἄλλοι κάθονται νά φᾶνε τό λιτό δεῖπνο τους. Γυναίκες καί κορίτσια τραβοῦν γιά τήν πόλη, κρατώντας σταμιά μέ νερό, στὰ κεφάλια τους, πού φέρνουν ἀπό κάποια βρύση.

Μιλοῦν οί εργάτες

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Καί τούτ' ἡ μέρα, πάει μέ τό καλό...
Καί τώρα φέρτε μας κρασί νά πιοῦμε
νά πᾶνε κάτου οί πίκρες καί τὰ βάσανα.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ

(Σ' ἕνα παιδί πού ὑπηρετεῖ)
Πιάσε μισή γιά 'δῶ!

Ο ΠΡΩΤΟΣ

(Στό παιδί)

Κατοσταράκι!

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ

Κατοσταράκι, καί καμμιά ντομάτα.

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Κερνώ κ' ἐγώ! ἄν μέ θέτε στήν παρέα...

Κόπιασε· ἐμεῖς δέ διώχνουμε κανένα.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Τσιγάρισε τή ρέγκα!

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Μά ό τρελλός

ποῦ νᾶναι ; (Τό παιδί τούς φέρνει δυό κατοσταράκια,
καί ποτήρια. Βάζουν κρασί καί πίνουνε.)

Μιά γουλιὰ θά τοῦ κερνοῦσα

καί θά γλεντούσαμε μαζί με τόν τζουτζέ !

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ

"Άς πιοῦμε στήν ὑγεία μας!

Ο ΠΡΩΤΟΣ

(συνεχίζει γιά τόν τρελλό.)

Χτές ποῦ λέτε

τόν εἶχαμε ὡς ἀργά· βρέ, γοῦστο ποῦχε...

"Ἦθελε, με τὰ χέρια νά σηκώνει

τό σῶμα του ψηλά, νά τό κρατᾶ

στόν ἀέρα ! Κουτρουβάλες καί σβερκιές

ποῦ πήρε...

Ο ΑΛΛΟΣ

(Στό Γέρο-Λεβεννά ποῦ φτάνει τώρα.)

Γέρο, κόπιασε μαζί μας !

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Μωρὲ ὄλο τζιριντζάντουλες μοῦ ἐγίνης !

(Με φωνή κοροϊδευτική)

Νᾶρθω κ' ἐγώ ; Μὲ θέτε ; Γέρο, κόπιασε !

Τ' εἶν' τοῦτα ; Ἐμεῖς οἱ ἐργάτες οἱ φτωχοὶ

δὲν ξαίρουμε ἀπὸ τέτοια. Θέλεις ; Κόπιασε !

Τι μαῦρος, τι ἄσπρος σκύλλος, ὄλοι σκύλλοι 'ναι

καί μιά 'ναι ἡ τύχη τῶν σκυλλιών : νά τρῶνε

κλωτσιές στὰ πισινά...

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

(ποῦ κάθεται μαζί τους)

Μιλᾶς σωστά.

Εἶδαν πολλὰ τὰ μάτια μου· κι ἀλλάζει

ὁ κόσμος... Μά ἓνα δὲν ἀλλάζει: ἡ μοίρα μας.

"Ὄπου φτωχὸς κ' ἡ μοίρα του!

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Καί σήμερα

σὰ χτές, καί σάν προχτές, τὸ μεροκάματο

δὲ φτάνει γιά νά φᾶμε...

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Καλὰ πάλι...

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Δουλειὰ μονάχα νᾶχουμε, κι ὁ Θεὸς

γιά τᾶλλα εἶναι μεγάλος...

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Κακοῦργος !

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Μὴ βλαστημᾶς παιδί μου ! Τι εἶσαι ἐμπρός Του ;

Κ' ἐσύ, κ' ἐγώ, καί χίλιοι σάν ἐμᾶς ;

Ὄυτε κουνούπια...

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Κ' ἔτσι μᾶς σκοτῶνει

σάν τρυ καπνίσει, γιά νά κάνει χάζι !

Τάχα προχτές γιατί νά σκοτωθεῖ

ὁ Μάρκος ;

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Ἐὸ Θεὸς πάντα πλερώνει

κατὰ τὰ ἔργατά του τὸν καθένα...

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Τοῦφταιξε ὁ Μάρκος ;

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Τοῦφταιξε ἡ γενηὰ του !

(στενάζοντας κι ἀργομίλητα σὰ νά θυμάται.)

Στὴν Ἀσσυρία τὸ δεῖλι, ὅπου βρεθοῦνε,
στὰ δώματα ἢ στάλῶνια, οἱ μάνες κλαίνε

για τᾶδικο πού ἐγίνη. "Οποῖος ἀκούσει
τὰ μοιρολόγια μιὰ φορά, για πάντα
θὰ τὰ θυμᾶται. Κ' οἱ ἄντρες κ' οἱ γυναῖκες
καὶ τὰ μωρά, ἀπὸ δυὸ χρονῶ κι ἀπάνου
ντυμένοι εἶναι στὰ μαῦρα, καὶ θρηνοῦνε...
Βάψαν καὶ τῶν σπιτιῶν τὶς πόρτες μαῦρες !
"Ἄν τύχει στρατοκόπος νὰ περνᾶ
θαρρεῖ πῶς κλαῖν τὰ δέντρα, ὁ οὐρανὸς
κ' ἡ μαύρη γῆς, καὶ πιάνεται ἡ ψυχὴ του.
(σταματᾶ λίγο τὴν ἀφήγησιν κ' ὕστερα)
Μὰ πάντα ζήτησ' αἷμα ὁ Σαββαῶθ !
Δόντι για δόντι ! Μάτι για....

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΠΕΡΝΑ

Τάκούσετε ;

Τὸ μάθετε ; Ἔρθε πάλι κι ὁ Προφήτης !
Ποιός ;

Ο ΠΡΩΤΟΣ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ

Ἄκουσε ; Ὁ Προφήτης, ποῦδιωξεν ὁ Γιάρεδ...
"Ὡ δὲν πιστεύω νᾶναι κείνος !

Ὁ ἴδιος
σοῦ λέω ! Τὸν εἶδα καὶ τὸν εἶδαν κι ἄλλοι.
Πῶς τόλμησε νάρθει ;

Ἢ ποιὴν εἶναι θάνατος !
Θὲ νᾶναι ἄλλος κανένας ; τούτ' ἡ γῆ
γεννᾶ τόσοις πολλοῦς ψευτοπροφήτες
σὰν κάθε μιὰ ἄλλη μανιτάρια !

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Τώρα

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

ποῦ πάει ;
Τὸν πῆραν τὰ παιδιὰ στὴν πρόγκα ἀλύπητα
καὶ τοῦ πετοῦνε πέτρες. Παρατήσαν
τὸν ἄμοιρο τρελλό μας, καὶ τοῦ ρίχτηκαν...
Ὁ δάχτυλος τοῦ Θεοῦ...

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

(για τὸν Προφήτη) Τί λέει ;
Πῶς εἶναι ;
Λέει, κείνο ποῦπε τότε. Ἄλοιῶς θὰ πέσουν
κ' οἱ ἑφτὰ μεγάλες συφορές, σὲ μᾶς,
κσι στὰ παιδιὰ μας καὶ στὰ γγόνια μας ! Γυμνὸς
εἶναι, μὲ μιὰ προβιά στὴ μέση... Λέει
νὰ σταματήσει ὁ Πύργος...

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

Ναί, μὰ ὁ Γιάρεδ

ἔφερε κι ἄλλους ἄπιστους, μαζί μας
νὰ πιάσουνε δουλειά...

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ

Κι αὐτὸ κακὸ εἶναι
γιατὶ μᾶς κόβει τὸ φωμὶ μας.

ΑΛΛΟΣ

Πότε

θὲ νὰ τελειώσει ὁ Πύργος ; Ποῦ θὰ φτάσει ;
Λένε, πῶς θᾶν ἑφτὰ, ὁ ἕνας πὰ στὸν ἄλλο,
κι ἀκόμα οὔτε τὸν τρίτο δὲν τελειώσαμε...
Ποιὸς θὰ μπορεῖ στὸ ψηλὸς του νὰ χιτίζει ;
Τώρα πιά κάθε μέρα, ἕνας γκρεμνίζεται...
Λένε πού ὁ Πύργος τρίζει ὅλη τὴ νύχτα...

ΑΛΛΟΣ

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ
Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Φωνάζει τὸ αἷμα τὰδικοχυμένο...
Χίλιους ἔσφαξε ὁ Γιάρεδ στὰ θεμέλια του!
Θὰ φτάσουμε ὡς τὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ!
Καταραμένο χτίσμα! Κάθε μέρα
αἷμα ζητᾷ γιὰ νὰ στεριώσει... Τότε
ποῦ ὁ Γιάρεδ τὰποφάσισε, ὁ Προφήτης
μονάχος τ' ἀντιστάθη, μὰ τὸν ξόρισε
στὴν ἔρημο μὲ τὰ θεριά...Μὰ τώρα
γιὰ νὰρθεὶ πίσω κάτι φοβερό -
εἶναι νὰ γίνει...

ΦΩΝΕΣ ΣΙΓΑΝΕΣ
Η ΓΥΝΑΙΚΑΟΙ ΦΩΝΕΣ
ΟΙ ΑΛΛΟΙ
ΟΙ ΦΩΝΕΣ

'Αφήστε τὴν κουβέντα...
(γιὰ τὸν Προφήτη)
Λένε πὼς εἶδε τὸ Θεὸ στὴν ἔρημο...
Σωπάστε!
(ἀνήσυχα) Τ' εἶναι ; Τ' εἶναι ;
"Ὁ Γιάρεδ φτάνει !

"Ἐρχεται πρὸς τὰ ἐδῶ· μὴ σὰς ἀκούσει...
(Ὁ Γιάρεδ μὲ τὴ γυναίκα του τὴ Σιλλὰ μπαίνουνε στὴ
σκηνὴ ἀπ' τὴ δεξιὰ μεριά καὶ τραβοῦνε πρὸς τὸ γιοφύρι. "Ὅλοι
τοὺς χαιρετοῦν ὄρθιοι, σκύβοντας τὸ κεφάλι κ' ἡ Σιλλὰ τοὺς
χαμογελά. Ὁ Γιάρεδ σὰ βυθισμένος στὴ συλλογὴ του, δὲν
τοὺς προσέχει. Φτάνουνε στὸ γιοφύρι ἀπ' ὅπου φαίνεται κα-
λύτερα ὁ Πύργος).

Η ΣΙΛΛΑ
ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ
Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

...Μοῦλεγε, Γιάρεδ, ὁ πατέρας...
Πόσο
εἶν' ὁμορφὴ ἡ Σιλλὰ, ἡ καλὴ Κυρά μας !
Ποῦ πᾶνε τάχα ;

Η ΣΙΛΛΑ

Ο ΓΙΑΡΕΔ

'Ὁ Γιάρεδ συνηθίζει
πάντα τὴν ὥρα αὐτὴ συλλογισμένος
νᾶρχετ' ἐδῶ νὰ βλέπει...

...Γιάρεδ, τί ἔχεις
κ' εἶναι τὸ βλέμμα σου βαριά ἰσκιασμένο ;
Σκέψου πὼς πέρασ' ἕνας χρόνος. Σήμερα
θᾶπρεπε στὸ παλάτι μας γιορτὲς
νᾶχαμε, γιὰ τὸ γιοῦ μας, ποῦ γεννήθη;
Θυμάσαι, Γιάρεδ ; Μίλησε ! θυμάσαι ;

Η ΣΙΛΛΑ
Ο ΓΙΑΡΕΔ

('Αφηρημένος στὴ συλλογὴ του)
Μιά μέρ' ἀκόμα κύλησε στὴν ἄβυσσο
χωρὶς νὰ κατορθώσω κείνο ποῦπρεπε.
Σὰ νᾶχει σταματήσει λὲς τὸ χτίσιμο...
Λόγιαζα νὰ ἰσοζύγιαζε τὸ ψηλὸς
τοῦ Πύργου, τὴν ἀντικρυνὴ κορφή.
Μὰ σὰ νὰ μένει στὰ ἴδια· πάει μιὰ μέρα...
Μὴν κάνεις σὰν παιδί· τί εἶναι μιὰ μέρα ;
"Ἐχεις δίκηο Σιλλὰ ! Τί εἶναι μιὰ μέρα ;
Ταιριάζει στίς γυναίκες ν'ἀστοχοῦνε
μιὰ μέρα, καὶ μιὰν ἄλλη, καὶ μιὰν ἄλλη,
γιατὶ ὀκνηρὲς τίς κάνει λίγο νῆμα
πῶχουν στὴ ρόκα τοὺς νὰ στρίψουν...
"Ἄς ἀναβάλουν, δὲ χάνεται ὁ κόσμος !
Μὰ ὁ ἄντρας νὰδράχνει πρέπει τὴ στιγμή

καὶ νὰ ὑποτάξει, Θεός, τὴν αἰωνιότη!

(ὕστερ' ἀπὸ μικρὴ σιωπὴ)

Καὶ νᾶχω αὐτοὺς τοὺς σκύλλους νὰ γαβγίζουν,
 ποὺ ἂν ἔλειπα, πιστάγκωνα δεμένοι
 θὰ πουλιοῦνταν στὰ ξένα τὰ παζάρια.
 Ὅργωμα, βωλοκόπημα, σπορά,
 στὸν κάμπο ὅλημερίς ἰδροκοπώντας...
 Καὶ πλερωμὴ τοὺς θάχαν τὸ καμτσίκι
 τοῦ ἀφέντη, ποὺ θὰ κόλλαιε σὰ χταπόδι
 στὰ στραγγισμένα κωλομέρια τοὺς!

Καί, νά,
 ποὺ ὅλα τὰ βρίσκουν ξωφλημένα τώρα...
 Μ' ἀφοῦ ὁ Σαδῶκ πιστεύει στὸνειρό μου,
 κ' εἶναι πιστὸς ἐχτελεστής, γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους,
 ὅποιοι καὶ νᾶναι, δὲ μοῦ καίγεται καρφί.
 Φτάνει ὁ Σαδῶκ! Κ' ἐσύ, Σιλλά, πιστεύεις;

Η ΣΙΛΛΑ

Πῶς θέλω τὰ παληὰ νὰ θυμηθῶ...
 Ξυπνοῦν οἱ ρεμβασμοὶ στὸ χρυσὸ δεῖλι
 κι ὁ νοῦς μου βλέπει... Μὰ τί νύχτα ἐκείνη...
 Τοὺς ἀρχηγούς μας σκότωσαν οἱ ἐχτροί.
 Σκόρπισε κι ὁ στρατός, κ' ἓνα διαγούμισμα,
 κ' ἓνα κακό, καὶ μπᾶτε σκύλλοι ἀλέστε
 κι ἀλεστικά, στὸ μωλωνᾶ, μὴ δῶστε!
 Τοὺς ἄντρες, ὅσους πιάναν τοὺς σκοτῶναν...
 Σκλαβῶναν τὶς γυναῖκες· ξεριζῶναν
 τ' ἀμπέλια, τὰ χωριά τὰ καίγαν...Θεὲ μου...
 Θεέ μου, τὸ Χάρο ξάγρυπνοι προσμέναμε
 στὸ πατρικὸ παλάτι, τὰ μεσάνυχτα...
 Ὁρθεῖς κ' ἐσύ...Κι ὁ Φόβος μᾶς κοιτοῦσε
 μὲ τοὺς μεγάλους κύκλους τῶν ματιῶν του
 κ' ἔκανε νὰ τρομάζουμε... Σηκώθης,
 στὴ νεκρικὴ σιωπὴ ποὺ ὅλοι τηροῦσαν —
*«τὸ πυρωμένο σίδερο λυγᾶ
 τὰθέρμαστο, χτυπώντας θὰ τὸ σπάσω!»*
 μᾶς εἶπες. Κι ὅλοι μένανε βουβοί...
 Ἐφυγες, κ' ὕστερα ἦρθαν τὰ μαντάτα...
 οἱ τόσες νίκες... Γιάρεδ, τὰ θυμᾶσαι;
 Ὁταν ἡ πρώτη μου φορὰ ποὺ σὲβλεπα..

(Γέρνει σι' ἀγκάλια του μὲ φιλιὰ.)

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Καλὴ μου! Ὁ νοῦς μοῦ τὰ ξαναθυμίζει
 σὰν ἀπ' τὴ ρέμβη ἑνὸς ὄνειρου μάγου.
 Ὅταν ἀπὸ τὰ οὐράνια, ὅπου ἀνθίζει,
 κατηφορᾶ χλωμὴ σὰν τὸ γαγάτη
 στὸ δίσκο νὰ χορέψει τοῦ πελάγου
 μὲ τάσημένια πόδια τῆς ἢ Ἐκάτη,

δέν εἶναι τόσο ὠραία, ἀγαπημένη,
καθὼς ἐσὺ στ' ἀγκάλια μου γερμένη !

Η ΣΙΛΛΑ

Καρδιά, μικρὴ τάνθρώπου, πῶς μπορεῖς
τόση εὐτυχία μεγάλη νὰ χωρεῖς ;
Δὲν ἤμουν παρὰ μιὰ δειλὴ ἔλαφίνα,
στὴν πράσινη κ' ἐρημικὴ τῆς νάπη,
κρυμένη, ποὺ δὲν ἤξαιρε τὴ μοίρα.
Μὰ ὅταν μοῦ πρωτομίλησες γι ἀγάπη
σὰ νᾶλλάξε ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου γύρα,
κ' ἐντὸς μου, πόθος ξύπνησε, κρυφός.
Κ' ἔμοιαζεν ἡ ψυχὴ μου πεταλοῦδα
ποὺ φτερουγίζει ἀπάνω ἀπὸ τὰ κρίνα
κι ἀπάνω ἀπὸ τῶν ρόδων τὰ βελοῦδα
σὲ κῆπο ποὺ πλημμύρισαν τὰ μῦρα
καὶ τὸ χρυσοῦ ἀνοιξιὰτικο ἡλιοφώς !

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Στῶν παιδικῶν μου χρόνων τὰ παιγνίδια
ἤσουνα κῆπος σφαλιστός γιὰ μένα.
Κ' ἔφηβος κι ἄ σέκράτουν μὲς στὰ φρένα
δὲν τόλμα να κοιτάξω ἐσὲ τὴν ἴδια.
Τὸν κουρασμένον ἔμοιαζα ζητιάνο
ποὺ τὸ κουράγιο τοῦλειψε, κι ἀπάνω
στὰ σκαλοπάτια στέκει τοῦ Ναοῦ, μέσα
κοιτώντας· κ' ἔλεα, ὦ κάλλιο νὰ πεθάνω
παρὰ μ' ἓνα φιλί μου νὰ ξυπνήσω
στ' ἄδυτα τῶν ἀδύτω τοῦ Ἱεροῦ σου
τὸν ὕπνο τὸ μακάριο τοῦ Θεοῦ σου !

Η ΣΙΛΛΑ

Πόσα γιὰ μὲ ἀναδεύουνταν στὸ νοῦ σου !
Ἄχ ! τόσο εἶσαι καλός, ποὺ δὲν πιστεύω
πὼς εἶσαι τόσον ἄγριος στοὺς πολέμους.
Κι ὅμως, γιὰ σένα γίνηκαν τραγούδια,
ποὺ οἱ μάνες νανουρίζουν τῶν βρεφῶν τους
τὸν ὕπνο, νὰ ξυπνήσουν ἀντρειωμένα !

(Ἀκούονται φωνές ἀπ' τὴ μεριά τοῦ Πύργου.)

Μ' ἄκου ! φωνές... Τὶ νᾶγινε ;

(Πολλοὶ ἐργάτες σηκώνονται καὶ βλέπουν
περιέργοι, κατὰ τὴ μεριά τοῦ Πύργου.)

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

Τὶ τρέχει ;

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ

Θᾶναι ὁ τρελλός, καὶ ποιός ξαίρει ; τί κάνει...

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Μακάρι νᾶναι αὐτὸ ποὺ λέτε! Μά...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Νά! βλέπω κάποιον νᾶρχεται τρεχάτος
σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦν χίλιοι δαιμόνοι,
κι ὁ τρόμος τοῦβαλε φτερά στὰ πόδια...
Καὶ νὰ ξαίρεις, Σιλλά, δὲ θᾶναι τίποτε!
Κάποιος θᾶχει μεθύσει, κ' ἡ ἔξαψή του
τοὺς ἄλλους τοῦ τοὺς δείχνει σὰ σκιές
ποὺ μπορεῖς νὰ παῖας τὸ πρόσωπό τους
δίχως ζημιὰ, καὶ δίχως νὰ θυμῶνουν.

(Κ' οἱ δυὸ κοιτάζουν ἐξεταστικά. Τὸ ἴδιο καὶ
πολλοὶ ἐργάτες, γυναῖκες καὶ στρατιῶτες.)

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

Τὶ νᾶπαθαν; Τὶ νᾶγινε; Δὲ λέω
γιὰ συφορά... Σκολάσαν ὅλοι, κ' ἔφυγα
ὑστερ' ἀπ' ὅλους...

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Νᾶναι τάχα ὁ Μάγος
κ' ἔρχεται καταδῶ, καὶ τὸν πομπεύουν;

Η ΣΙΛΛΑ

"Αχ! Γιάρεδ, βλέπω νᾶρχουνται καμπόσοι...
"Αχ! κάποια συφορά θὲ νὰ μᾶς βρεῖ!

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Μπορεῖ νὰ τσακωθῆκαν, πάνω σᾶνεμο,
μὲ τοὺς λίγους Σημίτες, ποὺ δουλεύουν
μαζί τους, οἱ πικράντεροι...

Η ΣΙΛΛΑ

Μά, νά!
Καλύτερα εἶναι, Γιάρεδ, νὰ τοὺς διώξεις...
Μοῦλεγε κι ὁ πατέρας μου προχτές
νὰ σοῦ τὸ πῶ...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Μ' ἀλήθεια, δὲ βαριέσαι
νὰ μοῦ μιᾶς γι αὐτούς; Ἄξιζον τὸ ἴδιο
σὰν τᾶλλο σκυλλολοῖ! "Ας φᾶνε, ἄς φᾶνε,
κι αὐτοὶ λίγο ψωμί, κι ἄς πάψει πιὰ
ἡ πρόστυχη κοιλιά τους νὰ φωνάζει

σάμπως γι αὐτὴ νὰ ἐπλάστη μόνο ὁ κόσμος !
Μ' ἀκούω ὄχλοβοή !...

ΕΝΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Πᾶμε νὰ δοῦμε
Πᾶμε νὰ δοῦμε ! Ἄκούω φωνές καὶ πλήθος
ἔρχεται καταδῶθε...

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

(καθισμένος) Κάλλιο νᾶρθουν
καὶ νὰ μᾶς βροῦνε. Ἄχ ! πῶς κατακουράζουμαι...

(Κεῖνος ποῦ ἔτρεχε φτάνει στὸ γιοφύρι. Βλέποντας
τὸ Γιάρεδ γονατίζει. Γύρω του, σὲ ἀπόσταση μα-
ζεύονται ὅλοι νᾶκούσουν.)

ΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΗΡΘΕ

Ἄλιμονο ! ποιὸς τώρα θὰ τολμήσει
στὶς σκαλωσιές νᾶνέβει γιὰ νὰ χτίσει ;

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Μίλα καθάρια, χτήνος ! Πές μου γρήγορα
τὶ ἔχετε πάθει, κι ὅλοι ξεφωνίζετε
σὰ χῆνες, ὄντας σκύλλος κυνηγάρης
χοιμίζει στὸ κοπάδι τους !

ΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΗΡΘΕ

Ἦ, ἀλίμονο !
Πῶς νὰ τὸ δεῖς ; Πῶς νὰ τὸ πεῖς ;...Τὰ μάτια μου
νὰ βλέπουν δὲ μποροῦσαν...

Ο ΓΕΡΟΛΕΒΕΝΝΑ

Κάποιος θᾶπεσε !
Κάποιος θὲ νὰ σκοτώθη !

Ο ΓΙΑΡΕΔ

(Σὲ κεῖνο ποῦ ἦρθε) Πῶς δὲν τᾶβγαζες,
τουλάχιστο νὰ μὴ χτυπᾶ ἡ καρδιά σου
ἀπ' τὸν τρόμο ; Καὶ νᾶβγαιναν τὰ λόγια σου
ταχιά, κι ὄχι σὰ ζόρικα κατσίκια,
ποῦ ὁσμίζονται τὸ γαῖμα τῶν σφαγμένων,
καὶ χολώνουν τὸ νευρικό χασάπη
ποῦ βιάζεται, γιὰτὶ δὲν προχωροῦνε,
σὰ νοιώσουνε τὸ μαῦρο ριζικό τους !
Μίλησε, βλάκα ! Θέλουμε νᾶκούσουμε.
Ἐσὺ δὲν ἔχεις φόβο ! Κι ὅλοι φύγετε !
Τὶ χάσκετε τριγύρω ;

(Οί γύρω κάνουνε νά φύγουν, μὰ κείνη τῆ στιγμή ἔρχεται ὁ Μαχεῖρ καὶ πολλοί, στρατιῶτες, ἐργάτες καὶ γυναῖκες. Μαζί τους εἶναι ὁ Τρελλός κι ὁ Προφήτης. Οἱ δυὸ τελευταῖοι στέκουν παράμερα κοντὰ στὸ Γέρο-Λεβεννά πού μιλά κρυφά στοὺς γύρω του.)

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Πῶς μᾶς βρίζει!...

Ἔτσι, στὰ φανερά ποτέ δὲν ἔβριζε...

ΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΗΡΘΕ

Ἔπεφτε... κ' ἐνῶ τρέξαμε νά δοῦμε
καὶ κάτι νά βοηθήσουμε στὴν ὥρα,
ἠύραμε τὸ κορμί χωρίς κεφάλι...
Κάπου, θὰ χτύπησ', ἔλεγε ὁ Μαχεῖρ...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Πές μου, Μαχεῖρ, γιατί τοῦτος ξεκούτιανε!
Σάν ποιός σκοτώθη; Κάνας παλαβός
πού χίλιες φορὲς πιό καλὰ νά κάθοταν
στῆς μάνας του δεμένος τὴν ποδιά.
Ποιός νᾶναι; Λέγε!

Ο ΜΑΧΕΙΡ

Ἄλίμονο! ὁ Σαδώκ!...

(Αἴσθησι μεγάλη, σὰ νά νοιώθουν ὄλοι τὴν κατα-
στροφή. Πέφτ' ἡ Σιλλά στάγκάλια τοῦ Γιάρεδ
πού κι ὁ ἴδιος φαίνεται ταραγμένος).

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Πῶς ἔγινε; Τὶ κόμπιασες κ' ἐσὺ
νά τυρανῆσεις τὴν ψυχὴ μου; Μίλα!

Ο ΜΑΧΕΙΡ

Πῶς νά τὸ πεῖ κανεὶς; Ὅλοι σκολνοῦσαν
καὶ πείραζαν τὸ Μάγο... Ἦρθε ὁ Σαδώκ
καὶ στάθηκε νά ἰδεῖ καὶ νά γελάσει.
Τόνε ρωτῶ «*Γιατί ἤρθες ἔτσι ἀργά;*»
Μοῦ λέει «*Θάνέβω πὰ σὺς σιαλωσιές
νά ψάξω τίς δεσιές καὶ τὰγκωνάρια.*»
Μὰ τότε ὁ Μάγος τοῦπε: «*Μὴ ἀνεβείς!*»
κ' εἶπε πολλὰ πού δὲν τὰ καταλάβαμε·
κ' ἐπίμενε γιὰ νά τὸν ἀντικόψει.
Μὰ ὅταν μᾶς εἶχε φύγει πιά ὁ Σαδώκ
ἄρχισε προφητείες πολὺ παράξενες
πού ἀλίμονο, πιά τώρα, δικαιοθῆκαν!

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

(Για τὸν προφήτη.)

Λένε, πὼς εἶδε τὸ Θεὸ στὴν ἔρημο !...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

(Στὸ Μαχείρ.)

Κ' ὕστερα ;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Λένε πὼς τοῦ φανερώνεται
τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ !

Ο ΜΑΧΕΙΡ

Καθὼς στὸ πιὸ ψηλὸ
δοκάρι στηριζόταν, στρέφει κάτω·
φωνάζει, χαιρετώντας μὲ τὰ χέρια,
κι ὅλοι βουβοὶ ἀπομείναν γιὰ τὴν τόλμη του.
Κ' ὕστερα... Ποῦ νὰ βρεῖ κανεὶς τὰ λόγια ; ...
..Καλύτερα νὰ σταματήσει ὁ Πύργος...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Κ' ὕστερα ;

Ο ΜΑΧΕΙΡ

Μιά στιγμή σὰ νὰ ζαλίστη...
κ' ἔπεσε... Κάπου φαίνεται θὰ χτύπησε
κ' ἐκόπη τὸ κεφάλι του ἀπ' τὸ σίχι !...
Πρόσταξα στὸ φορεῖο νὰ τόνε βάλουν
νὰ τόνε φέρουν κάτω...

Η ΣΙΛΛΑ

Ποῦ ;

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

(Προχωρεῖ στὸ Γιάρεδ, γονατίζει καὶ λέει).

Ἄρχηγέ μας !

Θάναι καλὸ πιά νὰ σκεφτοῦμε ἂν πρέπει
τὸ χτίσιμο νὰ πάψουμε. Ὁ Προφήτης
ξαίρει πολλὰ· καλύτερα νὰκούσουμε...
Κ' ἴσια μέκει πού φτάσαμε καλὰ ναι.

(Ἔρχονται πολλοὶ ἐργάτες φέρνοντας τὸ φορεῖο. Τὰ
φήνουν παράμερα, ὅπου οἱ γυναῖκες μαζεύονται κι
ἀρχίζουν τὰ μοιρολόγια, λύνοντας κι ἀνεμίζοντας τὶς
μαῦρες μπόλιες. Ἡ σκηνὴ ἀντηχᾷ συχνά ὡς τὸ τέλος
ἀπὸ τοὺς γόους τῶν γυναικῶν. Ἔρχεται κι ὁ ΟΒΒΑΔΙ-
ΑΣ μὲ πολλοὺς γέροντες. Μιλᾷ ὁ γέρο-Λεβεννά, συνε-
χίζοντας.)

Νά, κι ὁ Προφήτης ! Σύγκλινε νὰκούσεις

ὅτι θὰ πεῖ. Μὲ τὸ δικό του στόμα
μᾶς φανερώνεται ἡ βουλή τοῦ Ὑψίστου.
Μίλα Προφήτη! Μίλησε στὸ λαό σου
τὴν Ἀλήθεια!

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

(πλησιάζει)

Στὴν ἔρημο ἐγὼ εἶδα
τὸν Κύριο τῆς ψυχῆς μου—*«Γιὰ τὰνθρώπου,
τοῦτα τὰ λόγια σὴν καρδιά σου κλειδῶσε
γιὰ νὰ τὰ πεῖς στὸ λαό Μου!»* μοῦπε ἀστράφτοντας.

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἄ! Λέει πῶς εἶδε τὸ Θεό!

ΜΙΑ ΑΛΛΗ

Θᾶναι ἅγιος, ἅγιος!

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ

Τὶ ψεύτης! Πνέμα λέν εἶν' ὁ Θεός
καὶ κανεὶς δὲν τὸ βλέπει.

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

...Κ' ἡ φωνή του
ἔμοιαζε κεραυνός. — *«Ἀλλομόν σου
παράνομη τοῦ Γιούδα θυγατέρα!
Ὁ συντριμμός σου μέγας σὰν τὴ θάλασσα
καὶ στὴ φωνή σου στρέφω ἄλλοῦ τὸ πρόσωπο.
Σιωπηλὰ καταγῆς κἀθόνται οἱ γέροι
καὶ τᾶσπρα τους μαλιὰ χρίζουν μὲ σιάχη,
κ' οἱ κόρες σου τραβοῦν σ' αἰχμαλωσία
ταπεινωμένες, χαμηλοβλεποῦσες!
Τὰ νήπια σου πεθαίνουν ἀπ' τὴν πεῖνα...»*
Ἐφτά μέρες προσεύχομουν καὶ νήστευα
κ' ἑφτά φορὲς μὲ γιόμιζεν ὁ Ἄόρατος
σὰ μαγεμένο ἄσκό, μὲ τὴν πνοή του.
Κ' ἑφτά μέρες στὴν ἔρημο ὄδοιπόρησα
κ' ἔρχουμαι ἐδῶ πού μὲ καλεῖ τὸ χρέος...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Καὶ μένα, καὶ τὸ νόμο μου, ἀψηφᾶς;

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Γι αὐτὸ θρηνῶ. Τὰ μάτια μου, ποτάμια
δάκρυα θολά, γιατί ὁ παρήγορός μου
πού εὐφραίνει τὴν ψυχὴ μου, μὲ ἀπαρνήθη.
Ἄχ! Κύριε...δὲ θυμᾶσαι, στὴν ὀργή Σου
τὸ ταπεινὸ ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν Σου!

Τὴν προσευχή μου, ὅταν Σὲ κράζω, διώχνεις
 κ' ἔκαμες τοὺς ἐχτροὺς μου, νὰ πετᾶνε
 σὰν τοὺς ἀετοὺς ψηλά ! Κι ὅλοι οἱ ἄρχοντές μας
 συρθῆκανε στὰ γόνατα, ἱκετεύοντας,
 καὶ ψωμοζήτητς θυροδέρνει ὁ Γιάρεδ !
 Τὰ παιδιὰ Σου, τὰ πιὸ λευκὰ ἀπ' τὸ γάλα,
 τὰ πιὸ λαμπρὰ κι ἀπ' τὸ χρυσάφι, τώρα
 κατάντησαν μιὰ μαύρη λάσπη πρόστυχη,
 κ' εὐκολοσπάζουν σὰν κανάτια πήλινα !

(Αἴσθησις στὸ πλήθος, ποὺ ἐπιδοκιμάζει τὰ λόγια
 τοῦ Προφήτη)

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Καταραμένε Μάγε, ὑποκριτή !
 Τὰ δολοπλόκα λόγια σου, σκοτάδια,
 ποὺ οἱ νυχτερίδες τοῦ τυφλοῦ μυαλοῦ τους,
 πετοῦνε λεύτερα ! Μὰ ποῦν' ὁ ἥλιος ;
 Τὸ φῶς ζητῶ, τὸ φῶς !

Ο ΟΒΒΑΔΙΑΣ

Ποῦναι οἱ δαυλοί,
 σκλάβοι ; Φανάρια ανάψετε, νὰ ἰδοῦμε !
 Γιάρεδ... μαθαίνω θλιβερὰ μαντᾶτα...
 Σκοτώθηκε ὁ Σαδῶκ ; Κύριε, βόηθα !
 Πές μου, εἶν' ἀλήθεια, Γιάρεδ ;

(Ὁ Γιάρεδ τοῦ δείχνει τὸ φορεῖο. Ἡ Σιλλά, πιάνοντας
 τὸ χέρι τοῦ πατέρα της, πάει μαζί του πρὸς τὰ ἐκεῖ
 ὅπου οἱ γυναῖκες θρηνοῦν πάντα. Αἱγοὶ στρατιῶτες φέρ-
 νουνε φανοὺς σὲ ψηλὰ κοντάρια. Ἐχει νυχτώσει.)

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Νά ! κειπέρα...
 Μίλησε, Μάγε, θέλω νὰ σάκούσω !

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Πρόσεχε, Γιάρεδ, τὴ φωνὴ τοῦ Ὑψίστου
 μὴν τὴν περιφρονεῖς...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Τίς συμβουλές σου,
 γέρο, νὰ τίς φυλάς γιὰ τὰ παιδιὰ σου..

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

(Κρυφὰ καὶ φοβισμένα)

Ἄχ! τὰ παιδιὰ μου σκοτωθῆκαν ὅλα
 γιὰ νὰ στηρίξουν τὸ δικό σου θρόνο...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

(Πρὸς τὸ πλῆθος, ἐννοώντας τὸν Προφήτη)
 Εἶναι τρελλός ! Μὰ ἡ τρέλλα, ὅταν δὲν ἔχει
 κανεὶς δουλειά, καλὴ εἶναι διασκέδαση !
 Μίλα, Προφήτη !

Ο ΤΡΕΛΛΟΣ

Ἐμένα λές «προφήτη» ;
 Στὸν κόρφο του οὔτε φύλλος ! Νὰ ὁ Σαδῶκ
 πιὸ καλὰ ἀπ' ὅλους τώρα...Μωρὲ τρέλλα !
 Σοῦ μοιάζω καὶ μοῦ μοιάζεις, Γιάρεδ !

(Τρέχει γελώντας πρὸς τὸ πτώμα, παραμερίζουν οἱ γυ-
 ναῖκες στὴν ὁρμὴ του, κι ὁ τρελλὸς σκόβοντας φωνάζει.)

Ξύπνα !

Ξύπνα, Σαδῶκ ! νὰ ἴδεις κ' ἐγὼ πὼς πέφτω
 μὰ δὲ σοῦ μοιάζω !

(Καὶ δοκιμάζει νὰ σηκώσει τὸ σῶμα του μὲ τὰ χέρια
 του, καὶ κουτροβαλώντας πέφτει.)

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Βλέπω γλώσσες πύρινες
 κ' αἷμα παντοῦ χυμένο ! Οἱ θρόνοι πέφτουν
 καὶ πάνε σὲ πορνεία, οἱ θυγατέρες
 τῶν Βασιληάδων !

(Ἡ Σιλλά γυρίζοντας μόνη της στοὺς Γιάρεδ.)

Η ΣΙΛΛΑ

Γιάρεδ, τὸ φοβοῦμαι.
 Ἔχει ἓνα μαῦρο προαίσθημα ἢ ψυχὴ μου...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Γρήγορα θὰ σωπάσει· θὰ τοῦ κλείσει
 ὁ θάνατος τὸ στόμα τὸ προδοτικό.
 Καὶ τότε τὰ ἴδια ἐνάντια μου κακόλεγε...
 Κι ἂ δὲ σαπίζει ἡ γῆς τὰ κόκκαλά του
 τὸ χρωστᾶ στὰ θερμά σου παρακάλια...

(Στὸν Προφήτη)

Μίλα, τρελλέ, γιατί αὔριο πιά τὸ στόμα σου,
 θὰ στοὺς γιομίσει χῶμα, ἢ διαταγὴ μου !

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Τοὺς Προφήτες, σεβόμαστε, Ἄρχηγέ μου...
 Καὶ Βασιληάδες μπρὸς τοὺς ταπεινώθηκαν.
 Ἄπάνω του βαρὺ μὴ ἀπλώσεις χέρι...
 Τοῦ παραστέκει ὁ Θεός !

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Ἄκούω τοὺς θρήνους
καὶ τὰ στηθοκοπήματα, στῆ νύχτα
καὶ στὴν ἀπόγνωση... Τυφλοὶ! ποῖος σὰς
φοβᾶται; Καὶ τὸ θάνατο, ποῖος κράζει;
Ἡ δύναμή σας σκιάς εἶναι παιγνίδι,
κ' ἐμένα ὁ Θεὸς διαμάντι μούχει κάνει
τὸ μέτωπο! Τυφλοὶ! θωρῶ τὰ σύγνεφα
ποὺ πνίγουνε τὸν ἥλιο· σκοτεινιάζουν
τὰ πέλαα κ' οἱ στεριές· πέφτουν τ' ἀστέρια
στὴ γῆ σὰ σῦκα· κι ὁ μέγας θρήνος
ταράζει τὰ νησιά μέσα στὶς θάλασσες!

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Μὲ εἶπε στραβό; Καὶ δὲ φοβᾶται λέει
τῆ δύναμή μου;

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Μάτια εἶν' ὄλα, μάτια.

Ο ΤΡΕΛΛΟΣ

(Φεύγει ἀπὸ τὸ φορεῖο κ' ἔρχεται κοντὰ στὸ Γιάρεδ
καὶ σκύβοντας παίρνει μιὰ χούφτα χῶμα καὶ τὸ τρώγει.)
Τρώγω κ' ἐγὼ τὸ χῶμα, σὰ σκουλήκι,
μὰ δὲν τρέμω κανένα... Κρύο ποὺ θᾶναι
στὸ χῶμα!... Μὰ πῶς ζοῦνε τὰ σκουλήκια;
Πές μου το, Γιάρεδ...

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Μάτια εἶν' ὄλα, μάτια!

Ἔχτισα ψηλοὺς πύργους· περιβόλια
φύτεψα· πλήθος δούλους ἔχω· πρόβατα
καὶ βώδια ἀπόχτησα πολλὰ κοπάδια·
ἢ θέλησή μου προσταγή καὶ νόμος·
δύναμη ἢ ἐξουσία μου πάνω ἀπ' ὄλους!
Μεθῶ, τρώγοντας, πίνοντας κ' εὐφραίνουμαι·
τὶς νύχτες μου περνῶ μὲ παλλακίδες·
τοὺς ἐχτροὺς μου ταπείνωσα· χρυσάφι
καὶ πολύτιμες πέτρες ἔχω μάσει
κ' ἐφτὰ κρυμμένες στέρνες ἀπογέμισα,
μὰ εἶν' ὄλα μάτια, μάτια καὶ θλίψη!
Τὸ χῶμα, χῶμα πάλι θὰ γενεῖ...
Τυφλοὶ! ποὺ σὰς μιλῶ καὶ δὲν ἀκοῦτε!
Κλάψετε τώρα, κ' ἔφτασεν ἡ μέρα,
μέρα μεγάλη τῆς μεγάλης κρίσης!
Τυφλοὶ! τυφλοὶ!

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Τολμᾶς νάντιμιλᾶς;
Συλλάβετέ τον! Κι αὔριο, προστάζω

μὲς στήν πλατεία, μὲ σίδερο πυρὸ
τὰ μάτια νὰ τοῦ βγάλουν.

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Σὰ νάκούω
τὰ φτερά τῶν Ἀγγέλων, καὶ τὸ θόρυβο
τῆς ἄμαξας τοῦ Θεοῦ! Ἄλιμονό σας,
ἄμαρτωλοί!

Η ΣΙΛΛΑ

Φοβοῦμαι, Γιάρεδ, τρέμω!
Νοιώθω ἓνα μαῦρο στήν ψυχὴ μου προαίστημα...

Ο ΓΙΑΡΕΔ

(Στοὺς στρατιῶτες)
Τὶ χάσκετε; Συλλάβετέ τον, εἶπα!
(Οἱ στρατιῶτες κινοῦνται πρὸς τὸν Προφήτη.)
Ἐμπρός, ἔμπρός, ἔμπρός!

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ

Καταραμμένα
τὰ χέρια ποὺ παράνομα ὑπακοῦνε!
(Οἱ στρατιῶτες διστάζουν πάλι.)

Ο ΟΒΑΔΙΑΣ

Ἄκουσε, Γιάρεδ! Μίλησε, Μαχειρ!

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Συλλάβετέ τον! Κι αὔριο τὸ πρωτὶ
καθένας στὴ δουλειά του, ἐκεῖ στὸν Πύργο!

Ο ΜΑΧΕΙΡ

Θάρτοῦνε κ' οἱ Σημίτες νὰ δουλέψουν;

Ο ΓΙΑΡΕΔ

Θάρτω κ' ἐγὼ μαζί...
(Οἱ στρατιῶτες συλλαβαίνουν τὸν Προφήτη)
Μαχειρ, φροντίζεις

γιὰ τὸ Σαδώκ...
(Καὶ πιάνοντας τὴ Σιλλὰ ἀπ' τὸ χέρι φεύγει. Ὁ Προφήτη τὸν πᾶνε οἱ στρατιῶτες. Οἱ γυναίκες μοιρολογοῦνε.)

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

(Γιὰ τὸ Σαδώκ)
Κακόμοιρο παιδί!
Ἄλλοι πλερώνουν τὶς παλαβομάρες...

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Λέτε νὰ τὸν κρεμμάσει τὸν Προφήτη;

Ο ΟΒΑΔΙΑΣ

Θά τοῦ μιλήσω ἐγώ, κι ἄς μὴ σὰς νοιάζει.
Ἐλπίζω νὰ μὲ ἀκούσει...

ΕΝΑΣ ΕΡΓΑΤΗΣ

Κ' οἱ Σημίτες ;

Ο ΟΒΑΔΙΑΣ

Οὔτε κι αὐτοὶ θάρτουνε· δὲν τοὺς θέλω.
Εἶν' ἄπιστοι· ποτέ τους δὲ νηστεύουν.
Γενηὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ καταραμένη !

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Κι ἄ δὲ σάκούσει ;

Ο ΟΒΑΔΙΑΣ

Γέρο, θὰ μᾶκούσει !
Δὲν εἶν' ἔτσι μωρόδοξος ὁ Γιάρεδ...
Εἶδέ... Μαχεῖρ...

Ο ΓΕΡΟ-ΛΕΒΕΝΝΑ

Κ' ἐμεῖς θὰ σοῦ ὑπακοῦμε
γιατὶ κ' ἐσύ πονεῖς ἅμα πονοῦμε
καὶ βλέπεις ὅπως βλέπουμε κ' ἐμεῖς...

Ο ΟΒΑΔΙΑΣ

Ἄς φύγουμε...

ΠΟΛΛΕΣ ΦΩΝΕΣ

Φτωχὲ Σαδώκ ! Φτωχὲ μας !

Ο ΜΑΧΕΙΡ

Μπροστὰ νᾶναι οἱ δαυλοῦχοι ! Κ' οἱ γυναῖκες
νὰ φύγουν· αὔριο θάχουνε καιρὸ
νὰ κλαῖν καὶ νὰ μοιρολογοῦνε... Ἐμπρός !
Κι ὁ κάθε ἐργάτης νᾶναι στὴ δουλειὰ του
τὸ χάραμα, γιατί θάρτεῖ κι ὁ Γιάρεδ,
καὶ τίποτε δὲν τῶχει νὰ διατάξει
νὰ σὰς μετροῦν σαράντα παρὰ μίᾳ
σὰν ἀγουροξυπνᾶτε ! Ἐμπρός ! Ἐμπρός !

(Στὸ μεταξύ, τέσσερις στρατιῶτες σηκώνουν τὸ φο-
ρεῖο μὲ τὸ Σαδώκ. Μπροστὰ πάνε οἱ δαυλοῦχοι καὶ
τρίγυρα ὀλαός, οἱ στρατιῶτες, οἱ ἐργάτες. Οἱ γυναῖκες
πίσω ἀκολουθοῦν ἀνεμίζοντας τὶς μαῦρες τους μπό-
λιες καὶ λύνοντας τὰ μαλλιά τους καὶ μοιρολογών-
τας. Ἡ σκηνὴ σὲ λίγο ἀδειάζει καὶ μένει στὴ μέση
τῆς μονάχα ὁ Τρελλός.)

Ο ΤΡΕΛΛΟΣ

Γιάρεδ, Σαδώκ, Ἐγώ, κ' ἓνα σκουλήκι !
Μεγάλοι ἀγῶνες καὶ μεγάλη νίκη !
Ἐγὶνα Βασιληᾶς κ' ἡ γῆ μου ἀνήκει !

(Καὶ δοκιμάζει νὰ σηκώσει τὸ σῶμα του μὲ τὰ χέρια
του. Πέφτει κάτω καὶ καθισμένος, ἀκουμπᾷ τὸ χέρι του
στὸ μέτωπο σὰ νὰ σκέφτεται. Ὑστερα ξεσπᾷ σ' ἓν
ἄγριο ἀκατανόητο γέλοιο ποῦ σμίγει μὲ τοὺς γόους
τῶν γυναικῶν, καὶ ἀργὰ πέφτει)

Η ΑΥΛΑΙΑ

ΦΤΑΙΕΙ Ο ΚΑΙΡΟΣ

Κυριακή πρωί, ώρα έννια, στο σταθμό.

Ούτε η Μαργαρίτα, ούτε η Μαντάμ Ζανέτ, ούτε άλλος κανείς από τη συντροφιά φάνηκε ακόμα. Μετά δέκα λεπτά παρουσιάστηκε στον Άλέκο κάποιος άγνωστος, τον χαιρέτησε ευγενικά και του είπε πώς είναι ο αδελφός της Μαργαρίτας. Η αδελφή του ζητούσε συγγνώμην που δε μπόρεσε να του μηνύσει νωρίτερα ότι η έκδρομή... ναυάγησε. Οί περισσότεροι έμποδίστηκαν. Είδοποιήθηκαν άργά και είχαν δώσει άλλοι το λόγο τους.

Μιά παρέα βερουτιανών, είχε προσκαλέσει τον Άλέκο ν' ανέβουν στο Λίβανο και νά περάσουν την ημέρα τους ή και τη νύχτα. Η Μαργαρίτα που είχε οργανώσει την έκδρομή, του είπε: 'Υπάρχει στο Σόφαρ ένα μεγάλο καλοκαιρινό ξενοδοχείο που μένει άνοιχτό και το χειμώνα. Για έναν ξένο σάν κι εσάς, θάβαι προτιμότερο νά δει τ' χιονισμένο βουνό παρά νά μείνει στην πόλη, κλεισμένος σέ κανένα σπίτι.

Εύχαριστήθηκε για την πρόσκληση. 'Ηθελε νά πιάσει χιόνι. Ο Άλέκος, ένας άλεξαντρινός, ποτέ δέν πάτησε τό πόδι του στο βουνό και ποτέ του δέν έπιασε χιόνι, μ' όλο που χιονίζει κάποτε στην Άλεξάντρεια. Τώρα θά στερηθεί τή χαρά του χιονιού. Η έκδρομή δε θά γίνει.

Ο Άλέκος έριξε μιάν έξεταστική ματιά στο συνομιλήτή του. Καμιά όμοιότητα με την αδερφή του. Μπροστά του βρισκόταν ένας νέος άντρας που έδειχνε ώριμος. Μιά από κείνες τίς άντρικές φυσιογνωμίες που ποτέ τους δέν υπήρξαν έφηβικές γιατί από τ' πρώτα χρόνια είχαν πάρει τή σημερινή τους μορφή που θάβαι κι η παντοτινή τους.

Ο Ζώρζ, έτσι τον έλεγαν, δέν είταν συμπαθητικός μά ούτε και άντιπαθητικός. Βαρύς, όπως ο συνεφιασμένος ούρανός της ημέρας εκείνης, προσπαθούσε νά χαμογελάσει. Πώς δέν τον άντάμωσε ποτέ ο Άλέκος, στο σαλόνι της Μαντάμ Ζανέτ, πώς δέν τον παρουσίασε η αδερφή του, πώς δέν του άνάφερε καν πώς έχει αδερφό;

Θυμήθηκε τ' λόγια της ξενοδόχας του: «Δέ βγαίνει ποτέ μαζί του κι ούτε τον παρουσιάζει στους φίλους της. Φοβάται μήπως με τό ύφος του τους κόψει τήν όρεξη για γέλια, για φλέρτ. Είναι ικανός νά ψυχράνει και τό θερμότερο άνθρωπο της παρέας. Όταν τήν ρωτούν για δαυτον, άπαντ' άόριστα κι αλλάζει κουβέντα.»

—Νά ξέρετε πόσο στενοχωρήθηκε η Μαργαρίτα, πρόσθεσε ο Ζώρζ, δείχνοντας μάλλον τή δική του στενοχώρια.

—'Η έκδρομή θά γίνει, είπεν ο Άλέκος χαμογελώντας. Κι επειδή ο άλλος δέν καταλάβαινε, συνέχισε. «Μ' έμας τους δυό!»

Νέα άπορία του Ζώρζ.

—'Ελπίζω νά μου κάμετε τήν τιμή. Φαντάζομαι πώς δε θά περάσομε άσχημα.

—'Αν τουλάχιστο μου δίνετε καιρό νά είδοποιήσω πώς θά λείψω...

—Δέν προφταίνομε. Έμπρός, τ' εισητήριά μας...

* * *

Ο Άλέκος ήρθε στο Βερούτι νά δει τον άρρωστο αδερφό του, φοιτητή στο Άμερικανικό Κολλέγιο. Μιά περιπνευμονία τον έριξε στο στρώμα. Ο πατέρας, ένας άλεξαντρινός βαμβακέμπορος καταστρεμένος, μη μπορώντας ν' άφίσει τή δουλειά του γιατί βρισκόταν στην

περίοδο της φούριας, ἔστειλε τὸ μεγάλο του γιό—τὸ δεξί του χέρι. Ὁ Ἀλέκος, ἀνήσυχος, πήρε τὸ πρῶτο ἀτμόπλοιο πού ἔφευγε γιὰ τὴ Συρία καὶ ἦρθε. Ὁ ἄρρωστος συγκινήθηκε ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἀδερφοῦ του. Ἀνασηκώθηκε, κουβέντιασε μαζί του λίγη ὥρα, ἔπειτα ὄμως ξανάπεσε κουρασμένος. Δὲν εἶταν καλὰ μὰ οὔτε καὶ κινδύνευε. Ὁ Ἀλέκος ἔμενε ἀργὰ μαζὺ του καὶ τὸν συντρόφευε. Μετὰ δυὸ βδομάδες, ὁ ἄρρωστος μῆκε στὸ στάδιο τῆς ἀνάρρωσης. Ἔτσι ὁ Ἀλέκος ἀνάσανε.

Ζήτησε νὰ γνωρίσει τὴν πόλη καὶ νὰ ἐπισκεφτεῖ τὶς ἐξοχές. Εὐχαριστί-
ταν νὰ γυρίζει μόνος σὲ μιὰν ἄγνωστη πόλη. Μὰ οἱ βροχές δὲν τὸν ἄφιναν νὰ ξεμυτίσει ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο. Πήγαινε τὸ πολὺ στὸ ἀπέναντι καφε-
νεῖο πού σύχναζαν φοιτητὲς ἀνακατε-
μένοι μὲ ντόπιους. Οἱ μέρες του περ-
νοῦσαν πληχτικές καὶ οἱ νύχτες του
μονότονες.

Κάποιος φοιτητῆς, τὸν σύστησε στὴ Μαντὰμ Ζανέτ—μιὰ βερουτιανὴ κυρία πού παθαίνόταν γιὰ νέες γνωριμίες κι ἄνοιγε διάπλατα τὶς πόρτες τῆς σὲ κάθε ξένο. Εἶταν μιὰ εὐκαιρία νὰ τα-
ράξει τὰ ἦρεμα νερά τῆς βερουτιανῆς κοινωνίας πού ἄλλο δὲν ἔκανε παρὰ νὰ αὐτοθαυμάζεται. Τὸν παρουσίασε στοὺς καλεσμένους τῆς παίρνοντας τὸ πιὸ ἐπίσημο ὄψος τῆς. Ὁ Monsieur Alexandre περικυκλώθηκε ἀμέσως ἀπὸ ἄντρες καὶ γυναῖκες. Μὲ μεγάλη δίψα ρίχτηκαν νὰ μάθουν ποιὸς εἶταν καὶ ποιὸς ὁ σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ του στὸ Βεροῦτι. Ἔτσι γνωρίστηκε μὲ τὴ Μαργαρίτα, κόρη κάποιου γνωστοῦ δικηγόρου. Εἶταν ἓνα ἔξυπνο καὶ χαριτωμένο κορίτσι πού ἤξαιρε νὰ ὑποχρεώνει μὲ τὶς περιποιήσεις τῆς καὶ νὰ κρατᾷ εὐχάριστη συντροφιά. Ἀκόμα νὰ προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ πεισματῶνει τὸ συνομιλητῆ τῆς. Οἱ ἄλλες, ροδομάγουλες, εἶταν παρωδιές παριζιάνικων φιγουρινιδῶν καὶ τὸν ἄφιναν ἀδιάφορο, τὸ φλέρτ τῆς Μαργαρίτας τὸν ἔφτανε. Ἡ Μαργαρίτα ὄ-

μως δὲν ἔμενε ἱκανοποιημένη. Ἦθελε τὸ σούσουρο...τὸ σκανταλάκι...ἓνα ἐκτακτο σκανταλάκι μὲ τὸν ἀλεξαντρι-
νό. Κάθε μέρα πού περνοῦσε τὸ ἐπιθυ-
μοῦσε περισσότερο, μὰ ὁ Ἀλέκος δὲν ἔδινε ἀφορμὴ. Ἡ Μαργαρίτα γιὰ νὰ τὸν προκαλέσει, σκέφτηκε νὰ ὀργανώ-
σει ἐκδρομὴ στὸ Λίβανο. Μὰ οἱ φιλε-
νάδες τῆς τῆς χάλασαν τὰ σχέδια. Προφασίστηκαν πὼς δὲν εἶχαν καιρὸ...
πὼς περιμεναν κόσμο...πὼς εἶταν προσ-
καλεσμένες ἄλλοῦ τὴν Κυριακὴ ἐκεῖνη. Γιὰ νὰ μὴ ρεζίλευτεῖ στὸν ξένον ἄν-
θρωπο, ἡ Μαργαρίτα, παρακάλεσε τὸν ἀδερφὸ τῆς νὰ πάει στὸ σταθμὸ καὶ νὰ τὸν εἰδοποιήσει; «Τώρα μπορεῖ νὰ ματαίωσθε μόνη τῆς τὴν ἐκδρομὴ, σκεφτόταν ὁ Ζῶρζ' εἶναι ἱκανὴ γιὰ ὅλα...»

Μέσα στὸ τραῖνο. Ὁ Ἀλέκος τυλίχτηκε καλὰ μέσα στὸ παλτὸ του καὶ πήρε θέση ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ζῶρζ. Τὸ κρὺς ἔτσουζε. Γύριζε πότε πότε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ βεβαιωθεί ἂν τὰ παρά-
θυρα εἶταν κλειστά. Ἦθελε νὰ δεῖ ἀπὸ πού ἔμπαινε ὁ ἀέρας γιὰτι ἀπὸ κάπου ἔμπαινε ἀγέρας. Γελάστηκε. Ὅλα κλει-
στά, ὡς κι ἡ πόρτα. Σηκώθηκε, διόρ-
θωσε τὸ παλτὸ του καὶ ξανακάθησε ρίχνοντας μιὰ ματιὰ στὸ σύντροφό του.

Τὰ χιονισμένα σπίτια καὶ τὰ τοπία περνοῦσαν μὰ δὲν τ'ἄβλεπε. Προσπα-
θοῦσε νὰ ἐξηγήσει στὸν ἑαυτὸ του τὸ φέρσιμο τῆς Μαργαρίτας, μὰ καμιά ἐξη-
γηση καμιά δικαιολογία δὲν ἔβρισκε. Διασκέδαζε τὴ στενοχώρια του μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἡ ἐκδρομὴ ὅπωςδήποτε ἔ-
γινε καὶ μάλιστα χωρὶς τὴν ἴδια. Ἀλ-
λὰ μήπως εἶταν μικρὸ τὸ κατόρθωμα ὅτι τράβηξε τὸν ἀδερφὸ τῆς; Ὅχι βέ-
βαια. Τὸ φέρσιμό τῆς ὄμως τι νὰ ἐσή-
μαινε;

Σὲ μισὴ ὥρα ἄλλαξε διάθεση. Τὶ ἤ-
θελε τὰ μπλεξίματα! Αὐτὸς ἓνας ἄν-
θρωπος τῆς δουλειᾶς καὶ τοῦ εὐκολοῦ
γλεντιοῦ, δὲν ἔπρεπε νὰ παρασυρθεῖ!
Τὸν γέλασε ἓνα κορίτσι. Αἶ, καλὰ
κι' ἔπειτα; Γιατί νὰ βάλει κακὴ καρ-
διά, αὐτὸς, πού κοροῖδευε τὴν εὐαι-
σθησία τῶν φίλων του; Βέβαια θὰ εὐ-

χαριστιόταν, ἀντί τοῦ Ζώρζ, νὰ εἶχε ἀπέναντί του, τὴν τσαχπίνια ἀδερφή του μὲ τὰ ἔξυπνα καὶ προκλητικὰ μάτια, μὰ καὶ χωρὶς αὐτὴ ταξιδεύει εὐχάριστα καὶ σὲ λίγο θὰ πιάσει χιόνι. Σήκωσε τοὺς ὤμους ἀδιάφορα. Καὶ τὰ τοπία περνοῦσαν, περνοῦσαν...

Σὲ λίγο κάτι θυμήθηκε καὶ χαμογέλασε. «Ἦ πού θὰ πέσεις στὴν ἀγκαλιά της, ἔλεγε σὲ κάποιο φίλο του πού βρισκόταν σὲ ἀμηχανία, καὶ θὰ χορτάσεις τὴν ἐπιθυμία σου ἢ πού θὰ σοῦ γυρίσει τὶς πλάτες καὶ τότε πρέπει νὰ ριχτεῖς σὲ μιὰν ἄλλη.»

Ὁ Ζώρζ διέκρινε τὸ χαμόγελό του καὶ δοκίμασε νὰ χαμογελάσει κι αὐτός γιὰ νὰ ζεστάνει τὸ σύντροφό του καὶ τὸν κάνει ὀμιλητικὸ ἀφοῦ αὐτὸς δὲν τὸ κατόρθωνε. Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ ἄλλος δὲν πρόσεξε τίποτα. Τότε κόλλησε τὸ πρόσωπό του στὸ τζάμι χαζεύοντας τὴ χιονισμένη ἔκταση πού περνοῦσαν.

Ὁ Ἀλέκος ἄρχισε νὰ τὸν προσέχει καλύτερα.

Μάτια μικρὰ κι ἔξυπνα. Φρύδια πού συχνὰ ζάρωναν κι ἔσμιγαν σὰ νὰ ἤθελαν νὰ σκισάρουν στὸ μέτωπο τὴ σκέψη πού περνοῦσε ἀπὸ τὸ μυαλό. Μάγουλα καὶ χεῖλη παχειὰ, φουσκωμένα. Ὕψος βαρὺ, ἀνθρώπου κακοκοιμημένου ἢ πολυκοιμισμένου. Τέτοιος ἔπρεπε νὰ εἶταν κι ὁ ἴδιος σὲ στιγμὲς στεναχώριας, θυμοῦ, ἀποτυχίας. Τοῦ τὸ ἔλεγαν οἱ δικοί του, τοῦ τὸ ἔλεγαν οἱ φιλενάδες του. «Γίνεσαι μουρνος.»

Ἄνοιξαν κουβέντα γιὰ τὸ Λίβανο. Ὁ Ζώρζ ἦταν ἐνθουσιασμένος μὲ τὸ βουνό αὐτό, ἰδανικὸ καταφύγιο γιὰ τὸ καλοκαίρι πού θὰ μπορούσε ὅμως νὰ γίνει καὶ ζηλευτὸ χειμωνιάτικο κέντρο. Ὁ ἴδιος τὸ προτιμοῦσε ἔρημο, ὅπως τὸ βλέπουν τώρα, παρθενο, χωρὶς τὸ μίasma τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι μόνο αἰσθανόταν τὸ βουνό. Ρώτησε τὸν Ἀλέκο ἂν στὴν Ἀλεξάνδρεια κάνει ἐκδρομὲς.

—Πολὺ σπανίως.

Μιὰ καὶ ζεστάθηκε, ὁ Ἀλέκος, μίλησε γιὰ τὰ χάλια τοῦ ἐμπορίου στὴν Αἴγυπτο, γιὰ τὸν ξεπεσμό τοῦ βαμβα-

κιοῦ, τῆς βιομηχανίας τῶν σιγαρέττων, γιὰ τοὺς φελλάχους, τὰ χωράφια, γιὰ τὸ Νεῖλο. Στὴν ἔκφρασή του εἶταν χυμῆνη μιὰ ἀπαισιοδοξία γιὰ τὸν ἑλληνισμό πού κάθε μέρα ἔχανε καὶ κάτι, κάθε μέρα ἐνίωθε τὴ ζωὴ νὰ τοῦ γίνε-ται δυσκολότερη. Ὁ Ζώρζ πρόσεχε. Εὐχαριστιόταν περισσότερο ν' ἀκούει παρὰ νὰ μιλεῖ ὁ ἴδιος, περισσότερο νὰ προσέχει, παρὰ νὰ κάνει τοὺς ἄλλους νὰ τὸν προσέχουν. Ἡ στάση του διόλου δὲν ἄρεσε στὸν Ἀλέκο. Ἡ μεγάλη σιωπὴ χωρὶς διακοπὲς, χωρὶς ἀπορίες, χωρὶς ἐρωτήματα, τὸν στενοχωροῦσε. Τὸν πείραζε λίγο στὰ νεῦρα. Εἶταν ἔτοιμος νὰ σταματήσει καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσει νὰ μιλήσει, ὅταν ὁ Ζώρζ, σηκώθηκε ἀπότομα.

—Φτάσαμε. Σόφαρ ἐδῶ.

* * *

Κανένας ἄλλος δὲν κατέβηκε στὸ σταθμό, κανένας δὲν περίμενε τὸν ἐρχομὸ κανενός. Μοναξιά. Πέρα στὸν ἀνήφορο ἓνα μεγάλο κτίριο, ὕψωνε ἐπιβλητικὰ τὸ ἀνάστημά του στὴν ἐρημιά: εἶταν τὸ μοναδικὸ ξενοδοχεῖο. Οὐρανὸς μουντὸς, ἀτμόσφαιρα μουντὴ. Μακρὰ, στὸ βάθος, ἐξεχώριζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κάτι καλυβόσπιτα, μισοσκεπασμένα ἀπὸ τὸ χιόνι. Ἀνώμαλος, ὀλάνοιχτος, ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος τοὺς προσκαλοῦσε.

—Μήπως μετανοιώσατε; ρώτησεν ὁ Ζώρζ διακρίνοντας κάποιο μορφασμὸ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀλέκου.

—Ὅχι δά... μόνο αὐτὴ ἡ ἐρημιά... ἢ μουντάδα... ἢ σιωπὴ... εἶναι κάτι καινούργιο γιὰ μένα.

Ὁ ἄλλος σοῦρωσε τὰ χεῖλη. Ἄν εἶχε τὸ θάρρος θὰ τοῦ ἔλεγε: Ὅ,τι καὶ νὰ μοῦ πεῖς καταλαβαίνω πὼς εἶσαι μετανοιωμένος. Μήπως δὲν εἶμαι κι' ἐγὼ ἐπειδὴ δὲ σ' ἐμπόδισα νὰρθοῦμε. Εἶχες ὅμως τέτια ἀποφασιστικὴτητα, πού ἀρχίζω νὰ ὑποψιάζομαι πὼς τῶκανες ἀπὸ πείσμα—ἓνα πείσμα πού σοῦ πέρασε πιά... Θὰ τὴ διορθώ-

σω όμως τη Μαργαρίτα. Θά την κά-
νω νά δαγκωθεί... νά ούρλιάζει.

Τό ξενοδοχείο εΐταν κατάκλειστο κι
ἔρημο. Ὁ Ἀλέκος θυμήθηκε τὰ λόγια
τῆς Μαργαρίτας: «Ὑπάρχει στό Σόφαρ
ἕνα μεγάλο ξενοδοχείο πού μένει ἀ-
νοιχτό καί τό χειμῶνα.» Δέν εΐπε ὁ-
μως τίποτε στό σύντροφό του γιά τίς
ψεύτικες πληροφορίες τῆς ἀδερφῆς του.

Ὁ Ζῶρζ προχώρησε καί χτύπησε τό
κουδοῦνι τῆς βαρειᾶς ξύλινης πόρτας.
Καμιά ἀπάντηση. Χτύπησε δυνατότερα
μέ τό μπαστοῦνι του μά τό ἴδιο. Λίγα
λεπτά σιωπή. Ἐπί τέλους ἀνοιξε ἀργά
τό μισό φύλλο κι ἕνας κατακόκκινος
γέρος πρόβαλε στό κατώφλι.

Εΐταν ὁ ἐπιστάτης. Τοῦς κοίταξε μέ
ἀπορία γιατί σπάνια ἔβλεπε ξένους
αὐτή τήν ἐποχή. Τό ξενοδοχείο δέ
λειτούργουσε τό χειμῶνα κι ἂν κανέ-
νας περαστικός ξέπεφτε, δέν τολμοῦσε
νά ταραξει τήν ἡσυχία του. Οὔτε ὑ-
πηρεσία, οὔτε θέρμανση, οὔτε ἔπιπλα
στά δωμάτια. Ἐκεῖνοι κοιταχτήκαν καί
σῆκωσαν τοῦς ὤμους. Τὸν ρώτησαν
μόνο ἂν μπορούσε νά τοῦς τοιμάσει
κάτι τό μεσημέρι γιά νά φᾶνε—κάτι
τῆς ὥρας. Ὁ γέρος δίστασε στήν ἀρ-
χή, ἔπειτα ὁμως, ἀφοῦ σκέφτηκε, ἔνευ-
σε καταφατικά καί τοῦς ἔμπασε νά
πλυθοῦν.

—Τί ὥρα περνᾶ ἀπό δῶ τό βραδυνό
τραῖνο; ρώτησεν ὁ Ἀλέκος.

—Στίς ἔξι.

—Δέν ἔχει ἄλλο;

—Ὁχι, εἶναι τό μόνο.

—Θά γυρίσουμε μ' αὐτό.

Κι ὁμως ὁ Ἀλέκος δέν πίστευε πῶς
θά πρόφταναν νά γυρίσουν. Δέν πί-
στευε καί δέν ἠθελε τόσο γρήγορα.
Βγῆκαν. Τό κρύο περώνιαζε κι ὁ Ἀ-
λέκος εΐταν σχεδόν χαρούμενος. Ἐτρε-
χε σάν παιδί, ἔπειτα σταματοῦσε, ἔ-
σκυβε καί φούχτωνε χιόνι, χιόνι.

—Ἀ! ἡ χαρά τοῦ χιονιοῦ, φώναξε.
Τώρα μόνο καταλαβαίνω τοῦς φυσιο-
λάτρεις: «Ἐργασία καί φύσις.» Νά τὰ
δυό θετικά ἀγαθά.

Ξαναφούχτωσε χιόνι καί τό πέταξε
μέ δύναμη. Ἄν εἶχε περισσότερο θάρ-

ρος, θά σημάδευε τό πρόσωπο τοῦ
συντρόφου του.

Ὁ Ζῶρζ χαμογέλασε. Ἐπίασε κι
αὐτός χιόνι καί σημάδεψε μιᾶ μεγάλη
πέτρα πού βρισκόταν σέ κάποια ἀπό-
σταση. Παίζοντας καί γελώντας ἔφτα-
σαν στά καλύβια. Κι αὐτά, ὅπως τό
πελώριο χτίριο τοῦ ξενοδοχείου, φαί-
νονται ἄδεια καί ξεχασμένα. Τό σω-
ριασμένο στίς στέγες χιόνι, τοῦς ἐδώ-
σε ἀπίθανα σχήματα καί τάκανε νά
μοιάζουν ψεύτικα. Μιά πόρτα μισοά-
νοιξε μέ δυσκολία, ἕνα κεφάλι πρόβαλε
καί δυό περίεργα μάτια στηρίχτηκαν
πάνω στοῦς ξένους. Τό κεφάλι εΐταν
τυλιγμένο μέσα σ' ἕνα παχύ σάλι κι
ἔκρυβε τό μισό πρόσωπο. Ἄντρας, γυ-
ναίκα, παιδί; Δύσκολα νά καταλάβει
κανείς. Ἡ πόρτα ξανακλείσε πρὶν οἱ
διαβάτες προφτάσουν νά λύσουν τήν
ἀπορία τοῦς.

Προχώρησαν σιωπηλοὶ λές καί τό
κρύο τοῦς μάρανε τή διάθεση. Κι ὁ-
μως ὁ Ἀλέκος μόλις πού συγκρατιό-
ταν. Αἰσθανόταν μιᾶ τρελλή ὄρεξη νά
γυρίσει, νά χτυπήσει τήν πόρτα, νά μι-
λήσει μέ τό πρόσωπο ἐκεῖνο πού φα-
νερῶθηκε κουκουλωμένο, σάν τή μοῖρα,
καί νά ζητήσει μέ τό σύντροφό του
καταφύγιο. Ἐπειτα ν' ἀπλώσει τὰ χέ-
ρια στό φτωχό τζάκι, νά νιώσει τήν
πύρρα τῆς φωτιᾶς στά μάγουλα, στά
μέλη, ν' ἀνασάνει τή μυρωδιά τοῦ μι-
σοκαμένου ξύλου. Νά πιάσει κουβέντα
μέ τοῦς ἀπλοῦς ἀνθρώπους καί νά τοῦς
βάλει νά τοῦ διηγηθοῦν μιᾶ ἱστορία,
μιᾶ παλιά ἱστορία τοῦ τόπου τοῦς.

Καθῶς περπατοῦσε ἀφηρημένος γλύ-
στησε καί λίγο ἀκόμα θά ξαπλώνό-
τον φαρδύς-πλατύς στό χιόνι ἂν δέν
πρόφτανε νά στηριχτεῖ στό μπράτσο
τοῦ συντρόφου του. Ἐτσι ἔπαψε νά
φαντάζεται.

Συλλογίστηκε τὸν ἀδερφό του πού
αὔριο θάβγαине ἕνας ἐπιστήμονας, τὸν
πατέρα του πού περίμενε τό γυρισμό
του, τή δουλειά πού δέν πήγαине διό-
λου καλά, τὰ ἐξοδα, τὰ μεγάλα ἐξο-
δα... Παρηγορήθηκε ὁμως στή σκέψη

δτι ὁ ἀδερφός του θεραπεύτηκε καὶ σηκώθηκε.

Τὴ μονοτονία τοῦ λευκοῦ ἔκοψε μιὰ χωριατοπούλα, ντυμένη στὰ καφετιά. Ὁ Ἄλέκος θυμήθηκε τὸ κουκουλωμένο κεφάλι στὴ μισοανοιγμένη πόρτα τῆς καλύβας. Τούτῃ ὅμως εἶχε ἕνα πρόσωπο δροσερό, κόκκινα μάγουλα, σβέλοτο περπάτημα. Τοὺς χαιρέτησε γελαστὴ καὶ πέρασε μὲ κατεβασμένα μάτια. Ὁ Ἄλέκος στάθηκε καὶ τὴν καμάρωσε. «Πῶς μοῦ κατέβηκε νὰ τὴ φανιασθῶ μελαγχολικὴ, αὐτὴ τὴ χαρούμενη κοπέλλα. Μήπως εἶμαι ἐγώ, μήπως ὁ σύντροφος μου μελαγχολικός;»

— Γυρίζομε; Εἶπε στὸ Ζώρζ, κάνοντας χειρονομία ὅτι κρῶνει.

— Γυρίζομε.

— Δὲν πεινάσατε;

— Καὶ βέβαια. Αὐτὴ ἡ ἀφράτη καὶ χαρούμενη χωριατοπούλα μοῦ ἀνοίξε τὴν ὄρεξη.

— Χαρούμενη; Σωστά! Πῶς μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν μελαγχολικὲς χωριατοπούλες, εἶπε, σὰ νὰ ἤθελε νὰ εἰρωνευτεῖ τὸν ἑαυτὸ του.

Ὁ ἐπιστάτης τοὺς περίμενε γελαστὸς κι αὐτός. Τοὺς ὀδήγησε σὲ μιὰ γωνιά τῆς ἀπέραντης αἴθουσας στὸ εἰσόγειο. Εἶταν τὸ ἐστιατόριο—ἄδειο. Ἡ γωνιά χωριζόταν ἀπὸ ἕνα μικρὸ παραβάν καὶ θερμαινόταν ἀπὸ τὸ τζάκι. Στὴ μέση τῆς μικρῆς αὐτῆς «καμαρούλας» ἕνα στρωμένο τραπέζι μὲ πέντε ἢ ἕξι σερβίτσα. Μιὰ κοντὴ συμπαθητικὴ γρηοῦλα πηγαινοερχόταν ἀνάλαφρη, σβέλτα, κουβαλώντας πιατέλες. Εἶταν ἡ γυναίκα τοῦ ἐπιστάτη. Ὁ γέρος τὴ σύστησε στοὺς δυὸ ξένους τὴ στιγμή τοῦ σερβιρίσματος.

Ἐφαγαν καὶ ἤπιαν κρασί μὲ ὄρεξη. Ὁ ἐπιστάτης μιλοῦσε γαλλικά, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε γάλλος, οὔτε σύρος. Ἀπὸ τὴν προφορὰ του ὁ Ἄλέκος κατάλαβε πῶς εἶχαν νὰ κάνουν μὲ Ἰταλό. Τὸν ἔλεγαν Τζούλιο. Γιὰ νὰ τοὺς διασκεδάσει, ἄρχισε νὰ διηγεῖται μιὰ παλιὰ ἱστορία ποὺ συνέβη ἄλλοτε στὸ ξενοδοχεῖο, ὄλο ἔρωτα κι αἷμα. Ἰδρῶνε καὶ ξίδρῶνε γιὰτὶ δὲν τὰ κατάφερε

νὰ πεῖ ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε. Εἶταν τόσο συμπαθητικὸς στὴν ἀδεξιότητά του ποὺ ὁ Ἄλέκος δὲν κρατήθηκε νὰ μὴ γελάσει. Κι οἱ δυὸ τοὺς διασκεδάσαν μὲ τὴ φλυαρία του, μὲ τὰ κομπιάσματα, μὲ τὶς ἐξηγήσεις του.

Μετὰ τὸ φαί, βγήκαν νὰ δοῦν τὸν καιρό. Εἶχε γλυκάνει. Ξεθάρρεψαν καὶ τράβηξαν πέρα. Ἦθελαν νὰ φθάσουν ἕνα μικρὸ χωριουδάκι ποὺ ἔβλεπαν ἀπὸ μακριὰ, νὰ βεβαιωθοῦν δηλαδὴ ἂν εἶταν ἀληθινὸ ἢ ψεῦτικο. Μὰ ὅσο πλησίαζαν τόσο τὸ χωριουδάκι ἀλάργευε.

— Σὰν τὴ γυναίκα, εἶπεν ὁ Ἄλέκος, ὄχι γιὰ νὰ χαθεῖ ἀλλὰ νὰ γίνει πιὸ ἐπιθυμητὸ.

Ὁ Ζώρζ, δὲν καταλάβαινε τί ἀκριβῶς ἔτρεχε μὲ τὸ φιλοξενούμενό του. Εὐχαριστιόταν ἢ ἐπληττε; Αἰσθηματικὸς ἢ πραγματιστής; Ἐμπορος ἢ ιδεολόγος; Πότε τὸν ἔπαιρνε ἔτσι καὶ πότε ἄλλιῶς.

Ἡ μουντάδα ὄλο καὶ πύκνωνε. Ὁ Ζώρζ κοίταζε τὸ ρολόι του.

— Πέντε καὶ τέταρτο εἶπε. Χάσαμε τὸ τραῖνο.

Ὁ Ἄλέκος καμώθηκε τὸ στενοχωρημένο. Κατὰ βάθος εἶταν εὐχαριστημένος: Θὰ περνοῦσε τὴ νύχτα στὸ βουνὸ καὶ θ' ἀνάγκαζε τὸ συνοδό του νὰ ξενοχτήσει μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς του. Τοῦ ἔριξε μιὰ λοξὴ ματιά. Οὔτε συνεφάκι ἀνησυχίας στὸ μέτωπό του. Ἦξερε φαίνεται πῶς κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς του δὲν εἶχε τὴν ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς. Καὶ προτιμοῦσε νὰ μείνει μαζί του μολοντὶ δὲν ἔγιναν ἀκόμα φίλοι.

— Τώρα πιά μποροῦμε νὰ προχωρήσουμε στὸ χωριό. Κοιτάξτε, φτάσαμε.

Ὁ Ζώρζ σταύρωσε τὰ χέρια καὶ στάθηκε.

— Φοβοῦμαι μήπως νυχτωθοῦμε ἐκεῖ καὶ δὲ βροῦμε τὸ δρόμο στὸ γυρισμό. Καλύτερα ν' ἀναβάλουμε.

Ὁ Ἄλέκος ἀγκάλιασε μὲ τὸ βλέμμα τὰ ὑποβλητικὰ σπιτάκια τοῦ χωριοῦ ποὺ δὲ θάμπαιναν καὶ ψιθύρισε:

— Τί κρίμα!

Πήραν άργά τά μπρος πίσω γυρίζοντας πού και πού τό κεφάλι στό χωριό πού άλάργευε κι έσβυνε. Είχε πιά σκοτεινιάσει.

Μόλις μπήκαν στό ξενοδοχείο έτρεξαν πρós τό τζάκι νά ζεσταθοῦν μά σταμάτησαν γιατί είδαν ένα νέο πρόσωπο. Μά τά χέρια άκουμπησμένα πάνω στό τραπέζι άνακάτεψε μιá τράπουλα χαρτιά. Μιά λάμπα πετρελαίου στή μέση φώτιζε άπαλά τήν πράσινη τσόχα, άφίνοντας όλα τ' άλλα «έπιπλα» στό μισοσκόταδο.

—Ο κύριος Φιλίπ, ό έπιθεωρητής τών σιδηροδρόμων, είπε με σεβασμό ό γέρος, σά νά ζητούσε συγγνώμη γιατί δέν τούς είδοποίησε γιά τήν παρουσία τρίτου. Θέλετε νά σχηματίσουμε ένα καρτεδάκι ώς τήν ώρα του φαγιού; Πώς δά σκοτώνει κανείς τις άτέλειωτες χειμωνιάτικες ώρες!

Οί δυο ξένοι εύχαρίστησαν και δέχτηκαν. Πήραν θέση γύρω από τή λάμπα ζωηροί, εύχαριστημένοι, χαρούμενοι γιά τή ζεστασιά πού βρήκαν. "Αν δέ ντρεπόντουσαν θά ξεφώνιζαν και θά γελοούσαν.

Ο κύριος Έπιθεωρητής είταν ένας ώριμος φαροάλλης άντρας με γαλανά μάτια και ψαρó μουστάκι. Πρόφερε καλά τά γαλλικά και καλύτερα τή γλώσσα του τόπου. Κι όμως ούτε φραντζέζος, ούτε ντόπιος είταν. "Ιταλός; "Αλλά δέν είχε Ιταλική προφορά. «Μήπως έχουμε νά κάνουμε με κανένα συμπατριώτη;» σκέφτηκεν ό "Αλέκος. Ο Φιλίπ παρουσιάστηκε μόνος του.

Μίλησε έλληνικά. Ρώτησε τόν "Αλέκο ποιό είναι τό έπάγγελμά του και ποιό του...άδερφου του. «Του άδερφου μου!» ψιθύρισεν ό "Αλέκος χαμογελώντας. Περιέργο. Δέ μοιάζομε διόλου.

Σταμάτησαν τό παιγνίδι γιά νά δειπνήσουν. Ο Έπιθεωρητής μ' όλο πού έδειχνε στεγνός άνθρωπος, είταν όμιλητικός. Είταν ή αντίθεση του Ζώρζ πού άκουε μόνο και δέ μιλούσε! "Απαντούσε πότε μ' ένα μορφασμό κι άλλοτε με μιá χειρονομία. "Αρχισε νά τούς διηγείται κάποιο έπεισόδιο πού

έγινε μέσα στό σιδηρόδρομο, ένα από εκείνα τά έπεισόδια πού τά νομίζει κανείς άπίθανα. Μέσα στην έρημη αίθουσα, πάνω στό βουνό, δίπλα σε δυο άγαθούς γέρους με βασιλεμένα μάτια, τά πρόσωπα του έπεισόδιου, είχαν κάτι τό παράξενο. "Ωραία, δραματικά, έμοιαζαν σά βγαλμένα από φανταστικό μυθιστόρημα. Τά λόγια πού άκουαν οί δυο σύντροφοι έφταναν ώς τήν ψυχή τους όπως όταν είταν παιδιά.

Τά μάτια τών γέρων κοκκίνησαν από τή νύστα. Ο έπιθεωρητής πού τοιμαζόταν ν' αρχίσει άλλη ιστορία του σιδηροδρόμου, νομίζοντας πως νύσταξαν κι οί άλλοι, σώπασε. Σηκώθηκε μάλιστα πρώτος.

"Αμέσως μετά, πετάχτηκε ή γριά από τό κάθισμά της. Σηκώθηκε κι ό γέρος σά ντροπιασμένος. Ο "Αλέκος κι ό Ζώρζ, καληνύχτησαν τόν έπιθεωρητή και τόν εύχαρίστησαν γιά τήν καλή του συντροφιά.

Ο Τζούλιο, μ' ένα κερí στό χέρι, προπορεύτηκε νά τούς δείξει τό δωματιό τους. Η μαρμαρένια σκάλα είταν σκονισμένη κι άπεριποίητη. Ο θόρυβος τών βημάτων τους πνιγόταν μέσα στην παχιά σκόνη. Τό κρύο εδω είταν διαπεραστικό. Λές και κάπου ψηλά είταν φεγγίτες άνοιχτοί. Κανένας δέν έβγαζε μιλιá. Ο Τζούλιο, δικαιολογήθηκε πάλι πού δέν ύπήρχε θέρμανση γιατί τό ξενοδοχείο δέ λειτουργεί τό χειμώνα.

Ο Ζώρζ, θυμήθηκε τήν άδερφή του. Δάγκωσε τά χείλη μουρμουρίζοντας: «Τό παλιοκόριτσο! νά πού μäs έφερε με τήν έπιπολαιότητά του!» "Εριξε μιá λοξή ματιά στόν "Αλέκο πού άκούμπησε κείνη τή στιγμή πάνω στόν ξύλινο παραστάτη τής σκάλας. Τόν είδε νά τραβá άπότομα τό χέρι και κάτι νά μουρμουρίζει νευρικά. Πάνω στην παχιά σκόνη έμειναν τ' άποτυπώματα τών δαχτύλων του όπως τό σχήμα τών παπουτσιών στα σκαλοπάτια.

—"Επί τέλους θ' άφίσομε κάτι στό πέρασμά μας, είπε χαμογελώντας, ό Ζώρζ. Ο "Αλέκος σήκωσε τούς ώμους

καί σκούπισε τὰ λερωμένα του δάχτυλα μὲ τὸ μαντύλι. "Ἐπειτα ἔσερνε μὲ πείσμα τὰ πόδια του στὰ σκαλοπάτια ἔτσι γιὰ νὰ χαλάσει τ' ἀχνάρια ποὺ ἐσηματίζε.

—Τὶ ἐγκατόλειψη!

Ὁ Τζούλιο ροκάνιζε γιὰ τρίτη φορά τὴ δικαιολογία του.

—Τὶ νὰ σὰς κάνω ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ὑπηρεσία τό χειμῶνα. Οὔτε ἓνα καμαριέρη δὲ μοῦ ἄφισαν. Νομίζουν πῶς μπορῶ ὅλα νὰ τὰ κάνω μόνος μου.

Ὅλα μόνος μου.

Στό πρῶτο πάτωμα σταμάτησε καί τοὺς ἔδειξε τὴν κάμαρη ποὺ τοίμασε γι αὐτοὺς.

Μεγάλη, τετράγωνη, γωνιακὴ, μὲ δυὸ θεώρατα γυμνά παράθυρα.

Δυὸ κρεβάτια στὴ μέση. Ἐνα κομοδίνο, ἓνα τραπέζι, δυὸ καρέκλες, μιὰ κρεμάστρα καί...κανένα χολί. Οὔτε θερμάστρα φυσικά. Μιά τρίφυλλη ντουλάπα. Ὁ καθρέφτης εἶταν σκεπασμένος μὲ μιὰ κιτρινωμένη ἐφημερίδα ξεκολλημένη στὶς ἄκρες. Πάνω ἀπὸ τὸ νιπτήρα, οἱ δυὸ στερεμένες βρῦσες—ζεστό καί κρύο—φάνταζαν, στό μελιχρὸ φῶς τοῦ κεριοῦ, σὰ δυὸ βαλσαμωμένα πουλιά. Ἐκεῖ κοντὰ, ἀκουμπημένο σὲ μιὰ καρέκλα, ἓνα λαγίني γεμάτο νερὸ, ἄπλωνε τὴ σκιά του χάμου σὰν πελεκάνος.

—Τοῦλάχιστον τὰ σκεπάσματα, ρώτησεν ὁ Ἀλέκος, εἶναι ἀρκετὰ;

—Τρεῖς παχειὲς κουβέρτες ὁ καθένας, εἶπεν ὁ γέρος. "Ἄν κρυώνετε, ρίξτε κι αὐτὴ τὴν κόκκινη ποὺ βλέπετε διπλωμένη στὰ πόδια τοῦ κρεβατιοῦ. Καληνύχτα σας...καληνύχτα σας.

Ὁ Ζῶρζ στεκόταν ζωρωμένος σὰ νὰ εἶταν αὐτὸς ὁ φταίστης γιὰ «τὸ ἔργο» τῆς ἀδερφῆς του. Φοβόταν μὴπως ὁ ἀλεξαντρινὸς ξεσπάσει πάνω του. Ἀποφάσισε κι ἔγινε ὀμιλητικὸς. "Ἐλεγε ὅτι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ γιὰ νὰ μὴ δώσει καιρὸ στὸν ἄλλο νὰ σκέπτεται.

Ὁ Ἀλέκος παραξενεύτηκε γιὰ τὴν ξαφνικὴ του εὐφράδεια, μὰ δὲν τὸν πρόσεχε. Θυμῶταν ἀκόμα τὰ καλυβό-

σπιτα καί τὸ γραφικὸ χωριουδάκι ποὺ δὲν πρόφτασαν νὰ μποῦν. Εἶταν γιομᾶτος ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦ χωριοῦ, γιομᾶτος ἀπὸ περιέργειες ποὺ ἔμειναν ἀνικανοποίητες.

—Ἐπρεπε γὰ μπάινουμε...εἶπε ξαφνικὰ σταματώντας τὸ Ζῶρζ. "Ἐνα τζάκι μέσα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ κολύβια ἐκεῖνα, λίγο ζεστὸ ψωμί καί προσφάι, ἀκόμα ἓνα στρώμα καί μιὰ παχειὰ προβιά, θὰ εἶταν χίλιες φορές προτιμότερα ἀπὸ τὴν παγωμένη τούτη κάμαρη.

—Ἀλήθεια, θὰ μπορούσατε νὰ ξενοχτούσατε ἐκεῖ;

—Ἀφοῦ σὰς τὸ λέω.

—Ἄν ἦμουν βέβαιος, θὰ σὰς συνόδευα ὡς ἐκεῖ πέρα καί θὰ σκουνοῦσα τὴν πρώτη πόρτα ποὺ θ' ἀνταμώνουμε ζητώντας καταφύγιο.

«Κι ὅμως δὲ μοῦ πρότεινε» σκέφτηκε ὁ Ἀλέκος. Δὲν ἔχει ἄδικο. Δὲν πρέπει νὰ μαθευτεῖ πῶς δυὸ ξένοι ἄφισαν τὸ ξενοδοχεῖο γιὰ νὰ περάσουν τὴ νύχτα σὲ μιὰ καλύβια. Μήπως κι ἐγὼ πάντα δὲ σκέπτομαι ἔτσι; Μόνον νὰ, χτὲς καί σήμερα βγῆκα ἀπὸ τὰ νερά μου.

Τὸ κερὶ ἔχυνε στὸ σαμνάνι τὰ λευκά του δάκρυα καί χαμήλωνε. Οἱ δυὸ ταξιδιώτες ἄρχισαν νὰ γδύνονται. Ὁ Ἀλέκος κάθησε στὴν καρέκλα κι ὁ Ζῶρζ, ὀρθὸς, ἔβγαλε τὸ σακάκι του. Μὲ τὸ γύρισμα ποὺ ἔκανε, τὸ ροῦχο σύρθηκε πάνω στὴ ντουλάπα καί σάρωσε τὴν κιτρινωσμένη ἐφημερίδα ποὺ σκέπαζε τὸν καθρέφτη. Ὁ Ἀλέκος, κοιτάχτηκε κι ἔνοιωσε κάποια στενοχώρια. Κανένας ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲ νύσταζε. Θὰ ἔπεφταν ὅμως καί θὰ μιλοῦσαν στὰ σκοτεινά.

Πρῶτος ὁ Ζῶρζ, ἔτρεξε νὰ κουκουλωθεῖ. Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ χωθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ σκεπάσματα καί πετάχτηκε σὰ νὰ τοῦ ἔριξαν χιόνι στὴν πλάτη.

—Τὶ τρέχει;

—Τὸ βλάκα. Μὰς ἔβαλε λινὰ σεντόνια. Ἀκοῦς ἐκεῖ...λινὰ.

Τράβηξε θυμωμένα τὸ πανωσέντονο καθὼς καί τὸ κάτω καί τὰ πέταξε μα-

κρυά. "Επειτα πήγε στο κρεβάτι του 'Αλέκου και τὰ πέταξε κι από κεί.

—Πιό ζεστά ἔτσι... νὰ γγίζεις τὴν κουβέρτα... νὰ τὴν νοιώθεις πάνω στὰ μέλη σου.

—Προτιμότερο...ψιθύρισε, ὁ 'Αλέκος. 'Ο νοῦς του ἔτρεχε στὴ ζεστὴ καὶ ντυμένη κρεβατοκάμαρή του στὴν 'Αλεξάντρια. 'Ακούμπησε τὸ κερί στοῦ κομοδίνου καὶ τῶσβυσε.

'Απὸ τὸ ἀντικρυνὸ παράθυρο ἔλειπαν δυὸ γρίλιες καὶ τὸ φεγγαρίσιο φῶς γλύστρησε μέσα καὶ ξάπλωσε στὸ πάτωμα δυὸ ἀσημένιες λουρίδες. Τυλίχτηκαν καλὰ στὶς κουβέρτες τους γιὰ νὰ ζεσταθοῦν καὶ νὰ χουζουρέψουν. "Όταν τέλος πάντων τὰ κατάφεραν, ἔπιασαν πάλι τὴν κουβέρτα. Τὸ περίεργο γιὰ τὸν 'Αλέκο, εἶταν ὅτι ὁ μούργος μίλουσε χωρὶς νὰ...τοιγγουνεύεται. Σὲ λίγην ὥρα μάλιστα μίλουσε μόνο αὐτὸς γιατί ὁ 'Αλέκος ἀφαιρέθηκε τόσο πού οὔτε ἄκουε, οὔτε ἐνίωθε πού βρισκόταν.

Οὔτε ὁ πατέρας του, οὔτε οἱ δουλειές του, οὔτε οἱ φιλενάδες του πέρρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ του. 'Αλεξάντρια, 'Αθῆνα, Βερούτι—νὰ πού ταξίδευε ἡ σκέψη του. Δρόμοι, σπῖτια, ἄνθρωποι—μπροστά του. Εἶχαν ὅλη τὴ γοητεία τοῦ μακρυνοῦ κι ὁμῶς ἔβλεπε τὸν ἑαυτὸ του ἀνάμεσά τους. 'Αλεξαντρινὴ προκουμαῖα (corniche), ὁδὸς Πατησιῶν, τὸ βερουτιανὸ λιμάνι, τὸ ἀμερικανικὸ κολλέγιο...Περνᾶ σὰν τότε καὶ χαιρετᾶ μερικοὺς γνωστοὺς του. 'Ακόμα καὶ τὸν χαιρετᾶνε. Μὰ ὅπου κι ἂν πάει, ὅπου κι ἂν βρεθεῖ ἀκούει τὴ φωνὴ τοῦ μούργου. 'Η φωνὴ του σκέπαζε κάθε θόρυβο τοῦ δρόμου μὰ ὁ 'Αλέκος δὲν πρόσεχε—δὲν εἶχε διάθεση νὰ προσέξει τὰ λόγια. 'Η φωνὴ τὸν ἐνοχλοῦσε στὸ ταξίδι του μὰ εἶταν καὶ νανουριστικὴ.

...Μερικοὶ γνωστοὶ χάρηκαν πού τὸν εἶδαν, τὸν σταμάτησαν, τοῦ κουβέντιασαν καὶ τοῦ ἀστειεύτηκαν. Ναι, τοῦ ἀστειεύτηκαν σὲ τέτοια στιγμή. Εἶταν κάποιος μὲ κόκκινα μάτια πού γυάλιζαν. Κάτι κόκκινα μάτια πού ποτὲ δὲν

ἄσπριζαν. Τὸ ἀπόφευγε ὅσο μποροῦσε γιατί τοῦκανε κακὸ νὰ βλέπει τὰ μάτια του ἔστω καὶ πρωτῆ. Μὰ ἐκεῖνος ἐννοοῦσε νὰ τοῦ κάνει παρέα καὶ στὸ τέλος ἐπέμενε νὰ τὸν συνοδέψει ὡς τὴν ὀξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ του. 'Εκεῖ σταματοῦσαν μὰ ὁ ἀνεπιθύμητος φίλος τοῦ μίλουσε γιὰ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, ἔτσι γιὰ νὰ τὸν κρατήσῃ περισσότερο. Οἱ ἄλλοι τὸν ἔλεγαν ἀνισόρροπο μὰ δὲ φαινόταν γιὰ τέτοιους. Τῶκανε γιὰ νὰ τὸν βασανίζει ἐπειδὴ καταλάβαινε πῶς τοῦ εἶταν ἀνυπόφορος. Μήπως τῶρα γι' αὐτὸ δὲν ἦρθε μέσα στὴν ψυχρὴ τούτη νύχτα!

Νὰ κι ἡ Λέλα, μιὰ παλιὰ του φιλενάδα, ἀλεξαντρινὴ. Ποτὲ δὲν κατάλαβε τὸ χαρακτῆρα αὐτῆς τῆς γυναίκας. Οὔτε καιρὸ μὰ οὔτε κι ἐνδιαφέρον εἶχε γιὰ τέτοια δουλειά. Οὔτε ὠραία, οὔτε πολὺ ἐξυπνη. Σιωπηλὴ, μὲ μάτια ἡρεμα, προκαλοῦσε μὲ τὸ λαχταριστὸ τῆς σῶμα. Κοιμήθηκε μαζύ τῆς τρεῖς-τέσσερις φορές. Οὔτε κρύα μὰ οὔτε καὶ θερμὴ. Τὴν ἄφισε γιὰ κάποια ἄλλη γλεντζοῦ μὰ οὔτε βρυσιές οὔτε σκηνές ζήλειας. Μόλις πού παραπονήθηκε. Πῶς βρέθηκε ἀπόψε στὸ δρόμο του; Ποιὸς ἄνεμος τὴν ἔφερε, σὰ φάντασμα, μπροστά του; Τὸν κοίταξε μὲ τ' ἀνέκφραστα μάτια τῆς, τοῦ χαμογέλασε μελαγχολικὰ καὶ τοῦπε: «πᾶμε!» Οὐφ! Γιὰ τὸ θεό...

Πίσω τῆς κανένas ἄνθρωπος. Μόνο τοπία, παλιὰ, μουντὰ, ἄγνωστα, σὰν ἐκεῖνα πού προβάλλουν στὴ φαντασία μας, ὅταν ἀκοῦμε μελαγχολικὴ μουσικὴ. "Ενας κίτρινος οὐρανὸς τὰ σκέπαζε ρίχνοντας μιὰ κίτρινη ἀνταύγεια πάνω στὰ πράσινα φύλλα τῶν δέντρων. Πέρα, μιὰ θάλασσα κιτρινοπράσινη τοῦ γεννοῦσε ἕνα σωρὸ ἀόριστα συναισθήματα. Πού βρισκόταν λοιπόν; πού βρισκόταν;

—Κοιμήθηκες; ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Ζῶρζ.

—"Όχι... μίλα μου... μίλα μου..

Μὰ ὁ Ζῶρζ σῶπασε.

—Λοιπόν; εἶπεν ὁ 'Αλέκος μὴ ἀκούοντας τὴ φωνὴ του νὰ τὸν νανου-

ρίζει. "Έλεγε... πώς ό Σκυλοπόταμος... Μά γιατί του έδοσαν αυτό τό όνομα ;

Ούτε για τό Σκυλοπόταμο του μίλησε ό Ζώρζ, ούτε για τό θρύλο του Λίβανου. "Η φωνή του πήρε έναν ειρωνικό τόνο σά νά είταν ό φυσικός της. «Καλά τό ύποψιάστηκα» σκέφτηκεν ό 'Αλέκος. «'Από τη στιγμή πού ξεκινήσαμε, ό μουργος αυτός παραμονεύει τίς σκέψεις μου κι άλλο δέν κάνει παρά νά τίς κοσκινίζει και νά τίς κοροϊδεύει. «Μήπως γι αυτό τόν έστειλαν; Καλά θά κάνει νά σκάσει. Προτιμώ τη σιωπή του παρά τά λόγια του.»

— Λοιπόν έτσι, είπεν άργά ό Ζώρζ, «είσαι, θέλεις δηλαδή νά είσαι, ένα θετικό μυαλό. Γελάς με την ευαισθησία των φίλων σου και δέ σοι άρέσουν οι περιπέτειες. Κι όμως αντί νά μένεις στην πόλη όπως θά έκανε ό κάθε λογικός, πήρες τό τραίνο μ' αυτή την κακοκαιρία κι ήρθες στό χιονισμένο τόπο βουνό, σαν ένας ρομαντικός νέος.

»Μιλώ έτσι γιατί τώρα είμαι βέβαιος πώς μ' άκούς. "Ίσως μάλιστα με κρατημένη την άναπνοή σου. Σ' όλη τη διαδρομή έβαζες τά δυνατά σου νά μου άποδείξεις πώς «δύο και δύο κάνουν τέσσερα». "Επαιρνες ύφος «προσγειωμένος» ανθρώπου ένώ πολεμούσες νά διώξεις τό ρομανισμό πού, σιγά σιγά ξυπνούσε μέσα σου. "Η έρημιό του βουνού σ' ένθουσίαζε κι όμως φαινόσουν δυσαρεστημένος. Μετάνιωνες για την άπόφασή σου, ένώ σε κυρίεψε ή χαρά. Ζητούσες κάπου νά ξεσπάσεις και ρίχτηκες στό χιόνι. «Φύσις και έργασία, είπες, νά τά δυό θετικά αγαθά.»

»Σωστά. Για μία στιγμή γελάστηκε. Πίστεψα στη...θετικότητά σου. Μά ύστερα, όταν ζήτησες νά μπούμε στό χωριουδάκι πού θά μας άπογοήτευε, νά καταφύγομε στις καλύβες, τότε άλλαξα γνώμη. "Ενας θετικός άνθρωπος δέ θά κοιμόταν χάμου, άνάμεσα σε άνθρώπους πού βρωμοούν τά χνώτα τους σκόρδα και κρεμύδια, δέ θά έπεφτε στό ύποπτο στρώμα τους, δέ θά κουκουλωνόταν με τίς λερωμένες

προβιές τους. Κρίμα πού δέν πήγαμε. "Ηθελα νά σ' έβλεπα χάμου, δίπλα στους χωριάτες σου, ν' άκούς τά ροχαλητά τους.

»Πίστεψέ με... τη χαρά πού σοι έδωσε τό άδειο τουτο ξενοδοχείο, με τη σκονισμένη σκάλα, με τό συμπαθητικό Τζούλιο, με τόν έπιθεωρητή του τραίνου, με την παγωμένη κάμορη αλλά και τά παχειά σκεπάσματα, δέ θά σοι την έδινε καμιά καλύβα. Κρίμα πού δέ μπορώ νά σε δώ. Φαντάζομαι πώς θά συμφωνείς μαζί μου, πώς θά κουνάς τό κεφάλι για νά μη μιλήσεις.

»Ποιός θά τώλεγε! "Ο στεγνός έπιθεωρητής με την ιστορία του τραίνου, σε γοήτησε, σά νά ήσουν παιδί δεκαεφτά χρονών. Ποιόν; "Εμένα έναν έμπορο με τετραγωνικό μυαλό, έναν άντρα πού συχαίνεται τίς αισθηματικές περιπέτειες κι έχει, σε κάθε του πράξη την άρχή πώς «δύο και δύο κάνουν τέσσερα». Κι όμως αν ήθελες νά κάνεις την πρόσθεση άπόψε θά τ'άβγαζες... πέντε! Και θάταν σωστότερο.

»Μή νομίσσεις πώς θέλω νά σε κατηγορήσω για ρομαντικό. Μά ούτε και για πολύ... θετικό. Μόνο νά είσαι ένας άνθρωπος της έποχής μας. Γι' αυτό έπιχειρείς νά... σαρκάσεις τους αισθηματικούς κι εκείνους πού άγαπούν τίς περιπέτειες. Νά τώκανε κάποιος άλλος δέ θά είχε σημασία. Μά έσύ μ' όσα κι αν λές, μ' όσα κι αν κάνεις, δέν мүόρεσες νά ξεριζώσεις τόν παλιόν άνθρωπο. "Αλιώς δέ θά φύλαγες μέσα σου ένα μουντό τοπίο, λίγο κίτρινο ούρανό κι ένα κομμάτι κίτρινοπράσινης θάλασσας για νά λούζεται τό πουλί της φαντασίας σου. Θά μου ξαναπείς πώς μολαταύτα άντιπαθείς τίς περιπέτειες. Μ' αυτή πού έζησες άπόψε φτάνει για όλη σου τη ζωή...»

—Σώπα! φώναξε ό 'Αλέκος. Σώπα μουργο.

Πέταξε τίς κουβέρτες και σηκώθηκε. "Εψαξε για τά σπύρτα κι άναψε τό κερί. "Ο Ζώρζ κοιμόταν. Κοιμόταν στ' άληθεια ή έκαγε τόν κοιμισμένο; Δέ τόν

φώναξε, δὲν πλησίασε κἄν νὰ βεβαιωθεί. Σὰ νὰ τὸν ντρεπόταν γιὰ ὅλα ὅσα ἄκουσε.

Ἐριξε στὶς πλάτες του τὸ πανωφόρι, ἄναψε τσιγάρο στὴ φλόγα τοῦ κεριοῦ κ' ἔπειτα κάθησε στὴν καρέκλα. Τ' ἄκουσε πραγματικά ἢ τὰ φαντάστηκε; Μίλησε ἢ δὲ μίλησε ὁ Ζώρζ; Μπᾶ! Κι ἂν ἀκόμα ξυπνήσει ὁ χαιρέκακος αὐτὸς σύντροφος, δὲ θὰ τὸν ρωτήσῃ. Θάταν ἐφιάλτης. Γλύτωσε ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη.

Τὸ τσιγάρο εἶχε τελειώσει ὅταν ἡ ματιά του ἔπεσε στὸν καθρέφτη τῆς ντουλάπας. Τ' εἶταν πάλι αὐτὰ στὸ

βάθος ποῦ ἔμοιαζαν σὰ δυὸ ξασπρισμένα, ἀπὸ τὸ γλύψιμο τοῦ νεροῦ, βραχάκια; Θυμῆθηκε πὼς εἶταν τὰ δυὸ σεντόνια ποῦ ἔβγαλε ὁ ἄλλος ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ὁμως ὁ νοῦς του πήγε στὰ δυὸ ξασπρισμένα βραχάκια ποῦ πέρασαν προτιήτερα στὴν ὑποφαντασία του.

— Ὅχι, δὲν εἶμαι ρομαντικός ἐγώ! εἶπε δυνατὰ. Γιὰ ὅλα τ' ἀποψινὰ φταίει ὁ καιρὸς κι ὁ τόπος.

Στὴν ὄψη τοῦ ἄλλου νόμισε πὼς διακρίνει κάποιο χαμόγελο. Ἀπὸ πότε οἱ κοιμισμένοι χαμογελοῦν; Σήκωσε τοὺς ὤμους κι ἔσβυσε τὸ κεριό. Ἐπειτα ἔπεσε καὶ κουκουλώθηκε ὡς τὸ κεφάλι.

Γ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

ΕΝΑΣ ΜΕΘΥΣΜΕΝΟΣ ΠΑΡΑΜΙΛΟΥΣΕ...

— Ἀγαπῶ... Ἀγαπῶ κάθε τι
ἐκτὸς χρόνου καὶ τόπου.

Ἡ ψυχὴ μου εἶν' γεμάτη ἀπὸ ἀγάπη· μὰ ὄχι ποιητῆ,
ἀπ' ἀγάπη ἀνθρώπου..

Ἡ ψυχὴ μου εἶν' μεγάλη πληγὴ
ποῦ πονάει ὀλοένα
γιὰ ὅ,τι ἄδικο ὑπάρχει στὴ γῆ
καὶ παρέργως (σπανίως) καὶ γιὰ μένα...

Ἀγαπῶ... — μὰ τὸ λέω σοβαρὰ
ὅσο κι ἂν εἶν' ἀστεῖο... — :

Ἀγαπῶ, νὰ! ὡς κι αὐτοὺς πῶχουν μάτσο λεφτὰ
καὶ δὲν τρέμουν σὰν κάνει ὅπως σήμερα κροῦ.

Εἶν' μανία; εἶναι τρέλα; ὅπως θέλετε πῆστε το!
Ὅμως εἶν' φοβερὸ μία τέτοια σπατάλη.
Ἀγαπῶ τὰ μυρμήγκια, τὶς τίγρεις... Γιὰ τοὺς
νεκροθάφτες κυρίως νιώθω ἀγάπη μεγάλη!

Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

ΟΝΕΙΡΟ ΜΠΑΛΕΤΤΟΥ

Χορομανούν τὰ πόδια σὸ μπαλέττο,
μιά μπαλλarina ἀναρπάζει, λογισμό,
παραδομένο σὲ πεταχτὸ ντουέττο :
Ὅλε, ὄλε... στόν κοσμοχαλασμό.

Σὰ χρυσαλλίδες γύρω ἀπὸ τὸ πέττο,
πετοῦν, σηκώνουν, καρβαλλιέρω ἔσμὸ,
κί' εἶν' ὄνειρο τρελλό, γιὰ κάθε νέττο,
πού κοιμήθη, χωρίς ξετρελλαμό.

Τὰ πόδια, σάν πιτσούνια, ἔξακοντίζουν,
ντυτά, λευκά πασούμια, μεταξένια,
καί χορεύουν, σὰ φτερωτά, ἀγερένια

πλάσματα, ὄνειρεμένα, πού τριλλίζουν
τὸ ρεφραίν τῆς ἀγάπης, τὸ μοτίβο—
κί' ἐγὼ τὰ μάτια μου, ξυπνώντας, τρίβω.

Θ Α Λ Α Σ Σ Α

Τὸ ἀεράκι ἐκόπασε καί χύθηκε σὲ στρώμα,
κί' ἡ γραμμισμένη ἀκροσυρμὴ μπλαβίζει στὰ νερά,
τὸ πιὸ ἑλαφρὸ καί γαλανὸ κί' ὑπόγλαυκο, σὲ χρώμα,
μ' ἀέρινη κί' ἀνάλαφρη ταινία τὸ κυλά.

Σὲ λίγο, σύμπλαβη, ἀπλωτὴ κί' ὑγρόκρνα πινελιά,
τὰ στικτὰ στρώματα κυλοῦν κί' ἐνώνεται, γωπὸ,
τ' ἀέρι μὲ τὸ πήχτωμα, σάν τὰ ξανθὰ μαλλιά,
πού, χρώση, χτένισμα στρωτὸ τὰ κλώθει ὡς φῶς ἀδρὸ.

Καί μέσ' στὴν πρόνοχη ἀνεμιὰ, ὄλο τὸ στρώμα, ὡς πήχη μιὰ,
ὡς τ' ἀκρογιάλι τοῦ μικροῦ Φαλήρου ἀργοξεσπᾶ,
καί γαλανίζει ὁ κόλπος του καί γαληνεύει τὴ ματιὰ
ζεφύρι, μάγο ψίθυρο πού λέει σὲ βλέφαρα ἀλαφρά.

ΜΩΑΜΕΘ Β΄ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ Α΄ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τὴν ἱστορία τῶν σχέσεων τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας πρὸς τοὺς ὑπηκόους χριστιανούς ξέρομε τίς πολιτικές, θρησκευτικές, οἰκονομικές κλπ. ἐλευθερίες ποὺ χορηγήθηκαν ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β΄ πρῶτα στὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη καὶ γενικὰ στὴν ἐκκλησία καθ' ὅλη τὴ διάρκειά τῆς τουρκοκρατίας ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν Σουλτάνους. Εἶναι γνωστὴ ἐπίσης καὶ ἡ μεγάλη σημασία ποὺ εἶχε τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς χορήγησης τῶν προνομίων γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ ἔθνους στὰ μαύρα χρόνια τῆς δουλείας. Οἱ ἐπίσκοποι κατῶρθωσαν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὄχι μονῶς νὰ περιμαζέψουν τοὺς πιστοὺς γύρω τους, νὰ τοὺς συκρατήσουν καὶ νὰ τοὺς ὀργανώσουν, ἀλλὰ μπόρεσαν νὰ γίνουν ἐθνικοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ τῶν στὴν τουρκικὴ κυβέρνησι, νὰ ὑπερασπίσουν τὰ συμφέροντά του ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ ἐξουσία, ἀκόμα καὶ νὰ στέκονται ἀντιμέτωποι στίς αὐθαίρεσις καὶ τίς βιαιότητες τῶν τούρκων ἐκτελεστῶν τῆς ἐξουσίας. Αὐτὰ εἶναι πράγματα πολὺ γνωστά στὸν καθένα.

Δὲ θὰ ἐξετάσουμε τώρα τίς ἀπόψεις ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἱστορικούς γιὰ τὰ αἷτια ποὺ ἔσπρωξαν τὸν καταχτητὴ σουλτάνο σὲ μιὰ τέτοια ἀπόφαση. Λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητος θὰ συντελέσανε ἀσφαλῶς σ' αὐτὴ. Ἡ προσπάθεια ἦταν, πῶς νὰ ἐμποδισθῇ μιὰ ἐνιαία ἐξέγερση ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, γιὰ ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς σκλάβους ἀπὸ τὰ δεσμά τους. Τὸ μῖσος μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν ἔπρεπε νὰ μὴ σβηστῇ. Ἀλλὰ καὶ λόγοι θρησκευτικοὶ ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο. Ἦταν ὑποχρέ-

ωση τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἢ ἤπια μεταχείριση τῶν ὑπηκόων χριστιανῶν¹⁾. Καὶ ξέρομε πῶς καὶ σὲ πολὺ παλαιότερους χρόνους, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωάμεθ τοῦ ἰδρυτῆ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, τέτοια προνόμια παραχωροῦνταν στοὺς καταχτημένους ἀπίστους²⁾. Τὰ προνόμια ποὺ δόθηκαν λοιπὸν δὲν ἐδημιουργοῦντο τώρα ἀπὸ τὸν Μωάμεθ Β΄ γιὰ πρώτη φορά. Τὰ εἶχε δημιουργήσει τὸ παρελθὸν στὴν ἱστορικὴ του ἐξέλιξη. Ἀλλὰ δὲν ἦταν μονάχα ἓνα δημιούργημα ποὺ προέκυψε ἀπὸ τίς σχέσεις τῶν μωαμεθανῶν πρὸς τοὺς ὑπηκόους τοὺς χριστιανούς. Ἦταν κάτι ποὺ ὑπῆρχε καὶ σ' αὐτὸ τὸ βυζαντινὸ κράτος ἀπὸ πολὺ παλιούς χρόνους. Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ Β΄ στὸν πρῶτο πατριάρχη μετὰ τὴν ἄλωση, τὸν Γεννάδιο, μιλώντας τονίζει πῶς τὰ προνόμια ποὺ τοῦ δίνει τοῦ ἀνήκουν πραγματικά, εἶναι δικὰ του, γιὰτὶ τὰ εἶχαν καὶ οἱ προκατοχοὶ τοῦ πατριάρχου: «καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν ἐν οἷς θέλεις, ἔχων πάντα τὰ *σά* προνόμια, ὡς καὶ οἱ πρό σοῦ πατριάρχαι εἶχον»³⁾. Ὁ Μωάμεθ Β΄ λοιπὸν μὲ τὴν παραχώρηση αὐτῶν τῶν πολιτικῶν προνομίων παίρνει τὴ θέση τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Δὲν ὠργάνωσε τὴν ἐκκλησία αὐτὸς πρῶτος μὲ ἓνα τέτοιο τρόπο, ἀλλὰ συνέχισε ἓνα ἔργο ποὺ βρῆκε στὴ χώρα ποὺ κατέλαβε, διατήρησε δηλ. τὴν παράδοση. Μὲ τοῦτο βέβαια δὲν ἐννοοῦμε πῶς τὰ προνόμια ποὺ παραχωρήθη-

1) Π. Καρολίδου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος σ. 218 κ. ἑ.

2) βλ. Κ. Ἀμάντου, Οἱ προνομιακοὶ ὀρισμοὶ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, Ἑλληνικά, τόμ. Θ' (1936) σ. 103-166.

3) βλ. Κ. Ἀμάντου ἑ. ἄ. σ. 142.

καν ἦταν ἀκριβῶς τὰ ἴδια πού ὑπῆρχαν προηγουμένως, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι εἶχαν τὴν ἴδια βάση.

Γεννᾶται τώρα τὸ ἐρώτημα. Πότε πρώτη φορά παρατηρεῖται στὸ βυζαντινὸ κράτος ἡ παραχώρηση αὐτῆ προνομίῳ πολιτικῶν στοὺς πατριάρχες καὶ τοὺς ἐπισκόπους; «Ὁλη ἡ ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἀνάμειξη τῆς ἐκκλησίας στὶς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, γι' αὐτὸ καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ξεχωρισθῇ ἡ ἱστορία τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν πολιτικὴ βυζαντινὴ ἱστορία. "Ἄν ρίψουμε ὅμως κι' ἕνα βλέμμα στὴ βυζαντινὴ νομοθεσία, βλέπουμε πῶς πολὺ νωρὶς καταχωρῶθηκε ἐπίσημα ἀπὸ τὴν πολιτεία ἡ τέτοια προνομιοῦχος θέση τῆς ἐκκλησίας στὸ βυζαντινὸ κράτος. Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς νεαρές τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ, πού ὅπως ξέρουμε συμπληρώσανε τὸν περίφημο κώδικα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, διαβάζουμε τὴν ἐξῆς διάταξη (Nov. VIII 8): «Δίδομεν δὲ καὶ τοῖς ἐπαρχιώταις ἄδειαν, εἴ τι κατὰ τῆς ἐπαρχίας ἄδικον ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων διαπράξῃται καὶ ζημίας τισὶν ἢ ἐπηρεΐαις περιβάλλοι τοὺς ὑμετέρους ὑποτελεῖς, ὥστε τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ πρωτεύοντας δεήσεις εἰς ἡμᾶς ἀναπέμπειν καταλέγοντας τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τὰ πλημμελήματα. ἡμεῖς γάρ ταῦτα μανθάνοντες στελοῦμεν ἐν τῇ χώρᾳ τὸν ταῦτα ἐξετάσοντα, ἐφ' ᾧ τε αὐτός, ἔνθα ἠδίκησεν, ἐκείσε καὶ τὰς ποινὰς ὑποσχεῖν τῶν πλημμελημάτων, ὥστε μηδὲ ἕτερόν τινα τοιοῦτό τι πράξει θαρρησιαί πρὸς τὸ παράδειγμα βλέποντα».

Ἡ διάταξη αὐτὴ εἶναι κεφαλαιῶδους σημασίας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὀρμάται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ φιλανθρώπου ἄρχοντος, ὅπως ἐδημιουργήθηκε αὐτός πρῶτα στὸν ἑλληνικὸ κόσμον κι ὕστερα στὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὴν ὁποία μεταφυτεύτηκε στὴ βυζαντινὴ καὶ ἀκριβῶς διακρίνεται στὶς ἐπιστολές πού ἔστειλε σχετικὰ μὲ τὴν κωδικοποίησιν τῆς νομοθεσίας ὁ Ἰουστινιανὸς στὴ σύγκλητον. Στὴν προσπάθειά του νὰ δῇ καλύτερευση τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους του γίνεται αὐτός τὸ ἀνώ-

τατο ἐφετεῖο, στὸ ὁποῖο θὰ γινόταν ἐκκληση γιὰ κάθε ὑπερβασία κατωτέρου ἄρχοντος. Θέλει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπερβολικὴ ἐξάσκηση τῶν καθηκόντων ἀπὸ μέρους τῶν κατωτέρων ὀργάνων τῆς ἐξουσίας πού καταντούσε σὲ ἀδικία καὶ βλάβη τῶν ὑπηκόων του. Ἐναγνῶρίζει λοιπὸν δυὸ στοιχεῖα τοῦ κράτους πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ἀναλάβουν αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς ἐποπτείας τρόπον τινὰ πάνω στοὺς κατωτέρους ἄρχοντες καὶ τὴν καταγγελία τους γιὰ τὶς ὑπερβασίες. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα εἶνε ὁ ἐπίσκοπος τοῦ μέρους καὶ οἱ πρωτεύοντες, οἱ πρῶτοι, οἱ προεστοὶ τοῦ χωριοῦ, ὅπως θὰ ἐλέγαμε σήμερα. Αὐτοὶ θὰ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀναφέρονται στὸν αὐτοκράτορα γιὰ κάθε ὑπερβασία κι αὐτὸς θὰ ἀνελάμβανε τὴν παρεμπόδισή τῆς καὶ τὴν τιμωρία τοῦ κατωτέρου ἄρχοντος, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο παράδειγμα στοὺς ἄλλους. Καὶ σὲ μιὰ ἄλλῃ διάταξη τῶν νεαρῶν (cap. IX) διαβάζουμε κατ' ἀνάλογον. Σὲ περίπτωσιν πού θὰ βρισκόταν ἄρχοντας ἔνοχος γιὰ κατάχρησιν χρημάτων, ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ἐκεῖνος πού ἐντέλλεται νὰ διεξαγάγῃ τὴν ἐποπτεία καὶ νὰ κρατήσῃ γραπτὴ ἐκθεση στὴν ἀνάκρισιν: «.....παρόντος μέντοι τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου καὶ τὸ πρᾶγμα ἐγγράφως διασκοποῦντος».

Ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ χωρία εἶναι φανερὴ ἡ προνομιοῦχος θέση πού ἀπέχτησαν οἱ ἐπίσκοποι μέσα στὸ βυζαντινὸ κράτος ἤδη στὰ μέσα τοῦ 6 αἰ. μ.Χ., μόλις δηλ. δυὸ αἰῶνες ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Δὲ χρειάζεται πολλὴ σκέψιν, γιὰ νὰ διακρίνομε πῶς μιὰ τέτοια ἀπόφασις ἐνὸς πανισχύρου ἄρχοντος θάπρεπε νάχει σοβαρὴ αἰτία. Ἄλλοιῶτα μὲν ἀκατανόητο, πῶς ὁ Ἰουστινιανὸς θὰ δημιουργοῦσε ἕνα κράτος μέσα στὸ δικό του μὲ μιὰ τέτοια διαρρύθμισιν τῶν διοικητικῶν του πραγμάτων. Ἀσφαλῶς ἡ αἰτία εἶναι πῶς ἡ ἐκκλησία στὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε τόσο ὀργανωθῆ, ὥστε δὲ θὰ μπορούσε νὰ παραβλεφθῇ ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν. Εἶναι καὶ τοῦτο ἕνα δεῖγμα τοῦ συμβιβασμοῦ ἐκκλησίας καὶ κρά-

τους πού συναντούμε στη διευθέτηση του ζητήματος του χριστιανισμού από τον Μ. Κωνσταντῖνο. Ἡ ἐξέλιξη βέβαια ἕως τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξε βαθμιαία, ὥστε νὰ δοθῆ ἡ ἀστική διοίκηση καὶ ἡ δικαιοσύνη στὰ χέρια τοῦ ἐπισκόπου. Μὲ τὸν συμβιβασμὸ ἡ ἐκκλησία ἀπέχτησε τεράστια δύνομη καὶ τὸ κράτος ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ μεγάλες ἐνοχλήσεις καὶ βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ κυριαρχήσῃ πάνω σ' αὐτή¹⁾.

Ὁ ἴδιος συμβιβασμὸς παρατηρεῖται καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Μωάμεθ Β' καταλαμβάνοντας τὴν πόλη διάκρινε πῶς δὲν ἦταν εὐκολο γι' αὐτὸν νὰ παραβλέψῃ μιὰ τέτοια δύναμη τῆς ἐκκλησίας. Σὰν ἕνας ἐξυπνος, γλωσσομαθὴς καὶ ἀνήσυχος ἄνθρωπος πού ἦταν²⁾ ἀντλήσε διδάγματα ἀπὸ τὸ παρελθόν. Γι' αὐτὸ μιλᾷ πρὸς τὸν Γεννάδιο «γιὰ τὰ *δικά του* προνόμια, πού εἶχαν οἱ προκάτοχοί του», ὅπως εἶδαμε. Δὲν ἦταν ἀνάγκη γι' αὐτὸ βέβαια νὰ εἶχε μελετήσει τὴν ἱστορία τῆς βυζαν-

τινῆς νομοθεσίας. Τὸν ἀρκοῦσε, σὰν μέγας πολιτικὸς πού ἦταν, νὰ διακρίνῃ ἀμέσως τὴν ὀργάνωση τῆς ἐκκλησίας στὸ βυζαντινὸ κράτος πού ἀπέρρεεν ἀπὸ τὴν προηγούμενη νομοθεσία. Καὶ ἔτσι ἐνέργησεν ἀναθετώντας στὸ Γεννάδιο τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ μὲ ὅλα τὰ προνόμια πού καθώρισαν τὰ βεράκα, τὰ δικά του καὶ τῶν διαδόχων του, λεπτομερῶς. Ἡ παράδοση ὑπῆρχε. Ἡ σκέψη ὅμως πού τὸν ὠδήγησε σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση πρέπει νὰ ταν σκέψη ἐνὸς δυνατοῦ πολιτικοῦ ἀνάλογη πρὸς τὴ σκέψη τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Σ' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ περισσότερο ἡ πολιτικὴ τοῦ Μωάμεθ Β' ἀπέναντι στὴν ὀρθόδοξο ἐκκλησία. Δὲν πρέπει ὅμως κρίνοντας ἔτσι τὴ νέα κατάσταση πού δημιουργήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὴν ἄλωση νὰ παραβλέψουμε καὶ τὴν τεράστια διαφορά πού ὑπῆρχε στὴν ἐνέργεια τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπὸ τὸν Μωάμεθ. Ὁ ἕνας ἐσυμβιβάζετο μὲ ἴσους καὶ ὁμοίους ἀνθρώπους μέσα στὸ κράτος του, ὁ ἄλλος μὲ δούλους καὶ ἄπιστους.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

1) πρβλ. J. Haller, *Das Papstum* τόμ. I σ. 46 κ.έ.
2) βλ. Κ. Ἀμάντου ἔ. ἀ. σ. 142.

Α Κ Ο Υ !

Μ. Γ.

Θάσαι λιμάνι στοχασμοῦ στὸ πέλαγο τῆς ζωῆς μου
καὶ θάρχουμαι νὰ ξαποστῶ σιμὰ σου, ὅταν πιὰ
οἱ τρικυμιές κ' οἱ θύελλες βαριά θὰ μὲ παιδεύουν
—καράβι δίχως ἄρμενα κι ἀγνώριστα κουπιὰ.

Καὶ θὰν τὰ βρίσκω τ' ὄνειρα στὴν ἡμερὴ σου ἀγκάλη
θερμὰ καὶ καλογέλαστα, ὅμοια μικρὰ παιδιὰ.
Κι ὅλα θὰ σβύνουν ἀπαλὰ μὲς τὴν ἡδονοζάλη
καὶ θ' ἀπομένει ὁ ἔρωτας μονάχα στὴν καρδιά.

Ὁ κόσμος θὰναι τύραγνος κ' ἡ σκέψη κυνηγήτρα,
σύγνεφα μαύρα θὰ κυλοῦν στοὺς ψυχουρανοὺς.
Μὰ θὰναι κ' ἡ ἀγάπη μας ὑπομονῆς γεννήτρα
καὶ τ' ὄνειρο θὰ μᾶς τραβᾷ σὲ κόσμους μακρινούς.

Κι ὅταν κοπάσει ἡ θάλασσα κ' οἱ δυὸ θὰ ξανοιχτοῦμε
σ' ἕνα ταξίδι ἀτέλειωτο, ταξίδι ὑστερινὸ,
θὰναι τὸ φῶς ἀστεῖρευτο καὶ δὲ θὰ κουραστοῦμε
ἴσαμε πού ν' ἀράξουμε στὴ λήθη, στὸ χαμὸ.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΜΑΧΑΙΡΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ

Οί εκ γενετής και οί εκ πάθους εγκληματίαι

Ἡ ποίησις εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά τῶν ἐγκληματιῶν. Ὅπως πρῶτος ὁ Λομπρόζο παρετήρησε, μέσα εἰς τὸν ἐγκληματιαν ἔνυπάρχει ἡ τάσις πρὸς συγγραφὴν. Καὶ ὄντως ἡ πείρα μᾶς ἀπέδειξε ὅτι οἱ μεγαλύτεροι ἐγκληματίαι, οἱ διασημότεροι λησταὶ ἢ δολοφόνοι, αἰσθάνονται ἰδιαιτέραν ἔλξιν εἰς τὴν συγγραφὴν εἴτε τῶν ἀπομνημονευμάτων τῶν εἴτε φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνικῶν σκέψεων καὶ γνωμῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιδίδονται εἰς τὴν ποίησιν, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου παρακολουθοῦνται οἱ ἐγκληματίαι εἰς τὰς φυλακάς καὶ μελετῶνται ἐπιστημονικῶς, ἔχουν ἐκδοθῆ πολλὰ μελέται περιέχουσαι τὰ φιλολογικὰ ἔργα διασήμων καταδικῶν.

Ἡ ποίησις ἀποτελεῖ τὴν ἰδιαιτέραν ἀδυναμίαν πολλῶν ἐγκληματιῶν. Καίτοι φαίνεται κάπως ὀξύμωρον, ἓν τούτοις μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐγκληματιοῦ συχνὰ συναντᾶται μία διάθεσις πρὸς τὴν ποίησιν. Τοῦτο δὲ δὲν εἶνε ἰδιότης μόνον τῶν ἐλλήνων ἐγκληματιῶν, ἀλλ' ὅλων τῶν ἐγκληματιῶν, ὅπως μανθάνομεν ἀπὸ εἰδικᾶς μελέτας ξένων συγγραφέων.

Τὴν ποίησιν οἱ κακοῦργοι θέλουν καὶ ἐπάνω εἰς τὰ ὄπλα τῶν, ἰδίως εἰς τὰ μαχαίρια τῶν. Μία κάμα ἔχει τόπον δι' ἓν δίστιχον. Καὶ ἐπομένως θεωρεῖται ὡς πολυτιμον καὶ ἐξαιρετικὸν κόσμημα μιᾶς κάμας ἓν ποιητικὸν δίστιχον. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χαράσσονται ἐπὶ τῶν λαμῶν τῶν μαχαιριῶν ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς κατασκευαστὰς τῶν ἐργαλείων τούτων. Καὶ μερικὰ μὲν ἀπὸ τὰ δίστιχα χαράσσονται κατ' ἔμπνευσιν καὶ πρωτοβουλίαν τοῦ μαχαιροποιοῦ, ἄλλα ὅμως δίδονται

ἀπὸ τὸν ἀγοραστὴν διὰ νὰ τὰ χαράξῃ ὁ τεχνίτης. Καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε τὸ αὐτό, διότι ἀποδεικνύει τὴν ψυχολογίαν τῶν ἀγοραστῶν καὶ τὴν ἔμφυτον αὐτῶν ψυχικὴν προδιάθεσιν. Βεβαίως εἶνε πλέον ἐνδιαφέροντα τὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα παραγγέλλει ὁ ἴδιος ὁ ἀγοραστὴς ὅπως χαραχθοῦν ἐπάνω εἰς τὸ μαχαίρι τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἀγοράσῃ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔτοιμα, οὕτως εἰπεῖν, ἐκλέγονται ἀπὸ τὸν ἀγοραστὴν συμφώνως μὲ τὴν προδιάθεσιν του.

Διότι ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ μαχαιριοῦ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγοραστοῦ καὶ μέλλοντος ἐγκληματιοῦ. Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἰατροδικαστικοῦ τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου, εὐτυχῶς κατηρτισμένη καὶ διατηρούμενη ἄριστα, μᾶς δίδει μίαν λαμπρὰν εἰκόνα τῆς ψυχολογίας καὶ τῶν μυχιῶν διαθέσεων τῶν ἐγκληματιῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τοῦ Μουσείου τούτου τῶν ὄπλων θὰ καταρτίσωμεν τὴν μελέτην μας αὐτὴν. Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ μαχαίρια αὐτὰ ἔχουν χρησιμοποιηθῆ καὶ ἐπομένως βαφῆ ἀπὸ αἷμα ἀνθρώπινον προτοῦ φθάσουν εἰς τὸ Ἰατροδικαστικὸν Μουσεῖον. Ἀπὸ τὴν τραγικὴν λοιπὸν αὐτὴν ἀνθολογίαν θὰ συλλέξω μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἄνθη τοῦ κακοῦ.

Ἀπὸ τὸ κείμενον τῶν χαραγμένων ἐπάνω εἰς τὰ μαχαίρια ποιημάτων διακρίνεται τὸ εἶδος τοῦ κατόχου του. Διαιροῦνται λοιπὸν τὰ ποιήματα εἰς ἐρωτικά καὶ ἐκδικητικά, συμφώνως μὲ τὴν φυσικὴν διαίρεσιν τῶν ἐγκληματιῶν εἰς ἐκ γενετής καὶ ἐκ πάθους ἐγκληματίας. Ἀπὸ τὴν ἐν γένει μελέτην τῆς ἐγκληματικότητος ἐν Ἑλλάδι καὶ

ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας στατιστικάς, μὲ τὰς ὁποίας θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς ἄλλην μελέτην μας, προκύπτει ὅτι οἱ φύσει ἐγκληματίαι, οἱ ἐκ γενετῆς προωρισμένοι διὰ τὸ ἐγκλημα, εἶνε ὀλιγώτεροι ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοὺς ἐγκληματίας τοῦ πάθους, ἐκείνους δηλαδὴ τοὺς ὁποίους εἶτε τὸ αἶσθημα τοῦ ἐγωϊστικοῦ ἔρωτος καὶ ζηλοτυπίας, εἶτε στιγμιαία παραφορὰ ὡθεὶ πρὸς ἐγκληματικὴν πράξιν. Τὸ θερμὸν τοῦ κλίματος καὶ ἄλλαι διάφοροι κοινωνικαὶ συνθήκαι δημοιουργοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐκ πάθους ἐγκληματίαν, ὁ ὁποῖος εἶνε καὶ ἡ συνηθεστέρα μορφή τοῦ ἐγκληματίου παρ' ἡμῖν.

Εἰς μαχαίρι ἐκ γενετῆς ἐγκληματίου λοιπὸν εὐρίσκομεν τὸ ἀκόλουθον δίστιχον :

Ἄν εἶσθε πέντε φύγετε, ἂν εἶσθε δέκα ἐλάτε
καὶ μένα τὸ μαχαίρι μου ἄνθρωπο δὲν φο-
βᾶται.

Τοῦ αὐτοῦ τύπου ἐγκληματίας εἶνε ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ μαχαίριου τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς παραλλαγή διστίχου :

Ἄν εἶσθε πέντε φύγετε, ἂν εἶσθε δέκα ἐλάτε
καὶ μένα τὸ μαχαίρι μου τοὺς Τούρκους
δὲν φοβᾶται.

Τὸ μαχαίρι αὐτὸ κατεσκευάσθη τὸ 1911 καὶ ἔχει ἔμπνευσιν πολεμικὴν.

Πλέον θηριώδης καὶ αἰμοβόρος φαίνεται ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ μαχαίριου μὲ τὸ ἀκόλουθον μακάβριον δίστιχον :

Προσκύνησε μὲ δάκρυα ἐτοῦτο τὸ μαχαίρι
ἴσως καὶ σὲ εὐσπλαχνισθῆ τὸ ἄπονο μου
|χέρι.

Φιλοσοφεῖ εἷς ἐκ γενετῆς ἐγκληματίας, θέλων νὰ παρηγορηθῆ διὰ τὴν ἰδικὴν του ἀποτυχίαν. Καὶ γράφει ἐπ' αὐτὸν εἰς τὸ μαχαίρι του :

Ἐπάρχουν κί' ἄλλα βάσανα τὸν ἄνθρωπο
ποῦ ἔχουν τόσην δύναμιν στὸν τάφον νὰ
|τὸν σύρουν.

Καὶ ὅλα αὐτὰ συμπληρώνει σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μαχαίρια τὸ αἰώνιον τῶν μεριακλήδων ἐπιφώνημα «Ἄχ! Βάχ!»

Ἄλλος φιλοσοφῶν ἐγκληματίας γράφει :

Νᾶχα δυὸ μάτια ἔρημα τὸν κόσμον νὰ μὴ
βλέπω,
νὰ περπατῶ εἰς τὸ ντοπιᾶ κί' ἐλπίδα νὰ μὴν
|ἔχω.

Ἄλλος πάλιν μελαγχολικὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ νοσταλγίαν καὶ ψάλλει :

Βουλὲς βουλὲς μεσάνυχτα ξυπνῶ μὲ λαχ-
|τᾶρα
καὶ στὴν πικρὴ τὴν ξενητεῖᾶ ρίχνω βαρεῖᾶ
|κατάρᾶ.

Ἄλλος πάλιν, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν μίαν πλευράν, χαράζει καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης ἕτερον δίστιχον. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ ἀνθρώπου κατ' ἐξοχὴν πεπορωμένου, ἐκ γενετῆς ἐγκληματίου. Ἴδου τὸ ποίημα :

Μαχαίρι, ἀπὸ τῆ θήκη σου μὴν βγαίνεις
|γιά κακὸ μου,
καὶ ἂν θὰ ἔβγης ζήτησε τὸ δίκηρο τὸ δικὸ
|μου.
Βάρα καὶ κτύπα, πλήγωνε σκληρὰ καὶ μὴ
|λυπᾶσαι
ἕως νὰ βαρεθῆς ἐσὺ ἐγὼ δὲν λέγω πᾶψε.

Ἄλλος πάλιν κρύβει τὴν ἐγκληματικὴν φύσιν του κάτω ἀπὸ μίαν πρόφασιν, γράφων :

Τὸ πρᾶμα τοῦτο ζώνομαι ὄχι νὰ κακουρ-
|γῆσω,
ἀλλ' ἐκ θανάτου τὴν ζωὴν ὅπως ὑπερα-
|σπίσω.

Καὶ αὐτὸς ἐπίσης δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἐγκληματίας ἐκ γενετῆς, ἀπὸ τοὺς ὑπόουλους ὅμως τύπους.

*
* *

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὰ ποιήματα τὰ ἔμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Καὶ εἰς αὐτὰ διακρίνομεν διαφόρους διαβαμίσεις ἐγκληματικοῦ χαρακτήρος. Ἄλλα εἶνε τρυφερά, πονεμένα, ὅπως τὸ κατωτέρω :

Ἄνάμεσα σὲ δυὸ βουνὰ δυὸ φειδία σκο-
|τωμένα
ἐκεῖ θὰ σκοτωθῶ κί' ἐγὼ ἐάν δὲν πάρω
|ἑσέᾶν.

“Ολοι άνεξαιρέτως δηλώνουν ὅτι θά σκοτωθοῦν ἐάν δὲν πάρουν ἐκείνην τὴν ὁποῖαν ἀγαποῦν. Ἄλλ’ ἐνῶ ὁ ἀνώτερω σκέπτεται ν’ αὐτοκτονήσῃ ἄλλος εἶνε ἕτοιμος νὰ σκοτώσῃ, γράφων :

Ἵποιος μοῦ λέγει πῶς δὲν σ’ ἀγαπῶ
μὲ τὸ μαχαίρι τὸν βρωῶ
ἄς εἶνε κι’ ἀδελφός μου.

Ἐδῶ πρόκειται μᾶλλον περὶ ἐκ γενετήσ ἐγκληματίου ὁ ὁποῖος εἶνε ταυτοχρόνως καὶ ἐρωτευμένος. Ἄλλος πάλιν ἐρωτευμένος εἶνε πολὺ ὑλιστής, καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὰς ρωμαντικότη-
τας, γράφει :

Ἄπάνου στὸ κρεβάτι μας σὰν τὰ περισσότε-
|ράκια
ἐκεῖ πλέον τελειώνουνε ὅλα τὰ παιγι-
|δάκια.

Ἄλλος καταρᾶται τὴν ἄπιστον ἐρω-
μένην του καὶ τὴν ἀπειλεῖ μὲ τὸ πῦρ
τῆς κολάσεως γράφων :

Πεθαίνω ἐξ αἰτίας σου, στὸν ἄδη κατε-
|βραίνω
στὸ φοβερὸν κριτήριον ἐκεῖ σὲ περιμένω.
Ἐκεῖ λοιπὸν ματάκια μου δὲν ἔχει ρεζι-
|λίκια,
παρ’ ἔχει δίκαιον κριτὴν ἄς κρίνῃ πάντα
|δίκησ.

Ἄλλον ὁ ἔρωσ ὥθει πρὸ ἐκδίκησιν
ἐναντίον τῆς ἀπίστου καὶ σκληρᾶς :

Ἄν ἴσως καὶ μὲ ἀρνηθῆς καὶ κάμῃς ἄλλο
|ταῖρι
ἐγὼ θά σὲ ἐκδικηθῶ μὲ τοῦτο τὸ μαχαίρι.

Ἄλλοι ὅμως δὲν ἔχουν τὸ θάρρος
νὰ σκοτώσουν ἐκείνην τὴν ὁποῖαν ἀ-
γαποῦν, παρὰ τὴν ἀπιστίαν των, καὶ
προτιμοῦν ν’ αὐτοκτονήσουν, ὅπως ὁ
γράφων :

Μὰ τὴν κάμα πού βαστῶ στὰ πέντε δά-
|χτυλά μου
ἂν ἴσως καὶ δὲν σ’ ἀγαπῶ νὰ μπῆ μὲς τὴν
|καρδιά μου.

Καὶ ἄλλος περισσότερο ρωμαντικὸς
γράφει :

Τὸνα μου χέρι στὴ φωτιά καὶ τ’ ἄλλο στὸ
|μαχαίρι
ἢ θά σφαγῶ ἢ θά καγῶ ἢ θά σὲ κάμω
|ταῖρι.

Καὶ ἄλλος συναδελφὸς τοῦ προη-
γουμένου ἐν ρωμαντισμῷ ἀναφωνεῖ :

Ἄνίσως καὶ δὲν σ’ ἀγαπῶ νὰ κάμῃ ὁ Θεός,
|κυρά μου,
καὶ τὸ μαχαίρι πού βαστῶ νὰ λάβω στὴν
|καρδιά μου.

Ἄλλοι πάλιν, χωρὶς νὰ προβοῦν εἰς
ἀπειλὰς ἢ νὰ διατυπώσουν διαθέσεις
αὐτοκτονίας, ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ ψάλ-
λουν τὸν ἔρωτα των καὶ νὰ θρηνοῦν
διὰ τὴν ἀτυχίαν των εἰς αὐτὸν. Ἰδοῦ
μερικὰ διστιχὰ ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῶν
μαχαιριῶν :

Μὲς τὴν καρδιά μου ἐρίζωσε ὄφις μὲ δυὸ
|κεφάλια,
ἕνας μοῦ τρώει τὰ σωθικά καὶ ἄλλος τὰ
|φυλλοκάρδια.

Ἵλοι οἱ γιάτροι καὶ ἂν συναχθοῦν, ὅλοι
|οἱ πεπαιδευμένοι
δὲν θά μοῦ γιάνουν τὴν καρδιά τὴν κατα-
|πληγωμένη.

Ἵσο καὶ ἂν μὲ τυρανῆ ἡ ἀπονη καρδιά
|σου
νὰ πάψω εἶνε δύσκολα ἀπὸ τὸν ἔρωτα σου.

Τῶν ἀναστεναγμῶν μου ὁ καπνὸς νᾶξερα
|ποῦ πηγαίνει,
κάμπους καὶ ὄρη καὶ βουνά, δένδρα, κλα-
|διά μαραίνει.

Τὸ στήθος μου κατήνησε ταμεῖον τῶν βα-
|σάνων
γιὰ νὰ πληρῶνω βάσανα ὡστόσο νὰ πε-
|θάνω.

Πάντα μεσάνυκτα ξυπνῶ, κάθομαι, συλλο-
|γοῦμαι
στὸν ἔρωτα πού μ’ ἔρριψες καὶ σοῦ παρα-
|πονοῦμαι.

Μὰ μήπως εἶνε μινιά φωτιά νὰ πγιά νερὸ
|νὰ σβύσῃ;
Εἶνε πολλές, δὲν σβύνονται, ἄς κάμῃ ὁ
|Χάρος κρίσι.

Καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ἰδίου μα-
χαιριοῦ ὑπάρχει συνέχεια τῶν παρα-
τόνων κατὰ τῆς ἀθλίας τύχης του :

Ἵ γῆ στενάζει σὰν πατῶ στὸ χῶμα τῆς
|ἀπάνω
κι’ ἐκείνη δὲν μὲ δέχθηκε καὶ πρέπει νὰ
|πεθάνω.

Καὶ ἄλλος παραπονεῖται κατὰ τῆς
ἀθλίας τύχης του, προσθέτων κατηγο-

ρίαν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς αἰτίου τῆς καταστάσεως του. Ἡ φράσις του εἶνε ἀσαφής καὶ συβιλλική :

Ἡ τύχη μου μὲ δίκασε πάντοτε δικασμένος
 σὸν κόσμον τὸν προσωρινὸ νὰ εἶμαι πικρα-
 [μένος.
 Τὸ ἤθελα καὶ τὸ ἔπαθα μὰ δὲν παραπο-
 [νοῦμαι,
 τὰ μάτια μου ἄς κλάψουνε ὡσότου διὰ νὰ
 [βγοῦνε.

Πρόκειται τάχα περὶ καταδίκου ἐπα-
 νειλημμένως καταδικασθέντος καὶ διά-
 γοντος τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του εἰς
 τὴν φυλακὴν ; Ἡ μήπως ὑπὸ τὸ συμ-
 βολικὸν τοῦτο τετράστιχον κρύπτεται
 ἔρωσ ; Ὁ ἀναγνώστης ἄς ἐξαγάγῃ τὸ
 σμυπέρσσμα.

Τελειώνομεν μὲ τρία ἀκόμη ποιήμα-
 τα ἔρωτικῆς ἐμπνεύσεως :

Στὶς πληγωμένες τις καρδιές βρίσκεται κι'
 [ἡ δική μου
 κι' ὁ κόσμος τὸ ἀπόρησε γιὰ τὴν ὑπομο-
 [νὴ μου.

Κλαίω κρυφὰ τὸν πόνο μου μὰ δὲν τὸν φα-
 [νερῶνω.
 νὰ μὴν τὸ μάθῃ ἄνθρωπος, μὲ τὸ μεράκι
 [λυῶνω.

Βαρειὰ ποῦ ἀναστέναξα καὶ εἶπα «φθάνει,
 [Χάρε,
 σὸ στήθος μου γονάτισε καὶ τὴν ψυχὴ μου
 [πάρε».

*
 * *

Ἐννοεῖται ἕκαστον τῶν ποιημάτων
 τούτων συνοδεύεται ἀπὸ τὸ ἀπαραίτη-
 τον «Ἄχ ! Βάχ !», κάποτε δὲ ὑπάρχει
 χρονολογία καὶ τόπος καὶ τὰ ἀρχικὰ
 τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου τοῦ φονικοῦ
 ὄργανου. Μερικὰ μαχαίρια ἔχουν χα-
 ραγμένην καρδίαν, ἄλλα σημαῖαν ἐθνι-
 κήν.

Εἶπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ ὅτι μερικὰ ἐκ
 τούτων ἀγοράζουν οἱ ἐγκληματῖαι μὲ
 ἤδη χαραγμένα τὰ ποιήματα ἐπ' αὐτῶν,
 ἄλλα ὅμως τὰ παραγγέλλουν οἱ ἴδιοι.
 Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ποιήματα τὰ πλεῖστα
 εἶνε γνωστὰ καὶ ἐν χρήσει εἰς τὸν χυ-
 δαῖον λαόν, ἄλλα ὅμως εἶνε ἄγνωστα
 καὶ πιθανώτατα θὰ εἶνε ἐμπνευσις καὶ
 σύνθεσις τοῦ ἴδιου τοῦ κατόχου τοῦ
 φονικοῦ ὄπλου. Θεωροῦμεν περιττὸν
 νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ὀρθογραφία,
 τὴν ὁποίαν εἶχον τὰ πρωτότυπα ἐκ
 τῶν ὁποίων παρελάβομεν τὰ ἀνωτέρω
 δίστιχα, ἦτο φρικώδης, οὔτε μία σχε-
 δὸν λέξις δὲν ἦτο ὀρθῶς γραμμένη, πολ-
 λάκις δύο λέξεις ἦσαν ἐνωμέναι εἰς
 μίαν καὶ ἔλειπον σχεδὸν τελειῶς οἱ
 τόνοι. Δὲν ἐθεωρήσαμεν χρήσιμον νὰ
 διατηρήσωμεν τὴν φρικτὴν αὐτὴν ὀρ-
 θογραφίαν τοῦ πρωτότυπου, ἡ ὁποία
 θὰ ἐδυσκόλευε τὴν ἀνάγνωσιν χωρὶς
 νὰ ἔχη κανένα ἐπιστημονικὸν λόγον.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶνε ἐξαιρετικῶς
 ἐνδιαφέρον εἰς τὰς ἐμμέτρους ἐπιγραφὰς
 τῶν φονικῶν τούτων ὄπλων εἶνε ἡ
 διαίρεσις τῶν κατόχων τῶν εἰς τὰς δύο
 μεγάλας κατατάξεις — τῶν ἐξ ἐπαγγέλ-
 ματος καὶ γενετῆς ἐγκληματιῶν καὶ ἐ-
 κείνων οἱ ὁποῖοι τυχαίως ἔγιναν ἐγ-
 κληματῖαι ἐκ πάθους καὶ ὀρμῆς κινού-
 μενοι. Καὶ ἡ διάκρισις αὐτὴ ἔχει ση-
 μασίαν πρακτικὴν, διότι ὅπως εἰς τὸν
 ἀσθενῆ, γενομένης τῆς διαγνώσεως
 τῆς νόσου, εἶνε εὐχερῆς ἡ θεραπεία,
 οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκληματίου ὁ ὁποι-
 ος δὲν εἶνε ἐκ φύσεως καὶ ἐκ γενετῆς
 τοιοῦτος δύναται νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ
 ἐπιστημονικὰ θεραπευτικὰ μέσα διὰ
 τῶν ὁποίων, ἐξερχόμενος ἀπὸ τὴν φυ-
 λακὴν, νὰ ἀποτελέσῃ χρήσιμον καὶ ἡ-
 θικὸν μέλος τῆς κοινωνίας.

ΜΕΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΘΛΙΟΤΗΤΕΣ

(συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

Τοῦ πατέρα μου ἡ ἀπαγορευτική διαταγή μ' ἔκαμε κλεφτά νά διαβάσω τὸ πολυφυλαγμένο βιβλίο του μὲ τὸ γερὸ πέτσινο δέσιμο, τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἀη-Γιαννιοῦ. Ἐψαχνα νά βρῶ κείνο τὸ μέρος ποῦ ἀκουσα πὼς λέει, πὼς κάποτες πόλεμος θὰ γενῆ καὶ στὸ αἶμα τὸ ἀλογοπούλαρο μέχρι τὸ λαιμὸ θὰ κολυμπήση, θὰ δερτῆ ὁ κόσμος ὅλος μὲ μιὰ κλωστή καὶ τὰ μάρμαρα θὰ πάρουνε μιλιὰ.

Λάθος.

Αὐτὰ τὰ εἶπε στὶς γειτονιὲς ὁ «παπουλάκης», τὸν ἀκούσανε ὅλες οἱ παλιῆς γρηῆς.

Κεῖνο τὸ διάβασμα ὅμως ταλαιπωροῦσε τὴ ζωὴ μου. Οἱ φοβερὲς καὶ παράξενες περιγραφές, μοῦ ἔβαζαν στὸ μυαλὸ ἕναν κόσμο γιομάτο τρόμους, ἕναν κόσμο ἐφιαλτικό. Μὲ σφίγγαν βραχνάδες ὅλη νύχτα στὰ σιδερένια χέρια τους καὶ μοῦ κόβανε τὴ μιλιὰ. Στὸ φαγὶ μου βλέπω φαρμάκια, κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι μου ἄσπρους διαβόλους, τὰ σκυλλιά μας ὄχτροὺς μεταμορφωμένους καὶ τὴ νύχτα – γεμάτη δαιμόνια καὶ καλλικαντζάρους – πὼς ἔρχεται νά μὲ στραγγαλλίση. Καὶ μ' ἔπνιγε ἡ νύχτα. Περνοῦσε μιὰ μαύρη θηλειὰ γύρω στὸ λαιμὸ μου. Σφαλοῦσα τὰ μάτια μου, μὰ καὶ μέσα στὸ διπλὸ αὐτὸ σκοτάδι περνοῦσαν φωτερὲς εἰκόνες ποῦ φέρναν κρῦο καὶ ρίγος.

Μὲ κούραζε ἀβάσταχτα ἡ φοβισμένη ψυχὴ μου. Πὼς ἤθελα νά τὴν ξεχώριζα ἀπ' ἐντὸς μου, νά πεθάνω, νά βρῶ γαλήνη, νά ἡσυχάσω. Δὲ μπορούσα ὅμως νά βρῶ μιὰς στιγμῆς ξεγνοισιὰ οὔτε τὴ γιατρεία μου ἀπὸ κανέναν.

Μὲ τρόπο χανόντανε τὰ παιχνίδια μου κ' ἀλλάζανε οἱ ἀπασχολήσεις τῆς ἡλικίας μου ἐκείνης. Τὴ θέση τους τὴν πήρανε ντουφέκια, πιστόλια, κάμες, ἕνα

σπαθί, μιὰ μακρόστερνη λουριδίτσα ἀτσάλι, κρυφοφυλαγμένη σὲ μιὰ κομπὴ ράβδο, ἄλλα δανεικὰ κ' ἄλλα ἀγορασμένα, τὰ εἶχα παντοτεινὴ ἔγνοια μου. Μοῦ τὰ ἔφερνε ἕνα-ἕνα ὁ πατέρας καὶ μοῦλεγε πόσο ἐπικίνδυνα εἶναι γιὰ τοὺς ἀπρόσεχτους μὰ ἀνακουφιζόμενα ἀκούγοντας πὼς μὲ τέτοιους συντρόφους εἶμαι ἀνίκητος καὶ δυνατώτερος ἀπὸ ὅλα τὰ στοιχεῖα, τὰ θεριὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Πήγαινα στὸ παζάρι, στὰ καφφενεῖα ὅπου συχνάζανε οἱ ἀρχόντοι, στὰ φαρμακεῖα ὅπου γίνονταν ἀντρεϊκίε συζητήσεις. Ἡ ταπεινὴ μου ὑπαρξὴ ἔπαιρνε ἕνα ἀτσάλωμα κοντὰ σὲ τέτοια καὶ φχαριστιόμυνα γιατί γινόμυνα κ' ἐγὼ μεγάλος πιά καὶ γιατί ὅσοι χτιμάγανε τὸν πατέρα μου, μὲ γιομίζανε ἕνα σωρὸ λειχουδιὲς καὶ σπουδαῖα φαγουλάρικα καλοδιπλωμένα σὲ χαρτιά ὀλόχρυσά!

Τὰ ἐπικίνδυνα σιδερά μου μὲ τραβοῦσαν σὲ φιλιὲς ἀχώριστες. Πῆρα ὀδηγίε ἀτέλειωτες πρῶτα κ' ἐσυνείθισα νά μὲ ὑπακούει τὸ πιστόλι μου γεμάτο μὲ σφαῖρες ἀληθινὲς καὶ νά βρίσκει τὸ ἀθώρητο σχεδὸν μαυραδάκι τοῦ στόχου μου.

Στὸν κῆπο μας τὸν πλημμυρισμένον ἀπὸ ὠμορφιὲς καὶ ἀρώματα λουλουδιῶν, ποῦ ἀπαλὰ χαϊδεύανε τὶς αἰσθήσεις μου, νιώθω τὸ στήθος μου ἐλαφρωμένο. Λυτρώθηκα ἀπὸ τὸ φόβο μου ἄγνωστο πρᾶμμα πιά καὶ ξεχασμένο. Βρίσκω μὲ τὸ ντουφέκι μου τὸ κρανίο καὶ τὴν καρδιὰ τοῦ τάβλινου ἀνδρειακέλου μου, βλέπω τὰ ξέφτια τῆς τάβλας καὶ μὲ κρατεῖ μιὰ τόσο εὐχάριστη καὶ ἄγρια χαρὰ. Τὴ γαλανὴ ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα, τὴν μπογιατίζει πιὸ ὠραία τῆς μπασρούτης ὁ γαλάζιος καπνὸς κ' ἡ βρώμα τῆς εὐωδιά-

ζει από όλα κεί μέσα περισσότερο. Οί ξεροί κρότοι με γιομίζουν μια δύναμη που θέλει κάπου να ξεχειλίση.

Κάθε φορά που παίρνω άριστα από το δάσκαλό μου στη σκοποβολή με πιάνει μια θλίψη, μια βιασύνη γιατί είχα ξυλένιους στόχους κι' όχι γνήσιους ανθρώπους, να τους χτυπάω ίδια, να χαρώ, να γλυτώσω και να ξεφορτωθώ το δηλητήριο μιας έκδικησης προς τους όχτρους, που χωρίς να καταλάβω πώς, βρισκότανε προσεχτικά άμπαλαρισμένο μέσα μου.

*
**

Κάποιο μυστήριο ζώνει το σπίτι μας, κι' άμα ξεδιαλυνόταν, έβλεπα το ένα κατόπιν του άλλου άδερφάκια μωρά και κλαψάρικα. Τότες, ή γιατί ή μαμαζέλ μου κατάλαβε την άηδία που μου φέρναν τα λόγια της, όλα βγαλμένα από θάλασσες γαληνεμένες, ανείπωτες ώμορφιές και καλωσύνες—γιατί θέριευε κάτι μέσα μου, γιατί ένοιώθα ντροπή σαν τον κουρσάρο που άφινει το καράβι του άνώφελα να σαπίζη σ' ένος έρημου άκρογιαλιού τον άπόκρυφο όρμο, ή γιατί το δόντι της και ή «βίδα» έπρεπε ν' άπασχολήσουν άλλα, παιδικώτερα μάτια, άπαλώτερα χεράκια, έχασα από δίπλα μου την 'Οδόντη κι' έτσι άφέθηκε άνυπεράσπιστη ή ζωή μου στις καινούργιες καταστροφικές ροπές μου.

Σπούδαζα σε μεγαλύτερα σκολεία κι' όλοι πιστεύανε πώς είμαι σπουδαίο παιδί και πώς μια μέρα θα γίνω άνθρωπος μεγάλος. Δέν καταλάβαινα πώς φαντάζονται το μεγάλο άνθρωπο, γιατί έκανα τον άπολογισμό μου κι' εύρισκα—χωρίς να μαρτυράω σε κανένα, κι' από τον έαυτό μου το κρατούσα μυστικό— πώς ούτε ξέρω τίποτα, ούτε για τίποτα είμαι άξιος. Ός τόσο καμάρωνα, έκανα πώς άξιζω κάθε καλής προφητείας και πώς τους προφήτες ποτέ δέν θα τους βγάλω ψευτες.

*
**

...Κι' άρχισε ό ξεπεπομός...

*
**

Είχαμε γλέντι στο σπίτι. Οί καλεσμένοι μας κολυμπούσαν στο κρασί και στα φαγιά και μείς στις εύχες.

Παντρευότανε ή Θεία!

Έζουσε ώραία με τον καινούργιο θείο που είχε βιός άξετίμητο. Άλλά μια μέρα κλείστηκε στην καμαρή της, άδραξε ένα μαχαίρι πήγε μπροστά στον καθρέφτη και θαύμαζε... Σε λίγο το μεγάλο γυαλί δείχνει πώς πήρε μια στέρεη φόρα και ή κοφτερή λεπίδα χάθηκε για μια στιγμή στο λαιμό της μέσα, όλόκληρη και ξαναφάνηκε όταν ό λαιμός της Θείας χωρίστηκε στα δύο. Η Γιαγιά άκουσε κάποιο θόρυβο παράξενο και την πιάσανε τα αιώνια προαιστήματα που όλόένα ψεύτρα τη βγάζανε. Μπαίνει με λαχτύρα στην κάμαρα πιο πολύ για να χαρή—όπως συνέβαινε μετά από τα προαιστήματα—και βλέπει ένα κορμί να συγκυλιέται χάμω και δυο βρύσες καυτό αίμα να σφεντονίζεσαι άπάνω της και να κοκκινίζη τα όλόμαυρα φορέματά της. Προφυλάγεται. Το αίμα κάνει άλλόκοτους μαιάνδρους στον καθρέφτη, στους τοίχους και θάλασσα κόκκινη το πάτωμα. Η Θεία ήταν νεκρή! Τότε ή Γιαγιά ειπε: «Τι μόκαμες κοψόχρονη;» κ' ή μιλιά της κόπηκε και κρουστάλλιασαν τα μάτια της.

Όλο τον κόσμο τον χώρεσε το σπίτι και ύπολόγιζε σε όκάδες το βαψίμι. Έγώ ήθελα να ιδώ τη Θεία μα φοβόμουνα την κατάσταση του λαιμού της. Του άδερφού μου όμως ή περιέργεια...

Είχε κάμει ένα παιδάκι ή Θεία και κείνο άρρωστησε. Πορακάλεσε Θεούς, ανθρώπους, γιατρούς, έζήτησε να την σπλαχνιστούν, να μη την χωρίσουν από το παιδί της. Κανείς δέν άκουσε τίποτα κι' έμεινε άδειανή ή άγκαλιά της κι' έρημωμένη ή καρδιά της. Θέλει τουλάχιστο με τ' όνειρό της να το βλέπη κι' άμα άνοιγανε τα μάτια

της ἄς χάνει τὴ γλυκειά ἀπάτη, ἄς μὴν εἶναι μπλεγμένα τὰ λουλουδένια χεράκια στὰ μαλλιά της, ἄς μὴν καθρεφτίζεται τὸ προσωπὸ της στὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ! Σκέφτηκε. Συμβουλευτήκε σοφοὺς τοῦ τόπου μας, παπάδες, γερόντους, τί νὰ κάμη νὰ τὸ βλέπη;

«Δὲν ἀγαπάει τὴ Μάννα του τὸ παιδί μου; Γιατί δὲν ἔρχεται; Πῶς δὲν ξαναγουρίζει τὸ παιδί μου; Θὰ πάω γὼ νὰ τὸ συναντήσω», εἶπε ἡ Θεία κάνοντας τὴ φρικιαστικὴ κίνηση καὶ ἀσφαλῶς θὰ τὸ συνάντησε.

Τὴν ταφιάσαμε χωρὶς παπάδες, ἔξω ἀπὸ τὸ μαντρότοιχο τοῦ νεκροταφείου. Δὲν τὴν θέλανε παρὲς τους οὔτε οἱ πεθασμένοι, λέγανε οἱ ζωντανοὶ καὶ ὁ δεσπότης. Δὲν εἶπανε οἱ παπάδες ἐκεῖνα τὰ τόσο ἀνακουφιστικά λόγια γιὰ τοὺς ζωντανοὺς τοὺς πονεμένους καὶ ἴσως-ἴσως καὶ τοὺς χαμένους. Ἐτοῦτο τὸ τελευταῖο στάθηκε ἡ μεγαλύτερη προσβολὴ πού συνέβηκε σὲ φαμίλια.

Ἡ Γιαγιά μου κλαίει τὴν ἡμέρα τὸ θεῖο Δημήτριο κι' ἀπὸ τὸ σούρουπο ἀρχινάει νὰ μοιρολογᾷ τὴ Θεία ὡς τὸ ξημέρωμα. Ζαλίστηκε ἀπὸ τὸ ἀσταμάτητο κλάμα κι' ἔπεσε ἀπὸ τὴν ἀψηλὴ τὴ σκάλα καὶ τὴν πῆγαμε καὶ τὴ Γιαγιά μὰ μέσα ὅμως στὸ νεκροταφεῖο, ἀχώριστο πιά σύντροφο τοῦ παπποῦ πού ἔχτισε τὴ σκάλα.

Οἱ σκέψεις μου τραφιάζοντανε στὶς κατοικίες τῶν νεκρῶν μας, μέσα στὰ κατάβαθα τῆς ὄγρης γῆς. Τοὺς ἔβλεπα βρώμικους καὶ σκουληκιασμένους καὶ μοῦ ἔρχότανε στὸ νοῦ ἕνα κάποιον δικὸ μου τέλος καὶ σύντομο μάλιστα. Δὲν μὲ πείραζε αὐτὴ ἡ ἰδέα. Μὰ τὸ βαρὺ κοκκινόχωμα... οἱ σάρκες μου καὶ τὸ καύκαλό μου πού θὰ γινόντανε ἕνας σάπιος χυλὸς; Στους θαμμένους ἔδινα ἰδιότητες ζωντανῶν καὶ ὑπόφερνα, καὶ ἔνοιωθα ἴδια ὅπως αὐτοὶ τὴ στενόχωρη θέση τους...

Οἱ φτωχοὶ τῆς πόλης μας εἶναι ἀπαρηγόρητοι γιὰ τὴ Γιαγιά. Γιὰ τὴ Θεία δὲν τοὺς ἔνοιωζε γιατί ἄφηκε πλοῦτη πού τὰ ἔδινε ἢ Γιαγιά κι' ἔπαιρνε συ-

χώρια γιὰ κείνην. Τὶ καλὲς πού εἶναι γιὰ τοὺς φτωχοὺς τέτοιες περιστάσεις!

Τὸ σπῖτι εἶναι γιομάτο λιβάνια, μαυρίλες, παπάδες, παρηγορητές, καινούργιους φίλους, ἕνα σωρὸ ἀνθρώπους, πού ζωὴ τους εἶναι ὁ θάνατος τῶν ἄλλωνε κι' ὁ πόνος αὐτῶν πού μένουν.

Ἄχ! ἔχασα τὴ Γιαγιά. Ποιὸς θὰ μὲ φιλεῖει κείνα τὰ πράγματα πού ὁ τρόπος τῆς προσφορᾶς τὰ ἔκανε τόσο μεγάλα; Ποιὸς θὰ μοῦ λέει γιὰ τὰ παραμῦθια τοῦ σπιτιοῦ μας; Γιὰ τὸν ἀδερφό τοῦ παπποῦλη πού τὸν ἔφαγε κακὸ βόλι στὴν ἐπανόσταση κι' ἔζησε σαράντα μέρες μέσα σὲ ταμπούρι μὲ τὰ μπάλασμα πού τοῦ κουβόλαγε ἡ νοικοκυρὰ του; Γιὰ κάθε γωνιά τῶν χτημάτων, γιὰ τὸ μεγάλο σεισμό, γιὰ τὴν πείνα καὶ τὴ μεσοβασιλεία; Ποιὸς θὰ μοῦ δείχνει τίς παλῆς καρραμπίνες, τὰ χρυσοπελεκημένα μαχαίρια, τὰ πλούσια δῶρα τῶν τρανῶν καὶ τῶν ληστῶν πού προστατεύανε τὴ γεννιά μας.

Γιαγιά! ὁ χάρος σου μοῦ θανάτωσε ἕνα παρελθὸν ὀλόκληρο πού ζοῦσε μαζί σου, καὶ μ' ἔκανε νὰ νοιώθω τὸ γλυκὸ ρίγος μακρυνῶν ἐποχῶν, τῶν ἐποχῶν πού ἔφερνες μπροστὰ στὰ μάτια μου.

Γιαγιά! Θεία! γιατί νὰ πεθάνετε; Βλέπω μὲ πολὺ πόνον τὴ μελαγχολία τοῦ νεκροταφείου τώρα, τοὺς ἀμέτρητους σωροὺς τὰ ἀνακατεμένα κόκκαλα καὶ τὰ ἀδειανὰ καφετιά κεφάλια στὸ μεγάλο χωνευτήρι. Γιατί μὲ κάματε νὰ σκεφτῶ πῶς τὸ φέροσμός σας κάποτες τὸ ἴδιο, μποροῦν νὰ τὸ μιμηθοῦν — τί φρίκη! — οἱ γονιοί, καθ' ἕνας πού βρέθηκε πῶς μπροστὰ στὴ ζωὴ... Δὲ θὰ σὰς ξεχάσω. Τὰ δυὸ καντήλια πού μῆκανε κοντὰ στὸ εἰκονοστάσι δὲν θὰ σβύσουν ποτὲ καὶ θὰ κρατᾶνε γιὰ ὅλους μας τὴν παρουσία σας μέσα στὶς καρδιὲς μας καὶ μπροστὰ στὰ μάτια μας, λιγσκι ξέθωρη μόνο.

* * *

Ὁ πατέρας λείπει ταξειδευτὴς μὰ γιὰ πολὺ καιρὸ τὴ φορὰ ἐτούτη. Μὰς

γράφει ένα σωρό λόγια για την κρίση, μᾶς ἀσπάζεται θερμὰ ὄλους, γράφει συμβουλές καὶ ὀδηγίες καὶ συχνὰ ἀναφέρει μιὰ λέξη μὲ καλὸ ἦχο: «χρεωκοπία». Ἡ Μητέρα διαβάζοντας αὐτὰ πανιάζει κι' ἐμεῖς τὰ παιδιὰ παραλίγο νὰ κλαίγαμε, ἔτσι πού τὴν εἶδαμε κι' ὄχι γιατί μᾶς ἔκανε ἐντύπωση ἡ λέξη. Συνέρχεται ἡ Μητέρα καὶ παρακάτω διαβάζει: «Ἐλπίζω ἀκόμη, κάτι μπορεῖ νὰ γίνη· ὁ θεὸς τοὺς τίμιους ἀνθρώπους δὲν τοὺς ἀφίνει»...

Γύρισε κάποτε ὁ πατέρας πικραμένως καὶ ἄδειος ἀπὸ δῶρα.

— Καταστραφήκαμε, μὰ ἐσώσαμε τὴν ὑπόληψή μας, εἶπε.

Κατόπιν κατάπληκτος βλέπω ὅτι δὲν ἄξιζε νὰ ἐνθουσιασθῶ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ὑπόληψης.

Βλέπω πῶς ἡ ματωμένη κλαίγοντας μᾶς ἀποχαιρέτησε. Ἐπῆγε συστημένη σὲ ἄλλη πόλη. Ὅταν μὲ καιρὸ ἐγύρισε νὰ μᾶς ἰδῆ, ἐκεῖνο τὸ στέρεο δόντι τῆς ἔλειπε κι' ἐμεῖς δὲ μπορέσαμε τ' ὄνομά της νὰ θυμηθοῦμε.

Πῶς ἀνεχώρησε καὶ ἡ Ρήνα μας σκουπίζοντας τὴ μύτη της, πῶς στὸ σκοτεινὸ κάθουμι στὸ τελευταῖο θρανίον κοντὰ σ' ἕνα μαθητὴ, Γιάννη τὸν λέγανε. Ἦταν κουτσὸς καὶ ἀλοιθῶρος κι' ἀπὸ κεῖ μέσα μ' αὐτὰ τὰ ἐφόδιά του βγήκε ζήτηλας στὰ σοκκάκια. Πῶς τὸ σπῆμα εἶναι ἀμπαρωμένο, κανέναν τὴν πόρτα μας δὲ χτυπᾶ καὶ τὰ ζαχαροπλαστεῖα δὲν πουλοῦν «ἐκτίμηση» πιὰ.

Τὶ νὰ μᾶς σύμβηκε;

Οἱ γονεῖς μου σερβίρουν τὸ φαγὶ, πού ὅλοι παραδεχόμαστε πῶς εἶναι πολὺ νόστιμο, μὲ προσοχὴ καὶ πόζες ἱεροφαντῶν. Τὰ σκυλιὰ ἀδυνατίζουν, εἶναι ὅλο γκρίνια...

Τρεφόμαστε σὺν τὰ χταπόδια πού γιὰ νὰ χορτάσουν τρῶνε τὰ πόδια τους, μὰ κι' αὐτὰ τελειώνουν. Τῆς πείνας τὰ προμηνύματα γίνονται ὀλοφάνερα. Βάλαμε κάτω τὰ κεφάλαιά μας. Ἡ μόρφωσή μας εἶναι τὸ πιὸ ἄχρηστο πρᾶμα.

Τὸν Ἀδερφὸ μου τὸν περιμένει ἡ Μητέρα τὰ βράδια μὲ ἄσπρα καθαρὰ

πανιά γιὰ νὰ τοῦ δέση τὰ χέρια. Σπάει στοὺς δρόμους χαλίκι καὶ τὰ κόκκαλά του: Κερδίζει ὅμως.

Ἐγὼ, ἀπαιτῶ νὰ μὲ ζήσουν τὰ πόδια μου. Κάνω ὅλες τὶς δουλειὲς πού θέλουν δρόμο καὶ προσέχω καὶ τὰ ζᾶμας. Ἐφυγαν ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ σπῆμα καὶ μπηκαν φτηνὰ ζῶα. Μοῦ σκάνε τὴν καρδιά μὲ τὶς ἰδιοτροπίες τους. Τὸ ἄλογο μας ἡ Μπήλια κάνει πῶς κουτσαίνει, ἡ Κανέλλα ἡ κατσίκια μᾶς μὲ σούρνει ὅπου τῆς ἀρέσει σὲ ξένα γρασιδιά, εἶναι δυνατώτερή μου. Ὁ Κίτσος τὸ γαϊδουροπούλι μας περπατᾶει καὶ κοιμᾶται καὶ ἡ μάννα του ἡ Μαρίτσα μπηγει τὰ πόδια της στὸ δρόμο καὶ μὲ πεισιμῶνει. Τὰ βῶδια μας, ὁ Ληᾶς καὶ ὁ Ληᾶρος δὲν χορταίνουν ποτέ. Συχνὰ τὰ πιάνει ὁ «οἶστρος» καὶ τότε τὰ ἤρεμα βῶδια βάζουνε στὰ πόδια τους φτερά ὅπως τὰ ζῶα τῆς «Ἀποκαλύψεως».

Πηγαίνω στὰ σπαρτὰ μας καὶ ρίχνω ντουφεκιὲς νὰ μὴ μᾶς φᾶνε τὰ πουλιὰ τὸ ψωμί μας. Φτιάνω καὶ σκιαζαροὺς μὲ κουρελιασμένα ροῦχα. Ἐκεῖνα ἀκοῦνε ἀτάραχα τὶς ντουφεκιὲς. Νὰ τὸ κατάλαβαν πῶς δὲν βάζω βόλια;

Κάθονται ἀπάνω στοὺς σκιαζαροὺς χορτασμένα... Οὐράνια κατάρρα!

Πουλάω λαγούς στὸ παζάρι. Τοὺς σεργιανίζω ὅλη μέρα ξεκοιλιασμένους. Ἡ ματωμένη μούρη τους σούρνεται χάμω, τὰ χέρια μου λυγάνε, δὲ βρίσκω ποτέ ἀγοραστὴ, καμιά φορὰ τοὺς πουλῶ μὰ κι' αὐτὸ στενοχώρια εἶναι.

Δουλεύω νύχτα καὶ ἡμέρα, διαβάζω μὲ παρέα μου τὰ ζωντόβολα καὶ τὸ ντουφέκι καὶ τὴν Κυριακὴ ἀντιγράφω θρησκευτικὰ βιβλία γιὰ νὰ μὴν εἶμαι ἀργός.

Τὸ βυζὶ τῆς γῆς ἐστέρφεψε. Τὰ ζᾶμας δὲν εἶναι σὲ θέση οὔτε κείνα νὰ φᾶνε οὔτε κι' ἐμᾶς νὰ θρέψουνε μήτε καὶ τοὺς σέμπρους. Σακατεύονται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα.

Τὰ ζουμιά καὶ τὰ χορτάρια δὲ μποροῦν πιὰ οἱ γονεῖς νὰ τὰ βάζουν στὸ τραπέζι μὲ γέλοια θεατρίων. Βαρεθῆκανε τὸ ρόλο τους. Κατεβαίνουμε καὶ

τὸ τελευταῖο σκαλί τῆς μιζέριας.

Ἔρχονται οἱ χειμῶνες βαρεῖς πάντα γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ πυρωμένα τὰ καλοκαίρια. Δουλεύουμε μὲ συντριμένα τὰ κορμιά μας, μὰ μὲ ὄρθια ψυχὴ χωρὶς νὰ βλέπουμε καμιά καλλιτέρεψη.

Τὶ μαρτύριο πού εἶναι ἡ ζωὴ! Τὶ ἔξευτελισμὸς ἢ φτώχεια!

*
**

Ἄλλος ὁ κόσμος γίνεται σὰν κι' ἐμᾶς Ἡ γῆς τρέμει ἀπὸ τὸ κανόνιδι. Καίγεται ὁ ντουινιάς καὶ τ' ἀκρογιάλι μας ξερνάει συντρίμια, πτώματα καὶ μπουκάλια μὲ βιαστικά μηνύματα. Οἱ ἄντρες χαθήκανε—χαθήκανε ἀπὸ τὸν τόπο μας κι' ἀπόμειναν γέροι σακαταμένοι, τὰ γυναϊκόπισδα κι ὁ ταχυδρόμος. Ὅλοι τὸν ἀγαποῦν, σὰ λιτανεῖα πιστεύουν καὶ περιμένουν τὸ πέρασμά του.

Ὅλοι εἶναι σκεπτικοὶ καὶ σαλεύουν μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ ἄξαφνου συντριμοῦ τῆς κολώνας κάθε σπιτιοῦ πού βασιτᾶει τὸν πόλεμο τώρα.

Ἡ γῆς σειέται συθέμελα. Ρουφάει θάλασσες τὸ αἷμα. Ἐβάλληκε νὰ μᾶς χάσῃ ὁ Θεὸς!

Ἄς τὸν παρακαλέσουμε...

Τὸν δοξάζουμε στὶς ἐκκλησιῆς, σὲ λιτανεῖες, μὰ βλέπουμε πῶς μεγάλη τὴν ὄργη του καὶ τὸ πῆσμα του. Ὅλος ὁ κόσμος πεινᾷ. Ὅλα, καὶ τὰ ἀρχοντόπαιδα πρέπει νὰ κάτσουν στὸ τελευταῖο θρανίον τοῦ σκολεῖοῦ.

Τὰ σπιτία μένουν κλειστὰ, πολλὰ μέσα καὶ ὄξω βουτηγμένα στὸ μαῦρο. Ἔρχονται μηνύματα σκοτωμῶν καὶ οἱ φαμίλιες δὲ μποροῦν νὰ κλάψουν μπροστὰ στὰ πτώματα, γιατί κεῖνα μείνανε μακριὰ, πολὺ μακριὰ στὸ μέτωπο, στὰ ὄρνεα καὶ στ' ἀγρίμια, οὔτε μπροστὰ σ' ἓνα πιάτο σπερνὰ διαβασμένα γιατί καὶ τὸ σιτάρι τὸ ἔκαψε τοῦ πολέμου ἢ πύρρα.

Φονικά στὴ θάλασσα, στὴ στεργιά, στὸν ἀγέρα. Ἡ γῆς βρωμαίει πτώματα, ὁ μπάτης μυρίζει μπαροῦτι. Τὶ κακὸ πού βρῆκε τὸ ντουινιά!

Μᾶς συντρίβει καὶ ἡ ἀγωνία... Περι-

μένουμε νὰ ἰδοῦμε αὐτὸ πού λέγεται, πῶς τάχατες ἀπάνω στὶς στάχτες, ἔπειτα ἀπὸ τὶς πυρκαϊές, φυτρῶνει τρυφερό, καταπράσινο χορτάρι.

Μάταιη ἀναμονὴ!

Βογγᾶν οἱ λαβωμένοι καὶ ὁ ἀχὸς τοῦ πόνου τους πῶς στριγγὸς φτάνει ἴσαμε τὰ σπιτία τους. Πεινᾶν καὶ οἱ φαντᾶροι καὶ οἱ φαμίλιες ἴδια, φριχτά. Χάνονται ἄνθρωποι μακριὰ καὶ ὁ ἀφανισμὸς τους φέρνει χίλιους θάνατους ἐδῶ. Μέσα στὴν κόλαση τῆς Μάχης σκεπάζεται τὸ μουγκριτὸ τοῦ λαβωμένου θηριοῦ κ' οἱ στέρνες βαθεῖες ἀνάσες τοῦ ξεψυχισμοῦ καὶ στὴν πόλη κάποιος ἀξέσπαστος, βαρὺς καὶ θλιβερός σκοπὸς ἀνώφελα ἀναζητᾶει τὸν προστάτη, τὸ χαμένο ταῖρι...

Πόλεμος παντοῦ.

Ἐβάλληκε νὰ μᾶς χάσῃ ὁ Θεός.

Ἐκλιπαροῦμε τὴν ἐπέμβασή του, ἀκριβαίνουμε τὰ τάματα, ἀκόμη τὴ νύχτᾳ δὲν σβουῶνται τὰ καντήλια.

Καμιά ἀνταπόδοση.

Ἐβάλληκε νὰ μᾶς χάσῃ ὁ Θεός!

Βλέπουμε μεγαλύτερη τὴν ὄργη του καὶ τὸ πῆσμα του.

Τὰ μωρὰ πεθαίνουν καὶ οἱ γέροι πεθαίνουν καὶ τὰ νειᾶτα καὶ οἱ γυναῖκες. Οἱ καμπάνες πρῶτ-πρῶτ σκοῦζουν τοὺς νεκρούς. Στὸ παζάρι ἀμέτρητα περνοῦν κατακωμένα τὰ φέρετρα, μερδεύονται οἱ συνοδοὶ, χάνουν καὶ τὴ σειρά τους οἱ πεθαμένοι.

Θανατικὸ ἔπασσε!

Ἡ πόλη μας ἔγινε νοσοκομεῖο χωρὶς γιατροὺς, μήτε καὶ νοσοκόμους. Τοὺς ἄρρωστους τοὺς κυβερνάει ἡ ἴδια μοῖρα. Τοὺς σοῦρνει βιαστικὴ μὲ δῆχως ν' ἀποσταίνει, τοὺς δείχνει ἀδυσώπητη τὴ σιδερόπορτα κι' αὐτοὶ σὰν γοητευμένοι περνοῦν μέσα στὸ νεκροταφεῖο. Ὅσοι ἐπρόλαβαν...Σὲ λιγάκι δὲν θὰ προφταῖν ἢ Θεῖα νὰ καλοσωρίζῃ.

Ἄρρωστήσαμε κ' ἐμεῖς, ἑπτὰ νομάτοι πέσαμε. Πιστεύουμε πῶς κάποιος θὰ περάσῃ ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα μας μήπως ἀκούσει βρῶμα. Ὁ γείτονας ὁ μαραγκὸς, ἀκούμε νὰ καρφῶνει τὰ βλεψ, ξέρει, εἶναι λογικὸς ἄνθρωπος, ἑπτὰ

κάσες θά έτοιμάζη.

“Έξη σηκωθήκαμε, στὸν τόπο ἔμεινε ὁ Ἅγγελός μας.

Τὸ ἀδερφάκι χαροπαλεύει πειστωμένο, δαγκάνει τὰ χέρια του, ἔχει προσεχτικά τὰ μάτια του, ζωηρὰ καὶ φωτισμένα ὅσο ποτὲ του. Χαροπαλεύει τὸ ἀδερφάκι...

Μὰ στὸ τέλος ζητάει βοήθεια, θέλει κουράγιο, ζητάει ψωμάκι ἐπίμονα. Ζητάει ψωμί ἄνθρωπος πού πεθαίνει, μὰ πουθενὰ δὲν ὑπάρχει, μήτε σὲ κανένα ἄλλο σπίτι. Πιάνει τὰ δικά μας χέρια, μπήγει τὰ δόντια του στὶς σάρκες μας καὶ μέσα στὰ κόκκαλά μας. Τὰ μάτια μας εἶναι βουρκωμένα, μὰς πιάνει ρίγος ὅλος. Τρέχουμε στὸ εἰκονοστάσι, ποιὸς ξέρει...μπορεῖ νὰ γίνῃ κανένα θᾶμα. Μὰ τὴν ἴδια στιγμή τὸ τελευταῖο λάδι τοῦ καντηλιοῦ σῶθηκε, ἀπομείναμε στὰ σκοτάδια.

Τέσσερα ἀδέρφια τὴν αὐγὴ βαστᾶν στὸ μπράτσα τους τὰ σκελετωμένα τὸ παιδικὸ φέρετρο, ἀπόκοντα σούρνονται οἱ γονεῖς κι' ἀπὸ μακρὰ ἀγναντεύει ὁ Χάροντας μετανιωμένος, μπορεῖ καὶ δακρυσμένος ἐτοῦτη τὴ φορὰ.

* *

“Ὁ συντριμὸς συνεχιζότανε, ἀνώφελα περιμένσαμε μιὰν ἀνοιξὴ καὶ τοῦ μαύρου οὐρανοῦ τὸ ξάνοιγμα. Ἡ ἀβάσταχτη ζωὴ μᾶς κάνει νὰ νοιώθουμε πὼς μακραίνουν τὰ σύνορα τοῦ χρόνου καὶ πὼς εἴμαστε σταματημένοι γιὰ παντοτεινὰ, σὰν στὴ μέση μιᾶς ἀνακρῆς ἐρημιᾶς.

Τίποτα πιά δὲν ξέρουμε. “Ὅλα καὶ τὰ φυσικὰ καὶ τὰ αἰώνια εἶναι ἀλλαγμένα. “Ὅλα τρελλαθῆκανε.

Ἡ ζωὴ μᾶς ἔδωσε ἓνα κομάτι ζωὴ καὶ τώρα μπουλούκια μᾶς ξερνάει στὸ χαμὸ. Κάθε στιγμή κινδυνεύουμε νὰ χάσουμε τὴν ὑπαρξὴ μας, πρᾶμα πού ἀγαπούσαμε, γιὰτι σιγὰ-σιγὰ τὸ ὑστερούμεθα. Ἡ ἐπιμονὴ ἐτοῦτη ἦταν τὸ μεγαλύτερο βᾶσανο. Ἄγαπούσαμε ὁ καθένας τὸν ἑαυτὸ του καὶ κρατιόμαστε ζωντανοὶ σὰν τοὺς σκοινοβάτες πού κινᾶν τὰ χέρια τους ἀπὸ κάπου νὰ πιαστοῦν μὰ ἀρπάζουν τὸν ἀέρα μονα-

χικὸ στήριγμά τους.

Κι' ὁ πόλεμος βάσταγε. Βάσταγε ὁ πόλεμος κι' ἔρχόντανε ἀπὸ κεῖ μηνύματα: Ρίχνονται οἱ ντουφεκιὲς γιὰ νὰ σκοτώνουν ἀνθρώπους καὶ τὸ θάνατο νὰ σκοτώσουν πού ἔχει μπλέξει στεφάνι τρομερὸ γύρω τους καὶ τοὺς μποδίζει νὰ γυρίσουν, τοὺς φράζει τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ στὸ σπίτι. Λαχταροῦν τὸ δρόμο ἐτοῦτο. Θέλουν νὰ καμαρώσουν ροζιασμένα πάλι τὰ χέρια τους γεμίζοντας τὴ γῆς ζωὴ καὶ ξανδίνοντας τὴς ὠμορφιά μὲ καινούργιο φουτεμένα λουλούδια.

Ἐτοῦτο τὸ ἰδανικὸ τοὺς σπρώχνει νὰ τελειώσουν τὴ δουλειά, στηρίζει τὴ ρημαγμένη ζωὴ τους. Ἐτοῦτο τὸ δόλωμα βάλθηκε στὴν παγίδα γιὰτι σάπισε, βρώμισε τὸ λαμπερὸ παληὸ. Κι' ἐμεῖς; Ἐμεῖς καταλάβαμε πιά πὼς ἀπάνω στὴν παχειὰ στάχτη, ἅμα ποτὲ ἢ πυρκαϊὰ σβύση, τὸ χορτάρι πού θὰ φυτρώσῃ δὲν θὰ εἶναι ἀλοιώτικο ἐχτὸς ἀπὸ μανιτάρια πού φαρμακώνουν, πὼς ἀνώφελα θόλωσε ἡ θάλασσα κ' ἡ γῆς στολιστικὴ μὲ ρουμπινιά βουνά, πὼς ὅλα ψέματα εἶναι, καὶ πὼς ἀπὸ τὴ δουλειὰ ἐτοῦτη δὲν πρόκειται κανένας προκοπὴ νὰ ἰδῆ.

Τότες, κάθε ἄνθρωπος εἶχε ἀγκαλιάσει, ἔσουρνε μαζί του καὶ τὸ πτώμα τοῦ ἴδιου του ἑαυτοῦ. Εἶναι κουραστικὴ μιὰ τέτοια ἐγκαρδιότης, εἶναι ἀβάσταχτη κι' ἀνατριχίλα φέρνει ἐτοῦτο τὸ βᾶρος.

Λιγότεψε ὁ κόσμος.

Τὰ λουλούδια φρυγάνισαν, τὰ ψηλόκορμα ἔλατα ἐγειραν ἀπὸ τ' ἀδιάκοπο ἀστροπελεκίδι. Θέλουν στήριγμα τὰ ἔλατα. Ἡ πυρρωμένη, ἡ ἀτσαλένια βαρυχειμωνιά, ὀλότελα θὰ τὰ γκρεμίση.

Καὶ στέλνουν στηρίγματα.

Δὲν προφτάνουν τὰ παιδιὰ νὰ βγάλουν τὸ χνοῦδι τῆς ἀντρίκειας ὠμορφιάς καὶ τὸ ἀνθρωπομάζωμα τὰ ντύνει, τὰ φορτώνει σίδερα καὶ τὰ στέλνει μὲ τὸ καινούργιο καὶ βραστὸ αἷμα τους νὰ δώσουν κουράγιο τοὺς λιγοψυχισμένους πολεμιστὲς.

Αὐτὰ ἦσαν ἔτσι τότε, μὰ ἐγὼ μὲ τὸ θέλημά μου καὶ μὲ πίστη πῆγα νὰ πολεμήσω ἀνθρώπους γιὰτι βαρέθηκα τὴ ζωὴ.

EXCERPTA CYPRIA*

I

The Travels of Willibald**

A. D. 721-727

Written from his own recital by a nun of Heidenheim
pp. 11-12

Κύπρος σ. 14 και 16

«...Υστερα ἀπ' αὐτό [τὸ ξεχειμώνιασμα στὴν πόλη Petera] ἀρμένισαν στὴν πόλη πού τῆ λένε Μελίτενα [Melitena]***

* Τ' ἀποσπάσματα πού δημοσιεύω σὲ μετάφραση δωπέρα δὲ βρίσκονται στὸ βιβλίο τοῦ Cobham (Δὲς «Κ. Γρ.», "Ἔτος Β', Ἄρ. 11-12, σ. 472-483) κ' εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ ἐπόμενο βιβλίο: *Early Travels in Palestine comprising the narratives of Arculf, Willibald, Bernard, Saewulf, Sigurd, Benjamin of Tudela, Sir John Maundeville, de la Brocquiere and Maundrell edited with notes by Thomas Wright etc. London MDC CCLXVIII, pp. 512.* Εἶν' ἓνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον βιβλίο ὄχι μόνον γιὰ ὅ,τι περιλαμβάνει σχετικὰ με τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ τίς ἄλλες ξένες χώρες, μὰ καὶ γιὰ τίς περιγραφές καὶ τίς πληροφορίες πού δίνει γιὰ πολλὰς χώρες καὶ πόλεις τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας, τὴν πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ μερικὸς τὸπους στὴν Ἑλλάδα. Ἐχῶ μεταφράσει ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Κύπρο καὶ τίς ὑποθέσεις τῆς δίνοντας ἐπίσης σὲ ὑποσημειώσεις πληροφορίες γιὰ τὸν κάθε συγγραφέα παρμένες ἀπ' τὴν εἰσαγωγή. Κάπου-κάπου ὑποσημειῶν κατὰ δικό μου, ἀναγκαῖο νὰ προστέσει ἢ νὰ διαφωτίσει ἐτοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο. Τὸ φανερώω μὲ τὸ κεφαλαῖο-Μ μπροστὰ γιὰ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τίς ὑποσημειώσεις τοῦ Ἄγγλου Ἐκδότη.

Μ. **. Ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἀγγλοσάξωνες πού πῆγαν προσκυνητὲς στοὺς Ἁγίους Τόπους. Πατρίδα του τὸ Hampshire στὸ Wessex. Ἐφυγε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὰ 718 μαζὶ μὲ τ' ἀδέρφια του καὶ τὸν πατέρα του, τὸν κατόπι Ἅγιο Ριχάρδο τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, μὲ προορισμὸ τὴ Ρώμη. Ὁ πατέρας πέθανε ἐκεῖ κι αὐτὸς συνέχισε τὴν πορεία στὰ Ἱεροσόλυμα. Στὰ 741 ἐγίνε Ἐπίσκοπος τοῦ Eichsfad καὶ πέθανε τὸ 786. Πρὶν πεθάνει μιὰ καλόγηρα ἀπὸ τὸ Heidenheim ἔγραψε τ' ὀδοιπορικὸ του ἀκούοντας τὴ διήγηση ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ στόμα.

*** Μίλητος

πού εἶχε σχεδὸν καταστραφεῖ ἀπὸ πλῆμμυρα. Ἐδῶ ζοῦσαν δυὸ ἐρημίτες ἀπάνω σ' ἓνα βράχο πού τὸν προστάτευαν τείχη τόσο ψηλά πού τὸ νερὸ δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς φτάσει. Ἐκεῖ ὑπόφεραν πολὺ ἀπὸ πείνα κι ἀπ' αὐτὴ γλύτωσαν μονάχα μὲ τὸ ἔλεος τῆς θείας πρόνοιας. Ἀπὸ κεῖ ἀρμένισαν στὸ νησί τῆς Κύπρου πού βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Σαρακηνούς, στὴν πόλη τῆς Πάφου, κ' ἐκεῖ πέρασαν τὴν πρώτη βδομάδα τῆς χρονιάς. Κι ἀπὸ κεῖ πῆγαν στὴν πόλη τῆς Κωνσταντίας ὅπου ἀναπαύεται ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος κ' ἐκεῖ ἔμειναν ἵσαμε πού πέρασε ἡ μέρα τῶν Γενεθλίων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ. § ...[σ. 16]. Οἱ Κυπριῶτες βρισκόντουσαν, τότε ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Σαρακηνούς καὶ δὲν ἦταν σὲ πόλεμο: γιὰτὶ ὑπῆρχε μεγάλη εἰρήνη καὶ φιλία ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Σαρακηνούς...»

II

The Travels of Saewulf §§

A. D. 1102 and 1103

pp. 31-50

Κύπρος σ. 33-35

«...Τότε πήγαμε στὴν πόλη Μύρα, ὅπου ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἦταν Ἀρχιε-

§ 24 Ἰουνίου, 722

Μ. §§ Ὁ πρώτος Ἀγγλοσάξωνας π' ἀκολούθησε τοὺς σταυροφόρους στοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἐμπορος στίς ἀρχές ντύθηκε πῖδ ὕστερα τὸ μοναχικὸ σκῆμα κ' ἔτσι ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Ἀγγλία περνᾷ ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὸ Ἴονια Νησιά, στὴ Ναύπακτο, στὰ Νησιά τοῦ Αἰγαίου, τίς ἀχτὲς τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ τέλος στὴν Ἰόππη. Σκόπευε κατόπι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα νὰ ἐπισκεφτεῖ τὴν Πόλη. Ἀπὸ τὴ διήγηση του ὅμως, πού κόβεται μὲ τὸ φτάσιμο του στὴ Ροδιαστὸ καὶ στὴν Ἡράκλεια, δὲν ξαίρουμε ἂν πραγματοποιοῖσε τὸ σκοπὸ του.

πίσκοπος καὶ πού εἶναι τὸ λιμάνι τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας, γιατί ἡ Κωνσταντινούπολη εἶναι τὸ λιμάνι τοῦ Αἰγαίου. Ἀφοῦ προσκυνήσαμε. τὸν τάφο τοῦ Ἀγίου φτάσαμε στὸ νησί πού τὸ λένε Ξηντάκοπο (Xindacoro)†... Ἀπὸ κεῖ διασχίσαμε τὸ πλατὺ μέρος τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας* καὶ φτάσαμε στὴν πόλη τῆς Πάφου πού βρίσκεται στὸ νησί τῆς Κύπρου ὅπου ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι συναντήθηκαν κατόπι ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου κ' ἔκαναν συμβούλιο γιὰ νὰ διευθετήσουν τίς ὑποθέσεις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία ἔστειλαν τὸν Ἀπόστολο Βαρνάβα νὰ κηρύξει. Κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο του, ὁ Ἅγιος Πέτρος πορεύθηκε ἀπὸ δῶ στὴν Ἰόπη κ' ἔσπειρε αὐτοῦ τὸν σπόρο τοῦ Θεοῦ πρὶν ἀνεβεῖ στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς Ἀντιόχειας.

Ἀφήνοντας τὸ νησί τῆς Κύπρου παραδείραμε γιὰ ἑπτὰ μέρες κ' ἑπτὰ νύχτες σὲ μιὰ τρικυμισμένη θάλασσα πού μᾶς ἔριξε πίσω στὸ μέρος σχεδὸν ἀπ' ὅπου ξεκινήσαμε. Μὰ κατόπι πού ὑποφέραμε πολλὰ, ἀπὸ θεῖο ἔλεος, κατὰ τὴν ἀνατολὴ τῆς ὄγδοης μέρας εἶδαμε μπροστὰ μας τὴν ἀχτὴ τοῦ λιμανιοῦ τῆς Ἰόπης πού μᾶς γιόμισε ἀπὸ ἀπροσδόκητη κ' ἐξαισία χαρὰ. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ μιὰ διαδρομὴ δεκατριῶν ἡμερῶν, γιατί ἀνοίξαμε πανί στὴ Μονόπολη, μέρα Κυριακή, κὶ ἀφοῦ διαμείναμε κατασύνεχα στὰ κύματα τῆς θάλασσας ἀπάνω εἴτε σὲ νησιά εἴτε σ' ἔρημες σπηλιές καὶ καλύβες (γιατί οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι φιλόξενοι) μῆκαμε Κυριακὴ στὸ λιμάνι τῆς Ἰόπης μὲ χαρὲς καὶ δοξολογίες**... [σ. 49] Ἔτσι προχωρώντας, τὸ καλύτερο πού μπορούσαμε, πλάι στίς ἀχτὲς τῆς Συρίας σ' ὄχιτὸ μέρες φτάσαμε στὸ λιμάνι τοῦ Ἀγίου Ἀντρέα, στὸ νησί τῆς Κύπρου...

† Αὐτὴ φαίνεται νᾶναι ἡ Χελιδονία.

* Αὐτὸς ὁ ὅρος κρατοῦσε τότε γιὰ ὅλα κὰρ τὴν Ἀνατολική.

** Κυριακὴ 12 τοῦ Ὀχτώβρη, 1102.

III

The Travels of Bertrand de la Brocquière*
A. D. 1432-1433
p. p. 283-382.

Κύπρος:

p. 289«...Ἀπὸ δῶ [τὴν Κρήτη] στὴ Ρόδο πού δὲν εἶχα καιρὸ νὰ δῶ τὴν πόλη· κατόπι στὴν Πάφο, μιὰ ἐρειπωμένη πόλη στὸ νησί τῆς Κύπρου, καὶ τέλος στὸ Γιάφφα, τὴν Ἁγία Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας...»

p. 318... «Βρῆκα ἐκεῖ [στὴν Ταρσό] ἓνα Κυπριώτη ἔμπορο πού τὸν λέγαν Ἀντώνη· κατοικοῦσε σ' αὐτὴ τὴ χώρα γιὰ κάμποσο καιρὸ κ' ἤξαιρε καλὰ τὴ γλώσσα. Μοῦ μίλησε μὲ πολλὴν ἀρμοδιότητα γι αὐτὴ καὶ μοῦκανε μὲ ἄλλη χάρη ἀκόμη δίνοντας μου λίγο καλὸ κραστὶ γιατί δὲν τῶχα γευτεῖ γιὰ πολλὰς μέρες. Ἡ Ταρσὸς δὲν ἀπέχει παρὰ ἐξήντα μίλια ἀπὸ τὸ Κουρίκος, ἓνα φρούριο χτισμένο στὴν ἀκρογιαλιά, κὶ ἀνήκει στὸ βασιλιά τῆς Κύπρου...»

pp. 321-25«...Ἀπὸ τὸ Ereghli στὸ Lalande**, ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ δρό-

* M.—Ὁ La Brocquière ἦταν ἰππότης καὶ σύμβουλος στὴν αὐλὴ τοῦ Δούκα τῆς Βουργουντίας. Γιὰ προσκύνημα κὶ ἀπὸ περιέργεια ξεκίνησε ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὸν Φλεβάρη τοῦ 1432 μαζί μ' ἄλλους. Διασχίζοντας τὴν Ἰταλία καὶ περνώντας ἀπ' τὴ Ρώμη ἔφτασε στὴ Βενετία κὶ ἀπὸ κεῖ μὲ τὸ καράβι πῆγε στὸ Γιάφφα. Ἀφοῦ προσκύνησε ἀποφάσισε νὰ γυρίσει διὰ ζήρας μὲ σκοπὸ νὰ γνωρίσει τὴ δύναμη καὶ τίς συνήθειες τῶν Τούρκων πού φοβέριζαν τὴν πόλη. Ἔτσι ἔγινε, καὶ ἡ διήγησή του λεπτομερὴς κὶ ἀκριβὴς γιὰ τοὺς τόπους πού εἶδε, εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα. Φτάνοντας στὴ Βουργουντία προκάλεσε τόσο ὄρυθο κὶ ἐνδιαφέρο πού ὁ Δούκας Φίλιππος ἄρχισε νὰ μιλεῖ ἀνοιχτὰ γιὰ μιὰ σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μὰ μόλο πού ὁ Brocquière ἔσπευσε νὰ τυπώσει τὴ διήγησή του γιὰ νὰ ὑποβοηθήσει τοὺς σκοποὺς τοῦ ἀφέντη του, ἡ σταυροφορία δὲν πέρασε τὸ στάδιο τῶν πρώτων ἐνθουσιασμῶν.

**M.—Ὁ Ch. Schefer στὴ σ. 106 (τὴν παραπομπὴ τὴν παίρνουμε ἀπ' τὸν II τόμο τῆς ἐκδ. Dawkins τοῦ Μαχαιρά), τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Le voyage d'outremer de B. de La B.» Paris, 1922, ταυτίζει τὸν Castrico μὲ τὸν Janot Castrisic στὴν παράγραφο τοῦ Μαχαιρά 681 πού εἶχε ὀμῶς πεθάνει πολὺ πρωτύτερα στὴ μάχη τῆς Χοιροκοιτίας. Ὁ Πατέρας του ἦταν ὁ Τόριαν Καστρήσιος, ὑπηρετὴς τοῦ βασιλῆα Γιάνου. § 631

μος μας είναι δυό ημερών ταξειδι. Αὐτὴ ἡ πολιτεία, μόλο πού δὲν εἶναι περιτειχισμένη, εἶναι μεγάλη, ἔμπορική καὶ σὲ καλὴ θέση. Ὑπῆρχε, στοὺς παλιούς καιρούς, ἓνα μεγάλο καὶ δυνατό κάστρο στὸ κέντρο τῆς πόλης πού οἱ θύρες του φαίνονται καὶ σήμερα εἶναι ἀπὸ σίδηρο καὶ πολὺ ὠραίες, μὰ οἱ τοῖχοι εἶναι καταστρεμμένοι. Ὑπάρχει μιὰ ὠραία πεδιάδα ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς πολιτείες, μὰ κατόπι πού ἀφῆκα τὸ Λένε δὲν εἶδα οὔτε ἓνα δέντρο στὴν ὑπαιθρο. Ὑπῆρχαν στὸ Larande δυὸ ἐγγενεῖς Κυπριῶτες ὁ ἓνας λεγόμενος Lyachin Castrico κι ὁ ἄλλος Λέον Maschero***, κ' οἱ δυὸ τους μιλοῦσαν πολὺ ὑποφερτὰ γαλλικά. Μὲ ρώτησαν γιὰ τὴ χώρα μου καὶ τί μὲ εἶχε φέρει ὡς ἐκεῖ: Ἀπάντησα πὼς ἤμουνα δούλος τ' ἀφέντη μου τῆς Βουργουντίας, πὼς ἔφτασα στὴ Δαμασκὸ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ πὼς ἀκολουθοῦσα τὸ καραβάνι. Τοὺς ἔκανε ἔκπληξη τὸ πὼς μ' ἀφῆκαν νὰ περάσω· μὰ ὅταν ρώτησαν πού πῆγαινα κι ἀπάντησα πὼς γυρνοῦσα, στεριά-στεριά, μέσον Γαλλίας, στὸν προαναφερμένο μου ἀφέντη μοῦπαν πὼς αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο νὰ γίνει καὶ πὼς ἂν εἶχα χίλιες ζωές θὰ τίς ἔχανα ὅλες. Γι' αὐτὸ πρότειναν πὼς ἔπρεπε νὰ γυρίσω μαζί τους, γιατί ὑπῆρχαν τότε στὸ νησί δυὸ γαλέ-

ρες πού εἶχαν φτάσει ὡς ἐκεῖ γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ πού εἶχε ἀραβωνιαστεῖ τὸ γιό τ' ἀφέντη μου τῆς Σαβοΐας καὶ δὲν εἶχαν ἀμφιβολία πὼς ὁ Βασιλιάς, ἀπ' τὴν ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμὸ του γιὰ τὸν δούκα τῆς Βουργουντίας, θὰ μοῦ ἐπέτρεπε νὰ ταξειδεύσω σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς. Ἀπάντησα πὼς μιὰ κ' ἡ χάρη τοῦ θεοῦ θέλησε νὰ φτάσω στὸ Larande, ἤμουνα ὅπωςδήποτε ἀποφασισμένος νὰ τελειώσω τὸ ταξειδι μου, μιὰ καὶ τάρχισα, ἢ νὰ πεθάνω στὴν ἀπόπειρα. Τοὺς ρώτησα κ' ἐγώ, μὲ τὴ σειρά μου, πού πῆγαιναν. Εἶπαν πὼς ὁ βασιλιάς τους μόλις εἶχε πεθάνει, πὼς ὅταν ζοῦσε, ὑπῆρχε πάντα εἰρήνη μὲ τὸ μεγάλο Καράμανο καὶ πὼς ὁ νεαρὸς Βασιλιάς καὶ τὸ συμβούλιο τοὺς εἶχαν στείλει ν' ἀνανεώσουν αὐτὴ τὴ συμμαχία. Περίεργος νὰ γνωρίσω αὐτὸν τὸ μεγάλο πρίγκηπα, πού τὸ ἔθνος του τονε σέβεται, ὅπως ἐμεῖς τὸ βασιλιά μας, τοὺς παρακάλεσα νὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ τοὺς συνοδεύσω καὶ τὸ δέχτηκαν. Συναντήθηκα ἐπίσης στὸ Larande μ' ἓναν ἄλλον Κυπριώτη πού τὸν λέγαν Perrin Passerot, κάποιον ἔμπορο πού κατοικοῦσε κάμποσον καιρὸ σ' αὐτὸ τὸν τόπο. Ἦταν ἀπ' τὴν Ἀμμόχουστο κ' εἶχε ξοριστεῖ ἀπ' τὴν πόλιν ἐκεῖνη γιὰτὶ αὐτὸς κ' ἓνας ἀδελφὸς του εἶχαν ἀποπειραθεῖ νὰ τὴν παραδώσουν στὸ βασιλιά σὲ καιρὸ πού βρισκόταν στὰ χέρια τῶν Γενοβέζων.

.

Ἀπὸ τὸ Larande πῆγαμε στὸ Quihonguoroly πού οἱ Ἕλληνες τὴν ὀνομάζουν Quihonguoroly. Τὰ δυὸ αὐτὰ μέρη εἶναι δυὸ ἡμερῶν ταξειδι, τῶνα ἀπὸ τᾶλλο. Ἡ ὑπαιθρος εἶναι ὠραία καὶ μὲ πολλὰ χωριά, μὰ τῆς λείπει τὸ νερὸ καὶ δὲν ἔχει δέντρα, ἐχτὸς ἀπὸ κείνα

***M.— Ὁ χρονογράφος Λεόντιος Μαχαίρας. Ὁ Ia B. τὸν ἀντάμωσε στὰ 1432 στὴ Larande τῆς Λυκαονίας μαντιοφόρο στὴν αὐλὴ τοῦ Μεγάλου Καράμανο Ibrahim Beg. Ἡ γαλλικὴ φράση γιὰ τὸ «μιλοῦσαν ἄρκετὰ ὑποφερτὰ Γαλλικά» εἶναι «qui parloient asses bon françois», ἐνῶ τὸ ἐγγλέζικο «very tolerable French». Ὁ ἐκδότης προσθετεῖ στὴν ἐπέμενη ὑποσημείωση: Ὁι Λουζιαννοί, ὅταν ἦταν βασιλιάδες τῆς Κύπρου, πρὸς τὸ τέλος τοῦ δωδέκατου αἰῶνα εἶχαν μπάσει τὴ Γαλλικὴ γλῶσσα στὸ νησί. Ἦταν στὴν Κύπρο, ὅταν ὁ Ἅγιος Λουδοβίκος πέρασε ἀπὸ κεῖ κάνοντας τὴ σταυροφορία στὴν Κύπρο, πού ὁ κώδικας ὁ γνωστός ὡς οἱ «Ἀσσίζες τῆς Ἱερουσαλήμ» συντάχθηκε καὶ δημοσιεύτηκε. κ' ἔγινε ὁ κώδικας τῶν νόμων γιὰ τοὺς Κικριῶτες. Ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα ἐξακολούθησε γιὰ κάμποσον καιρὸ νάναί ἡ γλῶσσα τοῦ παλατιοῦ καὶ τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων.

§ Ὁ Λουδοβίκος, ὁ γιὸς τοῦ Ἀμαδαίου τοῦ VII, Δούκα τῆς Σαβοΐας παντρεύτηκε στὰ 1432 τὴν Ἄννα τῶν Λουζιαννῶν, κόρη τοῦ Ἰάνου III, βασιλιᾶ τῆς Κύπρου, πού πέθανε τὸν Ἰούνη κι ἀδερφή τοῦ Ἰάνου III πού ἦταν τότε στὸ θρόνο.

πού φυτεύτηκαν κοντά στα σπίτια για τὸν καρπὸ τους, οὔτε κανένα ἄλλο ποτάμι ἐχτός ἀπὸ κείνο πού περνᾶ διπλά ἀπὸ τὴν πόλη. Αὐτὴ ἡ πολιτεία εἶναι σπουδαία κ' ἐμπορική κ' ὑπερασπίζεται ἀπὸ χαντάκια ἐν glaciς κι ἀπὸ καλά τείχη ἐνισχυμένα μὲ πύργους κ' εἶναι ὅ,τι καλύτερο κατέχει ὁ Καραμανός. Ὑπάρχει ἀκόμη ἓνα μικρὸ φρούριο· πρὶν ὑπῆρχε ἐν' ἄλλο πολὺ δυνατό στο κέντρο τῆς πόλης, μὰ ἔχει γκρεμιστεῖ γιὰ νὰ προμηθεύσει τὸ ὑλικὸ πού χρειαζόταν νὰ χτιστεῖ τὸ παλάτι τοῦ Πρίγκηπα.

Ἔμεινα ἐκεῖ τέσσερις μέρες γιὰ νὰ δώσω καιρὸ στὸν μαντατοφόρο (πρεσβευτὴ) ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ στὸ καρβαῖνι νὰ φτάσουν. Ὅταν ὁ μαντατοφόρος ἦρθε, τὸν ρώτησα πότε σκόπευε νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸν Καραμανὸ κ' ἐπανάλαβα τὴν παράκληση μου νὰ παρευρεθῶ· ὑποσχέθηκε νὰ τὴν εἰσακούσει. Ὑπῆρχαν ὅμως μεταξὺ τῶν σκλάβων τοῦ τέσσερις ἀλλαξόπιστοι Ἕλληνες κ' ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν τελετάρχης του, πού προσπάθησαν νὰ τὸν πῆσουν ν' ἀλλάξει γνώμη· μ' ἀπάντησε πὼς δὲν ἔβλεπε αὐτὸ νὰ τὸν στεναχωρεῖ, κ' ἔπειτα μιὰ πού εἶχα δεῖξει τὴν μεγάλη ἐπιθυμία νὰ παρευρεθῶ στὴν τελετὴ θὰ τοῦκανε εὐχαρίστηση νὰ μὲ ὑποχρεώσει. Εἶχε εἰδοποιηθεῖ γιὰ τὴν ὥρα πού θὰ μπορούσε νὰ ὑποβάλει τὰ σέβη του στὸν πρίγκηπα, νὰ τὸν πληροφορήσει γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ἀποστολῆς του καὶ νὰ προσφέρει τὰ δῶρα του. Τὰ δῶρα πού ἔφερνε ἦταν ἕξι κομμάτια καμηλωτῆ τῆς Κύπρου, δὲν ξαίρω πὼς ἐπῆχε ἄλλο πανί, σαράντα σβῶλοι ζάχαρι, ἓνα ξενικὸ φαλκόνι, δυὸ τόξα καὶ μιὰ ντουζίνα σαγιττες. Τοῦ εἶχαν στείλει ἐκεῖ μερικὰ ἀλόγατα γιὰ νὰ μεταφέρουν τὰ δῶρα, αὐτὸς δὲ μὲ τὴ συνοδεία του καβαλίκεψαν ἀπάνω στ' ἀλόγατα, πού οἱ μεγάλοι ἀφέντες ἔφεραν μαζί τους σὰν ἦρθαν στὸ παλάτι νὰ παρασταθοῦν τοῦ πρίγκηπα σ' αὐτὴ τὴν τελετὴ ἀφήνοντας τα στὴν ξώπορτα. Ὁ μαντατοφόρος χρησιμοποίησε ἐν' ἀπ' αὐτὰ

μὰ πέζεψε στὴν εἴσοδο τοῦ παλατιοῦ καὶ τότε μᾶς ὀδήγησαν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα πού σ' αὐτὴ ὑπῆρχαν τρακόσια πρόσωπα ἀπάνω-κάτω. Ὁ πρίγκηπας ἔμενε στὸ διπλάνο διαμέρισμα καὶ γύρω του στέκονταν ὀλόρθοι τρακόσοι σκλάβοι του. Ὁ ἴδιος βρισκόταν καθισμένος σὲ μιὰ γωνιά σ' ἓνα ταπέτο ἀπάνω, κατάχαμα, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τοῦ τόπου, ντυμένος σὲ χρυσοπόρφυρη φορεσιά, μὲ τὴν ἀγκώνα ἀκουμπησμένη σ' ἓνα μαξιλάρι ἀπὸ ἄλλο χρυσοφάντο ὕφασμα. Σιμὰ του κοίτονταν τὸ σπαθί του, ὁ καγκελλάριος τοῦ ὀρθιος μπροστὰ καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση τρεῖς ἄντρες καθισμένοι.

Τὰ δῶρα βάλθηκαν μπροστὰ του καὶ μόλις καταδέχτηκε νὰ τὰ κοιτάξει. Τότε ὁ μαντατοφόρος μπῆκε συνοδευόμενος ἀπὸ ἓνα δραγομάνο γιὰτὶ δὲν καταλάβαινε τούρκικα. Κατόπι ἀπὸ τίς συνηθισμένες ρεβερέντσες ὁ καγκελλάριος ζήτησε τὰ διαπιστευτήρια του πού τὰ διάβασε μεγαλόφωνα. Ὁ μαντατοφόρος τότε προσφώνησε τὸν πρίγκηπα μέσον τοῦ δραγομάνου κ' εἶπε πὼς ὁ βασιλιάς τῆς Κύπρου τὸν ἔστειλε νὰ τὸν χαιρετήσει καὶ νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ δεχτεῖ τὰ δῶρα πού βρισκόντουσαν ἐκεῖ μπροστὰ του ὡς ἓνα σύμβολο φιλίας. Ὁ πρίγκηπας δὲν ἀπάντησε μὰ τοῦπε νὰ καθήσει στὸ δάπεδο, κατὰ τὴ συνήθεια τοῦ τόπου, κάτω ἀπὸ τὰ τρία προαναφερμένα πρόσωπα καὶ σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὸν πρίγκηπα. Τότε ρώτησε γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ ἀδελφοῦ βασιλιά τῆς Κύπρου κ' εἶχε μάθει πὼς εἶχε χάσει τὸν πατέρα του καὶ πὼς τὸν εἶχε ἐξουσιοδοτήσῃ ν' ἀνανεώσει τὴν συμμαχία πού ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὶς δυὸ χώρες τὸν καιρὸ πού ζοῦσε ὁ μακαρίτης καὶ πού πολὺ τὴν ποθοῦσε. Ὁ πρίγκηπας ἀπάντησε πὼς τὸ ἴδιο ποθοῦσε κι αὐτὸς εἰλικρινά. Κατόπι ρώτησε τὸν μαντατοφόρο πότε εἶχε πεθάνει ὁ βασιλιάς, ποιὰν ἡλικία εἶχε ὁ διάδοχος του, ἂν ἦταν φρόνιμος κι ἂν ἡ χώρα του ἦταν ὑπάκουη. Καὶ φαινόταν πολὺ εὐχαριστημένος μιὰ κι'

ή απάντηση στις τελευταίες ἐρωτήσεις ἦταν καταφατική.

Κατόπι ἀπὸ τούτη τὴν ὁμιλία εἶπαν στὸ μαντατοφόρο νὰ σηκωθεῖ κι αὐτὸς σηκώθηκε κι ἀποχαιρέτησε τὸν πρίγκηπα πὺ δὲν κουνήθηκε στὴν ἀναχώρηση του, τὸ ἴδιο ὅπως δὲν εἶχε σηκωθεῖ στὸν ἐρχομὸ του. Φεύγοντας ἀπὸ τὸ παλάτι βρῆκε τὰ ἴδια ἀλόγατα πὺ τὸν εἶχαν ὀδηγήσει ὡς ἐκεῖ κι ἀφοῦ καβαλίκεψε ἐν' ἀπ' αὐτὰ ὀδηγήθηκε πάλι στὸ μέρος τῆς διαμονῆς του. Μὰ δὲν πρόφτασε νὰ μπεῖ μέσα καὶ νὰ σοῦ παρουσιάστηκαν οἱ συνοδοὶ γιατί στὶς τέτοιες τελετὲς εἶναι συνήθεια νὰ τοὺς δίδουν χρήματα, κι ὁ μαντατοφόρος δὲν παράλειψε νὰ τὸ κάνει. Κατόπι πῆγε νὰ χαιρετήσῃ τὸ γιὸ τοῦ πρίγκηπα, νὰ τοῦ προσφέρει δῶρα καὶ νὰ τοῦ παρουσιάσῃ τὰ διαπιστευτήρια του. Καθόταν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως κι ὁ πατέρας του μὲ τρία πρόσωπα σιμὰ του, μὰ ὅταν ὁ μαντατοφόρος ἔκανε τὶς ρεβερέντσες του σηκώθηκε καὶ πάλι κάθησε καὶ τοποθέτησε τὸν μαντατοφόρο πρὶν ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα. Ἐμᾶς πὺ τὸν συνοδεύσαμε μᾶς τοποθέτησαν πολὺ πίσω. Βλέποντας ἐκεῖ ἓνα πάγκο ἐτοιμαζόμενοι νὰ καθῆσω χωρὶς καμμιά τσιριμόνια, μὰ μὲ τράβηξαν πίσω καὶ μ' ἔκαναν νὰ γονατίσω καὶ νὰ σέρνομαι στὸ δάπεδο ὅπως κ' οἱ ἄλλοι. Κατόπι πὺ γυρίσαμε ἓνας ἀπὸ τοὺς

ὑπασιπιστῆς του, πὺ μᾶς ἐπισκέφτηκε ὅπως ἔκανε ἐκεῖνος τοῦ πατέρα του, πῆρε κι αὐτὸς χρήματα. Μὰ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἱκανοποιοῦνται μὲ λίγα. Ὁ πρίγκηπας κι ὁ γιὸς του ἔστελαν μὲ τὴ σειρά τους δῶρα γιὰ τὰ ἔξοδα του· εἶναι κι αὐτὸ μιά ἀπὸ τὶς συνήθειες τοῦ τόπου. Ὁ πρῶτος ἔστειλε πενήντα ἄσπρα, ὁ δεῦτερος τριάντα. Τ' ἄσπρα εἶναι τὸ νόμισμα τῆς χώρας καὶ πενήντα ἀπ' αὐτὰ ἰσοδυναμοῦν μ' ἓνα βενέτικο δουκάτο.

Βρῆκα στὴν Conhongoπε τὸν Ἀντώνη Passerot, ἀδερφὸ τοῦ Perrin Passerot, πὺ εἶχα συναντήσῃ στὸ Larande. Κ' οἱ δυὸ εἶχαν κατηγορηθεῖ πὺς ἀποπειράθηκαν νὰ παραδώσουν τὴν Ἀμμόχουστο στὸ ρῆγα τῆς Κύπρου, κ' εἶχαν ξοριστεῖ. Εἶχαν ἀποτραβηχθεῖ στὸ κράτος τοῦ Καράμανου, ὁ ἓνας στὸ Larande κι ὁ ἄλλος στὴν Conhongue. Ὁ Ἀντώνης ἦταν κακὸ-τυχος. Ἡ ἁμαρτία κάποτε τυφλώνει τοὺς ἀνθρώπους. Τὸν εἶχαν τσακώσει μὲ μιά Μωαμεθανή κι ὁ βασιλιάς τὸν ἀνάγκασε ν' ἀρνηθεῖ τὴ θρησκεία του γιὰ νὰ ξεφύγῃ τὸ θάνατο. Κι ὅμως φαινόταν ἓνας σταθερὸς καθολικὸς.

(μεταφρ.) ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το έλληνικό λογοτεχνικό περιοδικό, που ως τώρα φυτοζωούσε άξιοθρήνητα και μαραινόταν από άτροφία πνευματική και ύλική, σήμερα βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να βλέπει τον οργανισμό του αρκετά δυνατό κι αξιο για να ζήσει, με θυσίες βέβαια πάντα. Κι αυτό γιατί κατά τα τελευταία χρόνια έχει μιάν αξιοπρόσχετη εξέλιξη και βελτίωση στην ουσία και την εμφάνισή του. Πλουτίστηκε σέ ύλη και γίνθηκε μέσο άπαραίτητο πνευματικής έπικοινωνίας τών μορφωμένων σέ μεγαλύτερη κλίμακα παρά πρίν, Γίνηκε σοβαρότερο και λιγώτερο άποκλειστικό, γιατί συζητιόυνται σ' αυτό έλευθερα—μέ σχετική τέλος πάντων έλευθερία—ιδέες και γνώμες, και κατατοπίζουοντα οι άναγνωστες συστηματικά πάνω στα σύχρονα διανοητικά ρεύματα. Χωρίς τή βοήθεια του μερικά πραγματικά ταλέντα άνάμεσα στους νέους ίσως και να χάνανε τήν ευκαιρία να δείξουν τήν παραγωγή τους, γιατί θά δυσκολεύονταν πολύ να φτάσουν μόνοι τους στο μεγάλο κοινό. "Ετσι συγκεντρώθηκε έδω μιá έργασία άσύγκριτης σημασίας, που μάς τή χάρισαν μ' ένθουσιασμό, αλλά και μέ κόπους πολλούς, τα περιοδικά και που υπάρχει κάθε έλπίδα πώς ή συνέχεια της θά είναι το ίδιο ένδιαφέροσα και γόνιμη, άνώτερο σίγουρα και περισσότερο μεστωμένη. Μπορεί κανείς να θεωρεί άσφαλισμένη έγγυήση για τó μέλλο πώς θά είναι ευφωρότερο, τήν πλούσια και ώριμη έργασία που παρουσίασαν μ' άπλοχεριά ως τώρα.

Είναι άλήθεια πώς κάποτε φαίνεται όλοελα έπιφανειακή ή άνθηση αυτή, και γοητεύει μέ μιá συναρπαστική τής περαστική μόνο έκλαμψη—γιατί κρύβει κάτω τής μιá σειρά όδυνήρες άποτυχίες στο να δεχτεί ευεργετική πνευματική επίδραση ό πολύ λαός. Μπορεί. Ωστόσο κανένας δέ θά τó άρνηθεί πώς, κι αν δέν μήκει σ' έφαρμογή ένα ακριβέστατα καθορισμένο σχέδιο άπ' όλους τους πνευματικούς έργάτες τής Έλλάδας συνασπισμένους για τήν έξυγίανση τής πνευματικής ζωής του λαού, για τήν άφύπνισή του και για τήν κατάκτηση τής εύνοιας του, δέ θά τó άρνηθεί κανείς πώς κάθε μέρα γίνεται και μιá έπαιτητή προσπάθεια προς τήν πρόοδο άπό τó καλό έλληνικό περιοδικό, που έτσι καταντά σπουδαίο στοιχείο πολιτισμού.

Για τó λόγο αυτό άξίζει να έξετάσουμε μέ λιγα λόγια όσα άπό τα έλληνικά λογοτεχνικά περιοδικά βλέπουμε και στην Κύπρο ταχτικά.

Η «Νέα Έστία» είναι σήμερα τó πιο παλιό άπό τα λογοτεχνικά περιοδικά. Τό θεμέλιωσε ό κ. Γρ. Ξεόπουλος, μά τώρα τó διευθύνει ό κ. Π. Χάρης. Μολονότι όμως είναι νέος ό διευθυντής τής, δέν άλλαξε ούσιαστικά τó χαρακτήρα τής «Νέα Έστία». Τα δημοσιεύματα τής είναι ποικίλα : ή λογοτεχνία, ή τέχνη σέ κάθε τής μορφή, ή έπιστήμη άντιπροσωπεύουοντα. Πλάτυνε, είν' άλήθεια, τή δράση τής, μά μένει πάλι όπως πρίν ένα περιοδικό χωρίς ιδεολογική ή καλλιτεχνική κατεύθυνση όρισμένη. Είναι μιá κοινή για όλους στέγη. Ξακολουθεί βέβαια να είναι τó καλύτερο πληροφοριακό περιοδικό για τήν κίνηση του νεοελληνικού βιβλίου και γενικά τής νεοελληνικής πνευματικής ζωής. Είναι διαλεμένη πάντα ή ποικίλη συνεργασία τής, σοβαρή κι άξιόλογη. Άλλά ή «Νέα Έστία» έχει πολύ άκαδημαϊσμό, βαδίζει άργά, μοιάζει σαν πανεπιστήμιο, να πούμε, τής νεοελληνικής πνευματικής ζωής. Και, όπως τó έλληνικό πανεπιστήμιο, μυρίζει σκολειό. Και ξαίρουμε καλά τί θά πεί «σκολειό» στη νεοελληνική πραγματικότητα.

Καθαρά λογοτεχνικό περιοδικό είναι μονάχα τα «Νέα Γράμματα». Συγκεντρώνουν γύρω τους τα στοιχεία τά πιο έπιδοφόρα άνάμεσα στους νέους, αλλά και πολλούς άπο τους άναγνωρισμένους παλιούς, έτσι που να παρουσιάζουοντα σαν ή πραγματική λογοτεχνική πρωτοπορία τής Ελλάδας μέ αξιώσεις βιώσιμες. Η ύλη τους, άνώτερη πάντα ποιότητα, ξεκουράζει διανοητικά και πλουτίζει γόνιμα τόν άναγνώστη. Ιδιαίτερα αξιοπρόσχετη είναι ή συστηματική έργασία τους στην ποίηση—μάλιστα στην μοντέρνα *poésie pure*. Πρέπει ώστόσο ν' άναφέρω ξεχωριστά τή φωτισμένη κριτική έργασία του διευθυντή τών «Νέων Γραμμάτων», του κ. Α. Καραντώνη, που γίνεται μ' άληθινή στοργή, έπιδεξιότητα και προσοχή, μέ βαθιά γνώση τών πνευματικών μας άναγκών και μέ δυναμική διάθεση βελτίωσης. Αισθητικά μορφωμένος γερά ό κ. Καραντώνης έχει αρκετή φαντασία αλλά και δυνατή κριτική άντίληψη για να κάνει έμπνευσμένα και μελετημένα τή δουλιá τούτης.

Στήν Άθήνα τελευταία άρχισαν να εκδίδουοντα και δυό άλλα λογοτεχνικά περιοδικά, ή «Πνευματική Ζωή» και τα «Νεοελληνικά Γράμματα». Μου δόθηκε κι άλλοτε άφορμή να μιλήσω για τήν «Πνευματική Ζωή», τήν ώραία προσπάθεια του συμπατριώτη μας κ. Μελη Νικολαΐδη, ώστόσο μέ τή σημερινή ευκαιρία τó διαπιστώνω μ' ευχαρίστηση πώς όλο και δικαιώνει τις έλπίδες που στηρίχτηκαν σ' αυτή κατά τήν έκδοσή τής, γιατί κάθε τής νέα εμφάνιση γίνεται πληρέστερη, σημαντικώτερη. Τραβάει σ' όρισμένο σκοπό : να γίνει άρχή για ένα πραγματικό πνευματικό ζύπνημα, τόσο στα μεγάλα κέντρα όσο και στην έπαρχία, και ν' άποτελέσει

τό έκφραστικό ὄργανο τῆς ἀνορθωτικῆς αὐτῆς κίνησης. Γιατί ἡ «Πνευματικὴ Ζωὴ» εἶναι μονάχα ἓνα μέρος τῆς γενικώτερης προσπάθειας τοῦ «Γραφείου Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν», ποῦ ἀρχίζει σιγά σιγά νὰ καρποφροεῖ. Γι' αὐτὸ κ' οἱ σελίδες τῆς ἔχουν χαραχτήρα πολὺ καθοδηγητικὸ καὶ φιλοξενοῦν, κοντὰ στοὺς παλιούς, νέους προπάντων λογοτέχνες, μπορεῖ κι ἀγνωστούς, ἀλλὰ συμπαθητικούς κι ἀξιούς δουλεφτές τοῦ λόγου.

Στὴν καινούργια τους περίοδο τὰ «Νεοελληνικά Γράμματα» ἄνκαι διευθύνονται ἀπὸ τὸν ἀρκετὰ ἡλικιωμένο κ. Ἀλέκο Φωτιάδη, εἶναι πλημμυρισμένα ἀπὸ νεανική διάθεση, Μπόλικη καὶ ζωντανὴ ὕλη μὲ ποικιλώτατο χαραχτήρα, κέφι γιὰ δουλειὰ δημιουργική καὶ γιὰ...πείραγμα ζουμερὸ κ' εὐχάριστο, μιὰ γενική ἐπιθεώρηση τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς στὴν τέχνη καὶ στὴν ἐπιστήμη, νὰ τί εἶναι τὰ «Νεοελληνικά Γράμματα», ἡ λογοτεχνία (κάθε τῆς εἶδος), ἡ μουσική, ἡ ζωγραφική, τὸ θέατρο, ἐπιστημονικά θέματα, εἰκονογράφηση, ἐπισκόπηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὴν πρωτεύουσα καὶ στὶς ἐπαρχίες, ὅλα ἀντιπροσωπεύονται ἀξια σὸ περιοδικὸ αὐτό. Ἡ βδομαδιάτικη ἐκδόσή του, τὸ ποικίλο καὶ διαλεχτὸ του περιεχόμενο κ' ἡ χαμηλὴ του τιμὴ εἶμαι σίγουρος πὼς θὰ ὀφελήσουν γενικώτερα τὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινόν, ὄχι μόνον τοὺς ἄρτια μορφωμένους καὶ τοὺς συνειδητοὺς ἐραστὲς τῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ καὶ ὅσους διαβάζουν ὄ,τι τοὺς πέσει σὸ χέρι ἀνεξέλεχτα καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ κατατριβονται στὰ ληστρικά πορνογραφικά δημοσίεματα τῶν πολυχρωμῶν λαϊκῶν περιοδικῶν. Τὰ «Νεοελληνικά Γράμματα», μὲ τὰ πλεονεχτήματά τους ποὺ σημειώσα, μποροῦν νὰ σταθοῦν δραστικὸ ἀντίδοτο στὴν ὀλέθρια αὐτὴ δηλητηρίαση τοῦ λαοῦ.

Οἱ «Μακεδονικὲς Ἡμέρες», ποὺ κλείσανε κιόλας τέσσερα χρόνια εὐδόκιμης ζωῆς, εἶναι τὸ πνευματικὸ ὄργανο τῆς Θεσσαλονίκης, κ' ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα λογοτεχνικά περιοδικὰ τῆς Ἑλλάδας. Διευθύνονται ἀπὸ τὸν ξεχωριστὸ λογοτέχνη κ. Στέλιο Ξεφλοῦδα, ποῦ ἡ λεπτὴ του τέχνη εἶναι πλατὰ γνωστὴ σ' ὅσους χαίρουνται τὴν πνευματικότητα τοῦ λόγου. Οἱ «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» στέκουν ἀξια δίπλα στὰ «Νέα Γράμματα», δουλεύοντας μὲ τὸν ἴδιο ζήλο καὶ σοβαρότητα γιὰ νὰ πλατύνουν τοὺς ἑλληνικούς πνευματικούς ὀρίζοντες καὶ νὰ προσανατολίσουν τὸ Ρωμιὸ στὰ σύγχρονα καλλιτεχνικά ρεύματα, μὲ τὸ ζωντανὸ τους παράδειγμα κι ὄχι μὲ ἄγονες διδασκαλίες. Στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν συνεργατῶν τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ πρέπει ν' ἀναφερτεῖ ὁ κ. Π. Σπανδωνίδης, ποῦ μὲ νηφαλιότητα καὶ περισκεψη, μὲ βαθύτητα στοχασμοῦ κ' εὐρύτητα σκέψης κρίνει εὐσυνειδητὰ πάντα καὶ μ' ὄξυδέρκεια τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνικὴ παρα-

γωγή. Ὁ κ. Σπανδωνίδης εἶναι ἀπὸ τοὺς τρεῖς τέσσερις σοβαροὺς σύγχρονους κριτικούς τῆς λογοτεχνίας μας.

Οἱ «Κρητικὲς Σελίδες», ποὺ τίς διευθύνει ἡ κ. Θ. Καλλιγάνη, εἶν' ἓνα ἐπαρχιακὸ περιοδικὸ συμπαθητικόν, ποῦ προσπαθεῖ νὰ δείξει μαζεμένους τοὺς Κρητικούς διανοούμενους, παλιούς, ἀλλὰ προπάντων τοὺς νέους, νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ διαφωτίσῃ κάθε τι ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν Κρῆτη καὶ τὸν κρητικὸ λαόν. Παράλληλα ὡστόσο παρακολουθεῖ, ὅσο μπορεῖ, καὶ τὴν εὐρύτερη νεοελληνικὴ πνευματικὴ κίνηση.

Ἡ «Ἰόνιος Ἀνθολογία» τοῦ κ. Σπ. Μινώτου εἶναι περισσότερο ὄργανο ἔρευνας καὶ μελέτης τῆς ἱστορίας τῶν Ἑφτάνησων, χωρὶς ὡστόσο νὰ παραμελεῖ τὴ λογοτεχνία.

Ἐπάρχουν ἀκόμα κ' οἱ φιλολογικὲς σελίδες τῶν ἐφημερίδων, πλούσιες κ' ἐνδιαφέρουσες, ὅπως ἡ «Καθημερινὴ» τῆς Δευτέρας ποὺ τὴ διευθύνει ὁ Κύπριος κ. Αἴμ. Χουρμούζιος—κι ἀναγγέλλονται κι ἄλλα περιοδικά.

**

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἡ σφριγηλὴ αὐτὴ κίνηση στὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα τῆς Ἑλλάδας μεταδίνεται καὶ στὶς ἐπαρχιακὲς περιοχὲς συστηματικὰ καὶ μὲ βάσιμες ἐλπίδες γιὰ μιὰ γενναία κι ἀποτελεσματικὴ δράση παντοῦ. Μιὰ ἐσωτερικὴ ἀναγέννηση ἐχτυλίσεται μὲ δυνατό παλμὸ στὸν πνευματικὸ κόσμον τῆς Ἑλλάδας, καὶ συντελεστής σημαντικός γι αὐτὴν εἶναι τὸ ἑλληνικὸ περιοδικόν.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΤΑ ΞΕΝΑ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἄγαπητέ μου κ. Προυσῆ,

Διάβασα τὴν κριτικὴ τοῦ κ. Ἰντιάνου γιὰ τὸ βιβλίον μου μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ βρισκῶ ἀρκετὰ καλὴ. Ἐπειδὴ ὅμως συμβαίνει ὁ κ. Ἰντιάνος νὰ θίγῃ σημεῖα, ποὺ ξέν μὲ βρῖσκει σύμφωνο, γι' αὐτὸ γράφω τὸ σημεῖωμά μου τοῦτο. Καὶ γιὰ ὅσα σημεῖα μίλησα ἐκτεταμένα στὸ βιβλίον μου καὶ ποὺ ὁ κ. Ἰντιάνος ἔχει ἀντιθετὴ γνώμη, δὲν ἔχω νὰ προσθέσω τίποτα. Ἀρκετὰ, νομίζω, ἔχω διαφωτίσει τὰ ζητήματά ἐκεῖ. Γιὰ ὅσα σημεῖα ὅμως δὲν δίνω ἐξηγήσεις στὸ βιβλίον μου, γιὰτὶ τὰ κάνω ἔτσι κι' ὄχι ἄλλιως, καὶ ποὺ ὁ κ. Ἰντιάνος δὲν κατάλαβε τοὺς λόγους, γι' αὐτὰ θὰ μιλῶ.

Ὁ κ. Ἰντιάνος μοῦ κάνει τὴν παρατήρηση ὅτι ἔπρεπε νὰ γράψω πὼς μέρος μόνον τῶν μεσαιωνικῶν γαλλικῶν δανειῶν προέρχεται

από το Φραγκο-προβηγκιακόν ἰδίωμα κ' ἐπομένως εἶμαι «μερικὰ ἀληθινός» στο σημεῖον αὐτό, γιατί δέν παράγω στο ἔργο μου ὅλες τές λέξεις ἀπ' αὐτό τὸ ἰδίωμα ἀλλά ἔχω καί μερικές ἀπό τὴν ἀρχ. γαλλ. ἢ γαλλ. Ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο μερικές λέξεις τές ἔχω ἀπό τὴν γαλλ. ἢ ἀρχ. γαλλ. εἶναι ὅτι οἱ λέξεις αὐτές συμβαίνει νά ἔχουν τόν ἴδιο κοινὸ τύπο στή προβηγκιακὴ ὅπως καί στήν ἄλλη Γαλλία. Δέν μπορούσα ἐπομένως νά τίς γράφω προβηγκιακές ἀφοῦ ἦταν κοινές σ' ὅλην τὴ Γαλλία. Κ' ἐπειδὴ ἐδῶ ἀπευθύνομαι σ' εὐρύτερο κοινὸ δίνω πιο ἀπλές ἐξηγήσεις. Προκειμένου λ.χ. ν' ἀποδείξω κάτι γιά τὴν κυπριακὴ δέν θά πάρω τίς λέξεις πέτρα, χαρά, φωνή κλπ, πού εἶναι κοινές σ' ὅλο τόν Ἑλληνισμό, σήμερα καί πλαισιότερα, παρά ὠρισμένες πού εἶναι ὀλόδικες τοῦ κυπριακοῦ λεξιλογίου. Κι' οὔτε τὸ δικαίωμα ἔχω νά πῶ τίς λέξεις ἐκείνες κυπριακές, τὴ στιγμή πού ἀπλώνονται σ' ὀλόκληρο τόν Ἑλληνισμό. Ἐτσι κ' ἐκεῖ ἂν ἔγραφα τίς λέξεις ἐκείνες προβηγκιακές, θά ρχόντουσαν κατόπιν οἱ ἐπιστήμονες γλωσσολόγοι καί θά μοῦ ἔλεγαν. Πῶς τολμάς, κύριε, νά ἐμφανίζης κοινές γαλλικές λέξεις ὡς προβηγκιακές, γιά νά ὑποστηρίξης τὴ θέση σου; Καί τότε δέν θά εἶχα ἀπολύτως τίποτα νά ἀπαντήσω. Μά κ' ἔτσι, ὅπως εἶναι ἔπρεπε νά προσέξῃ ὁ κ. Ἰντιάνος ὅτι τὰ περισσότερα μεσ. γαλλ. δάνεια εἶναι ἀπό τὴν προβηγκιακὴ, αὐτὰ ἀποτελοῦν τόν κανόνα—τὸ ὄλο—καί τ' ἄλλα εἶναι ἐξαιρέσεις—τὸ μέρος. Ἐπειτα, δέν ἐπρόσεξε τίς καταλήξεις (-ιάζω) τῶν ρημάτων, σημαντικό γιά τόν ἰσχυρισμὸ μου ἐπιχείρημα.

Κάπου ἄλλοῦ γράφει: «Οἱ γραπτές πηγές... καί τὰ βοηθητικά βιβλία δέν ἔχουν, ἀπό βιασύνῃ ἴσως γιά νά ἐξυπηρετηθεῖ ὅσο τὸ δυνατό πῶ γρήγορα κάποιοι, ὁ κύριος σκοπὸς τῆς διατριβῆς, ἀποδελτιωθεῖ ἢ σταχυολογηθεῖ τελείως, γιατί δέν θάφηνα ποτὲ τὸν ἑαυτὸ μου νά παραδεχθεῖ πῶς σχετικά μὲ ὠρισμένα βιβλία κοιτάχτηκαν μονάχα τὰ γλωσσάρια τους στο τέλος». Δέν ἔχει καθόλου δίκιο νά τὰ φαντάζεται αὐτά. Ἄν ὑπάρχη βιασύνῃ εἶναι μονάχα στή δακτυλογράφηση κ' ἐκτύπωση, ὄχι ὅμως καί στο δούλεμα τοῦ ὕλικου μου. Πρέπει νά ἔχη κανείς ὑπ' ὄψη τοῦτο: ὅτι γιά νά ὑποβληθῇ στή Σχολὴ ἔπρεπε νά εἶχε δακτυλογραφηθῇ σὲ 3 ἀντίτυπα, ἕνα γλωσσικὸ κείμενο τόσο δύσκολο, ἀπὸ γυναῖκες πού δέν ἤξεραν γρὶ ἀπὸ κυπριακὴ καί νά τυπωθῇ ἀπὸ παρόμοιους ἀνθρώπους. Ἀκόμα ἐπειδὴ δέν ἦταν ἕνα συνεχές ὄλο κείμενο, ὥστε, σὲ περίπτωσιν πού θά παραλειπόταν κάτι, νά γενόταν ἀμέσως ἀντιληπτὸ μὲ τὸ χάσμα πού θ' ἄφηνε, συνέβη νά ἐπετύχουν ἀρκετὰ λήμματα, χωρὶς νά τὰ ἀντιληφθῶ, πού τὰ μάζεψα κατόπι καί πού θά τὰ ἐκδῶσω μαζί μὲ τὸ Β' μέρος τῶν γλωσσικῶν

δανείων πού ἐτοιμάζω. Τοῦτο μονάχα λέω, ὅτι εἶναι κάπως πονηρὸς ὁ διαλογισμὸς τοῦ κ. Ἰντιάνου κ' ἀδικαιολόγητος, ἔστω κ' ἂν δέν ἀφήνει τὸν ἑαυτὸ του νά τὸν παραδεχθῇ, ὅτι «σχετικά μὲ ὠρισμένα βιβλία κοιτάχτηκαν μονάχα τὰ γλωσσάρια τους στο τέλος», γιατί αὐτὸ δέν μπορούσε νά τὸ ὑποπτευθῇ κανένας καλόπιστος ἄνθρωπος, πού ἔτυχε νά γνωρίσῃ τὸ βιβλίον μου. Ἀπὸ τὰ 16 βιβλία πού χρησιμοποιοῦ ὡς γραπτές πηγές μονάχα τὰ 6 ἔχουν γλωσσάρια κ' αὐτὰ ἀτελῆ καί χωρὶς παραπομπές στις σελίδες καί τούς στίχους, ὅπως κάνω ἐγώ.

Μοῦ γράφει γιά τὸν Παῦλο Λιασίδη ὅτι ἔπρεπε νά τὸν συμπεριλάβω στις πηγές μου. Τὴ γλῶσσα ὅμως τοῦ Λιασίδη τὴ βρῆκα τῆς ρουτίνας κ' ἐπομένως δέν εἶχα τίποτα νά προσθέσω ἢ νά δανεισθῶ κανένα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα γιά λέξεις καί φράσεις. Γιατί λοιπὸν νά τὸν ἀνέγραφα στις πηγές μου, τὴ στιγμή πού δέν ἐπρόκειτο νά κάνω καμμιά παραπομπή στο ἔργο του; πβλ. καί τὴ σχετικὴ κριτικὴ μου ἐπὶ τὰ Κυπρ. Χρον. Θ' (1933) 239-40.

Ἐπίσης τὸν Κυπριανὸ δέν μπορούσα νά τὸν χρησιμοποιοῦ, ὅπως ἤθελε ὁ κ. Ἰντιάνος, ὡς λαϊκὸ συγγραφέα—πηγὴ (δὲν ἐτραύηξε οὔτε μιά γραμμὴ ὁ Κυπριανὸς στήν κυπριακὴ), ἕνα λόγιον, πού ἤξερε θαυμάσια τούρκικα κ' ἰταλικά κ' ἦταν ἐπηρεασμένος ἀπ' αὐτά. Καί νά δείγματα τοῦ λεξιλογίου του, παρμένα ἀπὸ τὴν ἱστορία του, πού κατὰ τὴν μέθοδο τοῦ κ. Ἰντιάνου ἔπρεπε νά χρησιμοποιοῦ: καστέλλιον (172*), ὕψηλῃν τῆς κόρτε (180), Κιαμί τῆς Ἐμεργῆ (185), σιγνὸρ Ἰωάννη (189), ἡ διὰ θελήσεως τοῦ Ἰμπεράτωρος (195), ἡ, ἐπὶ Φεδερίκου Ἰμπεράτωρος (200), οἱ φράτορες (200), τὸ παλάτιον (209), μετὰ τοῦ Μαῖστωρος τῆς Ρόδου (241) κλπ. κλπ., ἢ νά χρησιμοποιοῦ τὸ τούρκικον λεξιλόγιόν του, ὅπως: ττουγιὰ (144), ὀτζάκια, ἀλαϊμπέδες, μουκκατάδες, ἰκτισαπλικί, τζορβατζήδες, γιασακτζήδες (449), τεφτερταρκιαχαγιάν, τεταχούλ, μετινέ, τεφτιλικία (450), τεφτερταρκιαχαγαλικίου, τεῖταπάνηδες (451), κ' ἄλλοῦ: μουβελλάν, νουζοῦλιν, μαῖσέτιν, καφτάνια, γιαλουτζήδασ, τρισδάρηδες, καῖτι, κλπ. κλπ. Ἄν μερικές λέξεις λαϊκές τές ἔχει κ' ὁ Κυπριανὸς δέν ἔπρεπε νά ὀρμηθῶ ἀπ' αὐτὸ καί νά τὸν χρησιμοποιοῦ ὡς πηγὴ. Οἱ λέξεις ἐκείνες εἶναι λαϊκές ὄχι γιατί τές ἔχει ὁ Κυπριανὸς παρά γιατί ὑπάρχουν στὸν λαόν. Ὅτι βέβαια εἶχα ὑπ' ὄψη μου τὸν Κυπριανὸ ὡς βοήθημα, τὸ ἀναφέρω, καί πολλές φορές στο τούρκικον

* Οἱ παραπομπές γίνονται στις σελίδες τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1902.

γλωσσάριό μου παραπέμπω εκεί. Μά για τ' όνομα του θεού! Όχι να τόν χρησιμοποιήσω κι' ως πηγή! Και τὸ ἔργο τοῦ Μιχαηλίδη καὶ τοῦ Λιπέρη ἀκόμα τὸ ἐχρησιμοποίησα μὲ πολλὴν ἐπιφύλαξη. Τί σὰς λέει λ.χ. ὁ τύπος ντοβλέτιν τοῦ Μιχαηλίδη!

Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι εἶμαι ἀυθαίρετος στὶς κρίσεις μου αὐτὲς παραπέμπω στὰ προλεγόμενα τοῦ Α' τόμου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς σ. ιζ, πού τηρεῖται παρόμοια τακτικὴ. «Εἰς τὸ Λεξικὸν ἀποθησαυρίζονται καὶ πᾶσαι αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι παραδίδονται ὑπὸ Λεξικογράφων καὶ λογοτεχνῶν ἀρκεὶ νὰ φέρουν γνησίαν δημώδη μορφήν, ὡς πρὸς τὴν παραγωγήν ἢ σύνθεσιν, ἀδιάφορον ἂν δὲν μαρτυροῦνται ρητῶς ἀπὸ τόπον τινά, τούτων τῶν δὲ ἀποκλείονται λέξεις λεξικογράφων ἢ λογοτεχνῶν, αἱ ὁποῖαι φαίνονται πρόχειρα κατασκευάσματα». Ἐγὼ ἀκόμα ἔπρεπε νὰ φανῶ ἀυστηρίτερος κι' ἐφάνηκα, γιατί, μὲ μιάν ἐπιπόλαιη κι' ἀντεπιστημονικὴ τακτικὴ, μποροῦσα νὰ παρουσιάσω βαρβαρωμένη πέρα καὶ πέρα τὴ γλῶσσα μας.

Τώρα, ἀπὸ τὲς ἐλάχιστες λέξεις, πού μοῦ σημειῶνε ὅτι παρέλειψα ἀπὸ τὸν Μαχαίρᾶν ἔχω μερικὲς, χωρὶς νὰ τὸ προσέξῃ π.χ. τζανούνιδες τὴν ἔχω στ. λ. τζανούνης, κουμπίζω (γρ. κουμπίζω) στὴ λ. κουμπῶ καὶ μὲ παραπομπὴ «παρὰ Μ2961⁵ μετχ. παθ. πρκ. σκᾶλες ἢ κουμπισμένες». Κουφέττον τὸ ἔχω στὴ λ. κουφέττον κατὰ τυπογραφικὸ λάθος ἀντὶ κούφέττον. Τὴν λ. φρέν (κι' ὄχι φρέν, ὅπως γράφετ ὁ κ. Ἰντιάνος παραπλανεμένος ἀπὸ τὴν αἰτ. τὸν φρέν Γκικάλ) ἔχω μ' ὄλο πού ἔχω παραπομπὴ μονάστο Βουστράνιο. Ἄπ' αὐτὸ λοιπὸν ὁ κ. Γιάνος θὰ καταλάβῃ πόσο δύσκολο ἦταν ἔργο μου καὶ θὰ τὸ ἐκτιμῆσῃ ἀκόμα περισσότερο, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐπὶ ἓνα ἐξάμηνο τόρεσε νὰ βρῇ ἀκριβῶς τί λέξεις ἔχω καὶ δὲν ἔχω καὶ μάλιστα μὲ τόση μέθοδο καὶ ζῆξ καταταγμένες.

Καὶ τώρα ὁ λόγος γιὰ τὸ συμπλήρωμα. Δὲν εἶχα καὶ δὲν ἔχω τὴν ἰδέα ὅτι στὸ ἔργο μου ἔχω συμπεριλάβει ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ξένα στοιχεῖα. Οὔτε ἔγραψα τέτοιο πρᾶμα οὔτε καὶ νὰ ὑπονοηθῇ ἀφήκα. Κι' οὔτε μποροῦσα νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ γιατί ἀπὸ τὴ στιγμή πού θὰ τὸ ἔκανα θὰ ἤμουν ἓνας κοῦφος τύπος καὶ ποτές ἐπιστήμονας. Ὁ ἐπιστήμονας ξέρει πολὺ καλά πῶς τέτοια ἔργα δὲν παρουσιάζονται ποτὲ πλήρη. Οὔτε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν πού ἐργάζεται 20 καὶ πᾶνω χρόνια γιὰ τὸ Λεξικὸ τῆς Ἰσχυρίσθηκε καὶ νὰ τί γράφει στὸν πρόλογο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ πού ἐξέδωσε τὸ Α' τόμο στὰ 1933. «Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἱστορι-

κοῦ Λεξικοῦ μέχρι τῆς ἐνδρέξεως τῆς δημοσιεύσεως παρήλθον εἰκοσιδύο ἔτη, καθ' ἃ δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι περισυνελέγη ὁλόκληρος ὁ γλωσσικός θησαυρὸς ὁ φερόμενος εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ κ' ἐπομένως ὅτι τὸ Λεξικὸν εἶναι πλήρες. Πάντως ὑπολείπεται μέρος τοῦ θησαυροῦ τούτου, μικρὸν ἢ μέγα ἀγνωστον. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἔνεκα τῆς φύσεως τοῦ ἔργου εἶναι μειονέκτημα ἀναπόφευκτον».

Μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν
Κ. Π. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ*

Α. Μὲ τὰ ἐπόμενα λόγια: «Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο μερικὲς λέξεις τὲς ἔχω ἀπὸ τὴν γαλλ. ἢ ἀρχ. γαλλ. εἶναι ὅτι αἱ λέξεις αὐτὲς συμβαίνει νὰ ἔχουν τὸν ἴδιο κοινὸ τύπο στὴν προηγησιακὴ ὅπως καὶ στὴν ἄλλη Γαλλία. Δὲν μποροῦσα ἐπομένως νὰ τὲς γράψω προηγησιακῆς ἀφοῦ ἦταν κοινὲς σ' ὅλην τὴν Γαλλία», ὁ κ. Χατζηγιάννου, ἂν ἀντιλαμβάνομαι ὀρθά τὸ νόημα αὐτῆς τῆς δικαιολογίας του, θέλει νὰ πεῖ πῶς ὠρισμένες μονάχα λέξεις μπορεῖ μὲ βεβαιότητα νὰ ὀρίσει πῶς πήγασαν ἀπὸ τὴν προηγησιακὴ καὶ πῶς οἱ ὑπόλοιπες (ἀφαιρώντες πάντα τὰ νεώτερα δάνεια) μπορεῖ καὶ νὰ πήγασαν ἢ καὶ νὰ μὴ πήγασαν ἀπὸ τὴν προηγησιακὴ. Οἱ ἱστορικοὶ λόγοι πού σημειῶνε στὸν πρόλογο του δὲν εἶναι καὶ πολὺ δυνατοὶ ἢ ἀποστοματικοί, κ' εἶναι εὐχάριστο πού δὲν τοῦς ἔχει ἐπικαλεσθῆ ἐπὶ ἐπιστολῇ γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὲς ἀπόψεις του. Ἐστὶ κατόπι ἀπὸ ἓνα ἀταίριαστο παράδειγμα πού μᾶς ἔδωκε σχετικὰ μὲ τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ καὶ τὴν κυπριώτικη ντοπιολαλιά (τῆς δικαίωσιν περιπτώσῃ πού συζητοῦμε δὲν πρόκειται νὰ καθορίσουμε τίς κοινὲς καὶ τίς ἰδιωματικὲς λέξεις πού ὑπάρχουν σὲ διὸ συγγενικὲς γλῶσσες, μὰ νὰ βροῦμε ποιὲς λέξεις δάνεισε ἢ μιά ἢ ἡ ἄλλη ἀπ' αὐτὲς σὲ μιὰ ξένη γλῶσσα ἢ ντοπιολαλιά) φτάνει στὴν ἐπόμενη ἀπολογητικὴ παραδοχὴ: «Μὰ κ' ἔτσι, ὅπως εἶναι ἔπρεπε νὰ προσέξῃ ὁ κ. Ἰντιάνος ὅτι τὰ περισσότερα μεσ. γαλλ. δάνεια εἶναι ἀπὸ τὴν προηγησιακὴ...». Τὰ περισσότερα κ' ὄχι ὅλα τὰ δάνεια ἢ τὰ δάνεια τὸ λοιπὸν πηγάζουν ἀπὸ τὴν προ.

* Ὁ κ. Ἰντιάνος, πού τοῦ ἔχουμε ἀνακοινῶσει τὸ πιὸ ἀπάνω γράμμα, κάνει τίς παρατηρήσεις αὐτὲς

βηγικακή. Καλύτερα ακόμα υποστηρίζουν την άποψη μου οι επόμενοι αριθμοί του βγαίνουν από τις σ. 62—119 του βιβλίου του : 207 λέξεις (περίπου) από την προβηγκιακή, 161 (περίπου) από την αρχαία γαλλική ή τη γαλλική και 14 νεώτερα δάνεια. Δηλαδή 32 λέξεις περισσότερες από την προβηγκιακή!

Β. Πολύ αναγκαία και πειστική ή εξήγηση που δίνει ο κ. Χ. σχετικά με τα χάσματα στα γλωσσάρια που οφείλονται σ' ένα *lapsus maclinae*. Κ' εγώ τον περκακάω να δεχτεί την ειλικρινή διαβεβαίωση μου πως την πονηρή και κακόπιστη σκέψη πως από βιασύνη είχε κοιτάξει τα γλωσσάρια των πηγών ούτε την έκανα, κι ούτε άφηκα τον εαυτό μου να την πιστέψει. Την άκουσα να διατυπώνεται από άλλους και γι αυτό ζήτησα να την χτυπήσω, γιατί όχι μόνο ήξαιρα πως οι περισσότερες πηγές δεν έχουν γλωσσάρια, μα και πως πολλές λέξεις στο πιά συμπληρωμένο γλωσσάριο, μπορεί κανένας να πει, του Μαχαιρά στήν έκδοση Dawkins είχαν παραλειφθεί!

Γ. Σχετικά με τον Παύλο Λιασιδή δεν νομίζω πως έχει δίκαιο γράφοντας πως τη γλώσσα του τη βρήκε «της ρουτίνας». Οι επόμενες λέξεις, και πιά πολύ όσες υπογραμμίζω, θα πρόσθεταν στο βιβλίο του ή θα συμπλήρωναν τα γλωσσάρια του:

(i) Παύλου Λιασιδή, Τραγουδία τοῦ Νησιοῦ μου, 1928, Λεμεσός Κύπρος :

γιαρατζίω, γιλάτζιν, τζιέμπριν κικίνεμαν, άρτιριτής, τσεσιδικια (με τή σημ. του ποικιλίες), σικουβέστρον, ποσέρνω, παρτάρω κουρουκλιστον, πούνη (σχη. να 'μουν έγιώ με τον σβανάν, στα πούνη του τ' όσαφαζα την), ζάβαλλε μου, κα σπαϊνακκίν, καραζίνε (σχη. έν κάθουμαι να μαλλώνω άμα πάν καραζινέ) ζόππουε, γουρσουέκω, τζιαννατ ή σω (σχη. μανιχά να ξαναφτάσω νακκουρίν να τζιαννήσώ), ρεσπέρενα, τακκοῦμιν (σχη. τζιαι κάμνω τό καττίκκι μου, τακκοῦμιν του σπιδικιού μου), βατ ές, μοῦτιν.

(ii) Παύλου Λιασιδή, Τα Φκιόρα της Καρκιάς μου κλπ. Κύπρος, 1933 :

άμ με, μπουκκωμαν, άτσάπιστον, άρτιρκέτα, οισθιν, τσέγκενος ζ σ έρι (σχη.— άμαζ ζαέρι!), φίτιον, ή παρτεσοῦ, μπάρρωμαν (=άντισταση).

Ο Β. Μιχαηλίδης κι ο Λιπέρτης, κι έν άποδελτιώνονταν πέρα—πέρα, ούτε περισσότερες κι ούτε σπανιώτερες λέξεις μπορούσαν να του δώσουν

Δ. Για τον Κυπριανό τώρα : Ο Κυπριανός, τό μολογώ, ήξαιρε καλά Ιταλικά και Τυρκικά, όπως ο Μαχαιράς ήξαιρε καλά Γαλλικά. Άρκετές από τις λέξεις του τελευταίου πρό πάντων μερικά διοικητικοί όροι, οι όροι θέσεων κι αξιωμάτων στην τοτεσινή φεδουαρχική πολιτεία, δεν φαντάζουμαι πως είχαν

ξεπεράσει μιάν ώρισμένη τάξη ανθρώπων της αλλαγής και της διοίκησης και πως είχαν γίνει καθαυτό λαϊκές. Άποδειξη πως μερικές παρουσιάζονται με τη μεταγραμματισμένη τους μορφή (βλ. κ ρ ο υ δ έ λ, Εισαγ. σ. 18 τ ρ α β έ ρ ς και τ ρ α β έ ρ σ ο, σ. 114 κλπ, κλπ) κι άλλες με διάφορους τύπους, έτσι δοσμένες από τον ίδιο τό συγγραφέα, είτε από τοῦτον ή εκείνον τον αντιγραφέα που έζησε την ίδια άπάνω—κάτω έποχή. Και μόλο που βρίσκονται σε λαϊκό κείμενο δεν μπορούμε να έπαληθεύσουμε την έχταση του ξαπλώματος έτούτης ή εκείνης της λέξης με τον ένα ή τον άλλον τύπο, ή να ποῦμε πόσο ήταν λαϊκές ή επηρεασμένες από την επεξεργασία του συγγραφέα. Τοῦτο είναι μονάχα βέβαιο : πως άκούγονταν από τούτη ή εκείνη την ομάδα των ανθρώπων που μιλούσαν τα κυπριώτικα. Και σήμερα οι κύκλοι γύρω από τα δικαστήρια και τα δικηγορικά γραφεία λένε τό ρίτ και μέρος του λαού τό ρίτ ι, οι πρώτοι Σί—πί—έϊ—έλ κ' οι δεύτεροι Σί π ι έ (που είναι τα πρώτα γράμματα του νόμου *Civil Procedure Amendment Law*). Και τά τέτοια θάταν πολύ περισσότερα έν ο νομικός κόσμος του νησιού, που έβγαине από τό Πανεπιστήμιο των Άθηνών, δεν εύρισκε πάντα κάποιον αντίστοιχον όρο στα Έλληνικά—κάτι που δεν ήταν δυνατό να γίνει από τον Κυπριανό σχετικά με ώρισμένους ξένους όρους, διοικητικούς, στρατιωτικούς, ναυτικούς που ειδικά λέγονταν ή άκούγονταν σχετικά με ώρισμένες πολιτείες, μιá που δεν υπήρχε τότε μιá έλληνική έλευθερη πολιτεία για να δώσει την αντίστοιχην όρολογία. Για αυτό ο Κυπριανός, που δεν έγραψε βέβαια σε λαϊκή γλώσσα, πήρε χωρίς να τις κατασκευάσει, λέξεις που άκούγονταν σε μιá ώρισμένη τάξη στην Κύπρο και σ' άλλες, σίγουρα, φραγκοκρατημένες χώρες, γιατί μονάχα μ' αυτό τον τρόπο μπορούσε να συνεννοηθεί και να τον καταλάβουν, με τή διαφορά πως ζήτησε να τις έξελληνίσει δίνοντας τους την καθαρευουσιάνικη μορφή (π.χ. καστέλλιον) ή τις καταχώρησε με μιá όχι όρθή φθογγολογική απόδοση (π.χ. Κιαμί της Έμεργέ). Άν κοιτάξουμε, λοιπόν, τό ζήτημα από τούτη την πλευρά φρονώ πως πρέπει να τον σταχυολογήσουμε, γιατί οι λέξεις του αντιπροσωπεύουν έννοιες που υπήρχαν τότε στο νησί, με τή βεβαιότητα πως ή τέτοια μας χειρονομία θάταν μιá επανάληψη του ό,τι κάναμε ή θά κάνουμε για τά κυπριώτικα μεσαιωνικά κείμενα. Όπωσδήποτε, ή περίπτωση σχετικά με τις τυρκικές λέξεις στον Κυπριανό είναι διαφορετική ακόμη. Ο κ. Χ. αναφέρεται σε τοῦτο τον χρονογράφο για υποστήριξη σχετικά μ' έξι όρους ή λέξεις, δλδ, οτις σ. 126, 128, 140, 141, ένώ μπορούσε να κάνει τό ίδιο και για πολλούς άλλους που έπαληθεύονται από την έπισημη άλληλογραφία μεταξύ του Άρ-

χιεπίσκοπου ή των Ἐπισκόπων καὶ τῶν τοπικῶν ἢ κεντρικῶν ἀρχῶν, τὰ λαϊκά τραγούδια ἢ τῆ σημερινῆ κουβέντα. Ἔνα πρᾶμα πρέπει νὰ θυμώμαστε καλά πὼς οἱ περισσότερες ἂν ὄχι ὅλες οἱ λέξεις τοῦ Κυπριανοῦ ἦταν κοινοὶ ὅλως ἄντιστοιχῆ ἑλληνικῆ ἀπόδοσης, σ' ὅλη τὴν τούρκικη αὐτοκρατορία ὄροι, ὄροι στρατιωτικοί, ναυτικοί, διοικητικοί, φορολογικοὶ κλπ. καὶ γι αὐτὸ θὰ τὸν παραπέμψω πρόχειρα στὸ βιβλίον τοῦ Αθ. Κ. Ὑψηλάντου: «Τὰ μετὰ τὴν ἁλώσειν 1453—1789» πού περιλαμβάνει κεφάλαια γιὰ τὴν Κύπρο ἐπίσης. Θὰ ἐπιχειρήσω τώρα τὴν ἐπαλήθευση ὠρισμένων λέξεων ἀπ' ὅσες σημεῖωνε πρὸ ἀπάνω (i), καθὼς καὶ μερικῶν ἄλλων πού βρίσκονται στὸν χρονογράφο καὶ πού παραλείπονται ὅμως (ii):

(i) ὀ τ ζ ἄ κ κ ι α, σήμ. οὐτζᾶκκια, τ ε φ τ ε ρ κ ι α χ α γ ι ἄ ν, σύνθ ἀπὸ τὸ τευτερετάρ καὶ κια χα γ ι ἄ ς. Τὸ πρῶτο πού εἶναι καθατὸ τὸ τούρκικο μεταγραμματισμένο (βλ. κ ρ ο υ δ ἔ λ πρὸ ἀπάνω), ἀκούγεται καὶ δευτερετάρης βλ. τὸ τραγούδι τοῦ Μαρκοῦλη, Κ. Χρονικά, ἔτος Β' σ. 139 *et seq.* καὶ σ. 281 *et seq.*, πού κακὰ δὲν προσέχτηκε, γιὰτὶ δίνει τὴν ἐξέλιξη πολλῶν τούρκικων καὶ μερικῶν γαλλικῶν λέξεων ἀκόμη (βλ. στίχ. 270 «ἐκιβεντζετον» πού ὁ Μητρ. Κιτίου δὲν τὴν ἐρμηνεύει ὡς ἄγνωστη λέξη). Τὸ δεύτερο ἀκούγεται καὶ σήμερα ἀκόμη στὴ βρυσιά «εἰν' τα ἔκαμα σε πόκκιαγιαν μου;» καὶ βλ. Χρον. Ἰωακείμ Κ. Μυρ. «Χατζηγ. Κορνέσιος» σελ. 56, Ἔτσι καὶ τὸ τευτερετκαχαγιαλικκίο πού ὑποθέτει ὀνομαστικὴ σέ κ ι ὅπως κ α σ τ ε λ λ ι ο υ — κ α σ τ ἔ λ λ ι (Μαχαίρας). Καφτάνιν βλ. τὸ Χρονικό τοῦ Ἰωακείμ στὸ βιβλίον τοῦ Κ. Μυριανθόπουλου: «Χατζηγεωργιάκι Κορνέσιος», σ. 55. Μ ο υ κ κ α τ ἄ δ ε ς καὶ σήμ. ἀκόμα. Μ ο υ κ κ ἄ τ α τ ζ η ς λέγονταν κι ὁ ἐνοικιαστὴς ὠρισμένων βακούφικων περιουσιῶν καὶ μ' αὐτὸ τὸνομα ἦταν γνωστὸς κι ὁ Δραγομάνος Χατζηαρκατζίης.

(ii) Χ α ρ ἄ τ ζ η, χ α ρ α τ ζ ἦ ς, (σ. 461), λέξης γνωστότατη καὶ με δημῶδη τύπο, κ α τ η λ ἰ κ ι (463) καὶ πληθ. κ α τ η λ ἰ κ ι α καὶ σήμ. στὴ φράση: «ἐφκαλεν τὴν στὰ δεκάξι καθηλίτζια», τ ο β ἔ λ τ τ ι (476) καὶ στὸ στίχ. 12, σ. 194 τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Χατζηαρκατζίη στὸ βιβλίον πού ἀναφέραμε πρὸ ἀπάνω, τ ζ ο υ χ α τ ἄ ρ η ς (σ. 475), στὸ στίχ. 1, σ. 198 στὸ ἴδιο τραγούδι: «ὁ βασιλεὺς ἐπρόσταξεν στέλλει ἕναν τζουχατάρην», Ἰ τ λ ἄ κ (490) καὶ Χρον. Ἰωακείμ, Κ. Μυρ. «Χατζηγ. Κορνέσιος», σ. 59 ἰ τ λ ἄ κ η ν. κλπ. κλπ.

Ε. Γιὰ τὶς παραλείψεις σχετικὰ μετὰ τὶς πηγές πού εἶχαν ἀποδελτιωθεῖ καὶ τὸ ὕλικό ἀπὸ τὶς ἄγραφες πηγές ἔγραψα: «Ἐν τούτοις ἔχουν παραλειφθεῖ λέξεις καὶ τύποι μίας τῆς ἴδιας λέξης—κι αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸ

παρὰ νὰ συμβεῖ σχετικὰ μετὰ τὸ ὕλικό ἀπὸ τὶς ἄγραφες πηγές, μιά πού σκοπὸς τοῦ συγγραφέα δὲν ἦταν νὰ συντάξει λεξικό τῆς ντοπιολαλιᾶς· μὰ σχετικὰ μετὰ τὴ σταχυολόγησι ἀπὸ τὶς γραπτές πηγές φρονῶ πὼς οἱ τέτοιες παραλείψεις δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν: μετὰ ὅλα λόγια ἢ ἀποδελτιώσι τῶν γραπτῶν πηγῶν πού εἶχε ὑπόψη του ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι πάντοτε πλήρης». Καὶ προχώρησα παραθέτοντας λίγα παραδείγματα ἀπὸ τὰ π ο λ λ ἄ, κ' εἶναι πραγματικὰ πολλὰ τὰ ὅσα μποροῦσα νὰ δώσω ἀπὸ τὸν Μαχαίρᾶ καὶ τὸν Βουστρώνιο. Ἡ παρατήρησι μου ἀναφέρονταν στὶς γ ρ α π τ ἔ ς π η γ ἔ ς καὶ τὸ συμπλήρωμα μου ἦταν ἀπακλειστικὰ συμπλήρωμα τῶν λέξεων στὰ γλωσσόρια τοῦ κ. Χ., ἔτσι πού τὸ μέρος αὐτὸ στὴν ἀπάντησι νᾶναι ὀλωσδιόλου ἄσχετο μετὰ τὴν κριτικὴ μου. Εἰδικὰ γιὰ τὴν λέξη κ ο υ μ π ἰ ζ ῶ παραπέμψω στὴν § 48 τοῦ Μαχαίρᾶ: «καὶ ἕναν ραβδὶν εἰς τὸ χέριν καὶ ἐκούμπιζεν», καὶ γιὰ τὸ κ ο υ φ ἔ τ τ ο ν λέω πὼς δὲν ὑπάρχει στὰ παρῶματα.

Τελειώνοντας ἐπαναλαβαίνω πὼς τόσο οἱ παλιές ὅσα καὶ οἱ καινούργιες παρατηρήσεις μου δὲν γίνονται μετὰ σκοπὸ νὰ μειώσουν τὴν ἀξία ἐνός ξεχωριστοῦ καλοῦ βιβλίου, μὰ γιὰ νὰ βοηθήσουν, ἂν μποροῦν, τὸν συγγραφέα του νὰ τὸ τελειοποιήσει καὶ νὰ προχωρήσει ἀκόμη περισσότερο.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΕΡΩΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἄ γ α π η τ ἔ μ ο υ,

Διάφοροι λόγοι μου ἀργοπύρησαν τὸ διάβασμα τοῦ τελευταίου τεύχους τῶν «Κυπρ. Γραμμάτων», κ' ἔτσι ἐφές ἀκόμα μπόρεσα νὰ διαβάσω τὴν κριτικὴ τοῦ καλοῦ μου φίλου κ. Κ. Χατζηγιάννου καὶ τὴν ἀπάντησι τοῦ καλοῦ μου φίλου κ. Α. Ἰντιάνου σχετικὰ μετὰ «Κυπριακὰ Ἐρωτικὰ ποιήματα».

Χωρὶς νὰ νομίζω πὼς μπορῶ ν' ἀνακατωθῶ στὴ σχετικὴ γλωσσολογικὴ συζήτησι, θὰ μοῦ ἄρεσκε πολὺ νὰ ἐφαρμοστοῦν πλείρια οἱ ἀρχές πού θέτει ὁ κ. Χατζηγιάννου γιὰ μιά κριτικὴ ἐκδοσι τῶν γλωσσικῶν μνημιῶν τοῦ τόπου μας καὶ μ' εὐχαιρίστησι μου εἶδα τὴν ὑπόθεσι τοῦ κ. Ἰντιάνου πὼς πολλὰ προβλήματα θὰ μελετηθοῦνε πριχουῦ νὰ μᾶς δοθεῖ τ' ὀριστικὸ κείμενο τῶν κυπρ. ἐρωτικῶν ποιημάτων στὴν κριτικὴ ἐκδοσι.

Μοῦ φαίνεται πὼς ἡ σημερινῆ προφορικὴ ὁμιλία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γίνει ὀδηγός γιὰ τὴ γραφὴ. Ὅταν ξαίρω π.χ. πὼς ἡ προσωπικὴ ἀντανουμία πού θὰ δώσει μονολεχτικὴ ἀπάντησι στὴν ἐρωτηματικὴ «ποιός;» θὰ εἶναι πάντα ἐγὼ ἢ ἐγὼν ἢ ἐγὼν, ἐμεῖς, ἐσὺ ἢ ἐσοῦνη, ἐσεῖς, καὶ πότες χωρὶς τὸ ἀρχικὸ

ε, τότες στο φαινόμενο τῆς συναίρεσης τὸ εἰ τοῦτο θὰ εἶναι σωστό νὰ μένει στὸν τόπο, του καὶ νὰ φύγει ὁ ἦχος τοῦτος ἀπὸ τὸ τέλος τῆς προηγούμενης, λέξης, καὶ νὰ γίνει π.χ. κ' ἐγώ, κ' ἐσύ, κ' ἐμεῖς, κ' ἐσεῖς.

Εἶναι βέβαια μιὰ μεγάλη δυσκολία ἕνας ἐκδότης ν' ἀλλάξει τὴ γραφὴ τοῦ χειρογράφου ποῦ ἔχει μπροστά του, σὲ περιστάσεις ὅμως ποῦ τὸ ἀπαιτᾷ ἡ κριτικὴ, γιὰ νὰ δώσει τὸ σωστὸ ἀρχικὸ κείμενο, μοῦ φαίνεται πὼς πρέπει νὰ τὴν ἀλλάξει, καὶ μὲ μιὰ ὑποσημείωση νὰ δώσει νὰ δώσει τὴ γραφὴ τοῦ χειρογράφου του μὲ κάποια διάκριση ἀπὸ τὴ γραφὴ τῶν ἄλλων χειρογράφων, ἂν ὑπάρχουν.

Ἡ διόρθωση τῆς πρώτης λέξης τοῦ τραγουδιοῦ VII τῆς Δδας **Ro jaghi** ὅμως, ἀπὸ «καγλή» σὲ «κι ἄγλοι», γιὰ τὴν ὁποία—κατὰ τὸ πρόγραμμα του στὴν ἀπάντηση—δὲν μίλησε ὁ κ. Ἰντιάνος, μοῦ φαίνεται πὼς δὲν εἶναι σωστὴ. Γιὰ μένα τὸ τετράστιχο τοῦτο δὲν εἶναι τίποτες ἄλλο παρὰ ἡ ἀπόδοσις στὸν καιρὸ τῶν «κυπρ. ἐρ. τραγ.»—ἢ κι ὁ πρόδρομος τοῦ δημοτικοῦ διστίχου

«ἀνταμ πεθάνω μὲμ μὲ κλαῖς, γιὰτ' εἶμαι
κλάψε μ' ὡς ποῦμαι ζωντανόν, στήγ γῆβ
[πεθαμμένον]
[βασανισμένον!]

ἢ μὲ τὴ μετάφραση τοῦ Μαβίλη στὸ συννέτο γιὰ τὴ «Λήθη»

«Καλότυχοι οἱ νεκροί, ποῦ λησμονᾶνε
τὴν πίκρια τῆς ζωῆς...
τοὺς ζωντανούς τὰ μάτια σου ἄς θρηνήσουν.»

Ἐπιπλέον πὼς ἡ ἔκφρασις «καληώρα του», ὅπως κ' ἡ ἀντιθετὴ «κατύχη του» (=κακὴ τύχη του) συνηθίζεται καὶ σ' ἄλλες ἐπαρχίες ἀπὸ τὴν Κερύνεια. Ἡ τελευταία συνηθίζεται σ' ὅλα τὰ πρόσωπα ἢ πρώτη βρίζεται συχνά καὶ σὲ δεύτερο πρόσωπο: «καληώρα μου» ὅμως γιὰ ν' ἀκουστῆ, ἂν δὲν εἶναι εἰρωνικά, εὐφημιστικά, ἢ ὡς εὐχή, θάκουσται μονάχα μὲ τὴν ἑνωτικὴ τοῦ τραγουδιοῦ VII: «καληώρα μου» ποῦ θὰ διαβῶ τὸ ποτάμι τῆς ζωῆς (=θὰ πεθάνω), νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς».

Δικός σου πάντα
ΣΑΒΑΣ ΘΕΟΔ. ΧΡΙΣΤΗΣ

Κερύνεια Γενάρης 28, 1937

1) ἢ «στήγ γῆν τυρανισμένον».

ΣΗΜ. «Κυπρ. Γρ.»—Τὴν ἐρμηνεία «καληώρα» τὴν εἶχε ἀπὸ καιρὸ κι ὁ κ. Ἰντιάνος, γιὰτ' εἶται κι αὐτὸς διάβασε τὴ λέξη. Τὴν ἴδιαν ἐρμηνεία εἶχε κάνει—ανεξάρτητα ἀπὸ τὸν κ. Ἰντιάνο καὶ τὸν κ. Χρίστη—κι ὁ κ. Π. Ξιούτας, ποῦ τὴν ἀνακοίνωσε σὲ φιλικὴ κουβέντα καὶ στὸν κ. Χατζηγιάννον ποῦ τὴ δέχτηκε ἀνεπιφύλαχτα, ὁμολογώντας τὸ λάθος του.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Report of the Department of Antiquities,
Cyprus 1935. Nicosia 1936. The
Government Printing Office. 4°,
pp. 36, pl. XIV, Price 5/-.

Στὸ **Report** τοῦτο γιὰ τὸν προπερασμένον χρόνον συνεργάζονται οἱ **I. R. Hilton, P. Dikaios, J. du Plat Taylor** καὶ **Mogabgab**. Εἶναι ἀναμφισβήτητα τὸ καλύτερο ἀπὸ ὅσα ἐξέδωκε ὡς τώρα τὸ τμήμα τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ δείχνει πὼς ἡ καλὴ ἀρχὴ ποῦ γίνηκε πέρυσι μὲ τὸ μεγάλο σχῆμα καὶ τὴ σοβαρώτερη ἐκθεσις τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν εὐρημάτων ἐσημείωσε στὸ νέο τεῦχος μεγάλη πρόοδο.

Ἡ κατὰ τῆς ὕλης γίνεται σ' αὐτὸ πολὺ συστηματικὰ. Ὑστερα ἀπὸ δύο πίνακες, τῶν περιεχομένων καὶ τῶν εἰκόνων, καὶ ἕνα πρόλογο ἀκολουθεῖ ἡ ἐκθεσις τοῦ πρώην διευθυντοῦ τῶν ἀρχαιοτήτων **Hilton** γιὰ τὶς ἐργασίες τοῦ τμήματος, ἰδιαίτερα γιὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς διατήρησιν καὶ ἐπιδιόρθωσιν τῶν μεσαιωνικῶν πρὸ παντὸς μνημείων. Γιὰ τὴν ὡραία ἐργασία τῆς νέας διευθέτησιν τοῦ μουσείου, τὶς ἀναπαραστάσεις τῶν τάφων καὶ ἄλλων ἀρχαίων μνημείων σ' αὐτὸ, γράφει στὸ τέλος τοῦ **Report** ὁ Δίκαιος. Τὸν ἐπιστημονικὸ κόσμον θὰ ἐνδιαφέρουν πολὺ οἱ συμπληρωματικὲς ἀνακοινώσεις τοῦ τελευταίου γιὰ τὶς ἀνασκαφὰς στὴν Ἐρῆμη, τὸν γνωστὸ νεολιθικὸ συνοικισμό στὰ νότια τῆς νήσου ποῦ μᾶς γνώρισε καὶ στὸ προηγούμενον **Report** ὁ ἴδιος. Λόγω τῆς φύσεως του τὸ **Report** δὲ μπορεῖ ν' ἀσχοληθῆ ἀναλυτικώτερα μὲ ἐπιστημονικὰ προβλήματα. Θίγει ἐν τούτοις ὁ Δίκαιος σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς χρονολογίας τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἐρῆμης, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴν πολὺ πιθανὴ ὑπόθεσιν πὼς αὐτὸς ἀνήκει στὸ τέλος τῆς 4. χιλ. π.Χ. Ἀκόμα σπουδαιότερο γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ, ποῦ συνάγει ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ συνοικισμοῦ λίγο πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς χαλκῆς ἐποχῆς καὶ ἀπὸ τὴν τεχνολογίαν τῶν ἀγγείων, πὼς νέος πολιτισμὸς καὶ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς ζωῆς θὰ πρέπῃ τότε νὰ ἐπῆλθαν. Τὸ πόρισμα ὑποστηρίζεται κι ἀπὸ ἀνάλογο γεγονός στὸν Ἄγ. Ἐπίκτητο, στὰ βόρεια τῆς νήσου. Ἄν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε ἔχουμε ἕνα σοβαρὸ καὶ θετικὸ στήριγμα γιὰ τὴν προϊστορίαν τῆς νήσου.

Ἐπειτα ἀκολουθεῖ σύντομα συμπληρωτικὴ περιγραφή τῶν νέων τύπων ποῦ ἀνακαλύφθηκαν μὲ νεολιθικὸ πολιτισμὸ στὰ βόρεια κεντρικὰ καὶ νότια τῆς νήσου, ποῦ ἀποδείχνουν πὼς ὁ πολιτισμὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦταν πλατιά διαδεδομένον σ' αὐτὴ. Τοῦτο εἶναι ἕνα σημαντικὸ πόρισμα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς τελευταίας δεκαετηρίδας. Λίγα λόγια ἀφιερώνονται ἀκόμα γιὰ τοὺς συνοικισμοὺς

της χαλκής ἐποχής και τις μεταγενέστερες περιόδους που βρεθήκαν σέ διάφορα μέρη.

“Ένα άλλο ἄρθρο, τοῦτο τῆς **J. du Plat Taylor**, μᾶς πληροφορεῖ γιά τις ἀνασκαφές που ἔκανε ἡ ἴδια στόν “Αγ. Φίλιωνα τοῦ Καρπασίου και πού ἔφεραν σέ φῶς ἕνα σύνολο ἀπό κτήρια πνήκουν στούς πρώτους χριστιανικούς χρόνους μέ κέντρο ἕνα βαπτιστήριο. Ἡ ἀνακάλυψη εἶναι πολύ σημαντική γιά τή μελέτη τῆς χριστιανικῆς Κύπρου, γιατί πολύ λίγο ὕλικό εἶχαμε σχετικῶς ὡς τώρα. Μέ τήν προσπάθεια γιά ἴδρυση βυζαντινοῦ μουσεῖου και τή μελέτη τῆς βυζαντινῆς Κύπρου τά εὐρήματα τῆς **Taylor** ἀποτελοῦν πολύτιμη συμβολή γιά τήν ἐξερεύνηση τῆς ἱστορίας τῆς νήσου σ’ αὐτή τήν περίοδο και τῶν σχέσεών τῆς πρὸς τις γειτονικές τῆς χῶρες.

“Ο **T. Mogabgab** δίνει μιά σύντομη ἀλλά ἐμπεριστατωμένη περιγραφή τῶν ἐργασιῶν που γίνηκαν στήν “Αμμόχωστο, στά τεῖχη και στίς ἐκκλησίες τῆς πόλης αὐτῆς, που ξεχωρίζει γιά τά μεσαιωνικά τῆς μνημεῖα ἀπό κάθε ἄλλη κυπριακή.

Ἡ περιγραφή τῶν νέων ἀποκτημάτων τοῦ μουσεῖου, που ἀκολουθεῖ, γενομένη ἀπό τόν Δίκαιο κατά τὸ πλείστον και τήν **Taylor** καταλαμβάνει ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ **Report**, σελ. 23—34. Τά ἀποκτήματα τῆς πρώτης Χαλκῆς περιόδου κρίνονται πολύ σημαντικά γιά τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς μέ τή νεολιθική. Πολύ ἐνδιαφέρον ἐπίσης και ἕνα χάλκινο ἀντικείμενο τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς γιά τις παραστάσεις ταύρων που θυμίζουν τίς ἀνάλογες τῶν ποτηριῶν τοῦ Βαφιοῦ. “Αλλά ἀντικείμενα εἶναι ἀγγεῖα τῆς τελευταίας χαλκῆς ἐποχῆς, μερικά μέ θρησκευτικό χαρακτήρα, ἀγγεῖα τῆς σιδηρᾶς ἐποχῆς, τετρακόττες, κεφαλές, τῶν ὁποίων μιά μαρμάρινη, πιθανῶς τῆς Ἀφροδίτης, μέ λεπτά και ὠραία χαρακτηριστικά ἀπό τόν 3. αἰ. π. Χ. μέ τέχνη τοῦ Πραξιτέλη, ἕνας λύχνος μέ παράσταση τῆς γνωστῆς Τύχης τῆς Ἀντιοχείας, χάλκινα σκήπτρα, σφραγιδολίθοι, σκαραβαῖοι, νομίσματα, κύλινδροι, βυζαντινά κύτταλα κλπ.

Οἱ πολύ ὠραῖοι 14 πίνακες και τά δημοσιευόμενα σχέδια συμπληρώνουν τήν ἐξαιρετική ἐμφάνιση τοῦ νέου **Report** και διαφωτίζουν πληρέστερα τὸ κείμενο. “Ετσι ἀντικατοπτρίζεται μέσα σ’ αὐτὸ ἡ ἵσυχη και θετική ἐργασία τοῦ κυπριακοῦ μουσεῖου, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδραση ξεπερνᾷ πολύ τά στενά ὅρια τῆς νήσου. Τελειώνοντας δέν ἔχουμε παρά νά συχαροῦμε θερμὰ τοὺς ἐκδότες του, ἐργάτες μιάς ἀληθινᾶς πνευματικῆς και πολιτιστικῆς κίνησης τοῦ τόπου μας, και νά συστήσομε μ’ αὐτή τήν εὐκαιρία στόν κάθε ἕνα ἀπό μᾶς νά δεῖξη περισσότερη στοργή στό ἴδρυμα που στεγάζει τόν πολιτισμὸ ὄλων τῶν περιόδων τῆς πατρίδος του, ἀλλά και νά θελήσῃ μέ συστηματική ἐπίσκεψη τοῦ σ’ αὐτὸ

νά ἔλθῃ σέ ἀμεσώτερη σινάφεια μέ ὅτι παρήγαγε ὁ τόπος του.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Philip de Novare: The Wars of Frederick II against the Ibelins in Syria and Cyprus translated with notes and introduction by John La Monte, with verse translation of the poems by Merton Jerome Hubert, New York, M. C. M. XXVI 8vo pp. 230.

Τὸ κείμενο τῆς ἱστορίας τῶν πολέμων τοῦ Φρειδερίκου τοῦ II κατά τῶν Ἰβελίνων στή Συρία και στήν Κύπρο (1218—1243) που ἔγραψε ὁ Φίλιπ ντέ Νοβάρ, νομομαθῆς, πολιτικός, στρατιωτικός, ποιητής, «*uomo universale*» μπορεῖ κανένας νὰ πεί, ἔχει μιά πολύ ἐνδιαφέρουσα περιπέτεια. Πραγματικά οὔτε αὐτοκαθαυτὸ τὸ πρωτότυπο κι οὔτε ξεχωριστὸ ἀντίγραφο τοῦ πρωτότυπου μᾶς ἔχει σωθεῖ, και τὸ κείμενο που ἔχουμε σήμερα δέν εἶναι παρά τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κριτικῆς ἐργασίας που ἔκαναν, σέ διάφορους καιροὺς, Γάλλοι ἱστορικοί ἐκδότες μεσαιωνικῶν χρονικῶν σχετικὰ μέ δυὸ ἄλλες μεγαλύτερες πηγές: α) τὸ **Gestes des Chiprois** και (β) τὸ χρονικὸ τοῦ **Amadi**. Τὸ μοναδικὸ χειρόγραφο τοῦ πρώτου, που γραμμένο, ὅπως πιστεύεται, ἀπὸ τόν **Gerard de Montreal**, εἶχε ἀντιγραφεῖ στήν Κερύνεια ἀπὸ κάποιο φυλακισμένο τοῦ Ἀμαρῦ ντέ Μιμάρς στὸ φρούριο τῆς κι ἀνακαλύφθηκε στὰ 1882 στήν κατοχή τοῦ **Carlo Perrin** στὸ Πιεμόντε. Ἀντίγραφο του στάλθηκε στόν Πῶλ Ριάν, ἱστορική αὐθεντία γιά τὴ Λατινική Ἀνατολή που τὸ κατάθεσε στήν Ἑθνική Βιβιοθήκη στὸ Παρίσι. Μέ βάση τὸ ἀντίγραφο αὐτὸ ἔκανε τὴν ἐκδοση του ὁ **G. Raynaud** που βγῆκε στὰ 1887. Ἀργότερα ὁ πατέρας **de Mas Latrie** ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀντίγραφο ετοίμασε δευτέρη, που δημοσιεύτηκε κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο του, στὰ 1906, ἀπὸ τόν **C. Kohler**. Τὸ **Gestes des Chiprois** ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ Χρονικὸ τῆς Ἀγίας Γῆς, τὴν ἱστορία τοῦ Φίλιπ ντέ Νοβάρ και τὸ Χρονικὸ τοῦ **Templier du Tyr**. Ὁ **Kohler** συγκρίνοντας τὴν ἱστορία τοῦ Φίλιπ ντέ Νοβάρ μέ ἄλλα χρονικά τῆς ἐποχῆς, ὅπως λογουχάρη τὸ **Eracles**, παλιά γαλλική μετάφραση τῆς ἱστορίας τοῦ Γουίλλιαμ τῆς Τύρου, και τὸ Χρονικὸ τοῦ **Amadi**, που σχετικὰ μέ τὰ ἔτη 1212—1243, δέν εἶναι παρά μιά λεύτερη μετάφραση τῆς ἱστορίας τοῦ Φίλιπ ντέ Νοβάρ ἀπὸ χειρόγραφο τῶν **Gestes**, χωρὶς τὰ ξένα στοιχεῖα μᾶς ἔδωκε ὅτι πιστεύεται πῶς εἶναι τὸ γνήσιο κείμενο. Ἡ «ἱστορία τοῦ Φίλιπ ντέ Νοβάρ» εἶναι μιά σπουδαία πηγή γιά τὴν ἱστορία τῶν Λατίνων

στην 'Ανατολή τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἰδιαίτερα τῆς πατρίδας μας. Ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι, ἔχτος ἀπὸ τὸν Στέφανο τὸν Λουζινιανό, καὶ ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ, μ' ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, πού ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν Κυπριακὴ ἱστορία γνώρισαν τὸν Φίλιπ ντὲ Νοβάρ καὶ βασίστηκαν στὸ ἔργο του πού δίνει «μὰ ἐξαιρετὴ εἰκόνα ἀποικιακῆς ἀυτεπίγνωσης καὶ τοπικοῦ πατριωτισμοῦ, τῶν φεουδαρχικῶν σχέσεων καὶ νομιμοφροσύνης». Ὁ συγγραφέας του πού στάθηκε ἀκλόνητος στὸ πλευρὸ τῆς Κυπριώτικης δυναστείας κ' ἔδρασε ὡς στρατιώτης παίρνοντας μέρος στὴ μάχη τῆς Λευκασίας καὶ τὶς πολιορκίες τῶν κάστρων τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐρωτος καὶ τῆς Καντάρας κι ὡς πολιτικός, ἀρχίζοντας καὶ τελειώνοντας μὲ ἐξαιρετικὸ δικανικὸ καὶ διπλωματικὸ τάκτ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ὑπογραφή συνθηκολογήσεων καὶ συνθηκῶν, ὑπῆρξε ἐπίσης ἕνας ἐξαιρετὸς δικανικὸς καὶ ποιητῆς. Ὡς δικανικὸς μᾶς ἔδωκε τὸ *Livre de forme de plait* πού ἀποτελεῖ σπουδαῖο μέρος τῶν *Assises de Jérusalem* καὶ γύμνασε στὴ μελέτῃ τοῦ νόμου τὸν περ' φημο μαθητὴ του *John Ibelin de Jaffa*, τὸν συγγραφέα τῶν *Assises de la Haute Cour*, πού στὰ 1369 ἔγινε ὁ ἐπίσημος κώδικας τοῦ Βασιλείου τῆς Κύπρου, κι ὡς ποιητῆς τοὺς στίχους πού βρίσκονται σκορπισμένοι στὶς σελίδες τῆς ἱστορίας του ἔχτος ἄλλους πού χάθηκαν καθὼς καὶ τὸ ἠθικὸ φιλοσοφικὸ ἔργο του «*Les Quatre Ages de l'homme*».

Ὁ κ. *J. La Monte*, βοηθὸς Καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ *Cincinnati* τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, πού ἔχει μεταφράσει στὰ ἑγγλέζικα κ' ἔχει ὑπομνηματίσει τὴν ἱστορία τοῦ Φίλιπ ντὲ Νοβάρ (μὲ βάση, τὸ κείμενο *Kohler*) δὲν εἶναι ἡ πρώτη φρῶν πού ἀσχολεῖται μὲ τὶς περιπέτειες τῆς πατρίδας μας τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὸ ἐπόμενο ἔργο του: «*Register of the Cantuary of the Cathedral of Santa Sophia*», *Nicosia*, πού δημοσιεύτηκε στὶς σ. 432—522 τοῦ V τόμου τοῦ περιοδικοῦ «*Byzantion*». Τὸ βιβλίον του ἀντιπροσωπεύει τὸν XXV τόμο στὴ σειρά «*Records of Civilization*», πού ἐκδίδονται ἀπὸ τὸ Τμήμα Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Κολούμπια, κι ἀποτελεῖται: ἀπὸ μιὰ Εἰσαγωγή μὲ κεφάλαια πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἱστορία κι ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου, τὸν Φίλιπ ντὲ Νοβάρ ὡς Ἀνθρωπο κι ὡς Συγγραφέα, τὴν ἱστορικὴ ἀξία τοῦ χρονικοῦ καὶ τῆ Σταυροφορίας τοῦ Φρειδεरिकοῦ τοῦ II. Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο, χωρισμένο σὲ παραγράφους, Παραρτήματα, πού περιλαμβάνουν ἀποσπάσματα ἀπὸ ἄλλα χρονικὰ σχετιζόμενα μὲ ἀρισμένα γεγονότα στὸ κείμενο, Βιβλιογραφία καὶ Εἰκόνες ἀρχαίων μνημείων τοῦ νησιοῦ στὴ σημερινὴ τους κατάσταση κλπ. πού πῆρε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ὅταν τὸ εἶχε ἐπισκεφτεῖ στὰ 1929.

Οἱ ἄφθονες ὑποσημειώσεις πού ἐξονυχίζουν μὲ προσοχὴ τὸ κάθε ἀμφίβολο σημεῖο, ἡ ἐπιστημονικὴ διάταξη τῆς ὕλης, ἡ πολὺ διαφωτιστικὴ καὶ λεπτομερειακὴ εἰσαγωγή, ἡ μετάφραση πού θυμίζει τὸ ὄφος τῶν μεσαιωνικῶν χρονογράφων καὶ ἡ πλούσια βιβλιογραφία μαζί μὲ τὰ παραρτήματα στὸ τέλος φανερώνουν μίαν εὐσυνειδητὴ ἐργασία ἔμπειρου ἐπιστήμονα πού εἶναι, στᾶλλα, ὁ καρπὸς μιᾶς πολὺμοχθῆς ἐργασίας.

ANT. INTIANOΣ

Memorandum of Books Printed or Lithographed in Cyprus and registered during the year 1936 (Cyprus Gazette, 29th Jan., 1937, pp. 2—14).

Αὐτὸς εἶναι ὁ κατάλογος τῶν βιβλίων (98) πού τυπώθηκαν καὶ κυκλοφόρησαν στὴν Κύπρο τὸ 1936. Ὡς γνωστὸ ἐγγράφονται σὲ ἰδιαίτερο μητρώο σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 23 τοῦ Νόμου 26 τοῦ 1934 καὶ καταχωροῦνται στὴν ἐπίσημη ἐφημερίδα. Παρόμοια σύντομα σημειώματα σὰν καὶ τοῦτο δημοσιεύτηκαν στοὺς δύο προηγούμενους τόμους τοῦ περιοδικοῦ. Ἡ παραγωγή βιβλίων τοῦ περασμένου εἶναι σχεδὸν ἰσάριθμη μὲ τὴν παραγωγή τοῦ προπερασμένου χρόνου. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν βιβλίων, ἔχτος τῶν διδαχτικῶν, θρησκευτικῶν, νομικῶν, ἐμπορικῶν καὶ ποιητάρικων, πού ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ πρόσωπα μὲ λογοτεχνικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ ἀξιώσεις (γιὰ τὰ περισσότερα, ἂν ὄχι γιὰ ὅλα, ἔχουν δημοσιευτεῖ κριτικὰ σημειώματα δωπέρα) εἶναι πολὺ λιγώτερα. Ἀκόμα οἱ ποιητάρικες φυλλάδες, 21 ὅλες—ὅλες, μόλο πού περιλαμβάνουν δύο καὶ τρεῖς ἐκδόσεις τοῦ ἴδιου βιβλίου, εἶναι κατὰ δύο ἢ τρεῖς μονάδες λιγώτερες ἀπὸ τὶς φυλλάδες τοῦ 1935. Ἀλήθεια πὼς ἡ ποιητάρικη φυλλάδα πέρασε καὶ περνᾷ ἀπὸ κάποια—μερικὴ κρίση νὰ ποῦμε, γιὰτὶ σύμφωνα μὲ μιὰ διοικητικὴ σύσταση ἔχει ἀπαγορευτεῖ στοὺς ποιητάριδες νὰ παίρνουν ὡς θέμα τῶν τραγουδιῶν τῶν—πὺ τὰ τραγουδοῦν μεγαλόφωνα στὶς δημόσιες πλατεῖες καθὼς καὶ στὰ πανηγύρια καὶ τὶς δημόσιες γιορτὲς, ἀπὸ τὴ μὴ στὴν ἄλλην ἄκρηα τοῦ νησιοῦ—τοὺς φόνους καὶ τᾶλλα ἐγκλήματα, ἐπειδὴ ὁ κακοῦργος πολλὲς φορὲς, ἄθελα γινόταν ἦρωας καὶ τὸ ἐγκλημα κατόρθωμα. Κι ἀκόμα νομίστηκε πὼς ὁ εὐφάνταστος νεαρὸς χωρικός προπάντων ἐπηρεαζόταν κακὰ ἀπὸ τὶς τέτοιες μιλυλάντες σὲ μιὰ κάπως κατάλληλη στιγμή. Τὸ μέτρο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ προγράμματος γιὰ τὸν περιορισμὸ τοῦ ἐγκλήματος στὸν τόπο κ' ἔτσι τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς θεμάτων γιὰ τοὺς ποιητάριδες στένεψαν. Ἀκριβῶς ἂν προσεχτοῦν τὰ θέματα τῶν φυλλάδων θὰ

παρατηρηθεί πώς ἡ ποιητάρικη ποίηση γενικά ἄρχισε νὰ παίρνει μιὰν ἄλλη στροφή, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς τὰ θρησκευτικά ἢ ἠθικοθρησκευτικά θέματα, οἱ βίοι καὶ τὰ θύματα τῶν ἁγίων καθὼς καὶ τὰ κατορθώματα ἢ τ' ἀποτελέσματα τοῦ «πλάνου» ἔρωτα μαζί με τὰλλα διάφορα κοσμικά γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς στὶς ἐξελισσόμενες πρὸς ἀτοικοποίηση μικρὲς χωρικές κοινότητες, θὰ τραβήξουν τώρα παλιούς καὶ νέους ραψωδοῦς. Οἱ παλαιοὶ ἀντιπροσωπεύονται ἀκόμη ἀπὸ τὸν πρωτοποιητῆρ Ἡρακλῆ (πατέρα) ποῦ ἔχει καταστήσει πιά τελειῶς ἕνας ἐπαγγελματίας ποιητῆς, ἐνὼ οἱ νέοι καὶ μετὰ νεοσυλλεχτα στελεχῆ δὲν ἔχουν κατορθώσει ἀκόμη νὰ παρουσιάσουν τὸν ἰσότημο του κανόν. Ἀπὸ τὰ 98 βιβλία στὸν κατάλογο, 4 εἶναι γραμμένα ἐγγλέζικα, 1 τούρκικα, 1 ἀρμένικα καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἑλληνικά.

ANT. INTIANOS

Παναγιῆ Λεκατσῶ : Τὰ Ἀπολλώνια, Ἀθήνα, 1935 (χωρὶς ἀριθμημένες σελίδες καὶ χωρὶς πίνακα περιεχομένων).

Παναγ. Μαυρέα : Αὐλητρίς, τύποις Κ. Παπαδογιάννη, Ἀθήναι, 1935, σ. 31.

Ἄγγελου Θ. Σημηριώτη : Ὀνειρῶν Ἰσκιοί, «Κασταλία», Ἀθήναι σ. 160.

I

Ὁ κ. Λεκατσῶς μᾶς εἶναι πῶς πολὺ γνωστός ἀπ' τὶς μεταφράσεις του ἀπὸ τὸν Πίνδαρο. Ἐχει βγάλει, ὅμως, καὶ αὐτὸ τὸν τόμο, θάθελα νὰ μπορούσα νὰ πῶ, πρωτότυπων ποιημάτων ποῦ πολὺ λίγοι πηγάζουν ἢ ἔχουν σχέση μετὰ τὸν ὑποκειμενικὸ ἢ τὸν αντικειμενικὸ μᾶς κόσμο. Δὲν εἶναι ὑποκειμενικά γιατί δὲν εἶναι πόροι ἀρτηρίες, δρόμοι ποῦ μέσα τους πορεύονται, κυκλοφοροῦν ἢ σεργιανίζουν οἱ μεταπτώσεις τῆς ψυχῆς, τοῦ ἐσώτερου ἑαυτοῦ του. Κι οὔτε πάλι περιγράφουν ἢ ἀποδίδουν ἐξωτερικὲς τρέχουσες καταστάσεις μετὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἕναν ἀποτραβηγμένο, χωρὶς νὰ προδίνεται, θεατῆ. Ἐχουν πηγάσει, θὰ δυσκολευόμενα νὰ πῶ εἶναι ἐμπνευσμένα, ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο μυθολογικὸν κόσμο ποῦ στὰ φυσικά φαινόμενα πρὸ πάντων ἔχει δώσει μιὰν ἀνθρωπομορφικὴν ὑπόσταση ἢ ἐξήγηση λιγύλογη καὶ λιτῆ, μὰ περιεκτικὴ καὶ συναρπαστικὴ, μετὰ τὴν ἔκφραση ἐκείνη ποῦ οἱ μεταγενέστεροι καὶ μετὰ σήμερον χαρακτηρίζουμε ὡς κλασσικὴ. Ὁ μῦθος τοῦ Φαέθοντα, τοῦ Ἰξίωνα, τοῦ Ἐρωτίωνα καὶ τῆς Δρυάδος

κι ἄλλοι δωπέρα ἀναλύονται καὶ ξεδιπλώνονται μ' ἕνα τρόπο καταπιεστικὸ, παρατραβηγμένο καὶ πολυφορτισμένο. Πρὸ πάντων ὁ φόρτος τοῦ σύνθετου ἐπιθέτου ποῦ, μ' ὅλο τὸ κανονικὰ ὀρθόδοξο πλέξιμο του, ὄχι μόνον δὲν μᾶς συγκινεῖ, μὰ παρακοιράζει, στραγγαλίζει τὴν αἰσθαντικότητά, ἐκνευρίζει. Καταντᾶ, αὐτὸ καθαυτὸ, σχεδὸν πάντα, ἕνα στεγνὸ κοσμτικὸ ἐπίθετο ποῦ δὲν τὸ δονεῖ κι οὔτε τὸ ταραίζει ὁ παλμός τῆς καρδιᾶς καὶ τῆς ἐμπνοῆς. Ἔτσι κι ὁ στίχος, ποῦ φαίνεται αἰνεῖται, γιατί δὲν τὸν βαραίνει ἡ ἁσυνωδία τῶν ὁμοίων τελικῶν καὶ ἀρκετικῶν φωνηέντων, πέρα-πέρα τεχνικός, εἶναι, ἀπ' ἀφορμῆ, πρῶτα, τὸ μακροπλόκαμο, ἀλλεπάλληλο σύνθετο ἐπίθετο διάχυτου καὶ ἀχαμνός. Κ' εἶναι ἀχαμνός καὶ πλαδαρός ἀκόμη γιατί ἡ οὐσία ποῦ περικλείει εἶναι πάρα πολὺ δυσανάλογη μετὰ τὴν ἔκφραση, τὴ μορφή ποῦ σπρώχνεται ἢ, πῶς σωστά, κωλοσέρνεται μετὰ κάποια δυσκολοδόμαστη ζόρη (στὰ πῶς πολλὰ) μετὰ τὸν δεκαπεντασύλλαβο σ' ἕνα τρίπτυχο ἀπὸ τρία σονέτα. Ἀκριβῶς ἡ ἐκλογή αὐτοῦ τοῦ στερεότυπου στιχογραφικῆ εἴδους, ἀρχικά καὶ πάντα προορισμένου νὰ ἐκφράζει τοὺς πεταχτούς, ἐλαφροὺς κραδασμοὺς τῆς ψυχῆς, σὲ τρεῖς στάσεις, ἔχει συμβάλει στὴν ἀποτυχία ν' ἀναζωογονηθεῖ ἕνας βαθειὰ χαμένος παλιὸς μυθολογικὸς κόσμος ποῦ, μακριὰ ὅπως στέκει, δὲν μᾶς ἔχει διασώσει τὸ νῆμα ποῦ θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε νὰ ἐπικοινωνήσουμε ἢ νάρθομε σὲ μιὰ ἄμεση ἐπαφή μαζί του ποῦ τὸν νιώσουμε, κι ἂν δυνατό, νὰ ταυτιστοῦμε μετὰ τὸ ἐσώτερο νῆμα του. Μᾶς λείπει ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμός ποῦ ἐνίσταντο νὰ τοὺς ἀναταράξει καὶ νὰ τοὺς συγκινεῖ μ' ἕνα ἐνδόμυχο ἀνατρίχιασμα οἱ ἀρχαῖοι. Ὁ κ. Λ. δὲ χρησιμοποιοῖ τὸ ἀρχαῖο μυθικὸ σύμβολο γιὰ νὰ τὸ συνδέσει, ἔστω καὶ μετὰ τὴν ἐξωτερικὴ του ἐμφάνιση, μετὰ μὴ ἀνθρώπινη κατάσταση ἢ ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς σὲ μιὰ παροδικὴ παρομοίωση γιὰ νὰ συμπυκνώσει ἀκόμα πῶς πολὺ τὸ αἶσθημα ἢ τὸ πάθος, ἢ νὰ χρωματίσει βαθύτερα μετὰ σκοπὸ νὰ προσθέσει ἕνα χαρακτηριστικότερο τόνο ἢ νὰ προβάλει μιὰ παραστατικότερη ἀντίθεση. Κι οὔτε προβαίνει σὲ μιὰ πρωτότυπη ἔστω καὶ ἀλλόκοτη ἀνάπλαση τοῦ μύθου ποῦ κι ἂν δὲν μπορεῖ νὰ ἐμβαθύνει στὴν οὐσία τῆς οὐσίας του, ὅπως ὁ ἀρχαῖος κόσμος, καὶ νὰ τὸν αἰστανθεῖ, ὅπως ἐκείνος, τὸν ἀναπλάθει καὶ τὸν ἀναβιώνει—πῶς σωστά τὸν ἀνασταίνει καὶ τὸν ἀναστλώνει ὅπως ἡ δικὴ του ἐμπνευσμένη ψυχὴ τὸν αἰστανθηκε. Μὲ τὸ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζει—κι αὐτὸ εἶναι ὅ,τι ἔχει πῶς πολὺ πετύχει—δὲν τὸν νεκρανασταίνει, ὄχι μόνον αὐτοῦσιο, μὰ κι οὔτε σκιδωδὴν, σὲ μιὰ δευτέρα παρουσία! Μπορεῖ νὰ τὸν ἐναίσοτερεῖ κι ὅπως ἕνας ζωγράφος ἀντιγράφει ψυχρὰ ἕνα πίνακα χωρὶς νὰ ἐπιμβαίνει στὸ πρωτότυπο, χωρὶς ἢ φαντασία του νὰ δημιουργεῖ ἢ νὰ

Ξεπερνᾶ τὰ ὄρια μιᾶς χειρωνακτικῆς ἐργασίας.

Ἄν ἐξαιρέσουμε τρία ποιήματα στὴ συλλογῇ, τὸ Ἡλιάδων Ἐρῆνος, τὶς Ὁκεανίδες καὶ τὶς Ἐρινύδες γιὰ τὸ χορικό τόνο καὶ τὸν ὄχι πέρα-πέρα γνήσια ἀσματικὴ τους ἀνάταση (τὸ πρῶτο φανερῶνει μιὰν γνώριμη-τὴ βαρναλικὴ ἐπίδραση), τὰ ὑπόλοιπα ποιήματα στιχουργημένα στὴ μορφή τοῦ συνέττου δὲν εἶναι καλλιτεχνικά, εἶναι πῶς πολὺ κακότεχνα. Τοὺς λείπει ὁ αὐθορητισμός, ὁ ρυθμός, (τὸ *spring rhythm* ὅπως τῷθελε ὁ περιλάλητος, πεθαιμένος τώρα, Ἄγγλος ποιητὴς **Manley Hopkins**, βλ. *Imagines Divinae I* ἀ' τετράστιχο καὶ τὸν στίχο στὸ **II β'**: «καθὼς σέρνει τοὺς πόθους μας ὁ χρόνος τοὺς ἀγνοῦς».) Ἡ κακοφωνία ἀπὸ τὴν ἐπανάληψή μιᾶς τῆς ἴδιας λέξης, δυὸ καὶ τρεῖς φορές, στὸ ἴδιο ποίημα (παραπέμπω: «Στὶς Ὁχθες τοῦ Ἡριδανοῦ» **II** «τὰ ὄνειράτα μου» «τὰ ὄνειράτα», «τὰ ὄνειρα»—«Τυφῶν» **I, II, III**, ἡ λέξη «οὐρανός» ξανάρχεται τρεῖς φορές στὸ πρῶτο κι ἀπὸ δυὸ στὸ δεύτερο καὶ τρίτο κλπ. κλπ.) ὀργιάζει. Ὑπάρχουν λέξεις—σφῆνες ποὺ μπαίνουν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ στερεωθεῖ ὁ στίχος: βλ. «Καπανεύς **III**, ἀ': «πύρινο ἐπάνω ἐφάνταζε τὸ οὐράνιο χάος τ' ἀ γ ν ὀ...» Ἡ ὁμοιοκαταληξία φτηνὴ καὶ ἀπομυζημένη κι ὄχι πάντα σωστὴ, γιὰτὶ μιὰ ἢ ἴδια λέξη στὸν ἐπόμενον στίχο βρίσκεται κάπως κοντὰ στὸν προηγούμενο χωρὶς νὰ γίνεται ἐκεῖνο ποὺ ἐπιτρέπεται, νὰ ξανσυριζέει, δηλαδῆ, ἓνας ὀλάκερος στίχος ποὺ ἀμέσως παρακάτω μπαίνει ἄλλος στίχος ποὺ ἡ ὁμοιοκαταληξία του με τοῦτο γίνεται με ἄλλη καινούργια λέξη». Παραπέμπω: «Τὸ Μυστικὸ τῆς Ἐκάτης», ἡ λέξη «ὕγρα» στὸ **II**, ἀ', 4ος καὶ β', 2ος. «Ἐρωτίων καὶ Δρυάς», ἡ φράση «στὴ ρίζα τοῦ δεντρίου» **II**, ἀ' 4ος καὶ **III**, ἀ', 4ος, ἡ λέξη «γκρεμοῦ» **II**, β', 4ος καὶ **III**, β', 4ος» κλπ, κλπ. Κι ἀκόμα ὑπάρχουν φράσεις σὲ στίχους ἢ καὶ στίχοι δυσκολονόητοι:

Κι' ἀλλοίμονο σὲ κείνονε ποὺ ἀργὰ τὰ δά-
κρυα του
Με ὑδρίες σταλάζουσι πένθιμες φθινόπωρα
[βαρειά.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ θὰ ἤθελα νὰ μπόρεια νὰ πῶ πῶς ἡ κρινόμενη συλλογὴ προσθέτει κάτι στὴν περιοχὴ τῆς βιώσιμης νεοελληνικῆς ποίησης....

II

Εὐλογημένη ἄς εἶναι πάλι ἡ ὥρα
ποὺ σ' ἔφερε στὸ νοῦ μου ὡς πρὶν ν' ἀρ-
λίσης
τ' ἀτύλιχτα σου ὑφάδια νὰ γεμίσης
μὲ νέο νῆμα ἀ γέρινο....

Μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους προλογίζει τούτῃ τὴ συλλογὴ τοῦ ὁ ποιητῆς Μαυρέας καὶ με τοὺς ἐπόμενους :

Γιατὶ νάρθητε ἀργὰ; Ὡσάν τ' ἀηδονία
τὰ πλανεμένα μόνα, με χειμῶνα
γιατὶ τάχα νάρθητε, σ' ἔρμα κλώνια
ἄσυλο νὰ ζητᾶτε; Ἄν δὲν ρωτῆστε
τὸν αὐστηρὸ κριτὴ μου, πῶς εἶς μόνα
τώρα θ' ἀρχίστε γλυκὰ νὰ τραγουδῆτε ;

δίνει τὴ δικαιολογία γιὰ τὴν πρώτην ἐκπληξὴ ποὺ δὲν μπορεῖ παρά νὰ νιώσει ἓνας διαβάζοντας τοῦτο καὶ τὸ προηγούμενο βιβλίον στίχων ἀπὸ τὸ ποιητικὸ τοῦ ἔργο γιὰ τὸ τόσο ὅμοιο, ταυτόσημο περιεχόμενο τους. Ἄν δὲν τύχαινε νάρθητον ἀργὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς θαμπαναι καὶ αὐτὰ στὸν «Αὐλητῇ» ἀντὶ νὰ δοῦν τὸ φῶς σὲ μιὰν ξεχωριστὴν ἐκδοσὴ. Δὲν ἀποτελοῦν ἓνα καινούργιο βῆμα παρεμπρός, δὲν εἶναι μιὰ διαφορετικὴ φωνὴ σὲ μιὰ χορωδία, οὔτε φτιάχνουν με τᾶλλα μιὰ διφωνία κἂν. Ἄνεμοκατεβάσμενα στὸ ποιητικὸ πεντάγραμμα, ποιητικὲς σκάλες γιὰ νὰ ἐξευρεθοῦν ἢ νὰ δοκιμασθοῦν —ποιὸς ξαίρει;—νωποὶ συνδυασμοὶ στὴν περιοχὴ τῆς ἀρμονίας. Ὁ ποιητὴς ὅπως στὸ προηγούμενο τὸ ἴδιο καί σ' αὐτὸ τὸ παραπληρωματικὸ βιβλίον, δὲν προχωρεῖ σὲ μιὰ οὐσιαστικὴ σύνθεση. Ἄναμφίβολα θάρθει στιγμὴ ποὺ θὰ κουραστεῖ κι ὁ ἴδιος καὶ πολὺ φοβᾶται πῶς καὶ τοὺς ἄλλους θὰ κουράσει, ἂν δὲν τοὺς ἔχει κουράσει κι ὄλας, μὴ τὴν φευγαλέα καὶ ρευστὴ, τὴν ἀσύλληπτη θωπεία ποὺ οἱ κενές, αἰωρούμενες μουσικὲς ἐναλλαγές καὶ τὰ ἐλαφρὰ παιγνιδίσματα μᾶς χαρίζουν, μὴλο τὸ γλυκασμὸ ποὺ ρεῖ ἀπὸ τὸ γαργαλιστικὸν ἔλιγμό τῶν τόνων τοῦ τραγουδιοῦ του :

ἔθροβς μοιραῖος εἶσαι τῆς πέννας

Κι ὅμως ἡ «πέννα», ἡ φιλολογικὴ ἐνατένιση πρὸς τὴν τέχνη εἶναι τὸ ἀπαραίτητο συστατικὸ ποὺ χρειάζεται τὸ εὐγενικό μέταλλο γιὰ ν' ἀποκτήσει σκληρότητα, ν' ἀποφύγει τὴ διαρροὴ καὶ τὴ φθορὰ. Ἀναρωτιέται κι ὁ ἴδιος :

Σάν ποὺ τάχα θ' ἀράξης ποὺ ἀκόμα
θὰ φτάσης, στίχε μου φτωχέ ποὺ κάνεις
ἄπειρους ἐλιγμούς νὰ μοῦ θερμάνης
τὸ ζῆλο καὶ νὰ μ' ἐνθαρρύνης;

(Αὐλητῆς, XI)

Ρῶτα : σάν ποὺ ν' ἀράξω ; τὴν ἀντέννα
τοῦ ἴσου ποὺ νὰ πρυμίσω πειὰ ;

(Αὐλητρίδα, XV).

Εἶναι φανερὴ ἡ ἐξάντληση ἀπὸ μιὰν ἐπίμονη, ἂν ὄχι ἐθελούσια ὑπερκόπωση. Νὰ τὴν διαισθάνεται κι ὁ ἴδιος στὸ **VIII** σὲ τούτῃ τὴ συλλογῇ. Γιὰ μᾶς εἶναι πειὰ μιὰ διαπιστωμένη πραγματικότητα....

III

Πολυσελίδη ή συλλογή του κ. Σημηριώτη περιλαμβάνει περισσότερα από εκατό ποιήματα (ή παραγωγή μιας δεκαετίας), κ' είναι, ως σημειωθεί από τις πρώτες-πρώτες γραμμές, μι' άκένωτη πηγή αισθητικής απόλαυσης εξαιρετικής ποιότητας. Είν' ένα βιβλίο που δέν είναι δυνατό να εξαντληθεί ποτέ, χωρίς τοπικό ή χρονικό τέρμα, και γι αυτό άξιο να πάρει πρωτεύουσα θέση ανάμεσα στα βιβλία που, εύκολοπρόοιτα πάντα, συνοδεύουν τó πνευματικό σεργιάνι των αισθητικά μορφωμένων ανθρώπων. Δέν είναι από τις συλλογές που πρέπει να τις αναλύσει κανένας για ν' ανακαλύψει ή να ξεθάψει από τά πολυδαίδαλα και σκοτεινά βάθη της τό γενικό της νόημα καθώς και τó νόημα του κάθε συνθετικού της μέρους ξεχωριστά. Φαίνεται πώς κύριος σκοπός του δημιουργού της δέν ήταν τó δυσκολοξεδιάλυτο φιλοσοφικό περιεχόμενο, μά κάτι άλλο όπως θά ξηγήσουμε πιο κάτω. Μ' αυτά δέν έχω την πρόθεση να υποστηρίξω πώς τά ποιήματα εκεί μέσα είναι χωρίς νόημα. Κάθε άλλο και νόημα κατέχουν και σκέψη και τό καθαρό ξεχωριστά κ' οί σειρές ή τά τμήματα άκόμη, που σ' αυτά ταξινομούνται παίρνοντας ένα ιδιαίτερο παρεπίγραμμα, και τό σύνολο από τό πρώτο ίσασμε τό τελευταίο ποίημα. Δέ θέλγουν κι ούτε μαγεύουν, βέβαια, με τό λογικά κανονικό ξετύλιγμα του νοήματος των κι ούτε εξαφνίζουν με τό αναλυτικό ή τό συνθετικό τους παράστημα. Συναρπάζουν και συνεπαίρνουν, όχι με τή θωπευτική των ύποβολή, μά με τήν έντονα χρωματισμένη, τήν πολυποικίλη κι' αλλόκοτην έπιβολή της μορφής των. Ό έρωτας, τό έρωτικό πάθος άκριβέστερα, που διαρρέει σχεδόν τό βιβλίο, όσο και προχωρεί άνεβαίνει, εξαυλώνεται, πνευματοποιείται παράλληλα με τήν έκφραση που περπατάει κ' έξελίσσεται ένα μαζί του, χερποιαστά να πούμε, αστότου πιά φάσεις στο σύνορο και πίσω από τό σύνορο κάποτε, σπάνια όμως, της τέλειας μορφοποίησης ή αισθητοποίησης, πρò πάντων σε μεγαλόπνοα ποιήματα σαν κι αυτά του 'Αδάμ και της Εύας στο τέλος του βιβλίου. Η καθαρή ποίηση, που θά τήν έχει γνωρίσει πέρα πέρα ό ποιητής, από τά πρώτα της στάδια, από τό πρωταρχικό της σπέρμα, που οί λέξεις τοποθετημένες ή μιá δίπλα στήν άλλη, ταιριασμένες στον ήχο, προσφέρουν μιάν ομαδική συμφωνικήν άρμονία σάμπως μιá έκλαμψη που έξακοντίζεται από ένα πολύεδρο λαμπρό πετράδι, άρχίζει από τις πρώτες σελίδες και περνώντας άπ' όλες τις ποικιλότητες φάσεις της φτάνει ίσασμε κάποιο σημείο, που δέν είναι, όμως, τό «άκρον άωτων» της εξέλιξης της. Κατορθώνει, θεληματικά ή άθελα, να συγκρατηθεί κάπου και δέν αφήνεται, μ' όλη τήν έλιγμική της περιπλάνηση να προ-

καλέσει τήν έξάρθρωση των αισθήσεων. Άπεναντίας μ' όλη τήν έπιβλητική, τήν ογκώδη και τή διασπαθισμένη της ποικιλομορφία δέν είναι ποτέ ακατάληπτη στήν αίσθηση. Η ποιητική προοπτική μένει ύπολογίσιμη κ' ή διάθεση της πολύ λίγο, σπάνια χρησιμοποιείται για να τή χαρεί κανένας. Ό άλλοκοτισμός της, που θυμίζει κάπου και κάποτε τόν έγγλέζικο Σιτουελισμό (τήν ποίηση των τριών Άγγλων άδελφών ποιητών Sitwells), που οδηγεί στις χώρες της σιγής και της έκστασης, δέν έκφυλαζεται σε μι' άφηρημένη άπαισιοδοξία. Συγκεκριμένος όπως είναι ό ποιητής φανερώνεται, ή πíc σωστά παίρνει μιάν αισιόδοξη στάση που του έπιτρέπει να χαιρείται τ' αγαθά της γής και της ζωής κι ως είναι αυτά:

«ΟΝΕΪΡΩΝ ΗΣΚΙΟΙ και όνειρα ενός ήσκιου
[—Τί Ιστορίες!]

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Γιάννη Σφακιανάκη: Νύχτες χωρίς
Δημιουργία "Έκδοση Γκοβόστη
(Αθήνα 1936).

Καλογραμμένο και πολύ άξιοπρόσχετο τό καινούργιο βιβλίο του Σφακιανάκη. Είναι, νομίζω, τό τρίτο βιβλίο του Κρητικού διανοούμενου. Τό πρώτο, ένας τόμος διηγημάτων, με τόν άπλό τίτλο «Διηγήματα» (Ηράκλειο 1932) έδειχνε έκδηλη τήν προσπάθεια του συγγραφέα να λευτερωθεί άπ' τά στατικά καλούπια της νεοελληνικής πεζογραφίας και να κινηθεί σε πλατύτερους όρίζοντες. Το δεύτερο, «Κένταυρος», δράμα πρωτοπορίας σε δυό πράξεις και δυό εικόνες, άπότυχε, νομίζω, γιατί παρασυρμένος άπ' τήν προσπάθειά του άφέθηκε να μάς δώσει ένα έργο πλαδαρό, γιομάτο συμβατισμό και φλυαρία που κούραζε φριχτά τόν άναγνώστη —γιατί στή σκηνή δέν τό είδα ποτέ κι' ούτε έξέρω άν άνεβάστηκε καμιά φορά από κανένα θιασο.

Οί «Νύχτες χωρίς δημιουργία» μάς εξαφνίζουν ωστόσο για τή γοργή εξέλιξη του συγγραφέα: "Ενας τόμος διηγημάτων, που τά δονεί ένας έσωτερικός παλμός και μιá δυνατή πνοή που ξεκινά από βαθύτερες ψυχικές καταστάσεις, με θέματα κατά τό πλειστοπρωτότυπα που δίνουνε πλούσια μιá εικόνα της άνησυχίας και τών άναζητήσεων του συγγραφέα. Η ζωική αυτή όρμη δίνει φερά στή φαντασία του, που τόν παρασέρνει μακριά κι' έτσι σ' όχι λίγες στιγμές ό άναγνώστης αναγκάζεται να σταματήσει άνίκανος ν' άκολουθήσει τήν ασύλληπτη σε γοργότητα μετάθεση και προέχταση των δοσμένων καταστάσεων, όπως και αντίθετα στέκεται

γοητευμένος—κι' αυτό συμβαίνει, ίσως, συχνότερα—για να λυγαριστεί ατόφια τή δύναμη της περιγραφής του ψυχικού δράματος που ξετυλίγεται μ' όλη την πειστικότητα μπροστά στα μάτια μας. Γιατί τα 18 διηγήματα που περιλαμβάνει ο τόμος αυτός, κατά τρόπο παράξενο, δεν ακολουθούν τον ίδιο τρόπο γραφής. Τα 8 είναι γραμμένα κατά τον ορθόδοξο τρόπο, με τη στρωτή έννοια και την *à priori* καθωρισμένη κατεύθυνση, δράση και λύση. Κατ' αντίθεση, τα υπόλοιπα ακολουθούν δικό τους τρόπο, με την ελλειπτική έννοια και την κομμένη φράση και σκέψη. Δυό δηλαδή τεχνολογίες και δύο τρόποι γραφής με άνιση έμπνευση κι' εχτέλεση. Ο πρώτος, έσωτερικός, ρωμαλέος, ρεαλιστικός, ψυχικά ισορροπημένος, πλούσιος σε χρώμα και κατανομή αισθήματος, με ακρίβεια στην περιγραφή και στις λεπτομέρειες και πλαισιωμένος απ' την πιο αυθόρμητη κι' άγνη λυρική διάθεση. Ο τύπος της Άννικας της κόρης του Έπιστάτη, δυνατός κι' απειθαρχητός, έχει όλη τη ζωντανία των ανθρώπων που χαιρονται τον άπέραντο κάμπο. Η Μιτσιολάβα Ροξέρ, ή παράξενη Πολωνέζα με τον παθολογικό ρομαντισμό της πνίγεται σε ρουφά έχστατικά τό μυστήριο της άπλωσιδας της θάλασσας που είναι τόσο σφιχτά δεμένη με τη ζωή της. Η Μοτίνα στο «Taci-ta» μάς δίνει μιá δυνατή συγκίνηση με τό έσωτερικό της δράμα, τό φαινομενικά άλλοπρόσαλλο, όπως και τό σημειώματα του δεκανέα φοιτητή Φραγκούλη ή τό δράμα του ύπογείου Νο. 19, που έχουε μέσα τους όλη την ανθρωπιστική συγκλονιστικότητα της ανθρώπινης θυσίας κι' όλα, μαζί αντικρουόμενα, μάς δίνουε ζωηρή πνευματική απόλαυση κι' ολοκληρώνουε όπωσδήποτε ένα κάποιο μήνυμα για την τύχη της πεζογραφίας μας.

Ο δεύτερος τρόπος γραφής με την ελλειπτική έννοια και την κομμένη φράση έχει μιá ξώπειση επίδραση συρρεαλισμού που ώστόσο δεν έσπρωξε τό συγγραφέα στα έχστα όρια του έξωπραγματικού και κατά συνέπεια έξωφρενικού, παρά σε λίγα, ελάχιστα μέρη, κυρίως στις «Στριάτες μου» και στο «φυγόδικο απ' όλα τα έθνη» (π.χ. Τά ψάρια στο "Όλο τραγουδάν μέσα στους δρόμους"—Ένας πλανώδιος πουλάει φεγγάρια. Άγοράζουμε ένα τρώμε τό μισό και τό άλλο μισό τό δίνουμε της "Ινας"—Ο θεός χορεύει ταγκό στα καμπαρέ της Χριστιάνιας κ.τ.λ.). Δέ συμπαθώ αυτόν τον τρόπο γραφής κι' ούτε νομίζω πως μπορούμε σήμερα να δεχτούμε ύπαγόρευση σκέψης με απόλυτη άπουσία κάθε έλεγχου από την λογική κι' έξω από κάθε αισθητική ή ήθικη άπασχόληση, όπως διακήρυξε στο μανιφέστο του ό Άντρέ Μπρετόν. Όσοτόσο πολλά κομμάτια του τρόπου αυτού είναι εύρηματα περίφημα κι' οί εικόνες που υποβάλλονται τόσο δυνατές και πλούσιες που δεν παύουν να είναι έκλεκτα διηγήματα

και μ' όλη την έλλειψη έσωτερικής ψυχικής ήρεμης και λογικής συναρμολόγησης των γεγονότων.

Είναι όπωσδήποτε βέβαιο πως ό Σφακισνάκης με τό τρίτο αυτό βιβλίο του έδωσε πλούσια δείγματα του δυνατού του ταλέντου και πήρε θέση ανάμεσα στους καλούς μας πεζογράφους. Κι' ακόμα πως σύντομα θά ξεκαθαρίσει μέσα του τις άμφιβολίες που άσφαλώς τον βασανίζουν για να κατασταλάξει στη δημιουργία καθαρά προσωπικού ύφους και μάς δώσει έτσι έργα με ολοκληρωμένο πνευματικό μήνυμα κι' άψογη αισθητική φόρμα. Ίσως μάς δοθεί ή εύκαιρία να διαπιστώσουμε αυτό άμέσως στην «Άγνη Πολυλά», τό καινούργιο του μυθιστόρημα που έτοιμάζει για τύπωμα.

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

Γιάννη Σκαρίμπα: Ούλαλουμ. «Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών», Αθήνα, 1936, σ. 56.

Την περιμέναμε από καιρό τη συλλογή τούτη των ποιημάτων του κ. Σκαρίμπα. Μερικά είχαν κιόλας δημοσιευτεί σε διάφορα περιοδικά, ένα—δυό τα γνώριζα από τον ίδιο τον ποιητή που είχε την κολοσύνη να μου τά στείλει από καιρό για τά «Κυριακά Γράμματα» (δέ δημοσιεύτηκαν όμως τότε για λόγους ανεξάρτητους από τη θέληση του περιοδικού μας), αλλά περιμέναμε προπάντων τό βιβλίο αυτό, γιατί τό βλέπαμε καθαρά από τό πεζό του πως είναι περισσότερο ποιητής ό κ. Σκαρίμπα. Και έλαμπερή και παραγωγική μέσα στην καρδιά του ή φωτιά της άληθινής ποίησης. Γιατί κατά βάθος είν' ένας ευαίσθητος ποιητής, με μιá έξαιρετη αντίληψη των λεπτών αποχρώσεων της ψυχής και του κόσμου της, με θέλει να παρουσιάζεται σαν ένας άτίθαστος φαύνος, που μονοκόματα άμολά την όρναστική του ύπαρξη μέσα στην άρμονία των γλυκύτερων χρωμάτων άγάπης και αισθαντικότητας. Να πως ό ίδιος, που λέει «κι είμαι ακόμα ώραιος σαν τό Μάη μήνα», τό ξεμολογιέται:

...«κι' ήταν αυτή—τό νοιώθω ναί—που άν
|ήθελε, με μιás
τόν βάρβαρο μου έαυτό γλυκά θάχε ήμε-
|ρώσει.

Τώρα; Τώρα στους πρώτους μου έμεινα
|έδω όδυρμούς,
Πάνας του δρόμου έρωτικός—ή φύση ώς
|μ' έχει κάμει—
κι' είμαι λές σαν—ποιός ξέρει ποιούς—να
|έχασα όδυρμούς
κειά τό λιανό με τρείς όπες—που σφύραγα
|καλάμι...»

Μοτίβο του κύριο είναι ὁ ἔρωτας πού τότε βλέπει μὲ τὸ θολωμένο μάτι τοῦ ἀπόκοσμου, ρομαντικοῦ ὀνειροπόλου πού εὐχαριστεῖται καί μὲ μιά φανταστική προσέγγιση, ἀλλὰ καί μὲ τὴν κοινὴ ἀντίληψη τῆς τρέχουσας ζωῆς—πού θά πεῖ πὼς διατηρεῖ ζωηρὴ ὅλη του τὴν πρωτόγονη ὀρμὴ τῶν προηγουμένων ἔργων του καί τὴ συνεχίζει περισσότερο γόνιμα σὲ περιληπτικώτερα καί τυπικώτερα σχήματα, σὲ στίχους. Πάνω στὴν παλιά, μυριοχτυπημένη χορδὴ τῆς ἀγάπης, βρίσκει κάποιες καινούργιες νότες, πού συγκινοῦν μὲ τὴν ἀπλότητα καί τὸ λιτό τους περιεχόμενα. Τραγουδεῖ ἱκανοποιημένος τὸν ἦχο τῶν φορεμάτων καί τῶν πατημάτων τῆς καί τῶν τακουινῶν τῆς τὰ ἴχνη, ὅπως ἄλλος θά τραγουδοῦσε τὰ μάτια τῆς ἀγαπημένης του, ἢ τὰ μελιά της. Βρίσκει καί στὰ ταπεινά κι ἀσήμαντα τοῦτα κάποιο θέλγητρο καί μιά χαρά. 'Αναφέρω κ' ἐδῶ ἀπὸ τὸ τυπικὸ τραγούδι τοῦ «Ἡ ἄγνωστη» τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα :

«Κί' ἦταν ὠραία ὡς πέρασε ἄκρη τοῦ δρό-
μου ἐκεῖ
μ' ἄγνωστο πάτημα ποδιοῦ καί τρυφεροῦ
μυοτήριου,
στὸ πεζοδρόμι κρούοντας ὠραία ἐρμηκίη,
τῶν τακουινῶν τῆς τὸ γοργό κι ἐρωτικὸ
λέμβατήριον.

Στάθκα στήτός, τὴ μουσικὴ γροικώντας
τοῦ ἀλαφροῦ
κυματισμοῦ τῶν ρούχων τῆς—κί' ἐντός μου
ἵδι, εἶχε σπάσει
κί' ἦταν τραχύ, στής φούστας τῆς τὸ εὐγε-
νικὸ φροῦ—φροῦ,
χρυσὸς νὰ γίνετ' ἔνοιωθα καρπὸς πῶχει
ὠριμάσει!»

Κοιτάζει βέβαια κοί στὴν «Οὐλαλούμ», πάλι, λοξά, ἀνάμεσ' ἀπὸ σπασμένα ἐπίπεδα μιάς πρωτοφανέρωτης πραγματικότητος καί μέσα στὸν αἰσθηματικὸ ἐναλλασσόμενο πυρετὸ μιάς πονεμένης ζωῆς, τῆς δικῆς του ἴσως. Κάποια ἀοριστία στὸ σχῆμα, μιά θολὴ συνέχεια, κάτι σὰν κομματιασμένη εἰκόνα, σὲ κάνουν, μπορεῖ, ἐπιφυλαχτικὸ στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν ὄξια καί τὴ σημασία τῶν τραγουδιῶν του, πού ὥστόσο σὲ θέλγουν μὲ τὴν ἀπλοϊκὴ ἰδιωτικιά τους καί σὲ συγκινοῦν μὲ τὴν ἔσω-τερικὴ τους διάθεση πού τὰ δονεῖ βαθιά. κί' ἀνθρώπινα. Γιατί θαρῶ πὼς εἶναι ἀπὸ τὸ περίσσεμα τῆς μετωμένης του σκέψης καί τῆς ἀπλόχωρης καρδιάς του πού βγαίνουν οἱ ἀσυνήθιστοι κινικὸς ἠτας ἀνθρώπινες αὐ-τές κραυγές :

«ΕΤΙ ΔΕΟΜΑΙ ΣΟΥ»

Κύριε, εἴμ' ἓνας ἄθεος! Καί εἶμαι ἀδερφός
τοῦ χαρτοπαίκτη, τοῦ μπεκρῆ. Καί σάρκα
ἔχω καί αἷμα.
Κί' ὅπως ἐχώρισε εἰς τὰ σκότη ἀπὸ τὸ φῶς

εἶται χωρίζω κι' ἀγαπῶ—ἀπ' τὸ σωστό—
[τὸ ψέμμα

Τὸ κρίμα θέλω! Εἶν' ὡμορφὴ ἡ ἀμαρτία.
[Ποῦ
εἰς μὲ θελησες ἀγνόν—δὲν εἶμαι, οἱ ἄλλοι,
οἱ ἄλλοι,
οἱ ἐκπεσμένοι, ἀμαρτωλοὶ, οἱ μοῦργοι—κί'
εἶν' πολλοὶ—
τί τάχα λέν; κί' εἶν' ἀδερφοί, τί ξέρουν;
[κί' εἶν' μεγάλοι.

Καί εἶμαι, Κύριε, ἄθεος. Καί τὸ κακὸ ἀγαπῶ.
Κ' ἐμέ μ' ἀρέσει ἡ ζαβολιά, ἡ γυναῖκα
[τοῦ κοντά μου,
τόσο, πού ἀκόμα τὸ φονιά—ἀνάγκη νὰ τὸ πῶ—
τὸν ἔχεις κάμει ὁμοιον μου κί' ὁσοτ' ἀπ' τὰ
[ἴστα μου.

Κί' εἴμ' ἄθεος! Καρδιάς σὺ πού ἐτάξεις
[καί νεφροῦς,
πρόσχε; ἀγαπῶ πολὺ τὰ «πλήθη ἀμορ-
[τιῶν μου»,
Σὺ πού νεφέλας ἀνιστᾷς καί ξαναζεῖς
[νεκρούς,
—στ' ἄνθισμα εἶμαι τῶν παθῶν—τὰ αἶσχη
[πλήθυνόν μου!..

Ἡ πνιγίλα τούτη πού τὸ βσανίζει ὀδυνηρὰ τὸν κάνει νὰ ζητάει τὴ φυγὴ, μιά φυγὴ μακριὰ ἀπὸ τὴ συνθησιμένη ζωὴ, πέρα ἀπὸ τὰ γνωστά, σὲ χῶρες πρωτόγνωρης κι ἀδοκίμαστης χαρᾶς. Ἡ ρουτίνα τὸν πιέζει ἐφιαλτικά, τὸν πνίγει μὲ τὴν πεζότητά της, καί γιὰ νὰ τὴν ἐκδικηθεῖ, πότε τὴν ἀγνοεῖ καί πότε τὴν εἰρωνεύεται λεπτὰ καί συγκρατημένα.

Ὁ στίχος του, μὲ τὴν πηλοῦα κί' ἀβίαστη μουσικὴ του, ἔχει μιά δική του ἀρμονία πού ὑποβάλλει τὴς ἀόριστες ἐκείνες, θαμπές, καταστάσεις τοῦ ἐσώκοσμου τοῦ ποιητῆ καί γοητεύει. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι πλούσιος σὲ μορφές καί σ' ὁμοιοκαταληξίες, ὥστόσο εἶναι μιά προσεχτικὰ λεπτομημένη προ-σπάθεια, καθαρὰ προσωπικὴ τεχνικὴ τοῦ κ. Σκαρίμπα, πού εἶναι τεχνίτης ὠριμος πιά, μὲ ἀτομικὸ ὄψος καί μὲ σχηματισμένη ἔντονα τὴν προσωπικότητά του.—Ἡ γλώσσα του δὲν εἶναι πάντα καλὸ ὑπόδειγμα μίμησης.

Κάποια του κομμένα λόγια, οἱ συχνές ἐπαναλήψεις τῶν ἴδιων λέξεων σὲ διαστήματα, ὁ ἀσυνήθιστος πλεγμένος λόγος του, μιά θεληματικὴ ἐπεξηγηματικὴ μορφή πού δίνει στίς ἐκφράσεις του, μερικές παράξενες κί ἀναπάντεχες παρομοιώσεις, ἡ λεπτομερειακὴ παρατήρησή του σ' ὀρισμένα μικρογεγονότα καί μικροπράματα, ἀλλὰ προπάντων ὁ ἀληθινὸς παλμός τοῦ μετωμένου του ἔργου τὸν ξεχωρίζουν ἀπὸ ἄλλους ποιητὲς μὲ τὴν ἀνάλογη ψυχικὴ διάθεση καί μὲ τὴν παράλληλη δημιουργικὴ ἔνταση. Κί' ἀν δὲν ἀνοίγει μεγάλου δρόμου στὴν ποίηση μας, ὅμως πλουτίζει τὸ νεοελληνικὸ λυρισμὸ μὲ νέα χρώματα.

Δευτέρη Γιαννίδη (Λευκοσία): Βήματα στην "Άμμο. 1937. σ. 58.

Όφείλω νά όμολογήσω πώς όταν άκουσα πώς ό κ. Λευτέρης Γιαννίδης θά έβγαζε σέ βιβλίο ποιητά του, φοβήθηκα πώς θά μάς έδινε ένα... μή ποιητικό έργο άρωστημένου και παρεξηγημένου μοντερνισμού, κι αυτό γιατί λίγα πού δημοσίεψε σκόρπια πρωτότερα δικαιολογούσανε μιάν άνάλογη άποψη. Χάιρουμαι ώστόσο έξαιρετικά πού διαπιστώνω τώρα πώς τά «Βήματα στην "Άμμο», τό πρώτο βιβλίο του κ. Γιαννίδη, είναι μιá συμπαθητική συλλογή μ' άληθινή ποιητική διάθεση. Γιατί άν από τήν ποίηση ζητούμε και μιá τρυφερή συγκίνηση είτε ένα στιγμιαίο ψυχικό ξεκούρασμα, τότε τό δίχως άλλο τά «Βήματα στην "Άμμο» έχουν άρκετή ποίηση μέσα τους. Δέν είναι λίγοι οί στίχοι έδώ πού μάς συγκινούν μέ τήν απλότητα και ειλκρινεία των αίσθημάτων πού έκφράζουν. μάς ξεκουράζουν, μέ τή λεπτή τους μουσική, και ξεχύνουν μιá μουσική εύγένεια πού τή χαϊρόμαστε σά δικό μας άπόχτημα τής στιγμής.

Ό κ. Λ. Γιαννίδης στά ποιήματα του δέν άσχολείται μέ θολές κοσμοθεωρίες, μέ τά δύσκολα βιωτικά προβλήματα, μέ ζητήματα παγκόσμιας σημασίας ούτε κυνηγά χίμαιρες, αλλά σιγανοτραγουδεί μέ ήρεμη μελαγχολία δυό τρείς στιγμές τής ανθρώπινης ψυχής, ζωγραφίζει μικρές ψυχικές εικόνες χαρακτηριστικές. Δέν ύπάρχει τίποτε συγκλονιστικό στά τραγούδια του, τίποτε πού νά προχωρεί βαθιά στό νοϋ και στην καρδιά μας και νά σημαδεύει ανεξάλειπτα εκεί τό ίχνυ του. Οί φιλοδοξίες του πού είναι μικρές και περιορίζονται μέσα σ' ένα σύντομο χρονικό διάστημα—όσο θά διαρκεί κάθε φορά τό διάβασμά τους. Μά δέν αξίζουν γι αυτό και λιγώτερο. Πόσες φορές μάς προξένησαν φοβερή κούραση βιβλία μέ βαριούς αλλά κακότεχνους και χωρίς σημασία στίχους! Άλλά τά «Βήματα στην "Άμμο», έχουν μιάν άπαλοσύνη ψυχικής διάθεσης και έκφρασης άναπαυτική. Κυλούν άνάλαφροι οί στίχοι τους και χαριτωμένοι μέσα στό λίγο σέλιδο αυτό βιβλίο.

Ό πεσσιμισμός των νέων τής έποχής, πού πνίγονται από τή σημερινή άβεβαιότητα κι άδημονοϋν αγωνιώντας γιá τό μέλλο, πού και πού θαμποφάινεται κ' έδώ μέ τή στυγνή μορφή του μέσα στην ήμερη θλίψη και στή νοσταλγική ενάτησιση του κ. Γιαννίδη.

Βέβαια δέν έχει άκόμα ξεφύγει όλότελα από τις επίδρασεις συγγενικών ποιητών προγενέστερων του, έκείνων πού μπορούμε νά τους πούμε *poetas minores*. Σέ μερικά μάλιστα από τά ποιήματά του ή επίδραση των ποιητών αυτών προχωρεί τόσο πολύ, ώστε εύκολα διαφαίνεται κάτω άπ' αυτά τό πρωτότυπο. Μά τά τέτοια ποιήματα είναι λίγα. Στ' άλλα,

τά περισσότερα, σιγομιλεί τή γλώσσα του δικού του αίσθηματος, άπαλά, μαλακά και ήρεμα, μέ τήν άπλοϊκότητα και τήν τρυφεράδα μιás εύαίσθητης καρδιάς.

Κλεάργου Στ. Μιμίκου: Λάμπρος Πορφύρας. Έ ζωή και τό έργο του λυρικού ποιητή. Φιλολογική μελέτη. Αίγιον, 1936 σ. 36.

Ό Λάμπρος Πορφύρας μέ τό λιγοστό του έργο σίγουρα πώς είναι ό θελχτικώτερος από τους νεοέλληνες ποιητές τής παλαιότερης γενιάς. Θά μπορούσε ίσως νά συγκριθεί μαζί του ό Μπλακάκης, μά είναι ό τελευταίος αυτός περισσότερο έξελιγμένος, δουλεύει λεπτότερα και τεχνικώτερα τό στίχο του, έχει τό φώς στην ψυχή και στην καρδιά του, χαρά κ' αισιοδοξία στή σκέψη του πού πολύ —και γι αυτό του λείπει τό μελαχολικό έκείνο μισοσκόταδο, πού θά εννοούσε τή δημιουργία τής μαγείας σέ μεγαλύτερο βαθμό. Ό Πορφύρας όμως τραγούδησε άπλοϊκά και πονεμένα, χτύπησε τή θλιβερή μονότονη χορδή πού ταίριαζε στην ιδιοσυγκρασία του μέ τό φευγαλέα, άχνά κι άπροσδιόριστα χρώματα, αλλά μέ μιá χάρη άπαραμίλλη και μέ κάπως βιβλική καλοσύνη. Γι αυτό και βρίσκει άνταπόκριση άμεσώτερη στην ψυχή του άγνωστη του δονώντας την άπαλά κι' ίσορροπημένα. Διαβάζεται κι αγαπιέται εύκολα ή άπροσποίητη ποίησή του, κι άς μñ έχει βαθύτερο περιεχόμενο γιá νά ριζώσει δημιουργικά, κι άς μñ συγκλονίζει μέ βίαια συναισθήματα και μ' άδρό λόγο τό νοϋ και τήν καρδιά.

Ένας νέος πού αγαπά τήν ποίηση του Πορφύρα, ποιητής κι ό ίδιος, ό κ. Κλ. Μιμίκος, έβγαλε τελευταία σέ βιβλίο μιá διάλεξη του άφιερωμένη στην εξέταση τής ζωής και του έργου του ξεχωριστοϋ αυτού λυρικού ποιητή. Σέ γενικές γραμμές αυτό δίνει πρώτα τή βιογραφία του Πορφύρα, όπου μάς ξεδιπλώνει τήν ήσυχη ζωή του, τή μετρημένη πνευματική και τή λιγοστή κοινωνική του δράση. Κ' ύστερα, μέ προσοχή κι άγάπη, παρουσιάζει τά τραγούδια του ποιητή και προσπαθεί νά τ' αναλύσει μέ λεπτή παρατηρητικότητα κι άντίληψη. Στέκεται περισσότερο στην εξέταση των «Σκιών», πού, όπως σωστά γράφει ό κ. Μιμίκος, «άπομένει κ' ή σοβαρώτερη εκδήλωση του ποιητή, γιατί οί «Μουσικές Φωνές» του είναι, γλυκύτατη βέβαια και λυρική, άλλ' άπλή παραλλαγή, μιá άκόμη άπόχρωση των συναισθηματικών και καλλιτεχνικών του ποιητή μοτίβων» πού βρίσκονται και μέσα στίς «Σκιές».

Δέν είναι βέβαια άσύστηρά κριτική ή διάλεξη του κ. Μιμίκου, κι άς τήν βάζει ύπότιτλο «φιολογική μελέτη», μά έχει άρκετό ένδιαφέρο, προπάντων γιáτι γράφτηκε μέ περισσή

ἀγάπη καὶ λογισμένη ἐχτίμησις στὸ ἔργο τοῦ Πορφύρα καὶ δείχνει τὴ ζωηρὴ ἐντύπωσιν τοῦ τοῦ ἄφησε ἢ τέχνη του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Παν. Βρισμιτζάκη : «'Επιφαινόμενα» ποιήματα. Ἀλεξάνδρεια 1936. Πρόλογος Louis Roussel.

Ἡ ποίηση τοῦ κ. Βρισμιτζάκη κινιέται μέσα σὲ φιλοσοφικὰ πλαίσια. Ὁ ποιητὴς φαίνεται πὼς ἔχει διδαχθεῖ πολλά ἀπὸ τὴ ζωὴ κ' ἔχει μελετήσει πολλὰ ἀπ' τὶς ποικίλες καταστάσεις καὶ ὑποθέσεις τῆς, ἔτσι πού ν' ἀποχτήσει μιὰ πείρα βασιωμένη σὲ προσεχτικὴ παρατήρησι. Βέβαια δὲ μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦμε μιὰ προχειρότητα κ' ἕνα ἀνάβαθρο συλλογισμῶ. Μὰ ἡ τέρψις πού μᾶς μεταδίδει μπορεῖ νὰ βγαλμένη ἀπὸ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖο, πού εἶναι ἴσως στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ ποιητῆ.

Ἡ φιλοσοφία στὴ ζωὴ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ γεννήσῃ μιὰ ἀπογοήτευσιν, μιὰ συγκρατημένη λύπη κ' ἀπόθρηξιν. Σ' αὐτὴ τῇ διαβατικῇ ζωῇ τῇ γιομάτῃ ἕνα ὀλάκαιρο κόσμον ἀντιθέσεων καὶ ἐμποδίων, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἔρευνα αἰτίων καὶ ὄντων, πάντα βγαίνει πρὸς ζημιὰ τοῦ ἐρευνητῆ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τούτη, ὅσο κι ἂν εἶναι σπουδαῖο τὸ ξάνοιγμα πλαυτέρων πνευματικῶν ὀριζόντων. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ὁ Βρισμιτζάκης σάν ἕνας στοχαστικὸς κυνηγητὴς τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς, δὲ μπόρεσε νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὸν κανόνα ἢ ποίησιν του εἶναι γιομάτῃ ἀπὸ ἕνα πόνο, ἕνα πεσοῖμισμῶ:

«Σ' ὄληνε τὴ ζωὴ μου δὲ θυμοῦμαι
τὸ γέλιο ν' ἀνθισε στ' ἄχνῳ μου στόμα.
Γέλιο, πού ὄλες τὶς πίκρες νὰ ξεχνοῦμε
δὲ γνῶρισα, δὲ θὰ γνῶρισα ἀκόμα.»

Μιὰ ἀγωνιόδικη κραυγὴ ἀνθρώπου πού γνῶρισε τὴν πικρὴ ἀλήθεια τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς.

«Περνοῦν καὶ χάνονται στὰ βάθη τῶν αἰ-
[ῶνων
ἀνθρώπων πλήθον, σὲ ἀτελεύτητῃ ζωῇ,
εἰδῶλα καὶ μορφῆς συντρίβονται δαιμόνων
κ' ἔρχονται καὶ παρέρχονται κι αὐτοὶ οἱ Θεοί.»

Ὁ ποιητὴς τῶν «'Επιφαινόμενων» μὲ μιὰ ἀπλὴ ἔκφρασι μᾶς συγκινεῖ. Ὁ στίχος του εἶναι καλοδοουλεμένος, κ' ἡ γλῶσσα του στρωτῆ. Τὰ «'Επιφαινόμενα» εἶναι μιὰ συλλογὴ τραγουδιῶν πού δὲν μποροῦν νὰ χουν μεγάλες ἀπαιτήσεις, ἂν καὶ τὰ ψεγάδια τους εἶναι τόσο λίγα.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΟΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΤΟΥ κ. Γ. ΒΑΛΕΤΑ

Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ὅσο πάει γίνε-
ται ἀντικείμενο ἐπιστημονικώτερης μελέτης
ἀπὸ τοὺς καθ'αυτὸ ἐιδικοὺς γιὰ τὴ δουλιὰ
τούτη, τοὺς φιλόλογους. Στὴν πρώτη γραμμὴ
τῶν συστηματικῶν αὐτῶν μελετητῶν τῆς λο-
γοτεχνίας μας βρίσκεται κ' ὁ κ. Γ. Βαλέτας,
φιλόλογος στὸ Πλωμάρι τῆς Μυτιλήνης,
γνωστὸς ἀπὸ τὸν καιρὸ πού μιὰ ὁμάδα φοι-
τητῆς βγάσαμε στὴν Ἀθήνα τὸ 1932 τὸ ὀλιγό-
ζωο, ἀρκετὰ ὁμως ἀξιοπρόσεχτο, περιοδικὸ
«Μελέτη—Κριτικὴ». Ἀπὸ τότε φαίνονταν τὸ
ἐρευνητικὸ του μυαλὸ, ἡ μετρημένη κ' οὐ-
σιαστικὴ κριτικὴ του διάθεσις. Ὁ πόθος του
γιὰ νὰ χυθεῖ ἄπλετο φῶς στὰ ἱστορικὰ τῆς
νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ἀγάπη
του πρὸς τὴ διαφωτιστικὴ γιὰ τὸ λαὸ προ-
σπάθεια καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὸν κάνανε
ὑπερῶτερα νὰ στρέψῃ ἐντονώτερα τὴν προ-
σοχὴν του στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ νὰ
ἐξετάσῃ ἀρκετὰ σημεῖα τῆς μὲ πολλὴ ἀξιο-
σύνη. Ἔτσι δημοσίευσεν πολλὰς μελέτας του σὲ
περιοδικὰ, ἐφημερίδες καὶ σ' ἰδιαίτερα φυλ-
λάδια, ὅλες καλογραμμένες κ' ἐπιστημονικὰ
ὑπομνηματισμένες. Ἀναφέρω πρόχειρα μερι-
κὰς ἐκδόμενες σὲ φυλλάδια πού τις ἔχω τώρα
ὑπόψη μου: «Τὰ Νέα Λεσβιακὰ Γράμματα
Α'. Ὁ Σταυράκης Ἀναγνώστης καὶ ἡ Σχολὴ
του». — «Τὰ Νέα Λεσβιακὰ Γράμματα Β' Χρι-
στόφας Λαίλιος» (1935). — «Ἡ Λεσβιακὴ Ἀ-
ναγέννησις 1800 — 1841». — «Σολωμικὰ» — Δ.
Βερναρδάκη. Ἡ δημοσίαι ἐκπαίδευσις. Ἐκδο-
σις μὲ πρόλογο καὶ σημειώσεις Γ. Βαλέτα» —
«Ἐκδόσεις καὶ σύνθεσις τῆς Νεοελληνικῆς
Γραμματολογίας τοῦ Ἀλεξ. Ρ. Ραγκαβῆ». —
«Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ τὸ γλωσσικὸ» — «Φι-
λολογικὰ στὸν Κρυστάλλῃ».

Ἀπ' αὐτὰς ξεχωρίζῃ γιὰ τὴν πρωτοτυπία
τῆς ἢ μελέτης τὸ «Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ
τὸ γλωσσικὸ», ὅπου μὲ κάμποσο πειστικὰ
ἐπιχειρήματα ὑποστηρίζει πὼς ὁ ἰδιότυπος
ἐκεῖνος καθαρολόγος πεζογράφος ἦταν ἀλη-
θινὸς φίλος τῆς δημοτικῆς γλώσσας, γιὰτι
κ' ἄς μὴ τὴν ἔγραψε συστηματικὰ, ὁμως ὄλο
καὶ πλησιάζει περισσότερο στὸ τυπικὸ τῆς,
ἔτσι πού νὰ ὑπάρχει μιὰ μεγάλη διαφορὰ στὴ
γλῶσσά ἀνάμεσα στὰ πρῶτα καὶ στὰ τελει-
τάια του ἔργα.

Ἀλλὰ εἶναι ἀκόμα ἀξιολογώτερη ἢ μελέτη
του «Φιλολογικὰ στὸν Κρυστάλλῃ» ὅπου μ'
ἐξαιρετικὴ προσοχὴ θίγει μερικὰ προβλήματα
τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἡπειρώτη ποιη-
τῆ, τὰ παρουσιάζει ἀρκετὰ ξεκαθαρισμένα
καὶ ξεσκεπάζει μιὰ νέα ἀγνωσμένη πλευρὰ
τῆς πνευματικῆς του παραγωγῆς. Δείχνει
πόσο βαθιὰ δέχτηκε τὴν ἐπίδρασι τοῦ Βα-
λαωρίτη ὁ Κρυστάλλῃς κατὰ τὰ πρῶτα του
χρόνια, πὼς ὑπερ' ἄφησε τὰ ἐπικά θέματα
καὶ στράφηκε σὲ λυρικώτερες, εἰδυλιακώτε-
ρες περιοχές, ὅπου μᾶς ἔδωσε τὰ ἐξαισιώ-

τερα δείγματα της χαριτωμένης του Μούσας. Άλλα ό κ. Βαλέτας μάς έμφανίζει τόν Κρυστάλλη κι ώς ένα γερό μελετητή της Ήπειρωτικής Ιστορίας και ζωής, γιατί στό πεδίο αυτό αφιέρωσε πολλά του άρθρα σ' έφημερίδες, περιοδικά και στό Έγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Μπάρτ-Χίρστ.

Βέβαια δέν αποτελούν συνθετικά όλοκληρωμένα έργα τά σύντομα αυτά μελετήματα του κ. Βαλέτα, είναι όμως αναγκαίες βάσεις για έργασίες εύρύτερης σημασίας, ώριμώτερες. Δείχνουν μεγάλη εργατικότητα, συστηματική έρευνα, εύσυνειδητη παρακολούθηση τών ιστορικών της νεοελληνικής λογοτεχνίας, και σωστή κριτική αντίληψη.

Τό πεταχτό του ύφος, μέ τίς μικρές, γοργές προτάσεις, έχει μια ζωηράδα πολύ έντονη, πού δέν άπαντιέται σ' έπιστημονικά έργα και πού γι αυτό μάς ξαφνιάζει σαν κάτι άταίριαστο. Σά νά μñ αφήνεται νά όλοκληρωθεί ένα σύμπλεγμα διανοημάτων, πού κομματιάζονται και παρουσιάζονται ένα ένα, μέ τήν αθύπαρχτη του προσωπικότητας καθένα, χωρίς τή σφιχτοδεμένη άλληλοσύνδεση πού άπαιτεί ή έπιστημονική διατύπωση.

Ότόσο κανέναν δέν μπορεί ν' άγνοήσει τή σημαντική συμβολή του για τήν έπιστημονική έρευνα και μελέτη της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΤΡΕΙΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΤΟΥ κ. Μ. ΚΡΙΑΡΑ

Έχω ύπόψη μου τρεις μελέτες του ξεχωριστού νεοέλληνα φιλόλογου κ. Μανώλη Κριαρά, άνατυπώματα (τά δυό) από σοβαρά ελληνικά έπιστημονικά περιοδικά, βγαλμένες στα 1935. Η πρώτη είναι μια έπίκριση δημοσιεμένη στον ΜΣΤ τόμο της «Άθηνάς» άπάνω στη σχολιασμένη έκδοση πού καταχώρησε στον 11ο τόμο της «Λαογραφίας» ή λογία κ. Σ. Καραϊσκάκη του ποιήματος του Μάρκου Δεφανάρα «Λόγοι διδακτικοί πατρός προς τόν υιόν». Τό πείγμα άποτελείται από 788 όμοιοκατάλητους 15ούλλαβους και ή πρώτη έκδοση πού μάς είχε σωθεί, τό βενέτικο έντυπο, έχει ήμερ. 1543. Οι παρατηρήσεις του κ. Κρ. άφορούν (α) τήν άποκατάσταση του κειμένου (β) τή γλώσσα και τήν πατρίδα του ποιητή. Πολύ εύστοχες οι πρώτες, πολύ πειστικές οι δεύτερες. Η Κα Καραϊσκάκη έχει ύποστηρίξει πώς ή γλώσσα του ποιήματος είναι ένα μίγμα διαφόρων νεοελληνικών ιδιωμάτων και πρό πάντων ντοπιολαλιών της Κρήτης και της Κύπρου. Σχετικά μέ τά κυπριώτικα στοιχεία ό μελετητής άποδείχνει στη μελέτη του πώς τά περισσότερα είναι στοιχεία «εύρύτερας χρή-

σεως» και για τά λίγα πού είναι κυπριώτικα, τόσο σ' αυτό τό έργο του Δεφανάρα όσο και σ' ένα του άλλο «Ιστορία της Σωσάννης», αυτά πού έρχονται από τόν Κυπριώτη αντιγραφέα πού αντιγράφοντας όπιο παλαιότερο χειρόγραφο δέν ήταν δυνατό παρά νά επηρεασθεί από τό μητρικό του ιδίωμα. Ό Σάθας, χωρίς νά ύποστηρίξει τή γνώμη του θεωρεί τόν Δεφανάρα, Κυπριώτη, ό Legrand Κρητικό, ενώ ό ίδιος ό ποιητής, σε δυό στίχους του μάς λέει πώς είναι Ζακύνθιος. Ό κ. Κρ. δέν παραλείπει νά επαινέσει τόν μεγάλο κόπο της κας Καραϊσκάκη, μά προσθέτει «δυστυχώς όμως ώς προς τήν άποκατάστασιν του κειμένου δέν επέτυχε πάντοτε ή εκδότις» και τελειώνει τή μελέτη του μέ τούτα τά λόγια «εϋχομαι περατών τήν μικράν μου ταύτην μελέτην έν λίαν προσεχεί μέλλοντι νά εύρεθι άρμόδιος έρευνητής, όστις κριτικώς θα έκδώση όμοιυ άμφοτερα τά ποιήματα του Δεφανάρα όποτε και μόνον θα ήδύναντο ταυτα μετ' ασφαλείας νά χρησιμοποιηθούν δια γλωσσικήν περαιτέρω έρευναν.»

Στή δεύτερη του μελέτη ό κ. Κρ., πού τήν έπιγράφει «Διαλεχτές Σελίδες», από τό «Γύπαρη», έργο του Κρητικού Θεάτρου του τέλους του 16ου ή τών άρχών του 17ου αιώνα, και πού τήν έχει δημοσιέψει στο «Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος», μάς δίνει μια σύντομη περίληψη του περιεχόμενου, μά πρό πάντων αναλύει τή Β' πράξη ξεχωρίζοντας και τονίζοντας τήν ιδιαίτερη χάρη της. Τό έργο είχε έκδοθει από τόν Σάθα από τό χειρόγραφο της Βενετίας κ' είναι πολύ εύχαιρηστη ή πληροφορία πώς ό κ. Κρ. έτοιμάζει μια κριτική του έκδοση μέ βάση τό χειρόγραφο εκείνο και κάποιο άλλο στην Έθνική Βιβλιοθήκη.

Στή σειρά τών Κρητικών Σπουδών πού έχουν τραβήξει ξεχωριστά τόν μελετητή, άνήκει και ή τρίτη μελέτη του: «Μελετήματα εις τήν Έρωφίλην» του Χορτάτζη». Παίρνοντας άφορμή από τήν έκδοση του Σαυθουδιδη στα 1928 πού τή συγκρίνει μέ τήν έκδοση του Γραδεινίου (Βενετία 1676) κάνει διορθωτικές και έρμηνευτικές παρατηρήσεις, αναλύει τά χορικά και τά ξετάζει από τήν καλλολογική και μετρική τους άποψη κ' έρευνά τό γνωμολογικό στοιχείο στην Έρωφίλη.

Οι μελέτες φανερώνουν τή σπάνια έπιστημονική κατάρτιση του έρευνητή και τόν παρουσιάζουν ώς ένα από τούς πιο καλούς και ξεχωριστούς φιλόλογους κ' έρευνητές τών μεσαιωνικών και νεοελληνικών μας κειμένων μ' ένα λαμπρό στάδιο μπροστά του.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ο «ΚΑΤΑ ΦΑΝΤΑΣΙΑΝ ΑΣΘΕΝΗΣ», ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Μιά απ' τις πιό σκληρές δοκιμασίες της ζωής του Μολιέρου ήταν κι' η αγιάντρευτη του άρρώστια, που τόν παίδευε από μικρό. Οί γιατροί της εποχής «πού γιατρεύαν σύμφωνα με τους κανόνες της έπιστήμης, χωρίς να ένδιαφέρονται για τό άν θά γίανει κάποτε ό άρρωστός τους» τόν πληγώσανε τόσο βαθιά, κι' αυτοί κι' η έπιστήμη τους, που τή θεωρούσε σαν τή «μεγαλύτερη παραφροσύνη», μιά που δέ μπόρεσαν ν' ανακόψουν τήν ταχιά ροή του πρός τόν τάφο. Κι' όλο τό φαρμάκι, που τό πικραίνει απ' τήν άρρώστια τό στόμα τό ξέχυσε σέ μιά σάτυρα άρκετά δηκτική κι' άρκετά ύπερβολική, που πολλές φορές πειράζει, μ' όλο που στήν κωμωδία δέν είναι πράμμα πολύ χτυπητό ή μέτρια ύπερβολή: στόν «Κατά φαντασίαν άσθενή» που άνέβασε τελευταία τό «Βασιλικό Θέατρο».

Στήν κωμωδία αυτή, έχτος απ' τή σάτυρα τών γιατρών, ζωγραφίζει κι' ένα τύπο συχνό στή ζωή: τόν άρρωστο, που δέν έχει τίποτε, καμμιά άρρώστια, παρά μονάχα μιά αύξημένη αύθυποβολή, τούς ύστερικούς και παρσυμπαθητικοτονικούς—που όλο και πιό συχνά άπαντιέται στή σημερινή, κουρασμένη κοινωνία. Πάντως κι' αυτός δοσμένος με ύπερβολή. Οί φάρσες, βέβαια, απ' τήν κωμωδία δέ λείπουν. Κάτω όμως απ' αυτές, κάτω απ' τούς δροσερούς κι' έξυπνους διάλογους, κάτω από λίγες χτυπητές πεζόττες διακρίνεται τό δράμα τού Μολιέρου. Ό Μολιέρος στό βάθος είναι ένας πολύ τραγικός συγγραφέας, που τήν τραγικότητα του όμως αυτή τή νύνη τόσο μαστορικά στά καλούπια της κωμωδίας. Αυτό φαίνεται πιό ξεκάθαρα σ' άλλα του έργα: στόν «Μισάνθρωπο», που θεωρείται τό πιό αντιπροσωπευτικό του έργο, στόν «Άρχοντοχωριάτη», που τ' άνέβασμά του στό «Βασ. Θεατρ.» άποτελέσσε μιά απ' τις σπάνιες έπιτυχίες και σ' άλλα.

Ό Μολιέρος παρόλο που σατύριζε έξέχοντα πρόσωπα της σύγχρονης του εποχής—πάντως με τήν άναγωγή τους σέ αιώνιους τύπους «έξω χρόνου και τόπου»—έχτιμήθηκε από τούς σύγχρονούς του, μ' όλο που ή έχτίμηση αυτή ήταν άρκετά ξέθωρη, έτσι, που κι' αυτός τήν έννοιωθε, τή σατύρισε και τήν άποστράφηκε στά πρόσωπα τών δήθεν φίλων του, που τούς θεωρούσε μικρούς Ταρτούφους. Η έχτίμηση όμως αυτή μεγάλωσε άργότερα. Οί κατοπινοί του τόν κατάταξαν πλάι στις προσωπικότητες της εποχής Λουδοβίκου XIV, τόν Μπουαλώ, Λά Φονταίν, Μπσοσού και Ρακίνα. Σήμερα είναι απ' τούς μόνους κωμωδιογράφους, που μεταφράστηκαν τόσο πλατιά τά έργα του. Τ' άνέβασμα, όμως του «Κατά φαντασίαν άσθενούς» του δέν είχε τήν έπιτυχία και δέ γέννησε τά πηγαία γέλια και

τήν εύχαρίστηση, που δοκιμάσαμε στόν Άρχοντοχωριάτη του. Σ' αυτό φταίγανε δυό: τό έργο, που ήταν μιά «έκ κακής προθέσεως» σάτυρα—άσφαλώς είναι απ' τά δευτερότερα έργα του Μολιέρου—και τό ασύμφωνο ήθοποιός, σκηνικός και κουστούμιαν. Τό σκηνικό ήταν μιά γκραβιούρ της εποχής Λουδοβίκου XIV, ως και τά κουστούμια της ίδιας εποχής, ένώ ή ήθοποιία ήταν πολύ σύγχρονη και προπαντός πολύ έλληνική—τήν έλληνικότητα της τήν βλέπουμε και σέ ώρισμένες προσθέσεις τών διαλόγων. Η ασύμφωνία αυτή ήταν άρκετά χτυπητή, έτσι, που να χαλά σέ ώρισμένα μέρη όλη τήν έξυπνάδα και δροσερότητα τών διαλόγων, προπαντός σά σκεφτόμε και τις άπανωτές φάρσες, πολύ έκδηλες στό έργο αυτό. Τ' ότι παιζαν οί ήθοποιοί με κέφι δέν έσωσε τό έργο: γιατί ό θεατής έβλεπε τόσο ξεκάθαρα έλληνικότητα άνάμιχτη με γαλλική άτμόσφαιρα πολύ περασμένης εποχής.

Δέ υπορούμε βέβαια να ποίμε πώς ήταν μιά άποτυχία. Δέν ήταν, όμως, κι' έπιτυχία, έπιτυχία πού περιμέναμε. Στό να γίνει ύποφερτή ή παράσταση έχτος απ' τό κεφάλτο παίξιμο τών ήθοποιών συνέβαλαν άρκετά κι' οί χοροί τών μπαλλέτων προπαντός τών τέτιων της εισαγωγής και του ίντερμεδιου. Άναφέρω τους δυό αυτούς χορούς γιατί ό τελευταίος—τό φινάλε—ήταν άρκετά αντιπαθητικός παρόλη τήν έξωτικότητα του τελευταίου σκηνικού. Είναι άλήθεια πώς χορογράφος σαν τόν Γριμάνη δέ διαθέτει ή Έλλάδα. Δέ ξαίρω, όμως, πώς τού διέφυγε ό τελευταίος αυτός χορός.

Η «ΕΛΙΣΑΒΕΤ», ΣΤΟ «ΘΕΑΤΡΟ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ»,

Είναι άλήθεια, πώς ή κρατική σκηνή δέν έπαρκούσε στις άνάγκες του θεατρόφιλου κίνου. Όσο κι' άν είχε τήν καλή διάθεση κι' εργαζόταν συστηματικά κι' εύσυνείδητα δέ μπορούσε με τά 6—7 έργα, που παράστανε κάθε χρονία να τό ίκανοποιήσει άπόλυτα.

Έτσι τώρα συμπλήρωμα και προέχτασή της βρήκε στό «Θέατρο Κοτοπούλη», που διαθέτει μιά πρώτη γραμμής ήθοποιό, τήν κ. Κοτοπούλη—κι' αυτή ήθοποιό—φανόμενο, όπως κι' ό Βεάκης, και δημιουργό παράδοσης στό κύκλο της—ένα δοκιμασμένο σκηνοθέτη, τόν κ. Σαραντίδη, ένα πειθαρχημένο θιασο—γνωστό πώς αρχή της έπιτυχίας μιάς θεατρικής παράστασης είναι ή πειθαρχία τών έρμηνευτών—κι' ένα θέατρο χτισμένο σύμφωνα με τις σημερινές απαιτήσεις της άκουστικής.

Δέ θέλω να πω μ' αυτά, πώς τό μόνο συμπλήρωμα, που βρήκε ή κρατική σκηνή ήταν τό «Θέατρο Κοτοπούλη». Τώρα τελευταία, που μπήκε και τό «Καινούργιο Θέατρο» Μετά

—'Αλίκης—Μουσούρη στὸν προπευόμενο δρόμο του, συντελεῖται καὶ σ' αὐτὸ ἕνα ἔργο συμπληρωματικὸ ἂν ὄχι ἠ ἐπεχτατικὸ. Καὶ λέω σήμερα, πὼς μῆκε στὸ δρόμο του, γιατί ἄρχισε τ' ἀνάβασμα δευτερευόντων ἔργων, ἀνάλογων πρὸς τὶς σκηνικὲς κ' ἐρμηνευτικὲς τοῦ θυνάμεις, ἀνυψώνοντας ἔτσι τ' ἀθεάριστο μέρος τ' ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, πού δὲ μπορούσε ἀπευθείας νὰ εἰσαχθεῖ καὶ νὰ καταποισθεῖ ἀτὰ παριστανόμενα σοβαρὰ ἔργα τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου». Στὴν ἀρχὴ κ' αὐτὸ πάσκι-σε νὰ κουνηθεῖ σὲ εὐρύτερους ὀρίζοντες. Ἄλλὰ ἡ ἀποτυχία τῶν πρώτων τοῦ παραστάσεων τοῦθῶσαν τὸ μάθημα καὶ τὸν προπευόμενο δρόμο. Τ' ὅτι πῆρε τὴ διαπαιδαγώγηση τ' ἀθεάριστου κοινοῦ δὲν εἶναι κάτι τ' ἀσημαντο. Ἀπεναντίας εἶναι σημαντικό τὸ ἔργο κ' οἱ εὐθύνες του, ἔργο, πού ἐπικυρώθηκε κ' ἀπ' τὴν κυβερνητικὴ καὶ δημοτικὴ γνώμη: ἔτσι ἀρισμένες μέρες ὁ φτωχὸς κοσμάκης, οἱ ἔργατες κλπ. μποροῦν δωρεὰ, μὲ εἰσιτήρια πού διανέμει τὸ δημαρχεῖο, νὰ παρακολουθοῦν καὶ ν' ἀπολαβαῖνον θεάτρο.

Ἐναρξῆ τῶν παραστάσεων του τὸ «Θέατρο Κοτοπούλη» ἔκανε μὲ τ' ἀνάβασμα τῆς «Ἐλισάβετ» (ἡ γυναικὰ δίχως ἄντρα) τοῦ Ἄντρέ Ζοσέ. Ἀπ' τὸ ἔργο αὐτὸ δὲ θὰ περιμένουμε, βέβαια, μιὰ «θεατρικὴ ὠρίμανση» τοῦ συγγραφέα. Ὁ Ζοσέ εἶναι πολὺ νέος, γιωματὸς ἂπ' τὸ λυρισμὸ τῆς ἡλικίας του, ἔτσι, πού ἀρκετὰ μέρη τοῦ ἔργου του νὰ ξεφεύγουν ἀπ' τὸ θεατρικὸ πλαίσιο, ὅπως π.χ. μερικοὶ ρητορολυρικοὶ μακροσκελέστατοι διάλογοι, πού εὐτυχῶς εἶναι πολὺ λίγοι. Κ' ἂν τὸ ἔργο στὴν πλοκὴ καὶ λιγάκι στὴ λύση ὕστερεῖ, στὴ διαγραφὴ ὅμως τῶν τύπων εἶναι ἀσύγκριτο. Ὁ Ζοσέ σ' αὐτὸ μᾶς δίνει πολὺ πλευρὰ ζωγραφισμένη κ' ἀρκετὰ ψυχαναλυτικὰ τὸν τύπο τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ ἔρωμένου της Ἔσοεξ. Καὶ γενικὰ οἱ τύποι, ἔχτὸς ἀπ' τὸν Ἔσοεξ μυρίζουν ἀρκετὸ ἀγγλικὸ φλέγμα.

Στὴν ἐπιτυχία ὅμως τοῦ ἔργου δὲ συνέτεινε μόνον ἡ μαστορικὴ διαγραφὴ τῶν τύπων—τουλάχιστο τῶν πρωτευόντων—ἀλλὰ κ' αὐτὰ καθ'αυτὰ τὰ πρόσωπα ὡς κ' ἡ ἱστορία τους, μὲ τὰ ὅποια καταπιάστηκε ὁ Ζοσέ. Μ' ἄλλα λόγια τὸ θέμα, πού ἐκμεταλλεύθηκε ὁ συγγραφέας. Ἡ Βασίλισσα Ἐλισάβετ εἶναι μιὰ πολὺπλευρὰ καὶ σκοτεινὴ προσωπικότητα, πού δίνει συχνὲς εὐκαιρίες καλλιτεχνικῆς ἐκμετάλλευσης. Στὴν πολυχρονὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τῆς συντελεστικῆκε ἕνα πλῆθος γεγονότα, πού ἀπάνω τους βέρανε ἡ γλυκιὰ γοητεία της: ἀπ' τὴν πάλι προτεσαντισμοῦ καὶ καθολικισμοῦ, ἴσαμε τὸν ἀποκεφαλισμὸ τῆς Μαρίας Στούαρτ καὶ τὴν ἔνωση Σκωτίας, Ἰρλανδίας καὶ Ἀγγλίας κάτω ἀπ' τὸ ἴδιο σκῆπτρο. Σχετικὰ γιὰ τὸν χαρακτήρα της ὁ σύγχρονος της Πάπας γράφει: «εἶναι μιὰ γυναικὰ γιομάτη θάρρος καὶ τόλμη κ' ἂν δὲν ἦταν αἰρετικὴ θὰ τῆς ζεῖζε ὅλος ὁ κόσμος.» Κ' ἔχτὸς

ἀπ' τὸν στέργηρα χαρακτήρα της, πού σ' αὐτὸ συνέτεινε ἀρκετὰ ἡ κληρονομικότητα—ἦταν κόρη τοῦ Ἐρίκου Η' καὶ τῆς Ἄννας Βολέου—εἶναι κ' ἕνα σωρὸ γνωριμίες, μιὰ ἀρκετὰ ζηλευτὴ μὲρφοση καὶ μιὰ σκοτεινὴ ζωὴ, πού νὰ τὴν κάνουν σήμερα αὐτὰ μάτια μας ἕνα εἶδος σφίγγας.

Ὁ Ζοσέ, ὅπως εἶπα καὶ πὸ πάνω, διέγραψε τὸν τύπο τῆς ἔξαντλητικὰ. Συνέτεινε ὅμως στὸ νὰ φανεῖ ἡ ἔξαντλητικότητα αὐτὴ κ' ἡ ἐρμηνεῖα τῆς Κοτοπούλη. Στὶς δυὸ μάλιστα, τελευταῖες σκηνὲς ἦταν ἀφτασθη. Ἐδῶσε ὅλη τὴν ἀγωνία τῆς ἀλλόκοτης αὐτῆς βασίλισσας. Ἄλλὰ κ' οἱ ἄλλοι ἡθοποιοὶ στοὺς λοιποὺς ρόλους παίζανε μετρημένα καὶ μελετημένα, προπαντὸς πειθαρχημένα: δίδαν τὴν ἐντύπωση ἑνὸς ἀρμονικοῦ συνόλου, ὑποταγμένου σὲ καθ'ἑνὸς νόμου.

Τὰ σκηνικὰ καὶ τὰ κοστοῦμια ἦταν στὴν ἐντέλεια. Προπαντὸς ἡ ἐκλογή τῶν κοστουμιῶν ἀπορρόφησε ἀρκετὲς ὥρες μελέτης. Ἄλλὰ καὶ τὸ σκηνικὸ ἦταν στὸν πραγματικὸ δρόμο του: εἶχε χρησιμοποιηθεῖ σὰ μέσο κ' ὄχι σὰ σκοπὸς. Κ' αὐτὸ πρὸς τιμὴ τοῦ κ. Σαραντίδη.

Γενικὰ ἡ παράσταση τῆς «Ἐλισάβετ» ἦταν μιὰ ἀφάνταστη ἐπιτυχία. Μιὰ ἐπιτυχία, πού μᾶς δίνει ὑποσχέσεις κ' ἐλπίδες γιὰ μιὰ μελλοντικὴ εὐσημένειτη δουλιὰ ἀπὸ μέρους τοῦ «Θεάτρου Κοτοπούλη».

Ἀθήνα, Φλεβάρης 1937.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΥΠΟΣ

Στὴν «Ἐλευθερία» γράφουν κατὰ τὸ Γενάρη ὁ κ. Λάρας Κρυστάλλης «Μέσα στὴ νυχτερινὴ σιωπῇ» 10, «Μπροστὰ στὸ πράσινο τραπέζι» 17, ὁ κ. Ε. Ψαθάς «Γύρω στὴν ἐξέλιξι τοῦ κόσμου» 10, 17 καὶ 24 ὁ κ. Κ. Μυριανθεὺς «Τὸ σχολεῖον καὶ ὁ σχολικὸς κῆπος» 20 καὶ 21, (καὶ 27 Φλ.), ὁ κ. Χ. «Ἡ ἐκπολιτιστικὴ δράσις τῆς γυναικὸς διὰ τῶν αἰώνων» 21 καὶ 22, ὁ κ. Μ. Ἀντωνιάδης «Ἡ λογοκρισία μὲς ἀπὸ τοὺς αἰῶνες», ὁ κ. Γ. Λέρνης «Μιὰ ἀρχαιοπρεπὴ γιορτῆ» 23, τοῦ κ. Α. Stewart «Τὸ φρούριο τοῦ ἔρωτα στὴν Κύπρο», κάποιος ἀναγνώστης «Οἱ ξένοι κριτικοὶ καὶ τὰ τραγούδια τῆς φυλακῆς» 24.

—Κατὰ τὸ Φλεβάρη συνεργάζονται στὴν «Ἐλευθερία», ὁ κ. Λ. Κρυστάλλης «Λεωνίδας Λεόνωφ», ὁ κ. Κ. Λαμπούσιος «Θάβοντας τὸ νεκρὸ», διήγημα 7, ὁ κ. Κ. Μυριανθεὺς «Τὸ σχολεῖον καὶ ἡ δημοσὶα ὑγεία», 9—17, ὁ κ. Λ. Κόλης «Ὁ θάνατος τῆς γριάς», διήγημα 21, ὁ κ. Μ. Ἀντωνιάδης «Λεὸν Τρότσκι», 27, ἡ κ. Μ. Σ. Μπενά «Τὸ Τρόδος καὶ τὰ χειμερινὰ σπόρτες», ὁ κ. Ν. Ἡρακλέους

“Μετά τὴν καταστροφή,, διήγημα, ὁ κ. Γ. Ἀβραάμ “Ἡ μαθητικὴ ἐφημερίδα στὰ σχολεῖα μας,, 28 (καὶ 7 καὶ 14 Μάρτη).

—Στὴν “Ἐλευθερία” ἐπίσης δημοσιεύονται κάθε Κυριακὴ ἄρθρα τοῦ κ. Κ. Καστρινιού γύρω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ. Ἀναφέρουμε “Ἡ ντόπια παράδοση βάση στὴν πνευματικὴ δημιουργία” 14 Φλ., “Ἀνοιχτότεροι ὄριζοντες” 21 καὶ 28 Φλ., “Γλωσσικὴ συμφωνία” 7, “Ἡ αισθητικὴ τῆς χαρᾶς” 14 Μάρτη.

—Ἐδῶ ἐπίσης κατὰ τὸ Μάρτη γράφουν ὁ κ. Λ. Κρουστάλλης “Ἀλητές”, ὁ κ. Π. Γ. Μπίτης “Ἡ φράση τῆς γιγαλίας” 7, ὁ παιδαγωγικὸς κ. Κ. Μυριανθεὺς “Τὰ ἐτήσια καὶ ἑβδομαδιαῖα πραγμάματα” 9 καὶ 10.

—Στὸν «Κυπριακὸ Τύπο» ὁ κ. Π. Παπαβασιλῆς γράφει «Ἡ μαθητικὴ νεολαία νὰ ὀργανωθῆ ἀπὸ σχολικὰ κοινότητες», «Ἄς δια φωτίσουμε τὸν ἀνήξερο λαό» καὶ «Μιά τελετὴ ποὺ κατάντησε ἐθνικὴ γιορτὴ γιὰ τὸ Βαρῶσι» 14,20 καὶ 24 Γεν., ὁ κ. Σιακαλλῆς «Ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ Νείλου καὶ τῶν Φαραῶν» 2—6 Φλ., ὁ κ. Ἐ. Ἀκριτῆς «Τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Ἐλ. Πάλλη» 26 Φλ., «Ἡ προτομὴ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ» 2 Μάρτη καὶ δύο σημειώματά του «Γύρω ἀπὸ τὸ Βασιλικὸ θέατρο» 12 καὶ 13 Μάρτη.

—Στὴ «Φωνὴ τῆς Κύπρου» ἄρχισε ἀπὸ τὴν 27 Φλεβάρη νὰ δημοσιεύεται ὁ μεταφράση τοῦ κ. Ἀχ. Αἰμιλιανίδου τὸ ἱστορικὸ ἔργο “Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Κύπρῳ” τοῦ Ρουμάνου καθηγητῆ κ. Νικολάου Γιόργκα.

—Στὴν “Ἀληθεία” ὁ κ. Ν. Κ. Λ(ονίτης) γράφει (12 Φλ.) χαρακτηριστικὸ σκίτσο γιὰ τὸ “Γέρω Πασχάλη” τὸν ξεχωριστὸ Κύπριον δικηγόρον καὶ πολιτευτὴ Πασχάλη Κωνσταντινίδη ποὺ πέθανε τὸ Γενάρη. Ἐδῶ ἐπίσης ὁ κ. Παλαιμαχος συνεχίζει τὴν πολλὴ ἐνδιαφέρουσα “Παλαιῆς ἀναμνήσεις” του.

—Στὴν “Πάφος” δημοσιεύεται 4 Φλ. τὸ ποίημα τοῦ κ. Χρ. Γαλατοπούλου “Νοσταλγίαις ἀλλόκοτες”.

—Ἡ “Φιλολογικὴ Γωνία” τοῦ “Παρατηρητή” κάθε Κυριακὴ εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ πλούσια σὲ ποιήματα, πρόζες, μικρὲς μελέτες καὶ φιλολογικὰ νέα. Συνεργάζονται ταχτικὰ οἱ κ. κ. Π. Μεράνος, Παντῆς, Τ. Μελάς, Θ. Μακρυγιάννης, Δημ. Χριστ. κ.ά.

—Στὸ “Χρόνος” 11 Γεν. δημοσιεύεται τὸ ἄρθρο “Ξενοὶ κριτικοὶ καὶ σοφοὶ γιὰ τὰ τραγούδια τῆς Φυλακῆς τοῦ Γαλατοπούλου”. Ἐδῶ ἐπίσης ταχτικὸ χρονογράφημα τοῦ κ. Κ. Λαβίθη καὶ τοῦ ἴδιου ἱστορικὸ σημείωμα “Οἱ ἐπιδημίες στὴν Κύπρῳ,, 1 Μάρτη.

—Ἀπὸ τὴν πρωτοχρονιὰ ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται στὴ Λευκωσία νέα καθημερινὴ ἀγγλικὴ ἐφημερίδα μὲ τὸν τίτλο “Embros,, ποὺ τὴ διευθύνει ὁ κ. G. B. Pusey. Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλη συνεργασίαν βρισκόμε ἐδῶ φιλολογικὰ κομμάτια. Ἀναφέρουμε κατὰ τὸ Φλεβάρη τοῦ κ. M. Papazian “Matthew Arnold,, 7 καὶ 9, τοῦ κ. M. Liberinus

“Alexander Pushkin,, καὶ τοῦ κ. H. G. Layok “Adieu Cyprus,, 17, τοῦ κ. W. L. Burn “The British occupation of Cyprus,, 21-26 ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ “United Empire,, Ἐδῶ ἐπίσης κατὰ τὸ Μάρτη ὁ κ. M. Papazian γράφει γιὰ τὸν “John Milton,, 4, ὁ κ. E. Groul “Johnson—the Man,, 12.

—Ἀπὸ τὴν 8 Φλεβάρη ὁ γνωστὸς Κύπριος δημοσιογράφος κ. Νίκος Πατιτίχης ἄρχισε νὰ ἐκδίδει στὴ Λευκωσία νέα καθημερινὴ ἐφημερίδα, τὴν “Ἐσπερινή”.

—Βγῆκε ὁ πρῶτος ἀριθμὸς (Γενάρης 1937) τῆς “Μαθητικῆς Φωνῆς,, ποὺ εἶναι τὸ δελτίο τῆς μαθητικῆς κοινότητος τῆς Ἀνώτερης Ἐμπορικῆς Σχολῆς Βαρῶσιων. Πέροι τὸ δελτίο αὐτὸ ἔβγαине “σὲ πολυγράφο, μὰ φέτο γίνηκε πραγματικὸ περιοδικὸ ἀπὸ 15 μεγάλες τυπωμένες σελίδες καὶ μὲ ἀρκετὰ ὄρακα μαθητικὴ συνεργασία. Εἶναι μοναδικὸ τὸ μαθητικὸ αὐτὸ περιοδικὸ κι ἀξίζει νὰ τὸ πρυσέξουν καὶ νὰ τὸ βοηθήσουν ὅλοι.

—Πήραμε καί τὴ “Ἀλλοιὰ τοῦ σχολεῖοῦ μας,, ποὺ τὴ βγάξει μιά δύο φορές τὸ χρόνον ἢ Ἰδιωτικὴ Σχολὴ Λεμεσοῦ μὲ συνεργασία τῶν μαθητῶν τῆς.

—The Journal of Hellenic Studies vol. LVI part II, 1936. Ὁ τόμος αὐτὸς ἐχτός ἀπο ἐνδιαφέροντα ἀρχαιολογικὰ ἄρθρα, περιλαμβάνει βιβλιοκρισίες γιὰ μερικὰ νεώτερα νεοελληνικὰ βιβλία, ὅπως εἶναι τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἐπισκόπου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς του περιοχῆς καὶ γιὰ τὸ Ὀδοιπορικὸ (βιβλ. II, 5) τοῦ Γάλλου πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη Βαρῶνον De Salignac (1604—1612) ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς τῆς τότε ἐποχῆς. Ἐπίσης κρίνεται τὸ βιβλίον τοῦ μακαριτοῦ καθηγητῆ Ἀνδρεᾶδη “Ἡ Ἐπτανησιακὴ δημοσία οικονομία κατὰ τὴν περίοδον 1797—1814,, Ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ τεῦχος αὐτὸ γιὰ τὴ βιβλιοκρισία ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸ Διευθυντὴ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τῆς Κύπρου κ. Megaw γιὰ τὸν πρῶτον τόμον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τοῦ νησιοῦ μας, τὸ γνωστὸ ἔργο τοῦ καθηγητῆ κ. Γ. Σωτηρίου. Ὁ κ. Megaw ἐκφράζει μερικὲς διαφωνίας γιὰ τὸ ρυθμὸ ὀρισμένων ἐκκλησιῶν ὅπως τοῦ Ἁγίου Λαζάρου Λάρνακος ποὺ τὸν θεωρεῖ Φραγκοβυζαντινὸ κι ὄχι πρωτοβυζαντινὸ. Παρατηρεῖ ὅτι λείπουν ὀρισμένα ἀναγκαῖα σχέδια καὶ ὅτι σχετικὰ μὲ ἄλλα ἔπρεπε νὰ δοθεῖ περισσότερὴ λεπτομέρεια καὶ σημειῶναι μερικὰ λάθη σχετικὰ μὲ ὀρισμένους δημοσιευόμενες εἰκόνες. Ὡς πρὸς μὲ τὴν ἀγιογραφίαν, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ ὅσες ἔχουν σωθεῖ στὸν Ἅγιο Γεώργιον τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἀμμόχωστο, φρονεῖ ὅτι εἶναι καθαρώτερη βυζαντινὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς Δύσης καὶ ἰδιαίτερα τῆς Φραγκοκυπριατικῆς ζωγραφικῆς σχολῆς ποὺ ὁ καθηγητῆς κ. Σωτηρίου φρονεῖ ὅτι εἶχε οχηματισθεῖ στὴν Κύπρῳ. Γενικὸ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Megaw εἶναι

ὅτι ὑπάρχει περισσότερο ἀνατολική βυζαντινὴ ἐπίδραση σὲ ἀγιογραφία στὴν Κύπρο, ἀπὸ τὴ δυτικὴ, τὴ Φράγκικη Καταλήγη ὑποδεικνύοντας μερικὰ ποῦ δὲν προσέχτηκαν *errata* καὶ θεωρεῖ πὼς ἡ ἔκδοσι περιλαμβάνει ἀρκετὸ ὄλικὸ ποῦ κανένας σπουδαστὴς τῆς βυζαντινῆς τέχνης δὲν μπορεῖ ν' ἀγνοήσει.

—Στὸ πρῶτο τεῦχος (Γενάρης) τοῦ 1937 τοῦ περιοδικοῦ «*Gaomon*» ὁ Β. Schweyler κρίνει σ' ἓνα ἐκτενέστατο ἀπὸ 19 σελίδες ἄρθρο τὸν β' τόμο τοῦ ἔργου τῆς σουηδικῆς ἀποστολῆς. Μὲ ὅλη τὴν ἐπιφύλαξη γιὰ τὴ λεπτολόγο μέθοδο τοῦ ἔργου καὶ γιὰ μερικὲς λεπτομέρειες ἢ κριτικὴ εἶναι ἓνας ὕμνος στὴν κλασσικὴ ἐργασία ποῦ γίνεται ἀπὸ τοὺς Σουηδοὺς μὲ τὶς ἀνασκαφὰς καὶ τὴ μνημειώδη ἔκδοσι «ποῦ ἀποκαθαίρει ὅλες τὶς φαντασίες τῶν πρώτων ἐρευνῶν τῶν κυπριακῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ὅλες τὶς ἀβεβαιότητες ποῦ ἐτάρασαν ὡς σήμερα τὴ γνώμη μας», ἂν καὶ ἀναγνωρίζει πὼς τὰ πράγματα θὰ γίνουν πὺρ καταληπτά μὲ τὸν τέταρτο τόμο ποῦ θὰ ἀποτελέσει τὴν σύνθεσι τοῦ ἔργου. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ συγχρόνως μὲ τὴν ἀνάλυσι τοῦ ἔργου μιὰ πολὺτιμη συμβολὴ στὴν κυπριακὴν ἀρχαιολογία καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας τῆς νήσου, στὴν ὁποία ἐπίσης ἐπιμένει ἀρκετά.

—Στὸ μηνιαῖο περιοδικὸ τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνθρωπολογικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ἀγγλίας «*Man*» Φεβρ. 1937 ὁ καθηγητὴς κ. Myres παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ ἓνα νεώτερο «κερνὸ» μὲ δακτυλιωτὸ σχῆμα καὶ μικρότερα δοχεῖα τοποθετημένα γύρω στὰ χεῖλη τοῦ κ' ἓνα βέζο μὲ ἔκτυπες μορφές ἀπὸ τὴν Τυφλίδα ποῦ βρίσκονται στὸ Μουσεῖο τῆς Βασιλείας, βρίσκει τὰ παρόμοιά του στὴν πρώτη ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ στὴν Κύπρο. Γιὰ τὸν πρῶτο παραδέχεται τὴ θεωρίαν τοῦ μακαρίτη Ξανθοῦσιδου πὼς οἱ τέτοιαι «κερνὸ» χρησιμοποιοῦνταν στὴν ὀρθόδοξο ἐκκλησία στὴν Κρήτη τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας γιὰ τὴν προσφορὰ τῶν πρώτων καρπῶν στὴν τελετὴ τῆς «ἀρτοκλασίας». Γιὰ τὸ ἄλλο βρίσκει στὴ στάση τῶν ἐκτόπων εἰδωλίων πάνω στὸ λαιμὸ τῶν ἀγγείων τὴν ἀπαρχὴ τοῦ νεωτέρου συρτοῦ καὶ τοῦ καλαματιανοῦ.

—Ἡ ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις «*Great Britain and the East*» στὴν ἔκδοσὴ τῆς τῶν 4 Φλ. ἀφιερώνει ὀλόκληρο τεῦχος ἀπὸ 28 σελίδες γιὰ τὴν Κύπρο μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Sir Harry Luke «Ἡ θέσις τῆς Κύπρου στὴν Ἱστορίαν», τοῦ διευθυντῆ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος κ. Α. Megaw «Οἱ ἀρχαιότητες τῆς Κύπρου», τοῦ κ. Bewan «Οἱ μεταλλευτικὲς πηγὲς τῆς νήσου», τοῦ διευθυντῆ τῆς Γεωργίας κ. Blunt «Ἡ γεωργικὴ θέσις καὶ ἀπόψεις», τοῦ κ. Unwin «Δασικὰ προβλήματα», τοῦ κ. D. Hamilton «Κύπρος καὶ Τουρισμὸς», τοῦ ἀρχιδικαστῆ Sir Herbert Strong «Νόμος καὶ διαταγὰ», ἐνὸς ἀνταποκριτῆ «Οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου» καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα ἄρθρα. Τὸ

τεῦχος τὸ στολιζοῦν ὠραῖες εἰκόνες.

—Στὸ «*Syria*», ἐπιθεώρησις τῆς ἀνατολικῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας, τομ. XVII, *quatrième fascicule*, σ. 356—364 δημοσιεύεται τὸ ἄρθρο τοῦ Ἐφόρου τοῦ Μουσείου Κύπρου κ. Π. Δικαίου «*La Civilization Néolithique dans l' Ile de Chypre*», μὲ 9 εἰκόνες.

—Ἡ φιλολογικὴ σελίδα κάθε Δευτέρᾳ τῆς «Καθημερινῆς» ποῦ τὴ φροντίζει ὁ Κύπριος κ. Αἰμ. Χουρμούζιος, εἶναι πάντα πλουσιώτατη σὲ ποικίλη καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα συνεργασία τῶν ταχτικῶν καὶ ἐχτάχτων συνεργατῶν τῆς: κριτικὲς, μελέτες, ποιήματα, συζητήσεις, παρακολούθησις τῆς ἑλληνικῆς καὶ ξένης πνευματικῆς ζωῆς. Ἀναφέρουμε ἰδιαιτέρα τὶς κριτικὰς τοῦ κ. Αἰμ. Χουρμούζιου καὶ τὴ συνέχεια τῆς μελέτης του γιὰ τὸν ὑπερρεαλισμὸ, ἐπίσης τὶς συνέχειες τοῦ κ. Φ. Μιχαλόπουλου γιὰ τὴ «Νεοελληνικὴ παράδοσι», τοῦ κ. Ν. Μοσχόπουλου «Πρὸς ἐξελληνισμὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», αἰσθητικὰ-κριτικὰ σημεῖα τῶν κ. κ. Ν. Παπῆ, Α. Δρίβα, Σπαταλά, Τωμαδάκη, Καζαντζάκη κ. ἄ.

—Ἐδῶ ἐπίσης δημοσιεύονται τὰ ποιήματα τοῦ κ. Α. Παυλίδου «Ρυθμὸς» 28 Δεκ., «Ὁμοίωμα» 1 Φλ., τοῦ κ. Αἰμ. Χουρμούζιου κριτικὴ γιὰ τὰ «Τραγούδια τῆς Φυλακῆς» τοῦ κ. Χρ. Γαλατοπούλου 11 Γεν., γιὰ τὸ «Χάος» τοῦ κ. Τ. Ἀνθία 18 Γεν., ἡ μελέτῃ τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδου «Ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης» 8, 15 καὶ 22 Φλ.

—Στὸ μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Μακεδονικὲς Ἠμέρες» τοῦ κ. Στ. Ξεφλούδα τεῦχος 11-12 τοῦ Δ' χρόνου δημοσιεύεται συνεργασία τοῦ κ. Δ. Λογοθέτη, Αἰμ. Στ. Δάφνη, Β. Τατάκη, Bruno Lavagnini, Π. Σπανδωνίδη, κ. ἄ.

—Στὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ μηνιαίου λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ τῆς Κρήτης «Κρητικὲς Σελίδες» ποῦ συμπλήρωσαν ἓνα χρόνον δημιουργικῆς ζωῆς, γράφουν οἱ κ. κ. Α. Σημηριώτης, Ν. Καζαντζάκης, Γ. Βαλέτας, Ν. Τωμαδάκης, Σολ. Βογιατζάκης, ἡ διευθύντρια τοῦ περιοδικοῦ κ. Θάλεια Καλλιγιάννη κ. ἄ.

—Ἡ «Νέα Ἐστία», ποῦ μῆτις κίχλας στὸν ἐνδέκατο χρόνο τῆς ἔκδοσός τῆς, πλαταινεῖ περισσότερο τὴν δρᾶσι τῆς προσφέροντας κάθε δεκαπέντε μέρες μέσσα στὶς 80 πυκνοτυπωμένους σελίδες τῆς ὄλικὸ πνευματικὸ πλουσιώτατο κ. ἀξιόλογο ἀπὸ κάθε ἀποψη. Ἀναφέρουμε τὴν συνεργασίαν τῶν Κυπρίων κ. Ν. Κλ. Λανίτη «Ὀνόματα ἁγίων σὲ λαϊκὰ λογοπαίγνια» 15 Φλ. καὶ τοῦ κ. Πυθ. Δρουσιώτη τὸ ποίημα «Ἀντιθέσεις» 1. Μάρτη.

—Στὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα», τὴν ἑβδομαδιαία φιλολογικὴ, καλλιτεχνικὴ κ' ἐπισημονικὴ ἐφημερίδα τοῦ κ. Ἀλέκου Φωτιάδη, ποῦ ὄλοένα βελτιώνονται, δημοσιεύεται ποικίλη καὶ ἐκλεχτὴ συνεργασία νέων κυρίως λογοτεχνῶν καὶ δίδεται εἰκόνα ζωηρότατη τῆς πνευματικῆς κίνησις. Στὸν

άρ. 7 δημοσιεύεται ποίημα τού συνεργάτη μας κ. Κύπρου Χρυσάνθη «Ἡρθε...», στὸ ἀρ. 9 ἀνταπόκριση τοῦ κ. Ο. Ναύτη γιὰ τὴν «Πνευματικὴ Κύπρον», στὸν ἀρ. 11. εὐνοϊκὴ κριτικὴ τοῦ κ. Κ. Παράσχου γιὰ τὰ διηγήματα «Ἀράχνες» τοῦ κ. Γ. Ἀλιθέρση.

—Στὸ μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ βιβλιογραφικὸ περιοδικὸ τοῦ κ. Μελέη Νικολαΐδη «Πνευματικὴ Ζωὴ» ταχτικὴ κι ἐνδιαφέρουσα συνεργασία νέων καὶ παλαιότερων λογοτεχνῶν. Ἀναφέρουμε τὰ ποιήματα τοῦ κ. Π. Βαλδασερίδη «Πλάτρες» στὸν ἀρ. 4 καὶ τοῦ κ. Π. Δρουσιώτη «Νύχτες τῆς Βαλπούργης» ἀρ. 5, τὸ διήγημα «Τὸ ἀνθρωπάριο τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη καὶ κριτικὴ τοῦ κ. Γ. Χατζίνη γιὰ τὸ «Χάος» τοῦ κ. Τ. Ἀνθία.

—Ἦστερ' ἀπὸ μιὰ μεγάλῃ διακοπῇ ξαναβῆκε στὴν Ἀθήνα ἡ «Νέα Πολιτικὴ» μηνιαία ἐπιθεώρησι πολιτικῆς, ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν με διευθυντὴ τὸν κ. Ι. Τουρνάκη καὶ συνεργασίας τῶν κ.κ. Κ. Καραβίδα, Α. Ἀγγέλου, Ι. Κώττη, Μ. Τόμπρου, Ι. Συκουτρῆ, Φ. Μιχαλοπούλου κ.ἄ. Τὰ τεύχη Γενάρη—Φεβρῆ ἀποτελοῦν ὁλόκληρο τόμο ἀπὸ 208 σελίδες.

—Τὰ «Παναγιύπτια» τῆς Ἀλεξάντρινας ποὺ τὰ διευθύνει ὁ κ. Στέφανος Πάργας, εἶναι «ἑβδομαδιαῖο ὄργανο μελέτης καὶ ἐλέγχου τοῦ αἰγυπτίου ἑλληνισμοῦ... ἀλλὰ πολὺ συχνὰ ἀσχολεῖται καὶ με γενικώτερα πνευματικὰ ζητήματα. Τὰ «Παναγιύπτια» μάλιστα τῆς πρωτοχρονιάς μᾶς ἦταν αὐτὴ εὐχάριστη ἔκπληξι γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ὠραία τους συνεργασία. Ἀπὸ τὴν συνεργασία τούτῃ ἀναφέρουμε ὅτι ἀφορᾷ ἰδιαίτερα τὴν Κύπρον: ποίημα τοῦ κ. Γ. Ἀλιθέρση «Στὴ Γλαύκη» καὶ τοῦ κ. Ν. Φύλλα «Στὸ Γλαῦκο Ἀλιθέρση», τέσσερα ποιήματα τοῦ κ. Α. Παυλίδη «Χίμαιρα. —Νίκη. —Νύχτα. —Ἀνθρώπινο» καὶ σκιαγραφία τοῦ κ. Τ. Ἄγρα γιὰ τὸν Λεωνίδα Παυλίδη.

—Στὴ μηνιαία λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρηση «Τὰ Νέα Γράμματα», ποὺ μῆκε στὸν τρίτο τῆς χρόνῳ, δημοσιεύεται ἐκλεχτὴν συνεργασία τῶν κ.κ. Α. Σικελιανοῦ, Κ. Πολίτη, Γ. Σεφέρη, Κ. Δεσποτόπουλου, Θ. Πετσάλη, Α. Καραντώνη, Οδ. Ἐλύτη, Κ. Μ. Μιχαηλίδη, Κ. Τσάτσου, Θ. Εὔδη κ.ἄ.

—Στὸ περιοδικὸ «Rivista di Filologia e di Istruzione classica... anno XIV, fasc. III, ὁ καθηγητῆς κ. Bruno Lavagnini κρίνει τὴν «Ἱστορία τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας», τοῦ Α. Καμπάνη, τὸ «Neugrieschische Volkslieder gesammelt von Werner von Haxthausen... τῶν Karl Schulle Kemminghausen καὶ G. Saylor, καθὼς καὶ δύο μουσικὰ ἑλληνικὰ βιβλία, «Ἄριων, ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων ὡς δισωθῆ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον», τοῦ Α. Ρεμαντὰ καὶ Π. Δ. Ζαχαρία καὶ «La musique populaire grecque... τοῦ κ. Γ. Δ... λέε.

—Πήραμε τὸ πρῶτο τ... (Μάρτης, 1937) τῆς μηνιαίας ἔκδοσης ἐλέγχου, κριτικῆς καὶ

μελέτης ποὺ βγαίνει στὴ Χαλκίδα καὶ τὴ διευθύνει ὁ κ. Γιάννης Σκαρίμπας, τὰ «Νεοελληνικὰ Σημεῖώματα» (ὄχι «Ἑλλ. Χρονικά») με ὕλη δηχτικώτατη καὶ βίαιης πολεμικῆς διάθεσης.

—Στὸ περιοδικὸ «Mercure de France» τῆς Ι. Φλ. ὁ γναστός φίλος τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων κ. Philéas Lebésque, πρόεδρος τῆς Προβηγκιανῆς Ἀκαδημίας, κρίνοντας τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Χρ. Γαλατόπουλου «Τὰ Τραγοῦδια τῆς Φυλακῆς» μεταξύ ἄλλων γράφει κι αὐτὰ: «Τὰ Τραγοῦδια τῆς Φυλακῆς εἶναι ἕνα συγκινητικὰ ψυχικὸ ντοκουμέντο. Ὁ Γαλατόπουλος ἐπιθυμεῖ παθητικὰ μιὰ ζωὴ πιὸ ὠραία καὶ καλύτερη. Μὲ τὴ σειρά γιομάτος ἀγωνία, σαρκαστικὸς, ἀναμένος ἀπὸ θυμὸ καὶ ζαλισμένος ἀπ' ὄνειρα, χρησιμοποιοεῖ ὅλους τοὺς ρυθμοὺς κι ὅλα τὰ μέτρα ξεπετιάται ἀπὸ τὸν Ὁρφέα στὸν Πλάτωνα, στὸ Δάντη, κ' ἐμπνευσμένος ἴσως ἀπὸ τὴ Θεία Κωμῳδία, συναθροίζει τὰ πᾶλλοντα ποιήματά του σὲ τρεῖς κύκλους, ποὺ σημειώνουν τὴν ἀνοδὸ του ἀπὸ τὶς ἀγωνίες τῆς κόλασης πρὸς τὸ ἀπολυτρωτικὸ φῶς. Στὸν Κύκλο τῆς Στύγας ὁ ποιητῆς φωνάζει τὸν πόνο του. Εἶναι φυλακισμένος. Δὲν μπόρεσε νὰ παρευρεθῆ στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῶν γονιῶν του ποὺ πέθαναν σὲ διάστημα δεκαπέντε ἡμερῶν. Ἀπὸ τὸν «Τάφο» τοῦ Παλαμᾶ ἡ ἑλληνικὴ ποίησι δὲν ἔχει βγάλει τέτοιους ἤχους. Ὁ Καθαρτήριος Κύκλος εἶναι γιομάτος ἀπὸ παλληκαρία κ' ὑπερήφανη ἐλπίδα. Ὁ ποιητῆς ἐδῶ δειχνεταί ἀριστοτέχνης. Ὁχτάβες, ἐξάστιχα, τετράστιχα, τριτίχα, δίστιχα διαδέχονται ἅε τὰ ἕνα τ' ἄλλο, καὶ φέρνουν τὴ σκέψιν πρὸς τὸν τρίτο κύκλο, «Τὸ Χάρασμα ἀπ' τὴν ἄβυσσο», ποὺ εἶναι κι ὁ κύκλος τῆς Νίκης. Τὰ Παφιακὰ Εἰδύλλια στὸ τέλος ὕμνου ἐδῶ τῆς φωτεινῆς χάρις τῆς Κύπρου. Νὰ ἕνα βιβλίον καθαρῆς καὶ καινούργιας ἐμπνευσης. Δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαράτηρητο».....

—Πήραμε τὶς καθημερινὲς ἐφημερίδες «Κρητικὰ Νέα», καὶ «Δράσις», Ἡρακλείου ποὺ ἀφιερώνουν ὁλόκληρη σελίδα γιὰ τὴ λογοτεχνία, καὶ συνεργάζονται με κριτικὲς, ποιήματα, διηγήματα καὶ σημειώματα οἱ κ.κ. Δημάκης, Φιοράκης, Μαρίκα Κόμη, Χρ. Μπιζάκη, Δερμιτζάκης, Μαν. Ἀποστολίδης, Γ. Μουρέλλος, Δέσποινα Πουλι κ.ἄ.

—Ἡ βδομαδιατικὴ ἐφημερίδα τοῦ Ἄλμυροῦ «Πρόσοδος», ποὺ τὴ διευθύνει ὁ κ. Στάθης Καραγιώργης δημοσιεύει καὶ ἐνδιαφέροντα φιλολογικὰ κομμάτια γραμμένα ἀπὸ τὸν διευθυντὴ τῆς καθὼς κι ἀπὸ τοὺς κ.κ. Κ. Καλαντζή, Σ. Τσιαμανή, Μ. Τσιλάγα, δ. Αὔρα Παγάσου, Ν. Γιαννοπούλου, Θ. Καρατσόκη, Π. Σαμάρα, Γ. Σκαρίμπα κ.ἄ.

—Πήραμε τὶς ἐφημερίδες «Ἐπτάνησος», «Ἑλληνικὸς Τύπος», Σικάγου

τά περιοδικά "Γνωσις", "Γέλιο",
 "Ο Φίλος των Ζώων", "Cyprus
 Public Health",

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Τὸ μεγάλο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς Ἀθήνας «Νέα Ἑστία» ἀνοίξεν ἔρανο γιὰ τὴν προτομὴ τοῦ Κωσιτῆ Παλαμᾶ, ποῦ τὴ φιλοτέχνησε ὁ γλύπτης Κ. Δημητριάδης, καὶ ποῦ θὰ στηθεῖ στὴν Ἀθήνα, δειγμα αἰώνιο τῆς πανελληνίας ἐχτίμησης πρὸς τὸ λαμπρὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Ποιητῆ.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» συχαίρουν ἐγκάρδια τὴ «Νέα Ἑστία» γιὰ τὴ φωτεινὴ τῆς ἐμπνευση καὶ εὐχονται νὰ ἐπιτύχει ὀλοκληρωτικὰ ὁ σκοπὸς τῆς.

Ἔχουν ὅμως ἀκόμα τὴ γνώμη τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», πὼς ἀπὸ τὴν ὄρατα τούτη κίνηση δὲν πρέπει νὰ λείπει ἡ πνευματικὴ Κύπρος, μὰ νὰ ἐκφράσει καὶ πάλι τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐχτίμησίν τῆς πρὸς τὸ μεγαλύτερο καὶ σπουδαιότερο ἀντιπρόσωπο τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, παρνοντας εὐρύτητα μέρος ἐνεργὸν στὸν ἔρανο. Γι' αὐτὸ φρόντισαν καὶ καταρτίστηκε μιὰ παγκύπρια Ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ διεξαγάγῃ πρεπούμενα τὸν ἔρανο ἐδῶ. Τὴν Ἐπιτροπὴ αὐτὴ τὴν ἀποτελοῦν οἱ κ. κ. Γιάγκος Ἡλιάδης, Σάβας Χρῆστis, Μαρία Π. Ἰωάννου, Χρ. Γαλατόπουλος, Παῦλος Βαλδασερλίδης καὶ Κώστας Προουῆς.

Ἦδη προσφέρθηκαν τὰ πρῶτα ποσὰ ὅπως δειχνεὶ ὁ πιδὶ κάτω κατάλογος.

«Κυπριακὰ Γράμματα»	£ 0. 50
Γιάγκος Ἡλιάδης	> 0.10.0
Χρ. Γαλατόπουλος	> 0.10.0
Σάβας Χρῆστis	> 0. 50
Κώστας Προουῆς	>> 0. 50
Ἀντώνης Ἰντιάνος	> 0.10.0

Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς προσκαλοῦν τὰ σωματεῖα καὶ ὅλους τοὺς Κύπριους, τοὺς φίλους τοῦ παλαμικοῦ

ἔργου, νὰ συνεισφέρουν ὅ,τι καθένα μπορεῖ γιὰ τὴν καλύτερη ἐπιτυχία τοῦ ἐράνου. Τὰ λεπτὰ μποροῦν νὰ δίνονται στὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς σὲ κἀδι πόλη ἢ νὰ στέλνονται στὸν κ. Κώστο Προουῆ, 11 Σοφοκλέους, Λευκωσία. Κάθε βδομάδα ἢ κἀθε δεκαπέντε μέρες θὰ δίνεται ἀνακοίνωση στὸν τύπον γιὰ τὶς εἰσφορές. Ὅσο ποσὸ μαζευτεῖ στὴν Κύπρον θὰ σταλεῖ στὴ «Νέα Ἑστία» γιὰ τὸν κοινὸ ἔρανο.

ΤΑ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κλέωνος Παράσχου: "Ἴων Δραγοῦμης, «Πυρσοῦ» Α.Ε., 1936, σ. 397, Δρχ 100.

Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 1935, Nicosia: Printed and published for the Government of Cyprus by F. S. Passingham at the Government Printing office, Nicosia, 1936. Price five shillings 4s. viii + 35 and Plates XIV.

G. Jeffery: Cyprus Monuments: Historical and Architectural Buildings: The Hilltop Castles of Hilarion, Buisfanto and Kantara. The Lesser Forts and Watch Towers of the Kingdom of Cyprus. New Illustrated Series—No 6. Price one shilling. Nicosia: Printed at the Cyprus Government Printing Office. First printed 1935: Reprinted 1937, pp. 23.

Λευτέρη Γιαννίδη (Λευκωσία): Βήματα στὴν Ἄμμο, 1937, σ. 58.

Πέτρου Μάγνη: Ἀρχιλόχεια (ποιήματα), Ἀλεξάνδρεια 1933.

Πέτρου Μάγνη: Λαδανί; κι' Ἐρεϊκία (ποιήματα) Ἀλεξάνδρεια, 1936.

Ὀρέστη Λάσκου: Ἀγριόχηνες (ποιήματα), Ἀλεξάνδρεια.

Στέλιου Ξεφλουῦσσ: Στὸ φῶς τοῦ Λευκοῦ Ἀγγέλου. «Κασταλία», Ἀθήνα 1936.

Α. Ρουσοπούλου: καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου: Πρὸς οὐσιαστικὸν λογισμὸν καὶ τάξιν. Κατασκευάζειν καὶ Χαίρειν. Ἀθῆναι, Τύπος «Πυρσοῦ» 1936, 80 σ. ια' + 284.

American Paintings and Sculpture. Forty-seventh Annual Exhibition. The Art Institute of Chicago, 1936.

Χρῆστ. Θ. Παλαίση: Ἐχθὴ ἀντάμωσις τοῦ Κώστα καὶ Ἀλέξη (ποίημα) Τυπογρ. Κ. Κύρου, Λευκωσία, 1936.

Χρῆστ. Θ. Παλαίση: Ἐρώτας καὶ θάνατος, (ποίημα) Λευκωσία 1936.

Γιώργου Βουγιούκλακη: Ὁ Ἔενος. Μυθιστορημα. Ἀθήνα, 1936, σ. 208, δρ. 40.

Τῶν η Μελά: Στοχασμοὶ καὶ Ἀναρωτήματα (πρόζες), Σειρὰ πρῶτη, Λεμεσός—Κύπρος, 1937 8vo σ. 130.

Dysen Hague (μετ. Θ. Παναγι. τίδου): Τὸ θάσμα τῆς Βίβλου [1937] ἐν Κύπρῳ, σ. 39.

Γεώργιος Ἀνθία: Τὰ Σφυρίγματα τοῦ Ἀλήτη, Τετάρτη Ἐκδοσις συμπληρωμένη με ἀνέκδοτα «Σφυρίγματα», Κύπρος, 1937, σ. 63.

Ἡ Λαλιά τοῦ Σχολειοῦ μας ὑπὸ τῆς Ἰδιωτικῆς Σχολῆς Λεμεσοῦ, Φεβρουάριος, 1937, σ. 20.

Διαλέξεις τοῦ Συλλόγου «Κίνυρα» Πάφου: Διαλέξεις περὶ τῶν κορυφαίων Κυπρίων φιλοσόφων καὶ πεζογράφων. Πάφος—Κύπρου 1937 σ. 150, 112]-ἢ 50 δρ.

Πέτρου Ὀλύμπου: Γιάννης Σκαρλίμπας. Κριτικὴ μελέτη. Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν Ἀθήνα 1937 σ. 15.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

—Τὸ βιβλίον τοῦ πρώην Κυβερνήτη τῆς Κύπρου Σέρ Ρόναλτ Στόρρς «Orientations», ποῦ ἀρκετὲς σελίδες του εἶν' ἀφιερωμένες στὴν Κύπρον, θὰ εἶναι ὀριστικὰ ἔτοιμον τοῦτο ἢ τὸν ἐρχόμενον μῆνα.

—Στις 27 καὶ 29 Γενάρη γίνηκε στὸ Βασιλικὸ Θέατρο στὴν Ἀθήνα τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Ἀλεξ. Πάλλη με ὁμιλίαι τῶν κ.κ. Γρ. Ξενοπούλου, Μ. Τριανταφυλλίδη, Π. Νιρβάνου, Λ. Πολίτη, Ρ. Γκόλφη καὶ Α. Σικελιανοῦ καὶ με ἀπαγγελίες κομματιῶν ἀπὸ τὸ ἔργο του. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» εἶ' ἀντιπροσώπευσε ὁ ποιητὴς Ἄγγελος Σικελιανὸς ποῦ διάβασε στὴ συγκέντρωση τὸ χαιρετιστήριον γράμμα μας, τὸ ὁποῖο χειροκροτήθηκε θερμότετα. Γιὰ τὸ μνημόσυνο τοῦ Πάλλη ἀφιέρωσαν τίς περισσότερες σελίδες τους τὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα» τῶν 6 Φλεβάρη.

—Ἡ «Ἐλευθερία» τῆς Λευκοσίας προκήρυξε διαγωνισμὸ διηγήματος στὴν Κύπρον.

—Ἡ δ. J. du Plat Taylor ξανάρχισε ἀνασκαφὲς στὸ Ἅγιο Φίλωνα Καρπατίας. Ἐπίσης ξανάρχισε ἀνασκαφὲς στὸ Κούριο ὁ κ. Hill.

—Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ἔδωσε ἕξι λίρες στὴν «Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν» γιὰ τὸ Δελτίον τῆς Ἐταιρείας, ποῦ θὰ κυκλοφορήσῃ τὴ Λαμπρῇ.

—Κατὰ τίς 24 Γενάρη πέθανε ὁ γηραιότερος δικηγόρος καὶ πολιτευτὴς τῆς Κύπρου Παογάλης Κωνσταντινίδης, μιά ἀπὸ τίς σημαντικότερες φυσιογνωμίας τοῦ τόπου. Καὶ στὶς 26 Γενάρη πέθανε στὴ Λευκοσία ὁ γιατρός Νικόλαος Δέρβης, ποῦ ἀσχολεῖτο καὶ στὴν ποίηση, τὴ σατυρικὴ προπάντων.

—Στις 22 Φλεβάρη πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ Ἠπειρώτης λογοτέχνης Χρῆστος Χρηστοβασιλῆς.

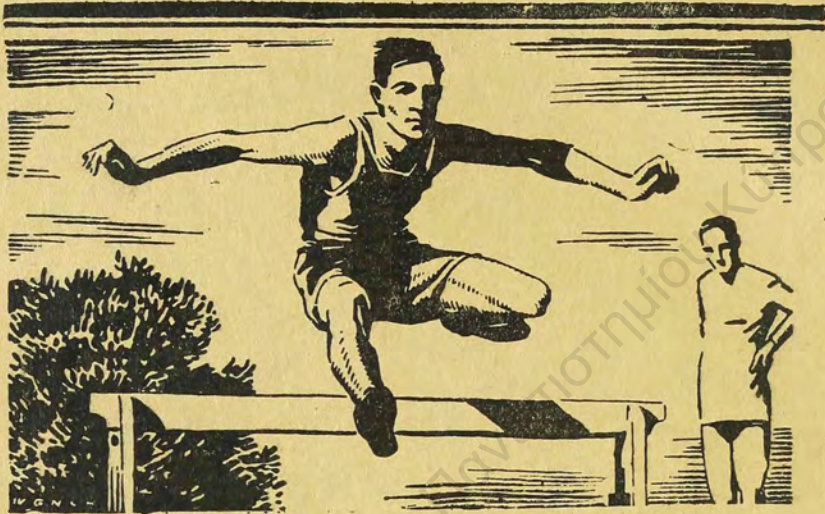
Ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης παρακαλεῖ νὰ διορθωθοῦν στὴ μελέτη του «Τὰ δύο ταξίδια τοῦ Μορέας» στὴν Ἀθήνα» τὰ παρακάτω: Σελ 104 στιχ. 6 ἀπ' τὸ τέλος τῆς δευτέρας στήλης: «Στὸ πρῶτον οἱ ἐκδρομαὶ ἦταν συχνότερες καὶ γενικώτερες: σὲ μιά ἀπ' αὐτὰς στὸν Κολωνὸ εἶχε γράφει τοὺς παρακάτω στιχοὺς, δημοσιευμένους γιὰ πρώτη φορά στὰ «Παναθηναῖα» τοῦ 1904., Καί: Σελ. 104 στιχ. 12 ἀπὸ τὸ τέλος τῆς πρώτης στήλης: «καὶ τρία ἄλλα, ποῦ βρίσκονται στὴν πρώτη συλλογὴ τὰ «Συντρίμματα» τὰ χαρισμένα στὸν J. Moréas.»

Ὁ κ. Ἰντιάνος παρακαλεῖ νὰ διορθωθοῦν τὰ ἐπόμενα παρατυπώματα σὲ τοῦτο τὸ τεύχος: α) στὸ κριτικὸ σημεῖωμα τοῦ σ. 193, β, οἱ ἀράδες 9-11 ἀπὸ κάτω-πάνω νὰ διαβαστοῦν: «δὲν τὸν ἀναπλασθεῖ κι οὔτε τὸν ἀναβιώνει—πῶ σωστά δὲν τὸν ἀνασταίνει» καὶ οὔτε τὸν ἀνασταλῶναι» (β) στὴ σ. 194 β, ἀράδα 18 ἀπὸ πάνω-κάτω ἡ λέξις «ἀνεμοκατεβασμένα» νὰ διαβαστεῖ «ἀνεβοκατεβασμένα» στὴ σ. 191 β, 10, χρονολογία ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου νὰ μπεῖ MCMXXXVI.

—κ. Π. Μερ. Λεμεσό. Τὰ δύο ποιήματά σας ἔχουν περισσότερη ρητορικὴ παρὰ ποιητικὴ διαθεση. Εἶδαμε δημοσιευμένα καλύτερά σας, ἀνκαὶ ὄχι κι αὐτὰ ἄρτια—κ.Ε.Ι. Λονδίνο. Σὰς γράψαμε ἀπὸ κοινὸ ἰδιαιτέρα μὰ δὲν πήραμε ἀπάντησίν σας. Ἡ μελέτη σας, ὅπως σὰς ἐξηγήσαμε στὴν ἐπιστολή μας, δὲν μπορεῖ νὰ δημοσιευτεῖ ἔδω.—κ. Ν. Κ.λ. Λάινττν, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ συνεργασία καὶ τὰ καλά σας λόγια. Ἀπὸ σὰς πρῶτον μάθαμε τὴν ὥρα τὴν ἐντύπωσιν ποῦ ἔκανε ἡ ἐπιστολή μας στὸ μνημόσυνο τοῦ Πάλλη.—κ. Κ. Χρυσάνθη, Ἀθήνα. Χαρήκαμε πολὺ γιὰ τὸ γράμμα καὶ τὴν καλὴ σας διάθεση. Σὺφνοῦμε μὲ τὴν πρότασιν σας καὶ μοῖρετε νὰ κάνετε τὴν ἀνθρ. ἔχοντας ὑπόψιν τὸν περιορισμὸν μας χωρὶς προτιμοῦμε νὰ εἶναι σύντομα τὰ σχετικὰ σημεῖωματα.

Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκοσία.

Τύποις «ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ»—Θωμᾶ Γ. Κυριακίδης

**ΕΞΑΡΘΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΩΛΩΠΕΣ
ΑΜΕΣΩΣ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΙΣ**

Μόλις επαλξίσετε το Σλόανς Λινιμεντ, άνευ έντρο-
χίης, οί πόνοι σταματούν. Διαλύει τά πρηξίματα
καί δίδει άμεσον άνακούφισιν. Το SLOAN'S
LINIMENT να μη σας λείπη ποτέ. Μεταχει-
ρίεσθε τό Σλόανς κατά των ρευματισμών, όσφρη-
αίγως, πόνων τής πλάτης καί των μυών

ΣΛΟΑΝΣ ΛΙΝΙΜΕΝΤ Σταματά τους πόνους

SLOANS LINIMENT

